

UNIVERSITY OF TORONTO

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 93ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1960

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὕψις
ΑΡΧΙΝΟΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡΓ. Η. ΠΑΓΕΩΡΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Κ

Ἑσωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δραχ. 150 —
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξέμνητος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἑξωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
Τ.ΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΥΣ (Μενετσία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήνα)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήνα)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήνα)

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

NORA BIELECKA	:	Τὰ Γιάννινα ἐπὶ καὶ πενήντα χρόνια (μειοφ. Δ. Σχλαμάγκα) τελ.	1
Κων. Δ. Μέρτζιου	:	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (Τεῦχος Δεύτερον) (ἱστορικὸς γ.)	» 7
Κων. Α. Παπαγεωργίου	:	Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854 (ἱστορία),	» 16
Σταύρου Ι. Παπαδάτου	:	Αἱ οὐλαινικαὶ διευθύνσεις ἐν Ἀγίῳ Ὁρει (ἱστ. πραγματεία)	» 22
Στεφάνου Μπέττη	:	Τοπωνυμικὸν τοῦ χωριοῦ Βελτίμιστα Ἰωαννίνων (λαογρ.)	» 34
Νικολάου Π. Ζυγούρη	:	Ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ γάλλικου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον (μελέτη)	» 46
Ἑρρίκου Μεντοῦ	:	(Πρόγραμμα Ἀναπτ. Ἡπείρου): Κοινωνικὴ, δευτερευούσης 3 πεδίων καὶ 3 ὁρεινῶν χωρίων τῆς περ. Κορίθου (μελ.)	» 52
Γ. Κοτζιούλα	:	Σμίκρη (ποίημα) (ἀνέκδοτη παρουσίασις Π. Κοντομύχη)	» 60
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	:	Ἦταν καὶ δὲν ἦταν (διήγημα)	» 61
Λένας Παππά	:	Ἀναζήτησις (ποίημα)	» 64
Γιώργου Ράχκου	:	Ζωοτανοὶ Καλλιμάτσιοι (διήγημα)	» 65
Σπύρου Μουσελίμη	:	Ἀλὴ Πισὸς καὶ Ἀλὴς ὁ ληϊστὸς ὑπέρβιος (χρὸν. κτ.)	» 74
Ἀγγ. Γάττου	:	Ψυχὴ τῆς Γῆς (ποίημα)	» 76
Τάκη Τσιάκου	:	Γαβρίλης (ποίημα)	» 77
Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη	:	Ἡ σύγχρονη ποιητικὴ γενεὰ (κριτικὴ μελέτη)	» 75

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Τὸ Στάδιον (Α. Γεροντικοῦ) Τὸ Μουσεῖον Ἀρτίας (Γ. Ι. Παπαγεωργίου)—Ταινίαι (Α. Γεροντικοῦ)—Ἡπειρωτικὴ Σχολὴ Ἀγιογραφίας (Δ. Κόκκινου).—Βράβευσίς τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας.—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Σωκράτης Κουρέας: Ἐκατονταετήριοι λόγοι (Ι. Π. Κοντισοχέρας)—Δημ. Σαλαμάγκα: Ἰαννιώτικα Σύμμεικτα (Εὐφ. Σούελο)—Θεμ. Ε. Φλάρεν: 200 Πειράματα Χημείας (Κ. Λαζαρίδης)—Χαρ. Βασιλοπούλου: Ἀὐτοὶ εἶναι οἱ Χιλιастαί (Δ. Σολαμάγκα)—Θ. Μετοιμενίδης: Βροντᾷ στὸν Κάμπο—Δημ. Σταθοπούλου: Τὰ νήπια.—Πάνου Παναγιωτοπού: Κοντσίετο τῆς Μοναξιάς.—Τάκη Χατζηνογνώστου: Φυγὴ Κύπρου Χρυσάνθη: Κατάκη—ὁ Κύπριος Βενεζάεος (Δ. Κόκκινου).—Ἀλλήλογραφία.—Βιβλία πρὸ ἀλάβια μ.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ'

• ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1960 •

ΤΕΥΧΟΣ 93ον

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΕΔΩ ΚΑΙ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς *Nora Bielecka, Jouvenirs de Jannina, Paris 1913*

κατὰ μετάφραση Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ)

«Τὰ Γιάννινα ἀρῆναι τὴν ἐν-
τύπωση ἐνὸς μεγάλου χωριοῦ· καὶ νοιώθω
νὰ με κυριεύει μιὰ θλίψη, καθὼς ἐλέπω
τοὺς σκολιοὺς αὐτοὺς κακοστρομμένους δρό-
μους, τοίχους ποὺ καταρρέουν, σπίτια μὲ
πόρτες καὶ παράθυρα κλειστά. Πόσον τάχα
καιρὸ θὰ γρειασθῇ νὰ ζήσουμε· σ' αὐτὸν
τὸν τόπο; Καὶ μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς θέλη-
σης ποὺ ἀντιτάσσω αἰσθάνομαι τὰ ρίγη τῆς
ἐξορίας καὶ τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς νο-
σταλγίας».

Ἔτσι γράφει γιὰ τὰ Γιάννινα ἡ *Nora Bielecka*, ἀνεψιά, τοῦ Γάλλου στὰ Γιάννινα
υποπροξένου, ποὺ στὰ 1909 ταξίδεψε μέσω
Κερκύρας—Ἄη Σαράντα στὴν πόλιν μας,
καὶ στὰ 1913, μὲ τὴν εὐκαιρία σίγουρα τῶν
Βαλκανικῶν πολέμων, ἔγραψε καὶ τύπωσε
σὲ διδύμο τρεῖς ἐντυπώσεις τῆς ἀπ' τὴ ζωῇ
τῆς στὴν πόλιν μας.

Ἡ *Nora Bielecka* ἦταν στὸ 1919, μιὰ
ἀπ' τρεῖς διανοούμενες τοῦ Παρισιοῦ, καὶ κρα-
τοῦσε ἐκεῖ ἀξιοπρόσεχτο φιλολογικὸ σαλό-
νι. 28 μὲ 29 χρονῶν, ὅταν ἤρθε στὰ Γιάν-
νινα, τὰ βρῆκε ἕνα μεγάλο χωριό. Καὶ δὲν
συγκρατιέται, ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ τὸ νὰ βγά-
λῃ μιὰ κραυγὴ, σχεδὸν ἀγωνίας, μπροστὰ
στὴν προσωπικὴ νὰ ζήσει σ' αὐτὸν τὸν τό-
πο πολὺν καιρὸ: —«Πόσο τάχα καιρὸ μοῦ

μέλλεται νὰ ζήσω σ' αὐτὸν τὸν τόπο;» Καὶ
πρὶν ἀκόμα μπεῖ καλὰ· καλὰ στὴν πέλῃ,
αἰσθάνεται μ' ἀπόγνωση τὴ νοσταλγία τῆς
Γαλλίας ἀπ' ὅπου μᾶς ἐρχόταν.

«Ὅμως—συνεχίζει στὸ βιβλίο τῆς—τὸ
δέξιμο ποὺ μοῦ ἔκαναν στὸ Προξενικὸ Σώ-
μα, ὁ Βαλῆς κι' ἐλληνικὲς οἰκογένειες, εἶ-
ναι τόσο εὐγενεῖς, ποὺ γρήγορα ξανασυνέρ-
χομαι». Καὶ χωρὶς καμμιὰ εἰσαγωγή, χω-
ρὶς κανένα ἱστορικὸ ἢ αἰσθητικὸ πλαίσιο, χω-
ρὶς νὰ κυττάξῃ μὲ στοργὴ κι' εὐαισθη-
σία τὴ γύρω τῆς ἀτμόσφαιρα, τὸ Θρόλο,
τὴν Παράδοση, *l' anima rerum*, ἀρχίζει ἀπό-
τομα νὰ παρατάσῃ τρεῖς νεανικὲς ἀπὸ τὰ
Γιάννινα ἐντυπώσεις τῆς.

«Ἡ χρονιά, συνεχίζει, δὲν ἔχει παρὰ
μονάχα δυὸ ἐποχές· τὴν ἐποχὴ τῶν βρο-
χῶν καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ξηρασίας. Διάρμεση
ἐποχὴ δὲν ὑπάρχει, καὶ δὲν ξέρουμε, ποῖο
ἀπὸ τὰ δυὸ εἶναι προτιμώτερο: Νὰ τσαλα-
βουτᾶς μέσα στὴ δυσωξία τῆς λάσπης, νὰ
πηδᾶς ἀπάνου ἀπὸ χειμάρρους, νὰ βγαίνης
ἀπὸ τὸ σπήτι, περνώντας ἀπάνου ἀπὸ σανί-
δες γιὰ γεφύρι, νὰ δέχεσαι τὴ βροχὴ, ἀκό-
μα καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν σπιτιῶν, ποὺ τό-
σο λίγο εἶναι προστατευμένα ἀπ' τὰ νερά
τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ κάνεις πλούσια συγχο-

μιδὴ ἀπὸ ρευματισμούς, ἢ νὰ βουτᾶς Ἰσα-
με τὸ κάτω σὲ παχὺ στρώμα σκόνης, ποὺ
φυλάει μέσα τῆς βλατὰ σπέρματα τῆς ἀκα-
θαρείας, νὰ ψήνεις καὶ ἀπὸ φλογερὸ
ἥλιο, σ' ἓναν τόπο δίχως ἰσκίε, δίχως ἀέ-
ρα, καθὼς τὰ περιτρώγυρα βουνὰ ἐμποδι-
ζουν κάθε εὐεργετικὴ αὖρα.

Ἀσφυξία καὶ ἀναιμία, συνέπειες νυ-
χιῶν χωρὶς ἀνακούφιση, ἔτσι κουραστικές,
ἔσο καὶ οἱ μέρες. Μ' ἔλη ἔμως τὴν ἀθλιό-
τητα ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐλητὴ χρο-
νιά, δὲν εἶναι παρὰ Κυριακὲς καὶ Γιορτές.
Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἰσραηλίτες, καθένας
τους, ἔχει τὶς δικές του, χωρὶς νὰ λογαριά-
σουμε καὶ τὰ Προξενεῖα ποὺ τὸ καθεῖνα
τους γιορτάζει τὴν Ἑθνικὴ τῆς χώρας του
γιορτή, μὲ κάθε μεγαλοπρέπεια, κρατώντας
τοὺς κανόνες τοῦ πιδ' αὐστηροῦ πρωτόκολ-
λου. Κι' ἐκπλήσσομαι ποὺ βλέπω, μὲ τὴν
προσήλωση κρατιέται ἡ ἐτικέτα, ποὺ τὴν
ἔχουν, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, παρα-
μελήσει στὴ Γαλλία.

Φτάσαμε στὶς 19 Δεκέμβρη: Δοξολο-
γία στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ δεξιό-
ση στὸ Ρωσικὸ Προξενεῖο· στὶς 23, ξύπνη-
μα ἀπὸ τὶς 5 καὶ 30' μὲ εἰκοσι μιά κανο-
νές, γιὰ νὰ γιορταστῇ τὸ Μπαϊράμ (τὸ
μουσουλμανικὸ Πάσχα), ἡ μοναδικὴ γιορ-
τῆτων μωαμεθανῶν, ποὺ διαρκεῖ πέντε μέρες.
Ὁ καθένας τους, σέρνει τ' ἀρνὶ του στὸ
δρόμο καὶ κάθε οἰκογένεια σφάζει τὸ δι-
κό της. Θάταν ἀξιοπερίεργο νὰ σεργιανίσω
καθένας στὶς τούρκικες συνοικίες, ἔτσι γε-
μάτες ρυάκια ἀπὸ αἷμα. Ἡ σύνεση ἔμως,
ἀπαιτεῖ νὰ παραιτηθοῦμε ἀπ' αὐτὴ μας τὴν
περιέργεια. Γιατὶ, ὁ Χριστιανός, θὰ μπο-
ροῦσε νὰ δεχτῇ καμμιά παραστρατημένη
σφαῖρα ἀπὸ μέρος κάποιου φανατικοῦ.

Γιὰ τὸ Πάσχα τους οἱ Χριστιανοί,
φιλάνουν παχύπυκνα γλυκίσματα καὶ κόκ-
κινα αὐγά. Τὴ χύτρα μέσα τὴν ὅποια τὰ
βρασάν, τὴν πετᾶν ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο.
Στὶς πολυάριθμες ἐπισκέψεις ποὺ κάνουν,
προσφέρουν στοὺς φίλους αὐγά καὶ γλυκί-
σματα.

Τρεῖς εἰν' οἱ Κυριακὲς τῆς ἑβδομάδας
ἡ Παρασκευὴ γιὰ τοὺς Τοῦρκους, τὸ Σαβ-
βάτο γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες κι' ἡ Κυριακὴ

γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Τὸ περιεχόμενο τῶν
γιορταστικῶν ἡμερῶν, εἶναι νὰ μὴ κάνουν,
αὐτοὶ ποὺ τὶς γιορτάζουν, τίποτε. Πράγμα
ποὺ δὲν ἀλλάζει σχεδὸν τὴ συνειθισμένη
τοὺς ζωὴ, νὰ περιδιαβάζουν δηλ. στὸ Πα-
ζάρι μὲ τὰ κλειστά τῶρα μαγαζιά, καὶ
νὰ πίνουν καφέ, δέκα παράδες τὸν ἓνα, κά-
του ἀπ' τὸν ἰσκιε ὑπέροχου πλάτανου, μο-
ναδικοῦ στὴν περιοχὴ.

Λίγος ἥλιος τὸ χειμῶνα, λίγη σκιά τὸ
καλοκαίρι, ἓνα κομμάτι ψωμί· καὶ γιὰ προ-
σφάξῃ ὡμὸ κρεμμύδι, καρπούζι, καὶ καμμιά
φορὰ ἓνα τσαμπὶ γλυσίνας. Νὰ οἱ λιτὲς φι-
λοδοξίες τῶν περισσοτέρων κατοίκων. Ἀπ-
τὴν πιδ' λαφρεῖα δουλειά, προτιμοῦν τὴν
πιδ' ἀβέβαιη ζωὴ. Καὶ περήφανοι γιὰ τὴν
δουλειὰ τους, φοροῦν τὰ πιδ' ρυπαρὰ κου-
ρέλια, ποὺ ἀφήνουν γυμνὲς τὶς πλάτες, ἡ-
στέκουν, ἐλάκερους ὥρες, ἀκίνητοι, καθισμέ-
νοι σὰ μούμιες στὰ πέλματά τους, μὲ τὰ χέ-
ρια τεντωμένα κι ἀνοιχτά, θαρρεῖς, καὶ πε-
ριμένουν νὰ δεχθοῦν κάποια εὐράνια προ-
σφορά.

Συχνά, ὡμὰ περιστατικὰ ληστείας ση-
μειώνονται σὲ πανηγύρια, ποὺ κι αὐτὰ στε-
ροῦνται κάθε γιορταστικὴ χαρά.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀντικατάστασης
τοῦ Βαλῆ καὶ τῶν προσευχῶν τοῦ Μπαϊρα-
μιῦ, πενήντα Ἀλβανοὶ ληστὲς, λεηλατοῦν,
ἀπὸ τὶς πεντέμισση τὸ πρωὶ Ἰσαμε τὶς τρεῖς
τ' ἀπόγιομα, ἓνα χωριὸ σὰ πρόθυρα τῶν
Γιαννίνων καὶ παίρνουν μαζί τους μιά γυ-
ναῖκα. Ἀπὸ φόβο ἐπανάστασης, ἀπαγορεύ-
εται στοὺς χωριάτες νὰ χροῦν ὅπλα. Αὐτὸ κά-
τοικοι τοῦ χωριοῦ, εἰδοποιεῖν τὸ Βαλῆ, ποὺ
στελλεῖ πενήντα ἱππεῖς κι ἑκατὸ Τοῦρκους
στρατιῶτες. Ὅσπου νὰ φτάσουν ἔμως αὐ-
τοὶ στὸ χωριὸ, οἱ ληστὲς πῆραν τὰ βουνὰ,
παίρνοντας μαζί τους καὶ λάφυρα. Κι ὅ-
ταν λείπουν οἱ κλέπτες, οἱ Τοῦρκοι στρα-
τιῶτες, τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ληστὲς ἐπιφόβοι,
δάζουν χέρι στοὺς κατοίκους, ποὺ εἶνε τό-
τε ἐνοχοὶ γιατί ἀφήσαν νὰ φύγουν οἱ λεη-
λάτες.

Τὰ Γιάννινα ποὺ ἀνθοῦσαν στὸν καιρὸ
τῆς δεσποτείας τοῦ Ἀλῆ, εἶχαν τότε 40.
000 κατοίκους καὶ μιά κίνηση ἐμπορικὴ,
ἄγνωστη σήμερα.

Ὁ πληθυσμός, ἀπόμεινε ὁ μισός. Ἀ-

φορμή ή μετανάστευση. Κι αν αφαιρέσης τούς κρατικούς υπαλλήλους, στο δρόμο, δε συναντάς, παρά ρακένδυτες υπάρξεις, καμπουρισμένες απ' την αθλιότητα, φτωχά ανθρώπινο κουρέλια άπροσδιόριστης ηλικίας και φύλου.

Η πόλη καταλαμβάνει την κοιλάδα κι είνε χωρισμένη σέ συνοικίες. Τό εμπόριο, στά χέρια τών Έλλήνων και τών Ισραηλιτών, είνε ζργαιωμένο κατά επαγγέλματα, όπως στον καιρό τών συντεχνιών. Κι' έτσι μένεις μέ την έντύπωση, ότι ξαναγύρισες στην καρδιά τοῦ μεσαίωνα, και ζεις στά 1328, όπως ακριβώς σημειώνει ή μουσουλμανική χρονολογία.

Όσο για χλωρίδα, ή ίδια ένδεια: Όλίγα άμπέλια, καπνοφυτείες, άραμποςίτι, κι ύστερα τό άπόκρημνο βουνό φαίνεται κα τό την έκφραση κάποιου Τούρκου, σάν καρφοστόλιστο μ' άσήμαντα δενδρύλλια. Στόν όρίζοντα ή όροσειρά της Πίνδου μέ τις χιονισμένες κορυφές, πού μάς δίνουν τή δυνατότητα νά φκιάνουμε παγωτά και νά παγώνουμε τή σαμπάνια στην καρδιά τοῦ καλοκαιριού, χάρη στά αιώνια χιόνια τους. Στη Λίμνη, άχαρες δάρκες μέ κουπιά, μεταφέρουν πόσιμο νερό από τή Ντραμπάτοδα, ψαρεύουν χέλια και παραβίδες, ή κόβουν βούρλα και καλαμιές πού μ' αυτά πλέκουν ψάθες, πού χρησιμεύουν για έπίπλωση της καλύδας τών φτωχών.

Τά Γιάννινα—συνεχίζει ή Νόρα Μπιελέκκα—σέ 110 χιλιομέτρων απόσταση, ανάμεσα Άη-Σαράντα, άντικρυ στους Κερφούς, και Πρέβεζα, στην είσοδο τοῦ κόλπου της Άρτας.

Ό καλύτερος δρόμος κι ό πιο συχνά ζόμενος, είνε ό δεύτερος. Όμως πιο μακρύτερος, για όποιον έρχεται από τή Γαλλία. Ό μοναδικός δρόμος από τά Γιάννινα προς τό Λοδρό, Φιλιπιάδα, χωρίζεται σέ δύο, για νά τραδηξουν, ό ένας, για τήν Άρτα, τό Έλληνικό σύνορο, κι ό άλλος για τήν Πρέβεζα, τό λιμάνι της επιβίβασης. Σέ μιá χώρα τόσο πρωτόγονη είναι φανερό, πως τό φκιάζιμο τών δρόμων και τό χτίσιμο τών γεφυριών, ήπρεπε νάναι ή κυριώτερη φροντίδα. Οι Τούρκοι όμως έχουν κάτι ισχυρογνωμοσύνες μικρών παιδιών.

Τήν εποχή πού έμενα εκεί, στά 1910, ό Βαλής έπιθυμούσε νά εγκαιναίση μιá γρήγορη συγκοινωνία ανάμεσα Γιάννινα και Πρέβεζα. Ό δρόμος αυτός είχε πióτερη á σφάλεια κι ήταν λιγότερο κακός. Άπ' τό σημείο όμως αυτό ως πού νά εγκαταστήσης σ' αυτόν τακτική συγκοινωνία μ' αυτοκίνητο, δε ήπρεπε ούτε καν νά τό σκέψεται.

Έπειδή ό μηχανικός τοῦ αυτοκινήτου έμελλε νά είνε Γάλλος και θά όδηγούσε μιá μάρκα της Λυών, ή υπόθεση αυτή ένδιαφέρει τόν Πρόξενο της Γαλλίας. Προβλέποντας άξιοθρήνητη άποτυχία, ζητάει μέ περίσσια έπιμονή, νά διορθώσουν τό δρόμο: νά δουλώσουν τούς λάκκους, νά διαρρυθμίσουν κατάλληλα της νεροσυρμές πού κατεβάζουν τά νερά τών βουνών. Χαμένοι κόποι. Ό Βαλής, δε θέλη νά καταλάβη τή χρησιμότητα αυτού τοῦ μέτρου και δε δίνει καμιά σχετική διαταγή. Στις παρακλήσεις τοῦ Προξένου, άποκρίνεται: —«Αυτόκίνητο θά πή, ένα άμάξι πού πάει μόνο του σ' όποιοδήποτε δρόμο». Τι νά τοῦ πής; Κάθε εξήγηση είνε μάταιη. Τό αυτοκίνητο έρχεται, ό σωφέρ τρομοκρατημένος από τά χάγια τοῦ δρόμου κι άπ' τήν έλλειψη ασφάλειας. Συνοδευόμενος από σουφαρηδες, κανει δέκα δοκιμές.

Σέ κάθε ταξείδι, κάτι σπάει. Τό άμάξι άχρηστεύεται, και τό τέρμα μένει άφταστο. Από ήλίθια οικονομία, τά ανταλλακτικά είνε περιορισμένα: Άνάγκη λοιπόν νά περιμένουν νάρθουν άπ' τή Γαλλία.

Έπειδή οι εισπράξεις δε φτάνουν για νά καλύψουν τά έξοδα, ό Βαλής, βαριεστίζει στο τέλος άπ' τό αντικείμενο τών όνειρων του, και τ' άμάξι καίεται στην Πλατεία τοῦ Κονακιού. Η όργή του, είναι τό ίδιο μανιασμένη, όσο ήταν κι ό πόθος του. κι ή γαλλική μάρκα, δυσφημίστηκε. Σέ πείσμα τοῦ ζήλου τών Πρόξενων, κάθε διάβημά τους πάει χαμένο, κι ή όθωμανική άδράνεια θριαμβεύει. Τό Κοράνι κι ή άμάθεια, είνε νόμος, κι είνε έμπόδιο σέ κάθε πρόοδο.

Μεταλλευτικός πλούτος, πηγές πετρελαίων, πτώσεις νερών, μένουν άνεχμετάλλευτα, γιατί λείπει ή συγκοινωνία κι ή ασφάλεια. Η εργασία καταδικάζεται άπ' τό

Κοράνι κι άπειλείται άπ' τούς ληστές. Και σέ μιά τέτοια χώρα, όπου λείπουν τά στοιχειά του πολιτισμού, ζητούν αυτοκίνητα, αεροπλάνα, βάρκες μέ μοτέρ. Πολύ περιέργη αντίληψη γιά τήν πρόοδο, πού άποτυχαίνει άπ' τή βάση της.

Η άθλιότητα των χωρικών, βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο μέ τήν άθλιότητα της χώρας. Είχαμε συναντήσει, καθώς ερχόμαστε στά Γάννια, καραβάνια πού διανυκτερεύουν στή μέση του δρόμου και σφίχτηκε ή καρδιά μου άπ' τήν τραχεία φωνή του άμαξηλάτη και του καθάση, καθώς ξυπνούσαν τούς ανθρώπους πού κοιμώταν και τά ξεφόρτωτα ζώα.

Στά πρόθυρα των Γιαννίνων συναντούμε κακομοιριασμένους Ηπειρώτες, πού μεταφέρουν στήν πόλη μικρά δέματα χορτάρι ή ξυλοφόρτια. Τό βλέμμα μας κατόπι πέφτει στο λιτό Καθολικό Κοιμητήρι, όπου τό μικρό παρακλήσι, τόσο μεγάλο όσο ένα έξομολογητήριο, άγρυπνεί πάνου άπό δυό τρείς τάφους, κρυμμένους κάτω άπό γραβανιές. Καθώς βλέπεις τήν άθλιότητα των ζωντανών, σέ πιάνει επιθυμία νά φρονήσεις τήν τύχη εκείνων πού κοιμούνται τόν αιώνιο ύπνο.

Στρατιωτικοί κι άστυνομικοί σταθμοί έχουν εγκατασταθεί άπ' τόν καιρό του Συντάγματος, γιά νά φροντίζουν γιά τήν ασφάλεια της πόλης. Οι άνδρες τους έπωφελούνται άπό τά δικαιώματα πού τούς δίνει ή διόττητά τους, γιά νά κάνουν έρευνες στους χωρικούς, μέ τήν έλπίδα νά κατάσχουν κανένα όπλο. Πολύ συχνά, κάνουν κακή χρήση της εξουσίας τους γιά νά τούς άπογυμνώσουν, και τότε προκαλείται συμπλοκή.

Έτυχε νά είμαι μάρτυς μιās τέτοιας σκηνής: είδα τούς δυό μαχητές, νά κυλιούνται στή σκόνη, καθώς είχαν σώμα μέ σώμα συμπλακεί, ύστερα, είδα ένα μαχαίρι στά χέρια του όργανου της εξουσίας. Διέταξα τότε τόν καθάση νά μπή στή μέση, μέ τήν παραγγελία νά μήν άλληλοσφάζωνται μπροστά στά μάτια του αντιπρόσωπου της Γαλλίας. Ο καθάσης, διστακτικός, προχωρεί, έκτελεί τή διαταγή, ό Τορκος άφήνει τή λεία του κι ό χωρικός έξακολουθεί τό δρόμο του πρós τήν πόλη, βάζοντας

σέ τάξη τά κορούλια του.

Όταν μπαίνεις στήν πόλη άπό τό μέρος των Αη - Σαράντα, ή έντύπωση είναι πολύ καλλίτερη, γιατί περνάς άπό τή συνοικία των Προξενείων, πού έχει σπίτια άρκετά καλής εμφάνισης σκεπασμένα μέ κεραμίδια, και μέ κήπους πού τούς σκιάζουν άκακίες, συκίες, ροδιές, πυκροδάφνες, και καταστρόλιστους άπό καμέλιες, λευκάνθεμα, τριαντάφυλλα, πασκαλιές, γραβανιές.

Διασχίζεις μιά μεγάλη πλατεία σάν κι' αυτός των χωρών μας· πού παληότερα ήταν Ισραηλιτικό νεκροταφείο. Και γι' αυτό τό τό λόγο δέν έπιτρέπεται στους Έλληνες νά βάζουν τή μουσική του Όργανοτροφείου νά παίζει σ' αυτό τό μέρος. Αιθνήθηκα μολαταύτα εύτυχισμένη τή μέρα πούρχόμουνα καθώς άκουσα τά όργανά νά παίζουν γαλλικά κομμάτια. Περνάς δίπλα άπ' τό Νεκροταφείο και τήν όρθόδοξη Έκκλησία πού τις Κυριακές και τις γιορτές καλεί τούς πιστούς μ' όλη τή δύναμη της καμπάνας της, ενώ ό τόπος λατρείας των Καθολικών, κρύβεται σ' ένα παρακλήσι, μέσα σ' ένα άστήμαντο σπιτάκι.

Χαριτωμένος μινάρές, σημαδεύει τή γωνιά κακοφτιασμένου δρόμου πού βγάζει στο Παζάρι, τό έμπορικό της πόλης τμήμα, όπου τή μέρα συχνάζουν οι άντρες γιά τά ψώνια τους και γιά νά μάθουν τά νέα. Οι Έλληνίδες βγαίνουν τις Κυριακές γιά τή λειτουργία και γιά επισκέψεις. Οι Τορκοί τήν Παρασκευή, γιά περίπατο· τις άλλες μέρες, γιά νά ιδεί ό ένας τόν άλλο—έκτός όταν έρέχει—και νά κλειστούν στά σπίτια τους μέ τή δύση του ήλιου.

Τά μόνα καταστήματα τά αξία αυτού του του χαρακτήρισμο, είναι τά Φαρμακεία. Οι άλλοι έμποροι, δέν έχουν παρά παράγκες χωρίς προθήκες, μέσα στις οποίες εργάζονται, ενώ οι άγοραστές μένουν άπ' έξω. Τεχνίτες πού φτιάχνουν λάμπες και μπρούτζινα σκεύη, άλβανικά παπούτσια μέ τεράστια κόκκινη ή μαύρη φούντα, σιδερωτές φρεζών, έχοντας μπροστά τους σειρά άπό φόρμες διαφόρων μεγεθών.

Στή στροφή ενός δρομίσκου, μιά κληματαριά μέ φυλλωσιά χαρούμενη, συνδέει

μέ τις κληματοΐδες της τέσσερις καλούτσι-
κους δρόμους, και κάτω απ' τὸ χαριτωμέ-
νο αὐτὸ πράσινο θολίσκο, διασταυρώνονται
παρδαλόχρωμες φορεσιές, καμωμένες ἀπὸ
στολιστὰ κουρέλια, πού αὐτοὶ πού τὰ φο-
ροῦν, τὰ περιφέρουν χαμαρώνοντας. Περ-
νώντας ἀπὸ τὸ δρόμο τῶν κοσμηματοπωλεί-
ων με κοσμήματα πανηγυριῶν, βγαίνει
στὴν πλατεία τοῦ Κονακιοῦ, πού τὴ λένε
τῆς Ὁμονοίας, καὶ πού κοσμεῖται με τὸν
πύργο τ' ὠρολογίου. Οἱ δύο του πλάκες ἀ-
λὰ Τούρκα, ἡ μιὰ με μέτωπο πρὸς τὸ Κο-
νάκι καὶ ἄλλες δύο ἀ-λὰ φράγκα, ἐνῶ ἡ ἐ-
πιγραφή «Πλατεία Ὁμονοίας», εἶναι γραμ-
μένη, τουρκικὰ, ἑλληνικὰ, ἀλβανικὰ καὶ
ρουμανικὰ.

Τὸ μέγαρο τῆς διοικήσεως, εἶν' ἓνα
μεγάλο τετράγωνο οἰκοδόμημα χωρὶς ἰδιαί-
τερο ἐνδιαφέρον, γεμάτο σωλῆνες ἀπὸ σόμ-
πες. Μὴ γνωρίζοντας τὴν κατασκευὴ ἐσω-
τερικῶν καπνοδόχων, τίς φκιάνουν ἀπ' ἔξω
ἀπ' τὸ ἰσόγειο ὅπως, καὶ ἀπ' τὸ δεύτερο πά-
τωμα, βλέπεις νὰ ὑψώνονται ἓνα πλῆθος
σκυριασμένοι σωλῆνες, πού κάνουν τὴν
πιδ δυσάρεστη ἐντύπωση. Στὴν πλατεία
αὐτῇ, κάθε ἀπόγιομα, ἡ ἰσχυρὴ μου-
σική ἀπλώνει λυπητερές καὶ παράφωνες με-
λωδίες, πού κλείνουν με τρεῖς χαιρετισμοὺς
γιά τὸ Σουλτάνο.

Κρεμάλες περιμένουν τοὺς κατάδικους
πού συνήθως τοὺς κρεμοῦν τὸ Σάββατο, ἀλ-
λὰ τοὺς ξεκρεμοῦν μετὰ τὸ θάνατό τους ἀν-
τὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν ν' ἀποσυντεθοῦν ἀπά-
νου στὴν ἀγχόνη, ὅπως γινόταν πρὶν ἀπὸ
τὸ Σύνταγμα.

Ἀπ' τὴν πλατεία τοῦ Κονακιοῦ, μπο-
ρεῖς νὰ πᾶς, καὶ πρὸς τίς Ἑλληνικές, καὶ
πρὸς τίς Ἰσραήλτικες, καὶ πρὸς τίς Τουρ-
κικές συνοικίες. Ὁ Εὐρωποῖς, εἶνε προτι-
μότερο νὰ περνᾷ ἀπὸ τίς τελευταῖες,
μέρα.

Ὅμοιες με φαντάσματα, περνοῦν γυ-
ναῖκες Τούρκισες, πού γλυστροῦν στὸ μι-
σάνοιγμα μιᾶς πόρτας. Κρυμμένες μέσα σὲ
μιὰ κουκούλα πού κρατιέται ἀπὸ τὴ μέση,
με τὸ πρόσωπο σκεπασμένο κάτω ἀπὸ πυ-
κινὸ δέλο, κρατοῦν τίς πιότερες φορὲς μιὰν
ὀμπρέλλα ἀνοιχτή, πού τὴ στρέφουν πρὸς
τὴ διεύθυνση κάθε ἀδιάκριτης ματιᾶς.

Οἱ γεροντότεροι Τούρκοι, φοροῦν μα-
κρὰ ρόμπα καὶ σαρίκι στὸ κεφάλι, ἐνῶ οἱ
νεώτεροι, εἶνε σφιγμένοι μέσα σὲ πανωφό-
ρια καὶ φοροῦν φέσι.

Στὴ συνοικία αὐτῇ ὅπου καταφεύγουν
ἀδέσποτα σκυλιά, εἶνε πιδ δρώμικα ἀπ' ἄλ-
λῳ. Ὁ κόσμος κυκλοφορεῖ μ' ἀργὴ περπα-
τησιὰ ἢ κάθεται σὲ παληοψάθινες καρέκλες.
Καπνίζουν, ρουφοῦν καφέ ἢ ρεμβάζουν, κι
οἱ μέρες περνοῦν χωρὶς ἐπιθυμίες καὶ χω-
ρὶς λύπες· καὶ τὸ μόνο πού τοὺς χαρακτη-
ρίζει εἶνε οἱ κραυγὲς τῶν χοτζάδων πού ὁ-
μνοῦν τὸν Ἀλλάχ.

Τὰ τζαμιά, δὲν εἶνε παρὰ ἐρειπωμένα
κι' ἄθλια κτίσματα, μ' ἓνα μονάχα μιναρέ·
αὐτὰ, μαζί με τὸ νεκροταφεῖο, εἶνε τὸ πρα-
γματικὰ ἀξιοπεριεργὸ τῆς Τουρκίας. Αὐτὰ
τὰ δύο ξαναζωντάνεψαν τοὺς θρύλους κι ἔ-
καναν τὴ λύρα τῶν ποιητῶν νὰ ψάλλῃ.

Ὅπως πλησιάζεις τοὺς Στρατώνες, ὁ
ἀέρας τὸ καλοκαῖρι εἶνε ἀποπνιχτικός· βρω-
μισμένα νερά, σέπονται στοὺς δρόμους, πρᾶ-
γμα πού προκάλεσε τὸν καιρὸ τῆς διαμονῆς
μας, μιὰ ἐπιδημία μαύρης εὐλογιάς, ἐνῶ
στὴν Κωνσταντινούπολη, εἶχαμε βρῇ τὴ
χολέρα. Κι ὁ τύφος βασιλεύει ἐνδημικά.

Βγαίνοντας ἀπὸ τὰ Γιάνινα ἀπὸ τὴν
Τουρκικὴ συνοικία, ἀντικρύζουμε ἓνα λιθά-
δι, σπαρμένο ἀπὸ σκελετοὺς ἀλόγων. Ἐδῶ
ἀποθέτουν τὰ κακόμοιρα τὰ ζῶα, ὑπολογί-
ζοντας στὰ κοράκια πού ἐρχονται καὶ τὰ
καταβροχθίζουν. Τ' ἀδηφάγα αὐτὰ πουλιὰ
με τὴν ἀπαίσια ὄψη, τίς ἄγριες κραυγές,
παίζουν ἐδῶ ἓναν ὠφέλιμο ρόλο, ἀπαλάσσουν
τὰς τὸν τόπο ἀπὸ τὰ πτώματα, ἐνῶ τὰ σκυ-
λιά, καθαρίζουν τ' ἀπορρίματα.

Σχεδὸν κάθε μέρα, διασταυρώνεσαι με
ὀμάδες ἀλυσσοδεμένων ληστῶν. Τοὺς ὀδη-
γοῦν στίς φυλακὲς πού ἔχουν ἀνοιχτές τίς
πόρτες, μὰ πού τίς φυλᾷ σκοποὶ πού ἀγρυ-
πνοῦν καὶ πυροβολοῦν στὴν παραμικρὴ ἀ-
πόπειρα ἀπόδρασης. Οἱ κρατούμενοι, δὲν
τρέφονται ἀπ' τὴν Κυβέρνηση. Κι ἂν οἱ συγ-
γενεῖς κι οἱ φίλοι τοὺς ἐγκαταλείψουν, εἶ-
νε καταδικασμένοι νὰ πεθάνουν τῆς πείνας.

Οἱ Ἰσραηλίτες εἶνε μαζεμένοι στὰ γύ-
ρω τῆς λίμνης, ἐνῶ οἱ φτωχοὶ ἀπ' αὐτοὺς,

μένουν μέσα στο Φρούριο, κάτω απ' την προστασία των Τουρκικών άρχων.

Στις δέκα το βράδυ, οι πόρτες κλείνουν και κάθε επικοινωνία είναι αδύνατη.

Σε περίπτωση πυρκαϊάς, οι κάτοικοι απαγορεύεται να βοηθήσουν για την κατάρρευση.

Μια κανονιά, αναγγέλλει το δυστύχημα, δυό άνε είναι στο φρούριο και τρεις άνε ή πυρκαϊά πλησιάζει κι απειλεί ν' ανατινάξει την πυριτιδαποθήκη.

Στο φρούριο, είναι ο τάφος τ' Αλή - Πασσά, κάτι παρόμοιο με κλωδί από σφυρήλατο σίδηρο, διακοσμημένο μ' αραβουργήματα, πράσινα βαμμένα.

Η κομπή Συναγωγή της Ισραηλτικής συνοικίας, συγκεντρώνει τους πιστούς, που μόνο μια φορά το χρόνο μαζεύονται σ' αυτή.

Η Παγκόσμια Ισραηλιτική Ένωσή, διευθύνει ένα σχολείο μητέρων κι ένα παιδικών, με αποστολή μετασχολική. Με ά-

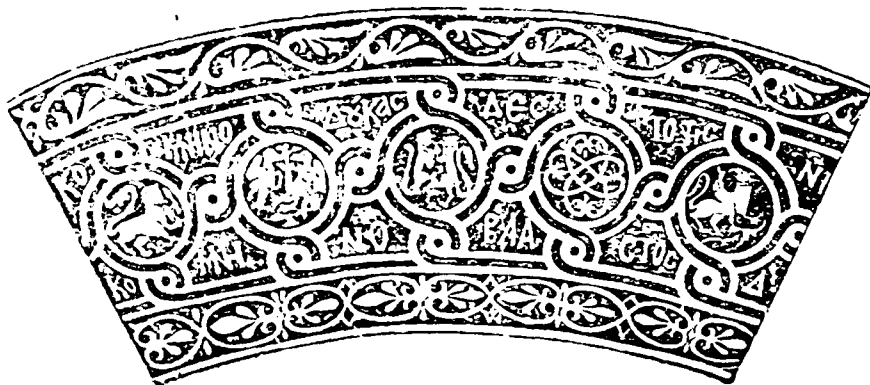
ξιοθαύμαστη άφροσύνη, καθηγητές διπλωματούχοι του Γαλλικού Πανεπιστημίου, διδάσκουν στη γαλλική. Και νοιώθουμε μια γλυκειά ικανοποίηση σ'α βλέπουμε κοριτσάκια ν'α πηδούν το σκοινάκι και ν'α μετρών γαλλικά.

Έδω, δέν υπάρχει έμπορική κίνηση, ή δψη της συνοικίας, είναι σ'αν ένός ευρωπαϊκού χωριού. Είναι όμως όγρή, επειδή έχει το ίδιο μέ τη Λίμνη ύψόμετρο.

Το νησί, τέρμα έκδρομής, αφήνει την έντύπωση παρθένου δάσους, όπου κυριαρχούν οι θαταινίες και τα βράχια,

Μια γυναίκα πλένει κουρέλια στην άκρη της Λίμνης στο πλευρό της, μια άλλη άντλει νερό, και μάταια ζητώ την ποίηση.

Αυτή ή Ανατολή, είναι ή αλήθινή Ανατολή που την έχω ζήσει, και στέκει τόσο μακριά απ' τις Ανατολές του Σιατομπριάν, του Λαμαρτίν και του Μπάυρον.

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

*Ἡ διαθήκη τοῦ Γεωργίου Ἀντωνίου Μέλλου ἀθηναίου
τῆς 24 Αὐγούστου 1732*

(Φάκελλος ἀρ. 1009 τοῦ συμβολαιογράφου Αἰμιλίου Βέλανου)

Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου Θεοῦ Ἀμήν.

(μετάφραση).

«Λογαριάζων ἐγὼ ὁ Γεώργιος Ἀντωνίου Μέλος τοῦ ποτε Ἀντωνίου ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει βεβαιότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸν θάνατον οὔτε καὶ εἶναι γνωστὸν πότε οὗτος θὰ ἐπέλθῃ, ἠθέλησα τώρα ποὺ εἶμαι ὑγιῆς τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας, Θεία Χάριτι, νὰ διαθέσω τὰ ὑπάρχοντά μου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκάλεσα πλησίον μου ἄτομον τῆς ἐμπιστοσύνης μου εἰς τὸ ὅποιον ὑπηγόρευσα ἵνα γράψῃ τὰς τελευταίας μου θελήσεις.

Ἐπαφίνω, ἐν πρώτοις, τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν Πλάστιν μου καὶ δημιουργὸν καὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἁγίους τοῦ Παραδείσου.

Συγχωρῶ, κατόπιν, πάντας τοὺς Χριστιανοὺς οἱ ὅποιοι τυχὸν μὲ ἔβλαψαν καὶ τοὺς παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρήσουν κάθε μου παράπτωμα γενόμενον, τυχόν, εἰς βάρος των.

Ἐχω εἰς τὴν κατοχὴν μου τρεκίνια χρυσᾶ χίλια τριακόσια πενήντα ὀκτὼ ἀριθμ. 1358 ὥς φαίνεται ἀπὸ τὸ κατάστιχόν μου εἰς φύλλον ἀρ. 88.

Ὁμοίως ἔχω κατατεθειμένον εἰς τὸ Δημόσιον θησαυροφυλάκιον ἓν κεφάλαιον ἐκ Δουκάτων τεσσάρων χιλιάδων (4.000) μὲ τόκον 3%, ὥς φαίνεται εἰς τὸ ἴδιον Κατάστιχον καὶ εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον.

Ἐγκαθιστῶ Ἐπιτρόπους μου ἐκτελεστὰς τῆς παρούσης μου διαθήκης τοὺς κυρίους λουνάρδον Καπιτανάκην καὶ Ἀνδρέαν Μπονιφάτσην ἀγαπητούς μου κουμπάρους τοὺς ὁποίους παρακαλῶ νὰ ἐκτελέσουν ἐπακριβῶς ὅσα παρακάτω θὰ διαθέσω.

Καὶ πρῶτον θέλω καὶ διατάσσω, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας μου καὶ εἴτι ἄλλο, καθὼς καὶ τὰ κληροδοτήματα ποὺ θὰ ἀφίσω, τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας μου νὰ ἐπενδυθῇ ἀπὸ τοὺς ἰδίους εἰς καταθέσεις ἐν τῷ Δημοσίῳ Θησαυροφυλάκιῳ πρὸς τρία τὰ ἑκατόν. Ἐχω τρεχομένους λογαριασμοὺς μὲ τὸν κύριον Παῦλον Καπιτανάκην ὁ ὅποιος ἔχει εἰς χεῖρας του πράγματά μου. Θέλω ὅτι, ἅμα φθάσουν οἱ λογαριασμοὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον, νὰ μὴν τῷ γίνῃ καμμία παρατήρησης ἀλλὰ νὰ γίνουν δεκτοὶ οἱ λογαριασμοὶ χωρὶς κανένα ἔλεγχον.

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 875.

Θέλω, ἅμα Κύριος ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ νὰ μὲ καλέσῃ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, θὰ συνοδεύσουν τὸν νεκρὸν μου οἱ ἱερεῖς τῆς ἐνορίας Σὰν Σεβέρο—καὶ ὁ ἀριθμὸς νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστάς μου—μέχρι τῆς Ἐκκλησίας μας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν καὶ ἐν ὅσῳ θὰ εἶναι ἐκτεθειμένον τὸ σῶμα μου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ μοῦ ψάλλουν οἱ ἱερεῖς πενήντα λειτουργίας πρὸς 2 λίρας τὴν κάθε μίαν. Ὅμοίως θέλω, ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ τελέσουν τρεῖς λειτουργίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μας οἱ δύο τωρινοὶ ἐφημέριοι καὶ ὁ ἱερομόναχος διδάσκαλος καὶ προφημεριος Γεώργιος Πατούσας μετὰ τοῦ διακόνου καὶ νὰ δοθοῦν ὡς ἐλεημοσύνη εἰς μὲν τοὺς ἐφημερίους καὶ τὸν προεφημέριον ἀνὰ λίρας τρεῖς, εἰς δὲ τὸν διάκονον 30 σολδία. Ὅμοίως καὶ τὴν ἐννάτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ θανάτου μου νὰ μοῦ κάνουν μίαν ἄλλην λειτουργίαν οἱ εἰρημένοι μετὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω ἐλεημοσύνη.

Ἐπίσης ἀφίνω εἰς τοὺς ἰδίους ἐφημερίους ἀνὰ 20 λίρας εἰς τὸν καθένα ἵνα μὲ μνημονεύουν ἐπὶ 40 ἡμέρας κατὰ τὰς λειτουργίας τῶν. Τὴν δὲ τεσσαρακοστὴν ἡμέραν νὰ μοῦ κάμουν καὶ ἄλλας τρεῖς λειτουργίας καὶ νὰ δοθῇ ἡ ἄνω ἀμοιβὴ εἰς τοὺς ἐφημερίους, προεφημέριον καὶ διάκονον.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν σεβεσμίαν Σκάλαν(1) τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, δηλαδή εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους δουκάτα δέκα ἵνα μοὶ παραχωρήσουν τάφον εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας ἀμέσως ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ αἰετοῦ ποὺ ἀιοτελεῖ τὸ οἰκόσημον τῆς Φιλαδελφείας καὶ τοῦτο διὰ μίαν μόνην φορὰν.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν πνευματικόν μου, αἰδέσιμον Βασίλειον Μοσχόπουλον Δουκάκα 12 τρεχοῦμενα τῶν 6 λιρῶν καὶ 4 σολδίων ἵνα μὲ ἐνθυμεῖται εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ.

Ἔτερα δουκάτα δέκα ἀφίνω εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον διδάσκαλον Γεώργιον Πατούσαν, ἐφάπαξ ἵνα μὲ μνημονεύῃ εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ.

Ἔτερα πέντε δουκάτα ἀφίνω εἰς τὸν αἰδέσιμον διάκονον Ζώσιμον Μαντζαβῖνον ἐφάπαξ ἵνα μὲ μνημονεύῃ εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Ὁρσαν Μαντέλλου ἀνεψιάν μου ἐφάπαξ, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, Δουκάτα Διακόσια τρεχοῦμενα ἀπὸ λίρες 6 καὶ σολδία 24 τὸ καθέν καὶ ἂν τυχὸν ἤθελεν ἀποθάνει πρὸ ἐμοῦ, νὰ δοθοῦν εἰς τὸν υἱόν της Ἰωάννην Μαντέλλον.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν κόμησαν Κάζια χήραν τοῦ μακαρίτου Κόμητος καὶ ἱππότου Βερνάρδου Μάκολα, ἀνεψιάν μου, δουκάτα τετρακόσια τρεχοῦμενα, ἐφάπαξ καὶ θελῶ νὰ τῆς χαρισθοῦν καὶ τὰ 30 τζεκίνια ποὺ ἔχει γραμματίον ἐπὶ ὀνόματί μου ὁ υἱὸς της κόμης Γεώργιος.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὴν κυρίαν Κρέουζαν ἀδελφὴν τῆς ἐξημένης Κομήσης Καζίας καὶ ἀνεψιάν μου, δουκάτα τρεχοῦμενα 50 ἐφάπαξ, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης.

Ὅμοίως ἀφίνω ἔτερα δουκάτα 200 ἐφάπαξ, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, εἰς τὴν κυρίαν Μπίτσαν Βοζίκη ἀνεψιάν μου.

Ἔτερα δουκάτα 150 ἀφίνω εἰς τὴν ἀνεψιάν μου Ρόδην Βοζίκην εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, ἐφάπαξ.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὸν κ. Λεονάρδον Περδικάρην τὰ 1465 δουκάτα τὰ ὅποια μοῦ ὀφείλει διὰ τῶν δύο γραμματίων του, τὰ ὅποια θέλω νὰ τοῦ τὰ στείλουν ἐξωφλησμένα ὡς δῶρον, μαζί μετὰ τὰ βιβλία ποὺ ἐπρομήθευσα διὰ τὸν ἴδιον καὶ θέλω νὰ τοῦ τὰ στείλουν οἱ ἐκτελεσταὶ μου χωρὶς καμμίαν ἀντίρρησην.

Ὅμοίως ἀφίνω ἐφ' ὅρου ζωῆς εἰς τὸν ἱερομόναχον Μακάριον ἀδελφόν μου,

1.—«Σκόλας» καὶ Σκολέττας ὠνόμαζαν ἐν Βενετίᾳ τὰς Ἀδελφότητες αἱ ὁποῖαι εἶχον προστάτην ἓνα ἅγιον οἱ Ἑλληνορθόδοξοι ἐσχημάτιζον τὴν «Σκόλαν» τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ ὡς παρεκκλησί (cappella) ἐθεωρεῖτο ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Κακῶς θεωρεῖται παρὰ τινων ἡ «Σκόλα» ὡς Σχολή.

πὺν ὠνομάζετο προτῆτερα Μιχαήλ, Δουκάτα 50, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ ἐ-
πανέλθουν εἰς τὴν ὑπόλοιπον περιουσίαν.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Μεγά-
λου Σπηλαίου εἰς τὰ Καλάβρυτα τοῦ Μορέως Δουκάλα 100 ἐφάπαξ, καὶ ὑποχρε-
οῦνται οἱ μοναχοὶ ἐκεῖνοι νὰ μὲ μνημονεύουν εἰς τὰς θρησκευτικὰς τῶν τελειὰς
ἔσαι καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ὁ Ἱερομόναχος Μακάριος ἀδελφός μου εὐρίσκεται ἐκεῖ
εἰς τὸ ῥηθὲν Μοναστήριον. Ἀλλ' ἂν τυχὸν οὗτος ἤθελε μεταβῇ εἰς ἄλλο μοναστήριον
τότε τὰ χρήματα νὰ δοθοῦν εἰς τὸ Μοναστήριον ὅπου θὰ εὐρίσκεται ὁ ἀδελφός μου.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὸν κ. Ἀνδρέαν Μπονιφάτσιον κουμπάρον μου εἰς ἐν-
δειξιν ἀγάπης τὴν μικρὰν ἀργυρᾶν λεκάνην μου πὺν ζυγίζει 35 οὐγγίας, εἰς δὲ τὸν
υἱόν του Μαρκέττον τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἐβάπτισα, ἀφίνω Δουκάτα τρεχούμεν 50 ἐ-
φάπαξ.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν εἰρημένον Ἀνδρέαν κουμπάρον μου, τὸν ἐπενδύ-
την μου ἀπὸ καμπελόττον (?), φοδραρισμένον μὲ μάλλινον ὕφασμα καὶ εἰς τὸν υἱ-
όν του Νικόλαον τὸ φόρεμά μου ἀπὸ καμπελόττο χρώματος πρσινοφαίου, καὶ
τὸν ἄλλον ἐπενδύτην μου ἀπὸ καμπελόττο.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὸν προσφελέστατον κουμπάρον μου κ. Λουνάρδον Κα-
πιτανάκην τὸ ὠρολόγιον πὺν ἔχω στὸ σπῖτι καὶ τὰ δύο πιάττα τὰ στρογγυλά, τὰ
ἀργυρᾶ, καμωμένα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ζυγίζουν οὐγγίας (?) 43 καὶ εἰς τὴν κυ-
ρίαν Ἀνναν Φραγγελᾶ σύζυγόν του ἀγαπητὴν καὶ προσφιλεστάτην μου κουμπά-
ραν, ἕνα περιλαίμιον χρυσοῦν, καμωμένον εἰς τὴν Ἀνατολὴν, βόρους 20 τοῦπιες,
εἰς δὲ τὸν υἱόν των Σπυρίδωνα Καπετανάκην, βαπτιστικόν μου, τὰ ἀργυρᾶ μου
μαχαιροπείρουνα ἥτοι 12 κουτάλια, 12 περούνια καὶ 12 μαχαίρια συνολικοῦ βάρ-
ους οὐγγίας 75. Καὶ ταῦτα πάντα τοῖς ἀφίνω εἰς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν
φιλίαν των πὺν ἐξεδήλωσαν πάντοτε ἀπέναντί μου ὡς καὶ ἐγὼ πρὸς αὐτοὺς.

Θέλω ὡσαύτως καὶ διατάσσω ἵνα ὁ ρηθεὶς Λουνάρδος Καπιτανάκης ἀφαι-
ρέσῃ ἀπὸ τὴν κληροδοτουμένην περιουσίαν μου Δουκάτα τρεχούμενα 100 τὰ ὁ-
ποῖα θὰ διαθέσῃ ὡς κάτωθι:

Εἰς τὴν Πάσκωνα Πολιότι ὑπηρετρίαν μου	Δουκάτα	10.
Εἰς τὴν Κατερίαν, ἄλλην ὑπηρετρίαν μου	»	6.
Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὑπηρετὴν μου	»	6.
Εἰς τὴν Ἀγγελικὴν Φαγάτα	»	10.
Εἰς τὸν Μιχαήλ Κοντολέων	»	10.
Εἰς τὸν Μιχαήλ Φραντσέσην	»	10.

Εἰς τοῦτον νὰ δοθοῦν καὶ τέσσαρα ἀπὸ τὰ καλλίτερα ὑποκάμισά μου. Τὸ
ὑπόλοιπον τῶν 100 Δουκάτων νὰ τὸ μοιράσουν εἰς πτωχοὺς τῆς Ἐθνότητός μας
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς μου, καὶ ἂν δὲν ἤθελεν εὐρεθῇ εἰς Βενετίαν ὁ ρηθεὶς
Λουνάρδος, νὰ τὰ διανεῖμῃ ὁ ἄλλος ἐκτελεστής μου Ἀνδρέας Μπονιφάτσιος.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν κ. Λουνάρδον Καπετανάκην τοῦ ποτε Δημητρίου τὴν
εἰκόνα μου τὴν Ἑλληνικὴν πὺν παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν ἀειπάρθενον
Μαρίαν καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν σεβασμίαν μοναχὴν Εὐγενίαν Μάκολα πὺν εὐρίσκε-
ται εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν τὴν
Ἑλληνικὴν εἰκόνα μου πὺν παριστᾷ τὰ Θεοφάνεια, εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης.

Τὰς ὑπολειπομένας εἰκόνας μου τὰς ἀφίνω εἰς τοὺς εἰρημένους Λουνάρδον
Καπιτανάκην καὶ τὴν σύζυγόν του Ἀνναν.

Ἀφίνω τὸ φόρεμά μου τὸ ρούχινο καὶ τὸν ἐρυθρωπὸν ἐπενδύτην μου εἰς
τὸν Μιχαήλ Κοντολέων. Τὰ δὲ ὑπολοιπα ρούχά μου, καὶ ἐπιπλα καὶ κάθε ἄλλο

2.—Ἡ τζαμπελόττον, ἦτο ὕφασμα ἀξίας, καμωμένον ἀπὸ καμπελόττιχα.

3.—Ἡ οὐγγία ἀντιπροσώπευε 39 1/2 γραμμάρια.

πράγμα μου θέλω νὰ πωληθῶν καὶ τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως νὰ διανεμηθῇ εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἐθνότητός μας ὡς ἐλεημοσύνη καὶ νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Ἀφίνω ὡσαύτως εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ ποτε κόμητος καὶ ἱππότης Βερνάρδου Μάκολα, πού εἶνε τώρα μοναχά, Δουκάτα 12 τρεχούμενα κατ' ἑος καὶ ἑφ' ὅσον ζοῦν, νὰ τὰ μοιράζονται μεταξύ των, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν των, νὰ δίδονται τὰ δώδεκα δουκάτα κατ' ἑτος εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ὅπου τώρα εὐρίσκονται αἱ ἀναφερθεῖσαι μὲ ὑποχρέωσιν νὰ μὲ μνημονεύουν κατὰ τὰς καθημερινὰς παρακλήσεις καὶ προσευχὰς των;

Ἀφίνω ὡσαύτως εἰς τὰς σιβασμίας μοναχὰς τοῦ μοναστηρίου μας, ὡς ἄνω, Δουκάτα τρεχούμενα 10 ἑτησίως ἵνα παρακαλοῦν Κύριον τὸν Θεὸν διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Ὁμοίως θέλω καὶ διατάσσω νὰ τελῶνται ἑτήσιαι λειτουργίαι ἀπὸ τοὺς δύο ἑφημερίους καὶ τὸν προφημέριον, πού θὰ εἶνε κατὰ καιρὸν, ὡς καὶ ἀπὸ τὸν διάκονον κατὰ τὰς ἀκολουθίας ἡμέρας:

Τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Τὴν 11ην » » τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου.

Τὴν 27ην » » τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Τὴν 12ην Ἰουλίου » τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου.

Τὴν 22αν Ἰουλίου » τῆς Μαρίας Μαγδαληνῆς.

Τὴν 23ην Σεπτεμβρίου » τῆς συλλήψεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Τὴν 3ην Ὀκτωβρίου » Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

Τὴν 18ην » » τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

Τὴν 12ην Νοεμβρίου » Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος.

Τὴν 4ην Δεκεμβρίου » τῆς Ἁγίας Βαρβάρας.

καὶ τὴν 27ην » » Στεφάνου τοῦ Πρωτομάρτυρος:

καὶ μίαν ἀκόμη κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου μου καὶ νὰ δίδονται εἰς τοὺς εἰρημένους τρεῖς ἑφημερίους ἀνὰ τρεῖς λίραι διὰ κάθε λειτουργίαν καὶ μία καὶ ἡμίσεια εἰς τὸν διάκονον καὶ νὰ μνημονεύουν καὶ τοὺς προαποθνήσκοντας οἰκείους μου τῶν ὁποίων κατάλογον ἔχει ὁ πνευματικὸς μου αἰδέσμος Βασίλειος Μοσχόπουλος καὶ νὰ τίθεται ἐπάνω εἰς τὸν τάφον μου κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀκολουθίας μία λαμπάδα καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ κάμουν Τρισάγιον οἱ ἱερεῖς ἐπάνω εἰς τὸν τάφον μου. Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν Δουκάτα δώδεκα κατ' ἑτος ἀπὸ τοὺς τόκους πού θὰ εἰσπράττουνται ἀπὸ τὰ κατατεθειμένα εἰς τὸ θυσσαυροφυλάκιον κεφάλαιά μου, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀφοῦ λοιπὸν διέταξα παραπάνω ὅλα τὰ κληροδοτήματα καὶ ἀροῦ γίνουν αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι, τότε θέλω τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας μου νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον μὲ ἱερίαι τοῖς ἑκα ὀν. Θέλω ἵνα οἱ τόκοι τῶν ἤδη κατατεθειμένων 4000 Δουκάτων ὡς καὶ τῶν ἄλλων πού θὰ κατατεθοῦν, νὰ εἰσπράττουνται ἀπὸ τὸν Μέγαν Φύλακα καὶ ἀπὸ τοὺς τῆς Μπάγκας τῆς εἰρημένης Σκάλας Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἐκκλησίας Ἁγίου Γεωργίου, τὴν ὁποίαν ἀφίνω καθολικὴν μου κληρονόμον καὶ οἱ κατὰ καιρὸν Προϊστάμενοι τῆς Σκάλας καὶ Ἐκκλησίας ὀφείλουν νὰ πληρώνουν κατ' ἑτος ἀφοῦ θὰ εἰσπράττουν τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιον, τὰ ἄνω κληροδοτήματα ἑφ' ὅσον ζωῆς καὶ θὰ κρατοῦν καὶ τὰ 12 Δουκάτα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὰ κεφάλαιά μου, θέλω νὰ τὰ στείλουν εἰς τὴν πατρίδα μου, τὴν Ἀθήνα, διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν πού θὰ εἶνε κατὰ καιρὸν εἰς τὸ Σεμινάριον τῆς εἰρημένης Πατρίδος μου, ἀλλὰ ἀφοῦ θὰ λαμβάνουν ἐκεῖθεν πιστοποιητικὰ ὅτι εὐρίσκεται ἐν λειτουργίᾳ καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ διδάσκονται καλὰ μαθήματα καὶ προοδεύουν, διαφορετικὰ νὰ μὴ στέλλουν τίποτε.

Καὶ ἂν τυχὸν δὲν ἤθελε λειτουργήσῃ τὸ ῥηθὲν Σεμινάριον, τότε οἱ ἐδῶ

προϊστάμενοι τοῦ Ναοῦ νὰ δίδουν δύο κληροδοτήματα ἴσα, εἰς δύο κορίτσια ὄρφα νὰ πατρὸς ἀπὸ τὴν αὐτὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα νὰ εἶνε καλῆς διαγωγῆς καὶ τοῦτο πρέπει νὰ πιστοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Ἀρχιερέα. Τὸ δύο αὐτὰ κληροδοτήματα ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν κληροδοτῶν θὰ χρησιμεύουν διὰ τὴν ὑπανδρείαν τῶν ἢ διὰ τὸ μοναχικὸν τῶν σχῆμα καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται τὰ δύο αὐτὰ κληροδοτήματα κάθε ἔτος.

Δηλῶ πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων ὅτι τὰ εἰσπραττόμενα πραγματικὰ δουκάτα νὰ μὴ καταβάλλωνται ἢ νὰ στέλλωνται αὐτούσια, ἀλλὰ μόνον τρεχούμενα τῶν λιρῶν 6 καὶ σολδίων 4, ἡ δὲ προκύπτουσα διαφορὰ νὰ διανέμηται εἰς δύο μέρη. Τὸ ἓν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τὸ ἄλλο ἡμῖς νὰ διανέμεται εἰς πτωχοὺς τῆς Ἐθνότητός μας κατὰ τὰς ἐαυτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα.

Ἀλλὰ, ἂν τυχὸν δὲν ἤθελεν ὑπάρξει διαφορὰ μεταξὺ τῶν Δουκάτων ποὺ εἰσπράττονται ἀπὸ τὸ Θησαυροφυλάκιον καὶ τῶν τρεχουμένων καὶ ὅτι ἀμφότερα θὰ ἦσαν πρὸς 6.4. τότε νὰ πληρώνωνται τὰ κληροδοτήματα καὶ νὰ στέλλωνται καὶ στὴν Ἀθήνα αὐτούσια. Ἄρα, δὲν θὰ ὑπάρχῃ διαφορὰ ἵνα γίνωνται τὰ δύο ὡς ἄνω μερίδια ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πτωχῶν.

Ἐπειδὴ ὁμως ἐνδέχεται τὸ ἐπιτόκιον τῶν 3% νὰ αὐξηθῇ ἀπὸ τὸ Δημόσιον Θησαυροφυλάκιον εἰς 4%, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ ἐπὶ πλέον διαφορὰ αὕτη νὰ κατανέμηται ὅπως ἄνω ἐλέχθη ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πτωχῶν τῆς Ἐθνότητός μας.

Δηλῶ ἐπὶ πλέον ὅτι εἶχομεν τρεχουμένους λογαριασμοὺς μὲ τὸν ἀγαπητὸν κουμπάρου κ. Λουνάρδου Καπιτανάκη καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐξεκαθαρίσαμεν καὶ δὲν θέλω νὰ τῷ γίνῃ καμμία ἀπολύτως ἐνόχλησις. Ἐγὼ μόνον τοῦ μένω χρεώστης διὰ τὰ ἔξοδα διαμονῆς μου εἰς τὸ σπίτι του καὶ θέλω νὰ πληρωθῇ δι' ὅ,τι θὰ τῷ ὀφείλω μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου μου.

Θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς μου δὲ θὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὰς διατάξεις τῆς παρρύσης διαθήκης μου καὶ τελευταίας μου θελήσεως. Ἀλλ' ἂν τις ἐξ αὐτῶν ἤθελε προβάλλῃ ἀξίωσίν τινα, τότε θέλω νὰ στερηθῇ παντὸς εὐεργετήματος ἢ κληροδοτήματος καὶ θὰ τὸν καλέσω μίαν ἡμέραν εἰς τὸ φεβρὸν δικαστήριον τοῦ Ὑψίστου ἵνα δώσῃ λόγον.

Καὶ ἵνα μάλιστα εἰς κάθε περίστασιν παρουσιασθῇ προστατεύεται ἢ περιουσία ποὺ ἄφινω, θεωρῶ ἐπάναγκες νὰ δηλώσω πὺς ἐσχηματίσθῃ αὕτη ἀπὸ ὅ,τι μοῦ εἶχεν ἀφίσει ἢ ἀείμνησις σύζυγός μου καὶ τοῦτο ἡῤῃξα ἐγὼ μὲ κόπους καὶ ἰδρώτα καὶ ἔδω καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐχω δὲ καὶ ὅλα τὰ χωριστικὰ μὲ τοὺς ἀδελφούς μου χαριὰ καὶ ἄλλα ἐγγράφα ἐνδιαφέροντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ θέλω ἵνα πάντα ταῦτα συνενωθοῦν ἀπὸ τοὺς εἰρημένους ἐκτελεστὰς μου καὶ παραδοθοῦν εἰς τοὺς προϊσταμένους τῆς Ἐκκλησίας μας ἵνα τοποθετηθοῦν εἰς ἀσφαλὲς μέρος καὶ χρησιμεύουν εἰς ἣν περίπτωσιν ἤθελε παρουσιασθῇ καμμία ἀμφισβήτησις.

Τοιαύτη εἶναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἔτσι θέλω νὰ ἐκτελεσθῇ πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τὸν ὁποῖον ἱκετεύω μὲ ταπεινὴν καὶ καθαρὰν καρδίαν νὰ εὐσπλαχνισθῇ τὴν ψυχὴν μου.

Γεώργιος Ἀντωνίου Μέλλος (*)

Βενετία τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1732(*)

Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ εἰρημένου Γεωργίου Ἀντωνίου Μέλλου κατ' αἰτησὶν τοῦ κ. Ἀνδρέα Μπονιφάτσιο καὶ τοῦ κ. Λουνάρδου

4.—Ἡ ὑπογραφή ἐτέθη ἀπὸ τὸν ἴδιον μὲ χερί τρεμμάμενο.

5.—Εἰς τὸ Κατάστιχον ἀρ. 936 τῶν Νεκρολογίων ποὺ φυλάσσονται εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Γεώργιος Μέλλος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν, ἀπὸ πυρετὸν διαρκείας 15 ἡμερῶν καὶ ὅτι εἶχεν ἱατρὸν τοῦ ἐκ Κρήτης καταγόμενον Κούμανον.

Καπιτανάκη ἐκτελεσιῶν τῆς διαθήκης καὶ ἐδόθη ἀντίγραφον εἰς τὴν ἐτὶ τῶν Ὑδάτων Ἀρχήν.

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης ὁ Συμβολαιογράφος γράφει ὅτι τὴν 24ην Αὐγούστου 1742 μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Μέλλου καὶ παρέλαβε τὴν διαθήκην γραφεῖσαν παρ' ἐμπιστολ τοῦ ὡς μάρτυρες ὑπέγραψαν.

οἱ Ἀθηναῖ « Στέφανος Ρούτης τοῦ ποτε Δημήτρι
καὶ Δημήτριος Κυριτσόπουλος τοῦ ποτε Κυρίτση

Διαθήκη τοῦ Γρηγόρη Σακελλάρη ἐκ Μάνης

τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1716

(Φάκελλος 1009.—Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος)

(Μετάφρασις)

«Σεπτόμενος ἐγὼ ὁ Γρηγόριος Σακελλάρης ἐκ Μάνης τοὺς κινδύνους τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰσότης τὸ βεβαιότερον ἀπὸ τὸν θάνατον, ἠθέλησα καθ' ὃν χρόνον, Θείᾳ Χάρτι, ἔχω σώας τὰς φρένας καὶ ὑγιᾶ τὴν διανόησιν, νὰ παραγγείλω ἐμπιστόν μου ἵνα γράψῃ τὴν διαθήκην καὶ νὰ τὴν παρουσιάσω κατόπιν εἰς δημόσιον Συμβολαιογράφον διὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκτέλεσιν.

Ἐπαφίνω κατὰ πρῶτον τὴν ψυχὴν εἰς Κύριον τὸν Θεόν, εἰς τὴν αἰετάρχον Μαρίαν καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους τοῦ Παραδείσου.

Ἐχω ὑπὸ τὴν κατοχὴν μου εἴκοσι καὶ ἕξ χρυσᾶ τρεκίνια καὶ ἓνα Οὐγγρικὸν τὰ ὅποια θέλω νὰ διανεμηθῶν ὡς ἑξῆς: Θέλω νὰ δοθῶν τρεκίνια δεκατρία εἰς τὴν σιβασιάν μοναχὴν Ἀγάθην, συμπατριώτισσάν μου, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ μοναστήρι τῆς ἐνταῦθα Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρεκίνια θὰ κρατήσῃ τρία ἢ ἰδία καὶ δαφίλει νὰ μοιράσῃ δύο εἰς τὸς ἄλλας Ἑλληνίδας μοναχὰς τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, μὲ τὰ ὑπόλοιπα δὲ ὀκτὼ νὰ μοῦ κάμουν τὰ ἔξοδα τῆς τιφῆς μου δηλαδὴ νὰ πληρωθῶν οἱ ἱερεῖς νὰ ἀγορασθῶν λαμπάδες καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειαζούμενον. Ὅμοίως μὲ τὰ ὀκτὼ αὐτὰ τρεκίνια θέλω νὰ μοῦ κάμουν ἓνα σαρανταλείτουργο, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας μου καὶ μὲ τὸ ὑπόλοιπον ποῦ θὰ μείνῃ νὰ μοῦ ψάλουν οἱ ἐφημέριοι καὶ ὁ διάκονος τρῶσά γιὰ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς μου.

Τὰ ἄλλα δεκατρία τρεκίνια καὶ τὸ Οὐγγρικὸν ὡς καὶ ἓνα ἀργυροῦν μελανοδοχεῖον (καλαμῆρι) θέλω νὰ σταλοῦν εἰς τοὺς τρεῖς ἀνεψιούς μου υἱούς τοῦ Δημήτρι Σιρόκι ποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν Μάνην καὶ ἕως ὅτου τὰ πιστοποιητικὰ ὅτι οὗτοι εὑρίσκονται ἐν τῇ ζωῇ, θάλω τὰ ἄνω νὰ μένουν εἰς τὰ χεῖρας τῶν ἐφημερίων Βενεδίκτου Μοσχολοπούλου καὶ Γεωργίου Πατούσι ποῦ λειτουργοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν καὶ ὅταν ἔλθουν τὰ πιστοποιητικὰ τότε νὰ σταλοῦν εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου, καὶ ἂν τυχὸν οἱ ἀνεψοὶ μου δὲν εὑρίσκονται πλέον ἐν τῇ ζωῇ, τότε τὰ εἰρημένα 13 τρεκίνια καὶ τὸ Οὐγγρικὸν θέλω νὰ δοθῶν εἰς ἀπόρους ἔχοντας ἀνάγκην βοηθείας διὰ τὴν ψυχὴν μου.

Θέλω ἵνα ὅλες αἱ εἰκόες ποῦ ἔχω δοθῶν εἰς τὴν ῥηθείσαν μοναχὴν Ἀγάθην ποῦ εἶναι εἰς τὸ ἐδῶ Ἑλληνικὸν μοναστήρι, ἕκτος τῆς εἰκόος μὲ τὴν Παναγίαν ποῦ ἔχει ἀργυροῦν στέφανον. Ἡ Παναγία αὕτη εἶναι τοῦ αἰδεσίμου Νικόλα Μανιάτη καὶ μοῦ τὴν εἶχεν ἀφίσει πρὸς φύλαξιν καὶ ἕως ὅτου ἔλθῃ οὗτος καὶ τὴν ζητήσῃ, θέλω νὰ παραμένῃ εἰς χεῖρας τῆς μοναχῆς Ἀγάθης. Ἐπὶ πλέον ἀφίνω εἰς τὴν ἰδίαν ἓνα ζευγάρι κουτάλια ἀργυρᾶ.

Τὰ δὲ ὑπολειπόμενα ὀλίγα ἐπιπλα ποῦ μοῦ εὑρίσκονται, τὰ ἀφίνω εἰς τὴν Ζανέτταν ὑπηρετρίαν μου διότι τόσα χρόνια εὑρίσκεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου.

Ἀφίνω εἰς τὸν Νικολὸν υἱὸν τοῦ ἀνεψοῦ μου Στέλιου Μανιάτη — εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι υἱὸς του — ἓνα σπαθί, δύο μαχαίρια μεγάλα καὶ ἓνα δακτυλίδι ποῦ ἔχω μαζί μου.

Ἀφίνω εἰς τὸν ἱατρόν μου Σακελλάρην δύο ἀργυρᾶ δουκάτα διὰ τὰς ἐνοχλήσεις ποῦ ἔλαβε κατὰ τὴν ἀσθενείαν μου.

Ἐχω μίαν παλαιὰν Κάσσαν ἐνὸς κάποιου Ματθαίου καὶ ἄνδρ' ἔλθῃ νὰ τὴν ζητήσῃ κανεὶς, θέλω νὰ δοθῇ εἰς τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἐφημερίους τῆς Ἐκκλησίας μας ἵνα διαθέσουν τὴν ἀξίαν εἰς ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ὀρφανοῦ Ματθαίου.

Ὅ,τι θὰ εἶχον νὰ λαμβάνω διὰ τὴν ὑπηρεσίαν μου εἰς τὴν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, θέλω νὰ δοθῶν εἰς τοὺς εἰρημένους ἐφημερίους ἵνα ἀναπέμψουν εὐχὰς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καὶ ἐπαφίεμαι εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Μεγάλου φύλακος τῆς Κοινότητος».

τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1716

Ἐδημοσιεύθη ἡ ἄνω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Γρηγορίου Σακελλάρη ἀποθανόντος χθές, κατόπιν αἰτήσεως τῆς σεβασμίας μοναχῆς Ἀγάθης τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν.

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης εἰρίσκεται ἡ συνήθης πρᾶξις παραλαβῆς τοῦ Συμβολαιογράφου γενομένης τὴν 6ην 7βοίου 1716, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μαθαίνομεν ὅτι ὁ Γρηγόριος Σακελλάρης τοῦ ποτε Νικολάου ἀπὸ τὴν Μάνην ἦτο νεοκόρος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὅτι ἡ εἰρημένη διαθήκη κατὰ νὴν ὥραν τῆς παραλαβῆς μετεφράσθη ἑλληνιστὶ παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Βενεδίκτου Μοσχοπούλου τοῦ πο εὐσταθίου καὶ τὴν πρᾶξιν ὑπέγραψαν ὡς μάρτυρες ὁ Γεώργιος Πατούσας ἱερεὺς τοῦ ποτε Σταμάτη καὶ ὁ ἱερεὺς Ζώσιμος Μαντζαβίνος τοῦ ποτε Νικολάου.

Περὶ Παλαιολόγων

Ἠσχολήθημεν καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς Παλαιολόγους οἱ ὅποιοι ὑπηρετήσαν τὴν Ἑνετικὴν Ἀριστοκρατίαν (Γέρας Ἀντωνίου Καρεμοπούλλου — Ἐκδόσις Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν — 1953 σελ. 355) 372.

Τώρα μόνις ἀνεύρομεν καὶ ἐν ἄλλο ψήφισμα τῆς Γερουσίας τοῦ 1529 γενόμενον κατόπιν ἐκκλήσεως. Τὸ ψήφισμα τοῦτο διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀειμνήστου Σάθα ὁ ὅποιος δὲν τὸ περιέλαβεν εἰς τὰ «Μνημεῖα».

Ἀπὸ τὸ ἐγγράφον τοῦτο μαθαίνομεν ὅτι ἓνας ἐκ τῶν Παλαιολόγων ὁ Ἐμμανουὴλ εἶχε πέσει εἰς χεῖρας τοῦ πρωτοεξαδέλφου του, γνωστοῦ ἐξωμότου Μισὲθ Πασσᾶ Παλαιολόγου καὶ ὑπέστη οἰκτρὸν θάνατον.

Ἄλλος Παλαιολόγος ὁ Κωνσταντῖνος συλληφθεὶς εἰς Ναύπκτον μετήχθη εἰς Κωνσταντινὴν καὶ ἐπρίοινε ζωντανὸς εἰς δύο τεμάχια, μόνον διότι ἦτο Παλαιολόγος.

Ἄλλος Παλαιολόγος ὁ Ράλλης ἐσφάγη εἰς τὰς Βενετικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Ἀπουλίας, ὁ δὲ πατήρ του Νικόλαος ἀπέθανε καὶ αὐτὸς λόγῳ τῶν κακουχιῶν. Καὶ τέλος ἀπεβίωσε καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου. Ἐμείναν δὲ ὀρφανὰ πέντε παιδιὰ τοῦ τελευταίου εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, εἰς τὰ ὅποια ἐχορήγησεν ἡ Γερουσία Δουκάτα 80 ἐτησίως διὰ τὴν συντήρησιν των.

Ἴδου τὸ ἐγγραφον:

SENATO MAR—DEGISTRO 21 (φύλλα 138/139)

Ἔτος 1529

Γαληνότητε Πρίγκιψ τῆς Ἐξοχωτάτης Ἐπικρατείας,

«Εἶναι καθιερωμένη συνήθεια τοῦ Ἐκλαμπροτάτου τούτου Κράτους νὰ ἐπιδεικνύῃ γενναιοδωρίαν καὶ νὰ τιμᾷ ἐκείνους οἱ ὅποιοι μὲ πίστιν τὸ ὑπηρετοῦν.

Τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ πιστότατος καὶ ἀφωσιωμένος δοῦλος τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος Ἰωάννης Παλαιολόγος τοῦ ποτε Τζώρτζη, ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον Ὑμῶν καὶ νὰ ὑπομνήσῃ τὰ ἔργα καὶ τὰς ὑπηρεσίας πὺν προσέφερον εἰς τὸ ἐκλαμπρότατον Κυρίαρχον τοῦτο Κράτος, ὁ αἰτῶν καὶ ὁ Νικόλαος Παλαιολόγος ἀδελφός του καὶ ὁ Ράλλης Παλαιολόγος υἱός τοῦ Νικολάου ὡς καὶ οἱ προπάτορες, εἰς τρόπον ὥστε κατέστησαν ἄξιοι τῆς χάριτος τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος, Μανώλης καὶ Τζώρτζης Παλαιολόγοι, καὶ τούτου τοῦ Τζώρτζη εἶνε υἱοὶ τόσον ὁ αἰτῶν ὅσον καὶ ὁ Νικόλαος. Ἐκ τῶν τριῶν, ὡς ἄνω ἀδελφῶν, ὁ μὲν Μανώλης εἶχε σταλῇ παρὰ τοῦ Ἐξοχωτάτου Ἀντωνίου Λορεδάν, πὺν ἦτο Καπὶτὰν Τζενεράλ τοῦ Μορέως, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ μίαν σπουδαιοτάτην ὑπηρεσίαν τῆς Ὑμετέρας Ἐπικρατείας καὶ περιελθὼν εἰς χεῖρας τοῦ Μισιθ Πασσᾶ πὺν ἦτο πρωτεξάδελφός του, ἐγδάρῃ ζωντανὸς κατὰ διαταγὴν του καὶ ἀφοῦ ὁ Μισιθ(¹) ἐγέμισε τὸ δέρμα του μὲ χορτάρι τὸ ἔστειλεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν.

Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος συλληφθεὶς εἰς τὴν Ναύπακτον ὅπου ἦτο ἀρχηγὸς τῶν «στραδιότι» (²) εἰς τὴν Ὑμετέραν ὑπηρεσίαν, μετεφέρθη εἰς Κων/πολιν καὶ ἐκεῖ ἐπριονίσθη ζωντανὸς εἰς δύο κομμάτια, μόνον καὶ μόνον διότι ὠνομάζετο Παλαιολόγος καὶ τέλος, τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ Τζώρτζη οἱ δύο υἱοὶ ἦτοι ὁ ταπεινὸς αἰτῶν καὶ ὁ Νικόλαος ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπηρετήσαν πάντοτε μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἐλθόντες ὑπὸ τὴν εὐτυχεστάτην σκιάν τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος, ὡς ὁμοίως ἔπραξε καὶ ὁ Ράλλης Παλαιολόγος υἱὸς τοῦ ρηθέντος Νικολάου καὶ τὰ ἔργα των καὶ ἡ ἀφοσίωσις των πρέπει νὰ εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν Ἐκλαμπροτάτην Γερουσίαν καὶ ἔτι περισσότερον εἰς Ὑμᾶς Γαληνότητε Πρίγκιψ, διότι εἰς τοὺς παρελθόντας τελευταίους πολέμους εἶδε πολὺ καλὰ ἡ Ὑμετ. Γαληνότης τὴν συμπεριφορὰν πὺν ἐπέδειξαν οἱ πιστοὶ οὗτοι ὑπηρεταὶ καὶ ἰδίᾳ ὁ ῥηθεὶς Ράλλης Παλαιολόγος, ὁ ὅποτος κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεως τῆς Μανφρεδονίας (³) ἐσφάγη ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὁ δὲ πατήρ του Νικόλαος, ὀλίγον βραδύτερον, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου, ἀφίσας πέντε ἀνήλικα παιδιὰ—ἓνα ἀρσενικὸ καὶ τέσσαρα θηλυκὰ—εἰς μεγάλην ἐνδειαν καὶ εἰς βάρος τῶν ἀσθενῶν ὤμων τοῦ πτωχοῦ πὺν κάμνει τὴν παροῦσαν ἐκκλησίαν.

Τούτων ὄντως ἐχόντων, εἶναι ἄξιον ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν ἀνηλίκων ὄρφανῶν νὰ τύχῃ τῆς εὐνοίας τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος ἥτις οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τοὺς πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους ὑπηρετάς της καὶ ὁ ταπεινὸς αἰτῶν ἐκλιπαρεῖ τὴν Ὑμετ. Γαληνότητα ἵνα, ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ αὐτῆς εὐσπλαχνίᾳ μεγαθυμίᾳ καὶ καλωσύνῃ προστατεύσῃ τὰ πτωχὰ αὐτὰ ἀνήλικα πλάσματα καὶ τοῖς χορηγήσῃ τὰ μέσα ἵνα ἀποκατασταθοῦν τὰ τέσσαρα κορίτσια, παραχωροῦσα τὰ εἴκοσι Δουκάτα πὺν ἐλάμβανεν ὁ μακαρίτης πατήρ των Νικόλαος ὡς καὶ τὰ δέκα πὺν εἶχεν ὁ ῥηθεὶς ἐκλιπὼν Ράλλης Παλαιολόγος. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ποσὰ νὰ εἶνε πληρωτέα εἰς τὸ Δη-

1.—Ὁ Μισιθ πασσᾶς ἦτο ἐξωμότης ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων.

2.—Stradioti ἦτο ἐλαφρὸν σῶμα ἱππέων.

3.—Εἶναι πόλις τῆς Ἀπουλίας, ἐπαρχίας τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

μόσιον Ταμείον τῆς Βιτσένιζας. Ὅμοίως ἐκλιπαρεῖ ὁ αἰτῶν νὰ δοθοῦν εἰς τὰ ἀνήλικα καὶ τὰ εἴκοσι Δουκάτα ποὺ λαμβάνει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ Ταμείον Κεφαλληνίας, ἐν περιπτώσει θανάτου του, τέσσαρας φορὰς τὸ ἔτος ἤτοι 80 ἐτησίως. Τὴν ἄνω παρὰ κλησιν ὑποβάλλει ταπεινότητα ὁ αἰτῶν εἰς τὴν Ὑμετ. Γαληνότητα γονυκλινῆς, ἵνα δύνανται νὰ συντηρῶνται τὰ εἰρημένα ἀπροστάτευτα ὀρφανὰ καὶ νὰ ἡμπορέσουν νὰ ἀποκατασταθοῦν καὶ τὰ τέσσαρα κορίτσια.

Καὶ ἐπειδὴ, ὕστερα ὅπου ἡ Ὑμετ. Γαληνότης παρέπεμψε τὴν παροῦσαν ἐκκλησίαν εἰς τοὺς Κυρίους Σοφοὺς τῆς Ξηρᾶς, ἀπέθανε καὶ ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος θεῖος μας καὶ πατήρ, ἡμεῖς τώρα οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἂν υχεῖς ἀνήλικοι ὀρφανοί, γονυπετεῖς ἱκετεύομεν τὴν Ὑμετέραν Ἐκλαμπρότητα ἵνα, ἐν τῇ ἐμφύτῳ αὐτῆς εὐσπλαχνίᾳ, εὐδοκήσῃ νὰ μᾶς λυπηθῇ καὶ νὰ μᾶς προστατεύσῃ ἵνα μὴ διασκορπισθῶμεν ἐπαιτοῦντες, πλανόδιοι, διότι ἀφοῦ μᾶς ἔειπεν ὁ ρηθὲς Ἰωάννης θεῖος μας καὶ πλέον ἢ πατήρ μας, ὁ ὁποῖος μᾶς συνετήρει, τώρα δὲν ἔχομεν ποῦ ἄλλοῦ νὰ καταφύγωμεν παρὰ εἰς τοὺς πόδας τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος».

Ἰδοὺ τὸ ψήφισμα τῆς Γερουσίας

τῇ 11ῃ Μαΐου 1529

Δεδομένης τῆς μακρᾶς ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν προσέφεραν οἱ ἐκλιπόντες γενναῖοι Νικόλαος Παλαιολόγος καὶ υἱὸς του, Ράλλης, ἀρχηγοὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος τῶν «σιραδιότι», προσφάτως φονευθέντες κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ ἐπειδὴ ἀπέθανε κατὰ τὰς παρελθούσας ἡμέρας καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου, Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, λαμβάνεται ἀπόφασις ὑπὸ τοῦ κυριάρχου τούτου Συμβουλίου ἵνα εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ ρηθέντος Νικολάου δίδωνται τὰ εἴκοσι δουκάτα ποὺ ἐλάμβανεν ὁ Ἰωάννης, τετράκις τοῦ ἔτους ἀπὸ τὸ Δημόσιον Ταμείον Κεφαλληνίας, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὀρφανῶν καὶ ὑπανδρείαν τῶν κοριτσιῶν, ὡς ἐξαιτοῦνται, καὶ ὅταν τὸ ἀρσενικὸ παιδί φθάσῃ εἰς νόμιμον ἡλικίαν καὶ κριθῇ κατάλληλος διὰ σιρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν νὰ μὴ λείψῃ ἡ συνήθης χάρις ποὺ χορηγεῖται παρὰ τῆς ἡμετέρας Αὐθεντείας εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν γενναίων καὶ ἀφωσιωμένων».

Ἐψήφισαν(⁴) 144 ὑπὲρ τῆς προτάσεως

10 κατὰ ταύτης

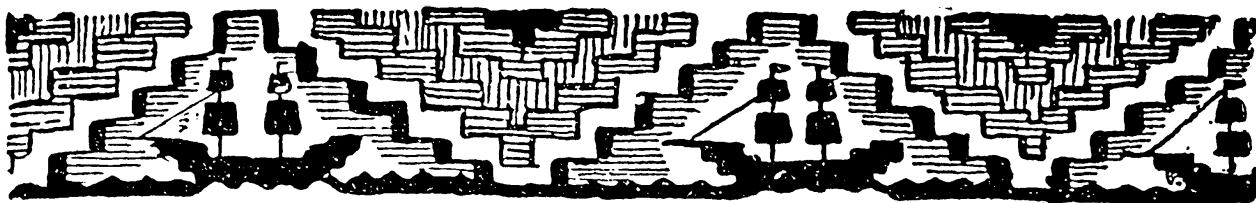
καὶ 11 ψῆφοι «μὴ εἰλικρινεῖς»

καὶ ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη.

(Συνεχίζεται)

4.—Αἱ ψηφοδόχοι εἰς τὴν Γερουσίαν ἦσαν τρεῖς ἠνωμένοι ἦτοι: λευκή, πρασίνη καὶ ἐρυθρὰ. Ἡ ψηφοφορία ἐγένετο μὲ σφαιρίδια καὶ εἰς μὲν τὴν λευκὴν ἐτίθεντο τὰ ἀρνητικὰ ἦτοι τὰ «ὄχι». Εἰς τὴν πρασίνην τὰ «Ναί» καὶ εἰς τὴν ἐρυθρὰν τὰ ἀμφίβολα, τὰ μὴ εἰλικρινῆ, ὡς τότε ἐλέγοντο.—Ἐπὶ τῶν τριῶν ψηφοδόχων ὑπῆρχον τρία γράμματα ἦτοι: T. (ἐκ τοῦ ῥήματος *taglio*=κόπτω καὶ ἐσήμαινε τὴν ἀρνησιν, τὸ «ὄχι».) L. (ἐκ τοῦ ῥήματος *laudo*=ἐπαινώ, ἐπιδιοκίμαζω καὶ ἦτο τὸ «Ναί».) καὶ N S. *Non Sincere*=μὴ εἰλικρινεῖς ἦτοι αἱ ἀμφίβολοι ἢ αἱ ἀποχαὶ ὅπως λέγομεν σήμερον.

ΚΩΣΤΑ ΑΠ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΉΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

Φθάνει επίτροπος τοῦ Σουλτάνου

Τὴν 26 Μαρτίου ἀπεβιβάσθη εἰς Πρέβεζαν ὁ Φαούτ Ἐφένδης, ἀπεσταλμένος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως δι' εἰρηνικῶν μέσων, διαπραγματεύσεων δηλ. καὶ ἀμνηστειῶν.

Μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Φουάτ ἔφερεν 1600 στρατιώτας, 40 πυροβολιτὰς καὶ 20 ἄλογα... Χρήματα ὅμως ἀπ' τὰ ὅποια εἶχον μεγίστην ἀνάγκην οἱ Τούρκοι, οὐδὲ γρόσιον.

Ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως χρημάτων καὶ τῆς μὴ πληρωμῆς τῶν μισθῶν ἔξεγέρθησαν οἱ Τούρκοι στρατιῶται καὶ ἐληλάτησαν οἰκίας τινάς.

«... Ἐν τούτοις ἡ ἀπόπειρα λαφυραγωγῆσεως δὲν ἦτο εἰ μὴ ὑποκίνησις πρὸς σκοπὸν δικαιολογήσεως τῆς ἐξόδου τῶν Ἀγγλων...» (Ἐφ. «Αἰῶν» 1425]25—1—54, ἀνταπόκρισις ἀναφέροσα καὶ τὰ τῆς ἀνθελληνικῆς στάσεως τοῦ Ἀγγλου Προξένου ἐκτεθέντα ἀνω ἔρω σελ. 69).

Ἀπόπειραι ἐξευρέσεως χρημάτων παρὰ τοῦ Φουάτ Ἐφένδῃ ἀπέτυχον. Τοιουτοτρόπως ὁ Τούρκος «εἰρηνοποιὸς» ἤρχισεν τὸ ἔργον τοῦ ὑπὸ τὴν ποίησιν τῶν πλέων δυσκόλων ἀναγκῶν.

Πρώτη ἐνέργεια αὐτοῦ ἦτο ἡ κοινοποίησις «Φιρμανίου» τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλοῦντο: «ὅλοι ἀδιακρίτως οἱ Τούρκοι ὑπῆκοι, ὅπως παραμένουν ἡσυχοὶ, μὴ δηλεαζόμενοι ἀπὸ προτροπᾶς καὶ προκηρύξεως ἐπαναστατῶν».

Παρεῖχεν δὲ γενικὴν ἀμνησίαν πρὸς ὅλους ὅσοι ἤθελον ἐπανέλθει ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου. (Ἡπ. Χρ. 1932 σ. 121).

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνωτέρω προκηρύξεως, οἱ ἐπαναστάται Ἕλληνες ἀπήντησαν διὰ τῆς κάτωθι ἐπιστολῆς. (Αἰῶν 1443]13—3—54).

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Φουάτ Ἐφένδην ἐπίτροπον τοῦ Σουλτάνου

Ἐμεῖς οἱ σαπούκ (πρώην) ραγιάδες Κοιζαμπάσιδες καὶ λοιποὶ μπέτ - ντουά - τζίδες (καταραμένοι) τοῦ Σουλτάνου, ὥς προχθὲς καθόμασταν σιὰ καρφιά καὶ ὀχι σιὸ ραχάτι μας, κατὰ πῶς λὲς ἡ ἀφεντιά σου σιὸ γράμμα σου. Καὶ βλέποντας πῶς ἀπὸ κεφαλιάτικο ἀπὸ τὸ ἱμιτσάτι (φόρος κατ' ἐκτίμησιν ἐπὶ τῶν προϊόντων γῆς ἀπὸ τὸ βεργί (φόρος δοσίματος) ἀπὸ τὸ τζελέπικο (ποιμενικός) ἀπὸ τὸ ἰσναφιέ (φ. ἐπιτηδεύματος) ἀπὸ τὸ στεμιέ (φ. περιποιήσεως) καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δοσίματα τοῦ τιτζαρέτ (ἐμπορίου) καὶ τὰ ἄλλα οὐσοῦρια καὶ διπλοδέκατα, δὲν μᾶς ἔμεινε μήτε σάλιο σιὸ σιόμα....

Ἀκούσαμε πῶς ἀπὸ φιλαμθρωπία οἱ Ἑγγλέζοι καὶ οἱ Φραντζέζοι λέγε ἀκο-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 961.

πα τοῦ Σουλτάνου νὰ δώσῃ Σύνταγμα καὶ ξέρουμε πῶς ὁ Σουλτάνος ἂν δώσῃ Σύνταγμα γίνεται ἀπιστος στὸ Μουχαμέτη καὶ πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ Φράγγικα χαμπέρια θὰ κάνῃ νὰ φάῃ τὸ Σουλτάνο τὸ μαῦρο φίδι...

Αὐτὴν εἶναι λοιπὸν ἡ δική μας διάθεσις καὶ εἰς αὐτὴν ἐνδώσαμε καράρι καὶ ἐν συντόμῳ σοῦ τὴν φανερώνουμε μὲ λίγα λόγια καὶ καλὰ Μπέη Ἐφένδη.

28/11 Μαρτίου 1854

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας

Οἱ Πρόξενοι ἀλλάζουν στάσιν

Μὲ τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Τουρκίας διὰ παντὸς τρόπου, διεβιβάσθησαν ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων τῶν ὁδηγίαι πρὸς τοῖς Πρόξενους τῆς Ἡπείρου, διὰ τοῦ Φουάτ Ἐφέντη. Αἱ ὁδηγίαι αὗται ἦσαν ἀναγκαῖαι ἰδίως εἰς τὸν Γάλλον Βερνιάν, ὅστις ἐπέδειξε φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μᾶλλον ἐκ χαρακτῆρος καὶ ἐξ ἀγνοίας τῆς διπλωματικῆς γραμμῆς τῆς Πατρίδος του.

Ἐκτοτε οἱ δύο Πρόξενοι μετέβαλλον τὴν στάσιν των «...καὶ ἔστρεψαν μᾶλλον τὴν προσοχὴν των πρὸς φιλανθρωπικὰς τάσεις ἐναντι τῶν ἐπαναστατῶν. Οὕτω ὁ ἐν Πρεβέξη (Ἄγγλος) Πρόξενος μετέβη εἰς Φιλιάτες, ἵνα κατασιγάσῃ τοὺς ἐκεῖ Ἀλβανούς, οἵτινες ἀφοῦ ἐφωδιάσθησαν ἐκ Κερκύρας, ἠνώχλουν πλέον ἐνόπλιως τοὺς ἐπαναστάτας καὶ προὔκालουν παντοειδεῖς καταστροφάς...».

«...Ὁ Γάλλος Πρόξενος ἀντιθέτως...ἐνῶ πρότερον ἐχαρακτήριζεν τὴν ἐπανάστασιν ὡς τοπικὴν ἐξέγερσιν κατὰ τῶν παντοειδῶν πιέσεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου, ἤδη ἀποδίδει ταύτην εἰς ὑποκίνησιν τῆς Ρωσσίας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Συνέστησε δὲ εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς ὡς δρασικὸν μέσον πρὸς κατάπausιν τῆς ἐπαναστάσεως τὴν ταχεῖαν παροχὴν ἀμνηστίας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας».

(Ἡπ. Χρον. 1932 σ. 77)

Πρὸς διασκέδασιν δὲ πάσης ἀμφιβολίας διὰ τὰ ἐχθρικά αὐτῶν αἰσθήματα πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ἀπηύθυναν τὴν κάτωθι προκήρυξιν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τοὺς Χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἡπείρου. (ὅπου ἀνωτέρω)

ΠΡΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἀταξίαι λυπηροτάτου χαρακτῆρος ἀναφαίνονται εἰς τὴν Ἡπειρον. Ταραχοποιὸς ἐταιρία, τὴν ἔδραν ἔχουσιν εἰς ἓνα τῶν γειτονικῶν τόπων, ὠφληθήν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἵνα εἰσβάλῃ ἐπὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἐδάφους, ὅπου καὶ ὕψωσεν σημαίαν ἐπαναστατικὴν.

Μανθάνοντες ὅτι διὰ νὰ παρασύρουν τοὺς εὐπίστους κατοίκους τῶν μερῶν τούτων εἰς τὸ ἀπενενοημένον κίνημά των, οἱ ταραχοποιοὶ διαδίδουν μεταξὺ ἄλλων σπερματολογιῶν ὅτι ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὰς συμπαθείας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Οἱ ὑποφαινόμενοι εὐρίσκονται εἰς χρέος νὰ διαψεύσουν ἐπισήμως τὴν φήμην ταύτην, τῆς ὁποίας τὸ πιθανὸν ἀποτέλεσμα ἦθελεν εἶσθαι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ὡς πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἐπιθυμίας τῶν Κυβερνήσεων των.

Οἱ Χριστιανοὶ βεβαίως πρέπει νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία προστατεύουσιν τὰ ἡγεμονικά δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου, δὲν ἔπαυσαν ποτὲ οὔτε θέλουν παύσει τοῦ νὰ ὑποστηρίζουν συγχρόνως καὶ τὰς δικαίας ἀρχὰς καὶ τὰ νόμιμα συμφέροντα τῶν Χριστιανῶν τῶν διαμενόντων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑ.

Πύλης καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη τὴν ὁποῖαν δρᾶν τοὺς τὴν εὐκαιρίαν οἱ ὑποφαινόμενοι νὰ διακηρύξουν ἐκ νέου, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἡπείρου ὑπόσχεσις καὶ ἐγγύησις ἐνὸς καλυτέρου μέλλοντος τοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ κανεὶς ὀρθῶς φρονῶν δὲν δύναται νὰ υποθέσῃ Κυβερνήσεις φροντίζουσας διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν των, ὥς αἱ Κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας δύναται νὰ ὑποφέρουν ὥστε ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, νὰ προσβληθοῦν αἱ ἐπίσημοι σινθῆκαι τὰς ὁποίας αὗται ὑπέγραψαν καὶ αἷινες ρητῶς ἐγγυῶνται τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐκαστος ἐπομένως πρέπει νὰ ἐννοήσῃ ὅτι κατάκτησις ἥ τις σήμερον ἀπαγορεύεται ἐκ τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου εἰς Κράτος ἰσχυρὸν ὥς τὴν Ρωσσίαν, δὲν θέλει συγχωρηθῇ εἰς οὐδὲν ἄλλο Κράτος, οὔτε εἰς καμμίαν ὁμάδα ἀνθρώπων οἵασις ποτε Ἐθνικότητος.

Περὶ τὸν νομίζοντες οἱ ὑποφαινόμενοι νὰ παρατηρήσουν ἄφ' ἑτέρου, ὅτι αἱ Χριστιανικαὶ δυνάμεις δὲν ἤθελον καταδεχθῇ εἰς οἰονδήποτε περίστασιν καὶ οἰονδήποτε λόγον νὰ σπρώξουν ἔμπρὸς καὶ νὰ ἐκθέσουν εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν αἱματηρᾶς πάλης μεταξὺ Ἐθνῶν καὶ θρησκειῶν ἐχθρῶν, λαὸν ἄοπλον καὶ πτωχὸν καὶ ἀδύνατον ὥς τὸν Χριστιανικὸν λαὸν τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία θεῖα χάριτι ἔχουν ἀρκετὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἔχουν ἀρκετὰ πλοῖα καὶ στρατεύματα ὥστε οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ ἐπικαλεσθοῦν εἰς βοήθειαν τὴν ἀταξίαν, τὴν ραδιουργίαν καὶ τὸν ὀλεθρον.

Οἱ στόλοι καὶ τὰ στρατεύματα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἂν ἡ χρεὶα τὸ καλῶς θέλουν ἐμφανισθῇ εἰς τὰ παράλια καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἡπείρου πλὴν ἂς εἶναι ἀπὸ τοῦδε γνωστὸν ὅτι θέλουν ἔλθει εἰ μὴ ἵνα προστατεύσουν τὴν τάξιν καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου πρέπει νὰ ἐμπιστεύωνται εἰς τὴν συμπάθειαν τὴν ὁποῖαν ἐμπιέουν τὰ ἀληθῆ δικαιώματά των καὶ αἱ δίκαιαι εὐχαὶ των εἰς τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει νὰ ἐννοήσουν ὅτι οἱ εὐεργετικοὶ σκοποὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν δύναται νὰ καρποφορήσουν ἐν Ἡπείρῳ ἐνόσω διαρκῶσιν ἐν αὐτῇ αἱ ἀταξίαι καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ἐν ὀνόματι λοιπὸν τῶν ἱερωτέρων δικαιωμάτων καὶ τῶν πολιτικωτέρων συμφερόντων συμβουλευόμεν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἡπείρου νὰ ἀποκρούσουν πᾶσαν ἐπαναστατικὴν ἰδέαν εἰς τὴν ὀλεθριωτέραν ἐμπνευσιν, μία στασιαστικὴ ἔγερσις δὲν θέλει βεβαίως ἔχει ἄλλο ἀποτέλεσμα εἰ μὴ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν τόπον των ἐπὶ τῶν προσώπων των τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν περὶ αὐτῶν των, τὰ δυστυχήματα μιᾶς ἐποχῆς σκληρᾶς τῆς ὁποίας ἡ κακὴ ἐνθύμησις εἰσέτι δὲν ἐξελείφθη.

Οἱ λαοὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἡσυχοὶ καὶ εἰρηνικοὶ πρέπει νὰ διατηρήσουν τὴν φρόνημον ἥδη ταύτην θέσιν, οἱ ἀνθρώποι οὔτινες ἐκ τῶν περιστάσεων παρεσῶν πρέπει νὰ ἐπανέλθουν ἐντὸς τῆς τάξεως, τὰ καλὰ αἰσθήματα τῶν πρώτων θέλουν ἀνταμειφθῇ δεόντως οἱ δεύτεροι θέλουν δὲ λάβει ἀπεριόριστον ἀμνησίαν ἅμα φανερώσουν εἰλικρινῶς τὴν μετάνοιάν των καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ζημίας τὰς ἐπ' ἐσχάτου συμβάσας, ὥς ἐμπρησμοὺς οἰκημάτων τὰς ἀρπαγὰς τῶν γενημάτων τὰς ὁποίας ἐνήργησαν εἰς τὰ χωρία συμμορίαι ξένων ἀνθρώπων ἐπὶ τῷ φανερῷ σκοπῷ νὰ ἐνοχοποιήσουν τοὺς κατοίκους οἱ χωρικοὶ δὲν θέλουν ἐνοχληθῇ ὑφ' οὐδενὸς διότι εἶναι φανερόν εἰς ἑλλειψιν δυνάμεως τῆς Κυβερνήσεως ἄοπλοι χωρικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς ὀλεθρίας θελήσεις τῶν συμμοριῶν αὐτῶν δύναται ἐπὶ τέλους οἱ Χριστιανοὶ πεπεισμένοι ὅτι τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα ἀτινα χαρακτηρίζουν τὸν Σουλτάνον ἀπαγορεύουν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς πᾶσαν ἰδέαν ἐκδικήσεως.

Προτρέπομεν λοιπὸν εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς καὶ τιμίους ἀνθρώπους νὰ διατηρῶνται ἐντὸς τῆς τάξεως, ὥς καὶ μέχρι σήμερον, ἐπίσης προτρέπομεν τοὺς ἐπηρεαζομένους ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ κατὰ συνέπειαν συνενοηθέντας μὲ τοὺς ξένους ταραξίης νὰ χωρισθοῦν ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ ἀπ' αὐτῶν ὥστε ἡ δραστηριὰ καταδίωξις ἥτις ἐντὸς ὀλίγου θέλει ἐκτελεσθεῖ κατ' ἐκείνων νὰ μὴ ἐπιπέσῃ εἰ μὴ ἐπὶ τῶν ἀληθῶς ἐνόχων, εἰς οἵανδ' ἴσως ἤθελον ἐπιστρέφει ἐκ τῆς ἀξιοθρονηήτου ταύτης πλάνης, καὶ ὑποταχθεῖ εἰλικρινῶς καὶ ταχέως, τὸ ἐγγυῶνται οἱ ὑποφαινόμενοι τὴν προστασίαν καὶ τὴν συγχώρησιν τὴν ὁποίαν ὑπόσχονται αἱ ἐπιτόλιναι ἀρχαὶ καὶ τῆς ὁποίας θέλουν χαίρει ἐνιελῶς ὅσοι θέλουν ἐμπιστευθεῖ εἰς τὰς συμβουλὰς ταύτας, ἐκεῖνοι ὅμως οἵτινες εἰσὶν ἔτοιμοι νὰ προβῶσιν κατὰ τῶν τυχοδιωκτῶν καὶ στοσιαστῶν, ἃς γνωρίζουν ἀπὸ τοῦδε ὅτι θέλουν τιμωρηθεῖ μὲ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ἡ προστασία τῆς νομίμου τάξεως.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 24 Μαρτίου 1854

Ο Προξένος τῆς Γαλλίας
B. BETPEN

Ὁ ἀντιπρόξενος τῆς Βρετανίας
Θ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ὁ Ἄγγλος Προξένος Λόγκορθ

«Ἐπειδὴ ὁ ἐν Πρεβέζῃ Ἄγγλος Προξένος ἔχασεν τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Κυβερνήσεώς του, διότι... ἠὺνόησεν περισσότερον τὰς φιλελληνικὰς τάσεις, παρὰ τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικὴν...», ὁ Λόρδος Κλάρεντον ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑπειρον περὶ τὰ τέλη Μαρτίου τὸν Λόγκορθ, ὅστις ἐξώηρευσεν τὴν μέχρι τότε χλιαρὰν Προξενικὴν δρασίαν.

Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Αὐστριακὸς Προξένος Χάας, βλέπων μὲ ἀπαισιοδοξίαν τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀγγλοῦ συναδέλφου του, προδικάζει τὴν ἀποτυχίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας τῶν συνθηκῶν, γράφει...:

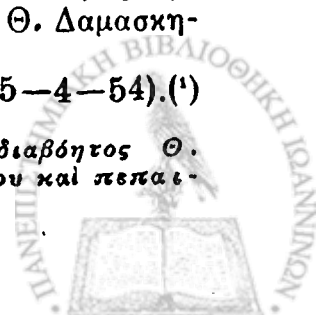
«...Μόνον εἰς τὸν ἐνταῦθα Ἀγγλον ὑποπρόξενον καὶ τὸν Γάλλον συνάδελφόν του, ἡ ἐμφάνισις τοῦ νέου αὐτοῦ ἀποστόλου τῆς εἰρήνης ἀποτελεῖ ἓνα κάρφος., ἀμφότεροι οὗτοι οἱ κύριοι... φροντίζουν... ὁ ὑπ' αὐτῶν σπαρεῖς διπλωματικὸς σπόρος νὰ πρασινίσῃ διὰ τὸν κ. Λόγκορθ, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε εἰς τοὺτους νὰ λάχῃ ἐν τέλει ἀπλῶς τὸ μῖσος τοῦ Ἑπαιρωτικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ὁποίου οὗτοι κατὰ τοῦτο εἶναι ὑπαίτιοι, διότι ἐλησμόνησαν τὴν μακροχρόνιον προσωπικὴν των ἔχθραν ἵνα ἀπὸ κοινοῦ συνεργασθῶσι μὲ ὅλην τὴν βαρύντητα τῶν Ἀγγλογαλλικῶν ἀπειλῶν, ἐναντίον τοῦ αὐτόθι Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ...».

«Διότι ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς στηριζόμενος εἰς τὰς ἀγγλογαλλικὰς συμπαθείας, ἐκινδύνευσεν μετὰ τὴν ἐξάντλησιν ὅλων τῶν μέσων, συνεπεῖα ἀφορήτου πίεσεως καὶ ποδοπατήσεως καὶ τῶν πλέον ἱερῶν του δικαίων, ἤρchiσεν ἓναν ἀγῶνα εἰς τὸν ὁποῖον ἠπατήθη εἰς τὰς ἐθνικὰς του τάσεις, δεδομένου ὅτι διεψεύθησαν οἱ ἐλπίδες του, ἃς ἐστήριξεν εἰς τὴν ἀγγλογαλλικὴν πολιτικὴν ἐν Ἑπείρῃ...» (Ἡπ. Χρον. 1932 σ. 95).

Οἱ Ἑπαιρῶται ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἐκδηλον πλέον ἐχθρότητα τῶν δύο μεγάλων Δυνάμεων, ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα μὲ αὐξάνουσιν ἐντασιν, παρὰ τὴν ἀνθελληνικὴν στάσεων καὶ τῶν Προξένων, μερικοὶ τῶν ὁποίων μολονότι Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν, ἐφάνησαν περισσότερον μισέλληνες καὶ τῶν ξένων, ὥς ὁ Θ. Δαμασκηνός, ὑποπρόξενος τῶν Ἀγγλων ἐν Ἰωαννίνοις.

Διὰ τὸν ἀνωτέρω ἡ ἐφημερὶς «Αἰὼν» γράφει: (ἀρ.φ. 1451) 15—4—54. (1)

1. «...Ἄλλ' ὕστερα αὐτοῦ (τοῦ Λόγκορθ) δὲν ἔμεινε οὔτε μένει ὁ διαβόητος Θ. Δαμασκηνός, Ἕλληνα κατὰ πᾶσαν δυστυχίαν καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἄλλως ἐναρέτου καὶ πεπει-

Η ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ ΣΠΕΥΔΕΙ

Οἱ ὀργανωταὶ τῆς Ἑπειρωθεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως ἐθεώρησαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τὴν Ἑπτάνησον ὡς πλουσίαν πηγὴν βοήθειας, διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τῶν.

Ἐκμεταλλευόμενοι τὰς φιλελευθέρους ἰδέας καὶ τὸν πατριωτικὸν τῶν Ἑπτανησίων, ἐφρόντιζαν διὰ παντὸς μέσου νὰ καταστήσουν αὐτὸν ὅσον τὸν δυνατὸν ἀποδοτικώτερον. Ἐκάλεσαν λοιπὸν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Δημ. Μπατελῆν καὶ ἀφοῦ τὸν ἐμύησαν μετ' ἄλλων εἰς τὸ κίνημα ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ταυτοχρόνως ἔστειλαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸν Ἑπειρώτην Γ. Βέλλιον καὶ εἰς Κεφαλληνίαν τὸν Ζακυνθινὸν Τερτσέτην, ὅπως ὀργανώσουν ἐπαναστατικὰς ἐπιτροπὰς. Εἰς Ζάκυνθον δὲ Μπατελῆς συνεννοήθη μετὰ τοῦ Ναθ. Δομενογένη, Γουλ. Μινώτου, Λομβάρδου, Καλλινίκου, Λισγάρα, Βερικίου, Δραγώνα καὶ ἄλλων καὶ ἐσχημάτισαν ἐπιτροπὴν πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ στρατολογίαν ἐθελοντῶν.

«Πρῶτον ἀνεχώρησεν ἐν σῶμα ἀπὸ 60 ἄνδρες μὲ ἀρχηγὸν τὸν Γρόπαν ἀπὸ τὸ Γερακάριον καὶ τὸν Σαραντῆ Καλυβὰ ἀπὸ τὴν Σκουλικάδα...» (Ἐκθεσις Μπατελῆς. Ἰστ. Χιώτη Τ. Β'. σελ. 804).

Ὁ ἀρμοστής Οὐάρδος πληροφορηθεὶς τὰς ἐνεργείας τῶν Ἑπτανησίων ἔλαβεν ἀμέσως δρακόντεια μέτρα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλε ἀμέσως τὴν κάτωθι ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς αὐτοῦ. (Ἐφ. Ἑλπίς 756]20—2—54)

Ἐ γ κ υ κ λ ι ο ς

Ἀρμοστοῦ τῆς Ἑπτανήσου πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς αὐτοῦ

8]20 Φεβ. 1854

«.... Ἡ Α.Μ. μετὰ τῶν συμμάχων τῆς ἐγγυήθη τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, καὶ τὴν ἐγγύησιν ταύτην ἡ Α.Μ. κατ' οὐδένᾳ πιστεύει ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ προνόμια... (Ἀφοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὴν λήψιν διαφόρων μέτρων)... Ἐὰν λοιπὸν αἰσodήποτε συναθροίσῃς γίνωσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δοθῇ εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἑπειρον κίνημα, καὶ ἀποπειραθῶσι τινὲς ἐνοπλοὶ νὰ φύγῃσι ἐκ τῆς Νήσου, πρέπει νὰ κατασιγασθῶσι παρὰ τὴν Ἀρχὴν καὶ τὸ κυριωδέστατον, ἐνεχόμενα πρόσωπα νὰ φυλακισθῶσι παρὰ τῆς Ἀστυνομίας... (νὰ παρακολουθῶνται καὶ νὰ ἀπελαύνωνται πρόσωπα ἐλθόντα πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ κινήματος). Αὐστηρὰ ἐπαγρύπνησις πρέπει νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τῶν γνωστῶν ἀρχηγῶν τοῦ κινήματος καὶ ἐκθέσεις τῶν πράξεων αὐτῶν πρέπει προσεικόντως νὰ διευθύνονται ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας...

Περὶ πλέον δὲ ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὴν πεποίθησιν τῆς Α. Ἐξ. δι' ἐν τ ο-

δευμένου Ἀλ. Δαμασκηνοῦ, πρώην προέδρου τῆς Γερουσίας ἐν τῷ Ἰονίῳ Κράτει.

Οὗτος φέρει τὴν θέσιν τοῦ Ἀγγλον Πράκτορος ἐν Ἰωαννίνοις ὄργανον τῆς ἐσχάτης ἀσυνειδησίας, ἀείποτε ὦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὡς τοιοῦτος μετὰ τὰ συμβάντα ἐν τῷ Μετσόβῳ ἐξεστράτευσε ἐπὶ κεφαλῇς ἐνὸς σώματος Τούρκων, κατὰ τῶν εἰς τὰ Κατονοχώρια ἐστροτοπεδευμένων ἐπαναστατῶν, μεθ' ὧν ὑπῆρχε καὶ ὁ Κ. Βεΐκος. ἀποτυχὼν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Πέτα

Ὁ ρηθεὶς ἐξωλέστατος καὶ κατάπτυστος Θ. Δαμασκηνός, ὅχι μόνον ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος συνεξεστράτευε μετὰ τῶν βαρβάρων καὶ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ Ἀθηνῶν ὅπως ἀργυρολογῇ παρὰ τοῖς Τούρκοις, πολλὰκις χρησιμοποίησας καὶ πολλὰκις διὰ τοιούτων μέσων πλουτήσας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν ὁ αὐτὸς εἰδείχθη ἀποτρόπαιος ἀνθρώπος ἀτιμάζων τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του.

(Αἰών, 1451]15—4—1854)

νος διαγωγὴ ἐκ μέρους ἡμῶν, ἡ νωμὲν ἡ μέσυνδιαλλακτικὴν γλῶσσαν κατάλληλην χρεία τῶν μέσων δσα ἡ Α. Ἐξ. ὑπέδειξεν καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς ἰδιαίτερας ὑμῶν πεποιθέσεως, ὅτι οὐδεὶς ὁ βοηθῶν τὸ ἄβουλον καὶ φαντασμαγορικὸν τοῦτο κίνημα, θῆλει προάγει τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος....

I. ΦΡΑΙΖΕΡ

(Γραμματεὺς τοῦ Λόρδου Ἀρμοστοῦ)

Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἐξετέλει περιπολίαν καὶ συνελάμβανεν πᾶν πλεούμενον καὶ ἄνδρας. Ἐπίσης οἱ Ρωσσοφιλοὶ ἐξωρίζοντο. Ὡς τόσον ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ζακυνθίων καὶ Κεφαλλήνων ἦτο μεγάλος.

Εἶχα συμφωνήσει, γράφει ὁ Μπατελῆς, μὲ ἓνα πλοίαρχο Γαλαξιδιώτη νὰ μεταφέρῃ ὑπὲρ τοὺς 200 ἄνδρας, στοὺς ὁποίους εἶχα πῆ ἵνα εἰς ρητὴν ἡμέραν καὶ ῥαν παρευρεθῶσιν εἰς θέσιν τινά.

Ὁ πλοίαρχος ὅμως ἐφοβήθη καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐβιάσθη νὰ συμφωνήσω μετὰ τινος πλοίαρχου συμπαιριῶντος μου. Ἀλλὰ τὸ πλοῖον τοῦτο ἦτο μικρὸν καὶ μόλις χωροῦσε 50 ἄνδρες.

Ἐγὼ τότε εὐρέθην εἰς τὴν μεγάλην ἀμηχανίαν καὶ δὲν ἤξευρα τί νὰ πράξω καὶ κατευνάσω τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν συμπαιριωτῶν μου, οἱ ὅποιοι ὁμοφώνως καὶ ὁμογνημόνως ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν ἀμιλλόμενοι τίς νὰ προφθάσῃ τὸ πλοῖον... καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ μὴ καταποντισθῇ τοῦτο ἐκ τῆς πλησμονῆς παρατήσας 250 κλαίοντας καὶ μεμψιμοιρόντας, ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμμετέχωσι προλαμβάνοντες».

«Στὸ Μεσολόγγι (συνεχίζει ὁ Χιώτης) ὁ Δραγῶνας ἐνώθη μετὰ τριακοσίους ἄλλους Ζακυνθινούς καὶ ἄλλους τόσους Κεφαλλήνας καὶ μερικοὺς ἀπὸ τὰ ἄλλα νησιά καὶ ἐσχημάτισε τὸ σῶμα τὸ Ἐπτανησιακὸ ἐκ 712 ἀνδρῶν. Οἱ Ζακύνθιοι εἶχον τοὺς ἀρχηγοὺς τὸν Ναθ. Δομενογένη, Γουλ. Μινῶτὸ τὸν Κολυβᾶ, Γκρόπα, Δραγῶνα, Βούριτζη καὶ Μπατελῆ.

Οἱ δὲ Κεφαλλῆνες τὸν Πανᾶ, Μεταξᾶ, Λοῦτσο, Ἀντύπα, Παπύρη, Λιθαδᾶ καὶ Π. Ζερβό. Φρούραρχος στὸ Μεσολόγγι ἦτο ὁ ταγματάρχης Κουρκουμελῆς, ποὺ παρέδινε εἰς κάθε ἐπαναστάτην ἀπὸ ἓνα ὅπλο καὶ μία μπαλάσκα. Τὸ πρωὶ τῆς 21 Μαρτίου πλῆθος κόσμου τοὺς ηὐχύθη τὸ κατευόδιον μὲ ζητωκραυγές. Ὅταν τὸ σῶμα πέρασε στὸ Τουρκικὸ ἔδαφος διετάχθη ἀπὸ τὸ στρατηγὸ Τζαβέλλα νὰ καταλάβῃ τὸ χωριὸ Μπάνια, κατόπιν οἱ Κεφαλλῆνες μὲ 30 Ζακυνθινούς ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦσαν καὶ ἀρχηγοί, κατέλαβον τὴν θέσιν Κομπότι...».

Ἀπὸ τῆς 13ης Φεβρ. τὸ τμήμα Λευκαδίων εἶχεν ἀποβιβάσθῃ εἰς Βόνιτσαν ἔλθοιεν καὶ αὐτὸ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Παρὰ τὰ σκληράκαὶ δρακόντεια μέτρα τοῦ ἀρμοστοῦ πλῆθος ἀκόμη Ἐπτανήσιων ἐθελοντῶν εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἐπύκνωνε τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν, ἀδιαφοροῦντων διὰ τὰ μέτρα.

Εἰς τὴν συνεχιζομένην ἐκθεσιν ἰῶν γεγονότων, θὰ περιγραφῇ λεπτομερῶς ἡ δρασις τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου σώματος καὶ ἡ συμβολή του.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ(*)

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ Σλαυικοῦ στοιχείου εἰς τὸν χώρον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔδωκε, κατὰ τοὺς δύο τελευταίους ἰδίᾳ αἰῶνας, ἀφορμὴν εἰς τοὺς Σλαύους τοῦ Βορρᾶ, πρὸς κυριαρχίαν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἰανοποίησιν τῶν κατακτητικῶν τῶν σκοπῶν. Τὸ Ἅγιον Ὄρος, τῇ ὑποκινήσει τῆς Χριστιανικῆς Ρωσσίας, ἀπετέλεσεν ἐπίμαχον ζήτημα εἰς τὸν διεθνή στίβον, ὀλίγου δεῖ δὲ νὰ καθίστατο αὐτόνομος πολιτεία καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπαρχία τῆς ἀπεράντου Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀφορμὴν εἰς τὰς Ρωσικὰς κινήσεις ἔδωκεν ὡς γνωστόν, ἡ παρουσία Ρώσων ἐν τῇ Ἀθωϊκῇ χερσονήσῳ, ἣν οἱ Ρῶσσοι διὰ παντοίων τρόπων ἠθέλησαν νὰ ἀναβιβάσωσιν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν ζωῆς. Καὶ εἰ-

(*) Ἡ παρούσα ἐργασία ἐπερατώθη τὸ ἔτος 1957. Συνεπῶς μέχρι τότε παρακολουθεῖ τὴν βιβλιογραφίαν, τὰ ἱστορικά γεγονότα, ἰδίᾳ δὲ τὴν δύναμιν τῶν Σλαυικῶν μονῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Χρησιμοποιηθεῖσα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης ἐργασίας)

1. Ἅγιος Παῦλος, Ὁ Ξηροποταμίτης. Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθῶν δ-μωνόμου Ι. Μονῆς.
2. Ἀθηναίου: Δειπνοσοφισταί (Γ').
3. Ἀθωνίτου Α. Ἡ ἐν Ἀθῶν Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος (εἰς Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον Ἀλεξανδρείας Ζ. ΙΓ' (1914) σελ. 594.
4. Αἰλιανοῦ: Περὶ τῆς ἱστορίας (Θ').
5. Ἀκταίου: Γράμματα Ἀγιορειτικά (κατὰ τῆς διεθνοποιήσεως) Ἀθῆναι 1913.
6. Ἀμάντου Κων/νου: Ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος καὶ τὴν παλαιότεραν Τυρκοκρατίαν μέχρι τοῦ Δεκάτου Ὀγδόου Αἰῶνος. Θεσ/κη 1952.
7. Ἀνδριώτη Νικολάου: Ἡ Γλῶσσα καὶ ἡ Ἑλληνικότης τῶν Ἀρχαίων Μακεδόνων Θεσσαλονίκη 1952.
8. Ἰδίου: Οἱ Προέλληνες. Θεσσαλονίκη 1953.
9. Ἀργυροπούλου Περ.: Αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ κατερθύνσεις. Ἀθῆναι 1945.
10. Ἀσπρέα Γ.: Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος τ. 1--3. Ἀθῆναι 1930.
11. Ἀστρινου Θ.: Ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀθῆναι 1945.
12. Βάλληνδα Πέτρου: Δίκαιον Ἰθαγενείας κατὰ τὸν Κώδικα τῆς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας τοῦ 1955. Θεσ/κη 1957 (Πολυγραφημένον).
13. Βαμβέτσου Ἀλεξ.: Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ πολιτικὴ. Ἀθῆναι 1917.
14. Βαφείδου Φιλαρέτου, Μητροπολίτου Διδυμοτείχου: Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία (τ. ΙΙΙ) Ἀλεξάνδρεια 1928.
15. Βασδραβέλλη Ι. Ἡ Θεσσαλονίκη κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Θεσ/κη 1946.
16. Βεζανῆ Δημητρίου: Γενικὴ Πολιτειολογία. Μέρος Γ. Ἡ θεωρία τοῦ Κράτους (τεῦχος Β') Ἀθῆναι 1954.
17. Βλάχου Κοσμᾶ Διακόνου: Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἀθῶν, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Μοναὶ καὶ Μοναχοὶ πάλαι τε καὶ νῦν. Βόλος 1903.
18. Ἰδίου: Χρονογραφικὴ καὶ Τοπογραφικὴ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους—Ἀθῶν εἰς περιοδικὸν Ἅγιος Παῦλος ὁ Ξηροποταμίτης (ἀνωνύμως) τεύχη 1—2 ἐπ.
19. Γεδεῶν Μανουήλ: Ὁ Ἀθῶς: Ἀναμνήσεις, ἐγγράφα, σημειώσεις, Κωνσταντινού-

ναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δὴ τοῦ μοναχικοῦ ἀσκητισμοῦ ἐν Ἀγ. Ὄρει, δὲν ἔλειπον αἱ ἐπισκέψεις τῶν Ρώσων προσκυνητῶν, αὗται ὅμως μεμονωμένοι οὐσαι καὶ λίαν ἀπέχουσαι ἀλλήλων, δὲν κατέλειπον μέχρι τῆς ἐποχῆς μας δείγματα τῆς μοναχικῆς αὐτῶν ἀκμῆς. Οἱ μὴ-θοὶ οὗς ἀργυρώνητοι καὶ ἀσυνείδητοι χρονογράφοι καὶ συγγραφεῖς ἐπλασαν κατὰ καιροῦς, μαρτυροῦσι τὴν προχειρότητα τοῦ χειρισμοῦ τοῦ θέματος τούτου καὶ διαψεύδονται ἀφ' ἑαυτῶν.

Ἐν Ἀγ. Ὄρει, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἐγκατεστάθησαν Βούλγαροι, οἵτινες ἐκχριστιανισθέντες καὶ μυηθέντες εἰς τὸν μοναχισμόν, ἐδημιούργησαν τὴν πρώτην Σλαβικὴν Μοναχικὴν Κοινότητα, ἀποτελέσαντες τὸν πυρῆνα τῆς δημιουργίας μετέπειτα τῶν Σλαβικῶν ἐν Ἀγ. Ὄρει Ἱερῶν Σκηνωμάτων καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπειλῆς ἀπωλείας τούτου ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων.

πολις 1886.

20. Ἰδίου: Ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθω, ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ ἔτος 1905 σελ. 387 ἐπ. καὶ ἔτος 1905 σελ. 29 ἐπ.

21. Γκαρπολά Ν. Πῶς ἡ Μακεδονία παρέμεινεν Ἑλληνικὴ Θεσσαλονίκη 1933.

22. Γρηγορίου Ἑμμ. Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι (ἐκδ' 6') Θεσ|κη 1954.

23. Δανιὴλ Μοναχοῦ Ἀγιογράφου: Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς ἀναφύσεως διαφορᾶς ἐν τῇ ἐν Ἀθῶ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος. Πάτριαι 1827.

24. Δελικάνη Καλλινίκου: Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεποφυλακείου σωζομένων ἐπιτῆμων ἐγγράφων περὶ τῶν ἐν Ἀθῶ μονῶν (1630—1863) καταρτισθεῖς, κελεύσει τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'. Κων|πολις 1902.

25. Δημητριάδου Α. Περί τοῦ Ἀθῶ καὶ τῆς Διεθνούς αὐτοῦ θέσεως (Ρωσιστί).

26. Δήμητσα Γ. Μαργαρίτου: Μακεδονικά: Ἀρχαία Γεωγραφία Μακεδονίας Ἀθῆναι 1874.

27. Διοδώρου Σικελιώτου: Ἱστορίαι.

28. Δωράνθη Ν. Ἑλλὰς καὶ Ρωσία. Ἀθῆναι 1948.

29. Ἐκκλησία: Ἐπίσημος Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι (περιοδικῶς)

30. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (Ὁργανον Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως).

31. Εὐγενίου Μοναχοῦ: Περιγραφή ἑμμετρος τῆς ἐν Ἀθῶ Ἱερᾶς καὶ σεβασμίας Λαύρας τοῦ Βατοπεδίου. Ἀθῆναι 1891.

32. Εὐστρατιάδου Σ. καὶ Ἀρκαδίου Βατοπεδινού: Πίναξ τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς Βατοπεδίου τοῦ Ἀγίου Ὄρους 1924.

33. Εὐταξίου Ἀθανασίου: Προσοχὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἀνάγκη Νομοθετικοῦ διακανονισμοῦ. Ἀθῆναι. 1926.

34. Ζάγκλη Δημ. Χαλκιδική: Ἱστορία—Γεωγραφία. Θεσ|κη 1956.

35. Ἡλιάκη Γ. Γ. Προσοχὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἀθῆναι 1913.

36. Ἰδίου: Οἱ Ἀγιορειτικοὶ Θεομοῖ. Ἀθῆναι 1938.

37. Ἡροδότου: Ἱστορίαι (Ζ).

38. Θεοδωρήτου Ἐσφιγμένου: Περιγραφή Ἀγίου Ὄρους (Χειρόγραφος).

39. Θεοφάνης: (Κείμενον) Ἐκδόσεις de Boor.

40. Θεοχαρίδου: Κατεπανίκια τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1953.

41. Θουκιδίδου: Ἱστορίαι (Δ')

42. Ἱερᾶς Κοινότητος Ἀγίου Ὄρους: Ἀὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀνευ συγγραφῆς.

α) Ἀνάγνωσμα περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν τῷ Ἀγιονύμφῳ Ὄρει Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος. Ἀθῆναι 1874.

β) Κανονισμοὶ γενικοὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους (Αθῶ) Κων|λης 1918.

γ) Τὸ Ἱερὸν ψήφισμα τοῦ Ἀγ. Ὄρους Ἀθῶ καὶ τὰ συναφῆ ἐπίσημα ἐγγράφα Θεσσαλονίκη 1913.

δ) Ὑπόμνημα Ἱερᾶς Κοινότητος Ἀγίου Ὄρους, ὑποβληθὲν τῷ Πατριάρχῃ Γερμανῷ Ε' Κων|πολις 1914.

43. Ἰσιδώρου Μοναχοῦ (Ἰωακείμ Ἰβηρίτου). Ἀπάντησις εἰς Α. Δημητριάδου ἢ περὶ διεθνοποιήσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους, Σμύρνη 1913.

44. Ἰωακείμ Ἰβηρίτου (Μοναχοῦ Ἰσιδώρου): Ἀγιορειτικὴ πολιτεία, εἰς περιοδικὸν Ἀθῶς ἐτ. 1921 τ. Ε'—ΣΤ' καὶ ἀνὰ τυπον (1921).

45. Καζάζη Νεοκλ. Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀθῆναι 1907.

46. Καλλιγὰ Σωφρονίου: Ἀθωνιάς. Σμύρνη 1870.

47. Καλογεροπούλου—Στράτη Στ: Διεθνὲς Δημόσιον Δίκαιον. Ἀθῆναι 1946.

48. Καραβοκυροῦ Μιλτ. Ἀνασκευὴ ὑπομνήματος Ρώσων τινῶν Κελλιωτῶν μοναχῶν

Ἀργότερον ἐγκατεστάθησαν Σέρβοι καὶ πολὺ ἀργότερον Ρῶσοι, ὡς ὥργα-
νωμένη—καὶ οὐχὶ μεμονωμένη—μοναστηριακὴ ἀδελφότης.

Ἐν Ἀγ. Ὅρει ἐγκατεστάθησαν συγχρόνως Ρουμάνοι, Ἰβηρες, Ἀμαλφηνοί,
Ἀρμένιοι καὶ Δαλμαῖται μοναχοί, πλὴν οὗτοι δὲν εἶναι Σλαῦοι καὶ δὲν ἐνδιαφέ-
ρει ἐν προκειμένῳ ἡ ἐξέτασις τῆς Ἀγιορειτικῆς Ἱστορίας των ἐπειδὴ ὁμως οὗτοι

κατὰ τοῦ προνομιακοῦ Καθεστώτος τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Κων/πολις 1913.

49. Ἰδίου: Τοῦ Ἀγίου Ὁρους δίκαια καὶ προνόμια. Κων/πολις 1913,

50. Καρολίδου Π. Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις ἐν Ἀγίῳ Ὁρει. Ἀθῆναι 1896.

51. Κατσαρέα Γρ. Αἱ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀσκηθεῖσαι προπαγάνδαι κατὰ τοὺς τελευ-
ταίους αἰῶνας. Ἀθῆναι 1948.

52. Κοκκίνου Διονυσίου: Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τ. 1—6 Ἀθῆναι 1932—1940.

53. Κοράνιον: Μετάφρασις Γ. Πεντακάκη.

54. Κομνηνοῦ Ι. Προσκυνητᾶριον τοῦ Ἀγίου Ὁρους τοῦ Ἀθωνος. Βενετία 1856, Ἀθῆ-
ναι 1890.

55. Κουρίλλα Εὐλογίου—Λαυριώτιον (μετέπειτα Μητρ. Κορυθαῖος). Ἀθῶς: Ἀρθρον εἰς
Θρησκευτικὴν καὶ Χριστιανικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν τομ. Α' σελ. 471—615.

56. Ἰδίου: Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ. Ἀθωνίται 1929,

57. Ἰδίου: Τὰ Ἀγιορειτικὰ ἀρχεῖα καὶ ὁ κατάλογος τοῦ Οὐσπένσκη. Ἀθῆναι 1930
(ἀνατ. Ζ' τόμου Ἐπετηρίδος Βυζαντινῶν Σπουδῶν).

58. Κουτρούμπα Σωτ. (ὕπὸ στοιχεῖα Σ.Χ.Κ.). Τὸ Ἅγιον Ὅρος ὑπὸ Ἐθνικὴν ἀποφιν.
Ἀθῆναι 1900.

59. Κτενᾶ Χριστοφόρου Ἀρχιμανδρίτου: Ἀναίρεσις ὑπομνήματος Ρώσων κελλιωτῶν, ὁ-
ποδληθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ πρεσβευτικὴν διάσκεψιν. Θεσ/κη 1913.

60. Ἰδίου: Ἀπαντα τὰ ἐν Ἀγ. Ὁρει Ἱερὰ Καθιδρύματα. Ἀθῆναι 1936.

61. Ἰδίου: Ἀρπαγὴ τῆς ἐν Ἀγ. Ὁρει Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος ὑπὸ τῶν
Ρώσων, περ. Ἑλληνισμός τ. ΙΖ' καὶ ΙΗ' (ἔτη 1914 καὶ 1915).

62. Ἰδίου: Ἡ σύγχρονος Ἀθωνιάς Σχολὴ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ διδύξαντες ἀπὸ τοῦ ἔτους
1815—1916. Ἀθῆναι 1930.

63. Ἰδίου: Τὰ Γράμματα ἐν Ἀγίῳ Ὁρει καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Οἱ
καταδιωγμοὶ τῶν λογίων Ἀγιορειτῶν καὶ τὸ βασιλεῦον ἐκεῖ παχὺ καὶ ἐρεδῶδες σκότος Ἀ-
θῆναι 1922.

64. Ἰδίου: Τὰ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱερὰ Καθιδρύματα καὶ ὁ διέπων αὐτὰ Ὄργανισμός.
Δεσσαλονίκη 1925.

65. Κυριακίδου Στ. Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Θεσ/κη 1943.

66. Ἰδίου: Τὰ Βόρεια Ἐθνολογικὰ Ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θεσ/κη 1946.

67. Ἰδίου: Τρεῖς διαλέξεις. Θεσ/κη 1953.

68. Κυριακοπούλου Ἡλία: Ἑλληνικὸν Διοικητικὸν Δίκαιον τόμος Γ' 1955.

69. Λάμπρου Σπ. Ἐκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς εἰς τὸ Ἅγιον
Ὅρος ἀποστολῆς αὐτοῦ. Ἀθῆναι 1880.

70. Λάσκαρη Σ. Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1947.

71. Ἰδίου: Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑρρώπης 1814—1914 Ἀθῆναι 1936.

72. Ἰδίου: Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑρρώπης 1914—1939 Θεσ/κη 1954.

73. Λούβαρη Νικ. Ἡ πύλη τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ μήνυμα τοῦ Ἀγίου Ὁρους πρὸς τὸ παρόν.

74. Λουκianoῦ: Μακρόδιοι (5).

75. Λουρέτζη Ἀων/νου: Ἱστορία τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1878. Ἀθῆναι 1875.

76. Λυκούδη Στ. Ἀθῶς, εἰς Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἡλλίου τ. α' σ' 682 ἐπ'.

77. Μακεδόνοβα Τριμπούνα: (Βουλγαριστὶ ἐκδιδομένη ἐφημερίς Ἰνδιανούπολις 1950).

78. Μαριδάκη Γ. Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον καθ' ἑλχόμεναι εἰς τὴν Ἑλλάδα τ. Α' 1950

79. Μεταξάκη Μελετίου, Μητροπολίτου Κιτίου: Τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἡ Ρωσικὴ πολι-
τικὴ ἐν Ἀνατολῇ. Ἀθῆναι 1918.

80. Μηλιαράκη Α. Ἱστορία περὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς
Ἡπείρου 1204—1261.

81. Μομφεράτου Ἀντ. Ἐγγραφα τοπικὰ τοῦ Ἀθῶ (Παράρτημα εἰς Κληρονομικὸν Δί-
καιον κληρικῶν καὶ μοναχῶν).

82. Μπράμου Κων/νου: Σλαβοκομμουνιστικὰ Ὁργανώσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Προπαγάν-
δα καὶ ἑπαναστατικὴ δράσις. Θεσ/κη 1953.

83. Νάλτσα Χριστοφόρου: Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγ. Στεφάνου καὶ ὁ Ἑλληνισμός Θεσ/κη 1953.

84. Ἰδίου: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα καὶ ἡ Σοβιετικὴ Πολιτικὴ. Θεσσαλονίκη 1954.

85. Νικολαΐδου Β. Ἀνωτέρα Ἐπισκόπαις τοῦ Ἀθῶ. Ἀθῆναι 1899.

86. Νικολαΐδου Δ. Ὁθωμανικοὶ Κώδικες (ἰδία τ. 3) Κωνσταντινούπολις 1890.

87. Συγγοπούλου Ι. Α. Δέξις Ἀθῶς εἰς Θρησκευτικὴν καὶ Χριστιανικὴν Ἐγκυκλοπαι-

ἀπετέλουν καὶ ἀποτελοῦσιν Ἀγιορειτικὴν μειονότητα, θὰ προβῶμεν εἰς συνοπτικὴν ἐπισκόπῃσιν τῆς Ἱστορίας τούτων.

2. ΑΙ ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ι. Εἰσαγωγικά.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν ἐξέτασιν τῶν διαφορῶν θεμάτων τῆς παρούσης ἐργασίας, ἐπιβεβλημένην ἐθεωρήσαμεν τὴν ἐξέτασιν τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἠρύσθημεν τὰ στοιχεῖα, πρὸς πλήρη αὐτῆς διαμόρφωσιν. Τοῦτο δὲ διότι ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος, ἀνατρέχει εἰς ἐποχάς, καθ' ἃς ἡ Ἱστορία σιωπᾷ, καὶ ἡ παράδο-

δεῖαν τ. Α. 1916 σελ. 476.

88. Ὅμηρου Ἰλιάς (Ι).
89. Ὁρθοδοξία: *Biserica Orthodoxa Romane* (ἔτ. LXXI) Βουκουρέστιον 1953.
90. Οὐσπένσκη Πορφυρίου: Χριστιανικὴ Ἀνατολή τ. Ι—Χ. Πετροῦπολις.
91. Παναγιωτάκου Παν. Ἡ ὁργάνωσις τοῦ Μοναχικοῦ Πολιτεύματος ἐν Ἀγ. Ὅρει εἰς Α.Ε. καὶ Κ. Δικαίου. ἔτους Δ' σελ. 79 ἐπ. καὶ ἀνάτυπον.
92. Ἰδίου: Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ. τομ. ΙΥ. Τὸ δίκαιον τῶν Μοναχῶν. Ἀθῆναι 1957.
93. Πανταῖνος: Περιοδικὸν Ὅργανον τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Ἀλεξάνδρεια
94. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου Ἀρχιμανδρίτου: (Μετάπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν) Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Σερβίας καὶ Ρουμανίας. Ἱερουσαλὴμ 1923.
95. Παπαδοπούλου Κεραμέως: Τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως Φιλοθέου: Βίος καὶ πολιτεία Σάββα τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶ Ὅρει ἀσκήσαντος 1898.
95. Παπαρηγοπούλου—Καρολίδου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ἰδία τ. ΣΤ).
96. Πιτράκου Δημ. Νέαι πηγαὶ τῶν θεσμῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἀλεξάνδρεια 1916.
97. Ἰδίου: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἀθῶ. Λειψία 1925.
98. Πίστη Διονυσίου: Πιστὴ περιγραφικὴ Ἱστορία τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἀθῶ, ἀρχὴν ἔχουσα πρὸ 2.187 ἔτων. Θεσσαλονίκη 1870.
99. Πλινίου: Ἱστορία (α).
100. Πλουτάρχου: Ἀλέξανδρος (5).
101. Πτολεμαίου: Γεωγραφικά (Γ').
102. Πυρσοῦ: Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα (ἰδία τ. 6. λέξεις Ἀθῶ).
103. Σάββα Χελανδαρινοῦ: Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς Μονῆς τοῦ Χελανδαρίου (Σερβιστὶ) Βελιγράδιον 1894.
109. Σαριπόλου: Ν. Ι. Τὰ τῶν Ἑθ. ὧν ἐν Εἰρήνῃ καὶ Πολέμῳ Νόμιμα. Ἀθῆναι 1860.
110. Σβώλου Α. Συνταγματικὸν Δίκαιον τ. α' 1934.
111. Σβώλου Α.—Βλάχου Γ.: Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τ. α' 1954.
112. Σφερειάδου Σ. Μαθήματα Διεθνoῦς Δημοσίου Δικαίου. Βιβλίον α' Τὸ ἐν Εἰρήνῃ Διεθνὲς Δημ. Δίκαιον. Ἀθῆναι 1925.
113. Ἰδίου: Μαθήματα Διεθνoῦς Δημοσίου Δικαίου τ. α' 1934.
114. Σκύλαξ: Μακεδονία.
115. Σκύμνος ὁ Χίος: Περιήγησις.
116. Σμυρνάκη Γερασίμου: Ἀρχιμ. Ἐσφιγμενίτου: Τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἀθῆναι 1903.
117. Ἰδίου: Ἀπάντησις ἰδιώτῃ εἰς τὰς διατριβάς Ρώσων περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων. Ἀθῆναι 1902.
118. Σολιώτου Σ. Εἰσηγητικὴ Ἐκθεσις ἐπὶ ὑπ' ἀριθμ. 1093/1936 ἀποφάσεως ΣτΕ. Θέμις ΜΗ σελ. 6η
119. Σπυροπούλου Ι. Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον. Ἀθῆναι 1954.
120. Σταθοπούλου Ι.—Βαρδάκη Β. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἰθαγένεια. Ἀθῆναι 1958.
121. Στασινοπούλου Μιχ. Μαθήματα Διοικητικοῦ Δικαίου Α. 1954.
122. Στεφάνου Βυζαντίου: Λεξικόν.
123. Στεφάνου Ἱερομονάχου Κελλιώτου: Δεύκωμα τοῦ Ἀγ. Ὁρους—Ἀθῶ 1928.
124. Στρέβωνος: Γεωγραφικά (Ζ).
125. Στρέϊτ—Βάλληνδα III: Ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον τ. ΙΙ 1937.
126. Σχινᾶ Νικ. Ὅδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἠπείρου, νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας. Ἀθῆναι 1887.
127. Σωτηρίου Γεωργ. Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔκδοσις Β.
128. Τενεκίδου Γ.: Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον.
129. Τσάνκωφ Στεφάνου: Τὸ Ἅγιον Ὄρος Ἀθῶς καὶ ἡ παρῶσα θέσις αὐτοῦ. Ἐπετ.

σις συγκεχυμένη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας μεταφύονται.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων Σλαύων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ, ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον ἐρεῦνης πληθύος ἐπιστημόνων, τινὲς τῶν ὁποίων κατὰ τὸ δοκοῦν προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσωσιν αὐτήν.

Συγκεκριμένα στοιχεῖα περὶ τῆς εἰσβολῆς αὐτῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ χώρῳ, μέχοι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι' αἰῶνος δὲν ὑπάρχουσιν. Ἄρα εἰς τὴν εἰλικρινῇ διάθεσιν τοῦ ἐρευνητοῦ ἐναπόκειται νὰ κατεργασθῇ τὸ εὐρισκόμενον ἀτελὲς ἱστορικὸν ὕλικόν καὶ νὰ δώσῃ αὐτῷ μορφήν ἀνάλογον τοῦ ἐπιδιωκόμενου ἢ ἐξυπηρετουμένου σκοποῦ.

Ἡ σημασία τῶν πηγῶν εἶναι πρόδηλος. Ἀδιάβλητον καὶ πάσης ἀμφιβολίας ὑπέρτερον τεκμήριον, ἢ γραπτὴ πηγή, ἐφ' ὅσον ἡ αὐθεντικότης αὐτῆς εἶναι ἐξησφαλισμένη, παρέχει ἡμῖν ἐναργῇ τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως εἰς ἣν ἀναφέρεται.

Ἀλλὰ καὶ τῆς παραδόσεως ἡ ἀξία δὲν πρέπει νὰ παρορᾶται, διότι καλῶς χρησιμοποιουμένη δι' ἐπισταμένης ἐρεῦνης καὶ ἐπιμελοῦς βασάνου, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ πάντα συνειδητὸν ἐρευνητὴν εἰς ἐξαγωγήν ὀρθοῦ συμπεράσματος. Ἡ παρὰ οὐσίς δίδει εἰς ἡμᾶς ἀφορμὴν πρὸς ἐνέργειαν ἐρευνῶν καὶ ἐπὶ ἀλλοτρίων πεδίων, ἥτοι πρὸς συγκριτικὴν ἐρευναν ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῶν συναφῶν πρὸς τὴν

Θεολογίας Ἀκαδημίας Ἑπιστημῶν Σόφιας Ὁ Ἅγιος Κλήμης, τ. Γ. 1953—1954.

130. Φιλαλήθους (Ἰωάννου Τανταλίδου). Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος. Ἀθήναι 1902.

131. Φρεαρίτου Κ. Περὶ πλοῦς Μακεδονίας καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας. Εἰς Πανδώραν τ. ΙΕ 1865 σελ. 194.

132. Φωτιάδου Ε. Π.: Ἅγιον Ὅρος εἰς Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἑλλίου τ. Α, σελ. 255 ἐπ.

133. Χατζηϊωάννου Ἰωάν. Χρυσόβουλλα καὶ Τυπικὰ περὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους τῶν ἀειμνήστων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τῷχος Α' 1939.

134. Ψυχᾶρη Ἀντωνίου: Ἀνάγνωσμα ἐν τῇ κατὰ Αὐγουστον συνεδριάσει τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Β' περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν τῷ ἁγιονόμῳ Ὁρει Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, Ἀθήναι 1874.

Actes de Chilandar: Εἰς «Βυζαντινὰ Χρονικά» ἔτος ΙΖ (1911), παράρτημα, 1, ὑπὸ Petit L.—Korablev B.

Actes de Zografou: Εἰς «Βυζαντινὰ Χρονικά» ἔτος ΙΓ (1907, παράρτημα 1 ὑπὸ Regel W.—Kurj. E. Korablev B.

Bourgeois Leon: Manuel historique de politique étrangère τ. 1—4 Παρίσιοι 1960

Colocotronis V. La Macédoine et l' Hellénisme, Παρίσιοι 1919

Delitour A: Histoire diplomatique de l' Europe τ. 1—4 Παρίσιοι 1890—1926

Driault—Lheritier: Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours τ. 1—5 Παρίσιοι 1925

Fallmerayer Ph.: Fragmentum aus dern Orient, Στουτγάρδη 1845

Frorins D. The Southern Slavs aut Byzantium in the Second quarter of the fourteenth centery τ. 1—2 Peterburg 1882

Jirecek C. Geschichte der Serben t. 1, Gotha 1911' t. 2, 1918

Labrou Sp. Catalogue of the Greek manuscripts of mount Athos t 1—2 Campridge 1895—1899

Langlois Victor: Le Mont—Aihos—Ses monastères Παρίσιοι 1867.

Lascaris Th. La politique extérieure de la Grèce avant et après le Congrès de Berlin (1875—1881) Παρίσιοι 1924

Leake: Travels in Northern Greece. Λονδίνον 1835.

Meyer Ph: Die Haupturkunden für die Geschichte der Athos klöster Δειψία 1894

Migne: Patrologia Graeca et Latina

Miller William: Ἡ Τουρκία καταρρέουσα: Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1801—1913 (Μετάφρασις Σπ. Λάμπρου) Ἀθήναι 1914.

Montfaucon: Palaeographia Graecia τ. 1.

Streit G: La Conception du droit international privé d' après la doctrine en Grèce 1929.

Vasilier: Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (Μετάφρασις Δ. Σαβρομή) Ἀθήναι 1955

ΧΩΝΙΑΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑ: «Historia» Corpus Scriptorum historiai Byzantinae, Bonne 1835

Ἱστορίαν Ἐπιστημῶν⁽¹⁾, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχανόμενον θέλει ἀποδείξει τὸ ἀσταθὲς ἢ οὐ καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν τῆς διασωθείσης παραδόσεως.

II. Ἡ Παράδοσις.

Ὡς γνωστὸν παράδοσις εἶναι ἡ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διάσωσις μιᾶς ἱστορικῆς πληροφορίας. Αὕτη ἐκ τοῦ λόγου τούτου εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμείνῃ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τοὺς συναισθηματισμοὺς καὶ τὰ τυχόν ὑποκρυπτόμενα συμφέροντα τῶν μεταδιδόντων αὐτήν. Ἀνατρέχουσα πολλάκις εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων, διῆλθεν γενεὰς ὑπὸ διαφόρους κοινωνικάς, πολιτειακάς, οικονομικάς καὶ πνευματικάς συνθήκας διαβιούσας, ὑποστᾶσα ἀσφαλῶς τὴν ἀλλοιωτικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Σλαυικῶν διεισδύσεων ἡ παράδοσις, παραλλήλως πρὸς τὰς ἱστορικάς πηγὰς εἶναι πενιχρά.

Λόγω τοῦ ἰδιορρύθμου καθεστῶτος τῆς Μοναχικῆς Κοινότητος τοῦ Ἄθω, μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεώς της καὶ ἕνεκα τοῦ συχνοῦ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν προσώπων, ἅτινα κυρίως ἐφρόντιζον τὴν καλλιέργειαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ παράδοσις δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιζήσῃ καὶ νὰ διατηρηθῇ εἰς σημεῖον ἐπιτρέπον τὴν σοβαρὰν αὐτῆς ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν. Πενιχραί, λίαν σκιώδεις πληροφορίες, ἐκκινεῖσαι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' ἢ Η' αἰ. κατέφθασαν εἰς τὰ ὧτα ἑρευνητῶν τινῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, οἵτινες ἐξυπηρετοῦντες ἀλλότρια συμφέροντα, διετύπωσαν αὐτὰς κατ' ἀρέσκειαν.

Λίαν σοβαρὰν σημασίαν ἔχει ἡ διατήρησις καὶ ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς παραδόσεως τῆς ἀνατρεχούσης εἰς τὰς πρώτας Σλαυικὰς ἐγκαταστάσεις ἐν Ἑλλάδι, ἰδιαιτέρως δὲ ἐν Ἄθῳ, διότι ἡ εἰσδοχὴ τῶν Σλαύων ἐν αὐτῷ, εἶναι στενῶς συνυφασμένη μὲ τὴν τοιαύτην τῶν ἰδίων εἰς τὴν Βυζαντινὰς ἐπαρχίας, ἰδίᾳ δὲ μὲ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν χῶρον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀναγκαίᾳ προβάλλει ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀνεύρεσις ταύτης.

Γεγονός ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι, τὸ πᾶν ἐν Ἀγ. Ὅρει κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν παράδοσιν. Κειμήλια, περγαμηναί, πατριαρχικαὶ μήτραι, αὐτοκρατορικὰ ἐνδύματα, ἐρεΐπια ναῶν, Κελλία, Μονὴδρια, περιβάλλοντα ἀπὸ τὸν μῦθον τῆς προελεύσεώς των, ὅσις τεχνιέντως διασκευασθεῖς εἶναι τοσοῦτον πειστικός, ὥστε εἰς τὸν προχείρως ἐρευνῶντα νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἀληθὴς πράγματι. Μοναί, Σκηῆται καὶ διάφορα Ἱερὰ Σκηνώματα ἀγνώστου προελεύσεως παραδόσεως περιβαλλόμενα, ἐμφανίζονται ὡς ἀνεγερθέντα ὑπὸ Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰώνων, παρέχοντα οὕτω ἀμέσως τὴν εἰκόνα τοῦ ἀναληθοῦς.

Βάσει βεβαίως τοιούτων παραδόσεων δὲν γράφεται ἡ Ἱστορία. Δυστυχῶς τοὺς μύθους πολλοὶ ἀνέγραψαν ὡς ἱστορικάς ἀληθείας· ἄλλοι διεμόρφωσαν τοὺς κατὰ τὸ δοκοῦν· ἄλλοι τέλος ἀπορρίψαντες αὐτοὺς ἐχρησιμοποίησαν τὴν φαντασίαν των πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν, παραχωρήσαντες εὖρὺ πρὸς προπαγανδιστικὴν ἐκμετάλλευσιν ἔδαφος.

III. Αἱ γραφαὶ πηγαί.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅτε ἤρξατο ὁ ἱστορικὸς βίος τοῦ Ἄθω, ὑπάρχουσιν ἀρκεταὶ πηγαί, αἵτινες κατ' ἀναμφισβήτητον τρόπον μᾶς πείθουν περὶ τῶν ἑκτοτε καὶ μέχρι σήμερον διατρεξάντων. Ἀλλὰ ἡ μοναχικὴ ζωὴ ἐν Ἄθῳ ἀρχίζει πολλοὺς αἰῶνας πρὶν, ἄγνωστον ὅμως πόσους.

Μετὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ βίου, ὡς αὐτὸν περιγράφωσιν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες συγγραφεῖς, μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος, συγκεκριμένα στοιχεῖα περὶ τῆς ζωῆς ἐν Ἄθῳ δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ παράδοσις συμπληροῦσα τὸ κενὸν δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ πλήρως, ὡς ἀνωτέρω ἐξηγήσαμεν.

1. Δ. χ. Ἀρχαιολογίας, γλωσσολογίας, ἀνθρωπολογίας, γεωλογίας κλπ.

Κυριωτέρα, ἀδιάψευστος καὶ τὰ μάλιστα σοβαρὰ πηγή, ὄργανον ἔχουσα αὐτὸν τὸν κάλαμον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, εἶναι τὰ διασωθέντα Χρυσόβουλλα, Σιγίλια καὶ Τυπικά τῶν ἀειμνήστων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες ἐκ βαθυτάτης θρησκευτικῆς πίστεως συνεχόμενοι, ἐξέδιδον διαρχῶς Βασιλικὰς Πράξεις κατοχυρούσας καὶ προωθούσας τὸν θεσμόν τοῦ Ἀγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ. Τὰ κατὰ ἑκατοντάδας διασωθέντα τοιαῦτα, μαρτυροῦσιν ἀδιαψεύστως, τὴν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν ἱστορικὴν ζωὴν εἰσόδου τοῦ Ἀγ. Ὅρους, διατήρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος. Τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα εὐρισκόμενα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Μονῶν ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, πολλοὶ ἐρευνηταί, ἐξεμεταλλεύθησαν⁽¹⁾, παρέχαντες ἡμῖν πλούσιον συγγραφικὸν ὕλικόν.

Γραπταὶ πηγαὶ καὶ παράδοσις, πρῶτον ἐπιμελῇ ἐκμεταλλευτήν, εὗρον ἄτομον μὴ φίλα πρὸς τὴν Μοναστικὴν ζωὴν διακείμενον, ἄτομον ἐργασθὲν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ξένων συμφερόντων: τὸν Πορφύριον Οὐσπένσκη.

Ὁ Ρῶσος οὗτος κληρικός καὶ μετέπειτα Ἐπίσκοπος (*Titularius*) Τσιγρίνσκυϊ, ἀφίχθη εἰς Ἀγ. Ὅρος μεσοῦτος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ παραμείνας δεκαετηρίδας τινάς, ἀφοῦ ἐξέμαθε καλῶς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰργάσθη παντοίως διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν Σλαύων, ἐξ ἐπόψεως ἐγκαταστάσεως, μοναχικῆς θέσεως καὶ προοπτικῆς ἐπιδιώξεων, τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς Τσαρικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐπανάληψιν. Τὸ συγγραφικὸν αὐτοῦ ἔργον, ἀποτελούμενον ἐκ δέκα τόμων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Χριστιανικὴ Ἀνατολή» (Χριστιάνσκι Βοστόκ) ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς ἐν Πειρουπόλει Ρωσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, περιέχει δὲ πληθὺν ὀλόκληρον Χρυσοβούλλων, Σιγλίων κ.λ.π. Βασιλικῶν καὶ Πατριαρχικῶν ἐγγράφων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν Ρωσικὴν γλῶσσαν, περιγράφει δὲ ἱστορίαν τῶν Μονῶν καὶ τῶν Μοναχῶν, μετὰ λεπτομεροῦς ἐξιστορίσεως τῶν συνθηκῶν ἐγκαταστάσεως ἐκάστης φυῆς. Τὸ ὑπάρχον κενόν, ἐλλείπει γραπτῶν ἱστορικῶν στοιχείων, συμπληροῖ ἢ παράδοσις, ἣν οὗτος σκανδαλωδῶς διέπλασε κατ' ἀρέσκειαν τῶν Ρώσων αὐθεντῶν του καὶ ὅπου δὲν ὑπῆρχε καὶ αὐτὴ ἡ παράδοσις ὡς συμπληρωτικὴν πηγὴν ἐχρησιμοποίησε τὴν κακόβουλον φαντασίαν του⁽²⁾.

Ὁ ἀργυρώητος ἐκτελεστής τῶν τσαρικῶν σχεδίων, ὃχι μόνον διεστρέβλωσε πᾶσαν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφελείας τῶν Μοναχῶν ἐπωφελήθη, πολλὰ ἀποκομίσας ἐκ ταύτης ὕλικα ὀφέλη⁽³⁾.

Ὁ σατανικώτερος οὗτος νοῦς, ὁ διάβολος μὲ τὸ ἐπισκοπικὸν ἐγκόλπιον, ὡς μόνον σκοπὸν τοῦ ἔργου του ὀλοκλήρου ἐθεσε τὴν ἐμφάνισιν ἐν Ἀθῶ ἀπὸ αἰώνων τῶν Σλαύων, ἵνα αὕτω δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀπωλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ⁽⁴⁾.

Τὸν Πορφύριον ἠκολούθησαν καὶ ἕτεροι Ρῶσοι ἐρευνηταὶ ὡς ὁ Ἀκαδημαϊ-

1. Δυστυχῶς αἱ βιβλιοθήκαι τῶν Μονῶν παραμένουσιν εἰσέτι ἀχρησιμοποίητοι διότι τὸ ἐν αὐταῖς ὕλικόν δὲν ἔχει ταξινομηθῇ δεόντως, ἴσως δὲ μετὰ συστηματικὴν ἐργασίαν ἐλθοῦσιν εἰς φῶς λίαν ἐνδιαφέρουσιν εἰς τὴν Ἀγιορειτικὴν ἱστορίαν πηγαί. Ἀξιόπαινος εἶναι ἡ ἐργασία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βυτοπεδίου, ἥτις ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἑτέρας Μονὰς παρουσιάζει τακτοποιημένην βιβλιοθήκην.

2. Δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο γεγραμμένον εἰς τὴν Ρωσικὴν, πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν κειμένων, ἀπρόσιτον εἰς ἡμᾶς, δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐξ ὀλοκλήρου ὡς βοήθημα.

3. «...Ὁ μόνον δὲ χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ ἀρχετυπα ἀπεκόμισεν οὗτος ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἀθῶ, ὡς ὁ ἴδιος ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ ὁμολογεῖ». Βλ. Κ ο υ ρ ί λ λ α Λ α υ ρ ι ῶ τ ο υ: Τὰ Ἀγιορειτικὰ Ἀρχεῖα σελίς 182 σημ. 1.

4. «...Δι' ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ Οὐσπένσκη διήκει ὁ σκοπὸς οὗτος, νὰ παρουσιάσῃ πανταχοῦ τοῦ Ἀθῶ τῆς Χαλκιδικῆς ἀπὸ αἰώνων ἐγκαταστημένους Σλαύους. οὗς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πατριάρχης μετώκησεν, ὡς διύσχυρίζεται, ἐξ Ἀθῶ εἰς Πελοπόννησον. ὅπερ ὑποστηρίζει ἔπειτα θεωρητικῶς ὁ Fallmerayer καὶ ἀντέγραψε καὶ ὁ Σμυρνάκης ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ.» Βλ. Κ ο υ ρ ί λ λ α ν ἐνθ. ἄνω. σελ. 198 σημ. 2. Ὁ φιλόπονος οὗτος ἐρευνητὴς ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸ ἔργον τοῦ Οὐσπένσκη ἐν σελ. 181 τοῦ ἀναφερομένου ἔργου του. «Ὁ Ρῶσος οὗτος ὑπῆρξεν εὐτυχὴς κατὰ τοῦτο, διότι πρῶτος ἐγ-

κός Ν. Π. Κονδακώφ, ό Σεβιασανώφ, και άλλοι, οίτινες δια τών έργων των έδη μιούργησαν έν τη Ρωσικη λογοτεχνία Αθωϊκήν φιλολογίαν⁽¹⁾.

Πηγή έξ ίσου σοβαρά είναι τό έργο του Γερμανού Ph. Meyer όστις φιλοπό- νως έργασθεις έξέδωκε τό έργο του, εις ό σοβαρώς προωθείται ή 'Αγιορειτική υπόθεσις.

Έκ τών ήμετέρων ήσχολήθησαν σοβαρώς ό ήγούμενος της μονής Έσφιγμέ- νου Θεοδώρητος, ό ήγούμενος της μονής Αγ. Παύλου Σωφρόνιος Καλλιγας, ό ιατρός Κομνηνός και τινες άλλοι, ών τά έργα δέν είναι άξια πολλού λόγου.

Πηγή σοβαρά καθ' ήμās είναι ό 'Ιερομόναχος Γεράσιμος Σμυρνάκης Έσφι- γμενίτης. Πτυχιούχος Θεολογίας και γνώστης της Ρωσικης γλώσσης, συνέγραψεν δγκωδέστατον βιβλίον, μετά πολλών λεπτομερειών (και περιττολογιών ένίοτε), πλήν όμως όπου αί ιστορικοί πηγαί άδυνατοῦσι νά παρέξωσιν αυτώ φώς, χρησιμοποιεί και οὔτος ή την φαντασία του ή αντιγράφει τόν Περφύριον Ούσπένσκη⁽²⁾.

Παρεμπιπτόντως ήσχολήθη με τόν Σλανϊσμόν του Αγίου Όρους ό Γερμανός Ph. Fallmerayer έξυηροειήσας σκοπόν ιδιοτελή⁽³⁾.

Έτέρα πηγή έξ ίσου σοβαρά είναι τό έργο του Διακόνου Κοσμā Βλάχου, τό όποιον διακρίνει σαφήνεια και συστηματική τοποθέτησις τών διαφορών θεμά- των.

Έκ τών νεωτέρων και συγχρόνων οὔδεις σοβαρώς ήσχολήθη με την 'Αγιο- ρειτικήν Ιστορίαν. Άξιος μνείας είναι ό Αρχιμανδρίτης Χριστόφορος Κτενας, ό- στις συνέγραψε τριάκοντα και πλέον βιβλία επί διαφορών 'Αγιορειτικών θεμάτων, μεταξύ τών όποιών και δγκῶδες Ιστορικόν βιβλίον υπό τόν τίτλον «Απαντα τά έν 'Αγίῳ Όρει 'Ιερά Καθιδρύματα», τό όποιον όμως διακρίνεται δια την έν αυτώ πο- λεμικήν του συγγραφέως κατά τών προσωπικών του έχθρών, ως επίσης και δια την άνευ μεθοδικότητος κατανομήν της ύλης. Ό πολυγραφώτατος οὔτος κληρικός, πολλά θά προσεκόμιζεν όφέλη εις την 'Αγιορειτικήν υπόθεσιν, εάν έχρησιμοποίη- την γλαφυράν του πένναν, οὔχι δια την πολεμικήν έναντίον παντός μη συμπαθοῦν- τος αυτόν, αλλά δια την καλλιέργειαν του 'Αγιορειτικοῦ πνεύματος. Λίαν νευρώ- δης και έμπαθέστατος δέν διστάζει νά απευθύνη ὕβρεις, κατασυκοφαντούσας οὔχ- μόνον τούς πρὸς οὓς απευθύνονται, αλλά τό 'Αγ. Όρος έν γενικότητι, εις ό και οὔ- τος ως 'Αγιορείτης μοναχός άνήκε.

κύψας εις τοιαύτας έφύνας έξεμεταλλεύθη την άφέλειαν και τό τέως άπονήρευτον τών Α- θωνιτών, οὔ μήν δ' αλλά και δια τών δαψιλών αυτοκρατορικών και Πατριαρχικών συστά- σεων έμαιοῦσατο την έμπιστοσύνην αυτών, οίτινες πίστην δόντες εις τās λιπαράς υποσχέ- σεις του έπιτηδείου τούτου άρχιεοδίκου περί γενναίων ανταλλαγμάτων, εις έλέη και συνδρο- μάς παρά τε τών Αυτοκρατόρων και του Ρωσικοῦ λαοῦ, ήνοιξαν διάπλατα τās πύλας τών άρχείων και θησαυροφυλακίων τών Μονών και όλως άνυπόπτως διετέθησαν πρὸς αυτόν. 'Αλλά άπεδείχθη δυστυχώς, ότι αί υποσχέσεις εκείναι ὑπῆρξαν φροῦδαι και ότι οὔτε ό τό- κος τών διαρπαγέντων υπό του Ούσπένσκη δέν έκληρώθη, τό παράδειγμα δ' αυτου προῦκά- λεσεν έκτοτε την βουλιμίαν τών Ρώσων έντιῦθα μοναχών, οίτινες έκ τών 'Ελληνικῶν προ- πάντων έξαρτημάτων άπετέλεσαν άρχεία, βιβλιοθήκας και μουσεα.

Ό Α μ η τ ό ς του Ούσπένσκη έξ Αγ. Όρους ὑπῆρξε πλουσιώτατος. Οὔδεις ευ- σεβής προσκνητής του Αθω έπέστρεψέ ποτε ευτυχέστερος.

1. Βλ. ΕΙς Κ ο σ μ ā ν Β λ ā χ ο ν σελ. ιζ κριτικήν του έργου του Ούσπένσκη, ως και τών λοιπών Ρώσων τε και 'Ελλήνων περί του Αγ. Όρους γραψάντων.

2. Παρά τινων υποστηρίζεται, ότι ό Γεράσιμος Σμυρνάκης άντέγραψεν, έν πολλοίς, χειρόγραφα του Θεοδώρητου, υπάρχοντα έν τη Μονή της μετανοίας των μη δημοσιευθέντα παρά τινος άλλου. Μή, δυνηθέντες νά συμβουλευθώμεν ταῦτα δέν δυνάμεθα νά συνταχθώμεν με τό μέρος τών κατηγορών του. Άληθές είναι, ότι ολανδήποτε και εάν έχρησιμοποίησεν οὔ- τος πηγήν, τό έργο του είναι μοναδικόν εις τό είδος του και ως έκ τούτου άξιον παντός έ- παίνου άκόμη ίσως, μέχρις ότου οι κατηγοροῦντες αυτόν παρουσιάσωσι τι τό πλέον άξιό- λογον.

3. Βλ. Σ τ. Κ υ ρ ι α κ ί δ ο υ: Τρεῖς διαλέξεις σελ. 88 «Απώτερος σκοπός αυ- του ίσως ήτο νά καταστήσῃ ὑποκτον την Ελλάδα εις την δυτικόν κόσμον ως πρόδρομον της Ρωσσίας έν τη Χερσονήσῳ του Αἴμου, την όποιαν πάντοτε έπωφθαλμίον οι Ρώσοι».

Ἐτεροι ἄξιοι λόγου πηγαί Ἀγιορειτικῆς Ἱστορίας δὲν ὑπάρχουσι.

3. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ—ΑΘΩ

Ι. Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις.

Κειμένη ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ἡ Ἀθωϊκὴ χερσόνησος, ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητον γεωγραφικὸν τμήμα αὐτῆς, συνέχειαν δηλαδὴ τοῦ Μακεδονικοῦ ἐδάφους⁽¹⁾.

Καίτοι αἱ ἱστορικαὶ πηγαί, οὔσαι παντελῶς ἑλλειπεῖς, μέγα ἀφίνουσι κενόν εἰς τὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν τῶν πρώτων κατοίκων τοῦ Μακεδονικοῦ χώρου, ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πρυτανεύει ἡ γνώμη, ὅτι ὁ χώρος οὗτος κατωκεῖτο, ἀπὸ πολλῶν π.χ. χιλιετηρίδων ὑπὸ κατοίκων Ἑλλήνων, ὧν ἀπόγονοι ἦσαν οἱ κατὰ τοὺς Ἱστορικοὺς χρόνους κάτοικοι αὐτοῦ.

Ἐξετάσαντες οἱ εἰδικοὶ (ἀρχαιολόγοι καὶ λαογράφοι) τὰ γλωσσολογικὰ κατὰλοιπα καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὗρηματα, μετὰ πεποιθήσεως ἀναμφισβητήτου ἀποφαίνονται περὶ τῆς Ἑλληνικότητος τῆς κατοικουμένης ἐν Μακεδονίᾳ φυλῆς, ἣν ἀποκαλοῦσι *Προέλληνες*.⁽²⁾ Τοῦτο μαρτυροῦσι καὶ διασωθέντα κατὰ τὸν Ε' π.χ. αἰῶνα ὑπολείμματα Προελλήνων εἰς τὴν Ἀθωϊκὴν χερσόνησον κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου⁽³⁾.

Παρ' Ὀμήρῳ ἡ χερσόνησος τοῦ Ἀγ. Ὄρους ἑκαλεῖτο *Ἀθως*⁽⁴⁾. Ἐπίσης οὕτως ἑκαλεῖτο καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος⁽⁵⁾. Ὑπὸ τῶν συγγραφέων Θουκυδίδου, Διοδώρου καὶ Στεφάνου Βυζαντίου, ἡ χερσόνησος ἀναφέρεται ὡς *Ἀκτὴ*⁽⁶⁾.

Ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος Ἀθω, ἀσφαλῶς ἀνατρέχει εἰς τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους, δύο δὲ ἐκδοχαὶ φέρονται ὡς αἱ πλέον πιθαναί, ἡ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος προέλευσις καὶ ἡ ἐκ τοῦ γίγαντος Ἀθω, ὅστις ἐξε-

1. Περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους βλ. Μ. Γ. Δὴμητριάδης σελ. 437 ἐπ. Στράβωνος: Γεωγραφικά βιβλ. Ζ' ἀποσ. 32, Πτολεμαῖος: Γεωγραφικά βιβλ. Γ' κεφ. 13 παρ. 11. *Leake* Τομ. Γ' σελ. 115 *V. Laglois* σελ. 2. ἐπ.

2. Νικολάου Ἀνδριώτη: Ἡ Γλῶσσα καὶ ἡ Ἑλληνικότητα τῶν Ἀρχαίων Μακεδόνων σελ. 4. «Πόσο ἀργά συνιέλεσθη ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀφομοίωσις τῶν Προελλήνων ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ δείχνει τὸ γεγονός ὅτι ὡς τὸν Ε' π.χ. αἰῶνα σώζονταν ὑπολείμματα Προελλήνων στὸν Ἀθῶνα καὶ Λίμνο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆς σχετικῆς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου καὶ τῆς Προελληνικῆς ἐπιγραφῆς...» πρβλ. τοῦ αὐτοῦ: Οἱ Προέλληνες σελ. 5.

3. Θουκυδίδης Δ 109 «Τὰς δὲ ἄλλας Θυσσὸν καὶ Κλεωνὰς καὶ Ἀκροθῶους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δῖον· αἱ οἰκοῦνται ξυμμεῖκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων καὶ τινὶ Χαλκιδικῶν ἐνὶ βραχύ, τὸ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Ἀἰώνιον ποτὲ, καὶ Ἀθήναις Τυρσηνῶν οἰκησάντων καὶ Βισαλτικόν καὶ Κρησιτικόν καὶ Ἡδῶνας· κατὰ δὲ μικρὰ πολίσματα οἰκοῦσιν». Στράβων Ζ' 331. 335. «Ἦκονσαν δὲ τὴν χερσόνησον ταύτην τῶν ἐκ Ἀἰώνιον Πελασγῶν τινὲς εἰς πέντε διηρημένοι πολίσματα. Κλεωνὰς. Ὀλόφυξον, Ἀκροθῶους, Δῖον, Θύσσον».

4. Ὀμήρου: Ἰλιάς 1. 225—230 «Ἦρη δὲ· αἵξ· υσσά λιπεν· οἶον. Οὐλύμποιο ἐξ Ἀθῶν δ' ἐπὶ πόντον ἔβη· ρετο κυμαίνουσα».

5. Σκύλαξ: Μακεδονία «...Κλεωνὰς Ἑλληνίς, Ἀθῶς Ὄρος. Ἀκροθῶται Ἑλληνες Χαραδρίαί· Ἑλληνίς...» Σμύρνης ὁ Χίος 645 «Τοῦ Ἀθῶ δὲ παραπλευσαντι παράλιος πόλιν Ἀκανθος ἐστὶν Ἀνδριῶν ἀποικία». Ἡρόδοτος Ζ' 22 «Ὠροσσαν δὲ καὶ οἱ περὶ τῶν Ἀθῶν κατοικημένοι... ὁ γὰρ Ἀθῶς ἐστὶ Ὄρος μέγα τε καὶ ὀνομαστόν, εἰς θαλάσσαν κατήκον...» Στράβων Α' 6. «...Παιδῶνας τε ὀνομάζων καὶ Ἀθῶν καὶ Ἀξιὸν καὶ τὰς προκειμένας τούτων νήσους...»

6. Θουκυδίδου Δ' 109 «καὶ Βρασίδας μετὰ τὴν Ἀμφιπόλεως ἄλυσιν ἔχων τοὺς ξυμμάχους στρατεύει ἐπὶ τὴν ἀκτὴν καλουμένην... καὶ ὁ Ἀθῶς αὐτῆς Ὄρος ὑψηλὸν τελευτᾷ εἰς τὸν Αἰγαῖον Πέλαγος· Διὸ δὲ ὡς XII 68 «Ὡς δὲ· αὐτῶ πάντα παρεσκεύαστο, ἀνέξεντο ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ παραγενόμενος εἰς τὴν καλουμένην Ἀκτὴν κατεστρατοπέδευεν...» Σέφανος Βυζάντιος: «Ἀκτὴ... Δημήτριος δὲ τῆς σημαντικῆς τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς περὶ τῶν Ἀθῶν χώρας μόνον ἐμνημόνευσεν».

σφενδόνισε τό 'Όρος ὡς λίθον κατὰ τῶν θεῶν εἰς τὴν Γιγαντομαχίαν⁽¹⁾.

Ὁ ἱστορικὸς ἀποικισμὸς τοῦ 'Αθῶ ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν Ζ' π.χ. αἰῶνα, ὅτε μετώκησαν ἐκεῖ οἱ 'Ερετριεῖς καὶ οἱ 'Ανδριοί,⁽²⁾ οἵτινες ἀνήγειραν πλείστας πόλεις.

Οἱ κάτοικοι οὗτοι τοῦ 'Αθῶ ἐδημιούργησαν πολιτισμόν, ὅστις ἀργότερον, εἰς ἄγνωστον χρόνον καὶ ἐξ ἄγνωστου αἰτίας ἐκλείπει. Πηγαὶ ἀναφερομένην εἰς τὴν διακοπὴν τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τῆς χερσονήσου δὲν ὑπάρχουσιν. Ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος⁽³⁾ ἀναφέρει μόνον τὸ προταθὲν εἰς τὸν Μεγάλον 'Αλέξανδρον σχέδιον διαμορφώσεως τοῦ 'Όρους 'Αθῶ, χωρὶς ὅμως νὰ ποιεῖται μνηεῖον τινὰ περὶ τῶν κατοίκων τῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ πόλεων.

Διασωθεῖσα παράδοσις—ἀμφιβόλου ἀξιοπιστίας λόγῳ τῆς παρελεύσεως ἔκτοτε δέκα ἐννέα καὶ πλέον αἰώνων—ἀναφέρει, ὅτι ὁ 'Απόστολος Παῦλος κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ Μακεδονίας δι' 'Αθήνας, ἐπεσκέφθη τὴν χερσονήσον τοῦ 'Αθῶ καὶ ἐδίδαξε τὰ ἐκεῖ πλήθη, προσέτι δέ, ὅτι κατὰ τὴν Γ' ἢ Δ' ἑκατονταετηρίδα μ.Χ. ἰδρύθη ὑπὸ τῶν πρώτων ἐν 'Αθῶ χριστιανῶν ναὸς, ὅστις καὶ σήμερον ἰσώζεται, εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τῶν 'Ιβήρων⁽⁴⁾.

Διατηρηθεῖσα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας παράδοσις, ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἡμποδίσθη ὑπὸ τοῦ 'Αγίου Μάρκου ἀπὸ τῆς ἀναγέρσεως τῆς νέας πρωτεύουσας αὐτοῦ παρὰ τὸ 'Αγιον 'Όρος «Διὰ τὸ εἶναι τὸν 'Αθῶ κληρὸν ἴδιον τῆς Θεοτόκου»⁽⁵⁾.

Ἐκ χειρογράφου Κώδικος τῆς Μονῆς Φιλοθέου λαμβάνομεν τὴν εἰδήσιν, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐξεδίωξε τοὺς κατοίκους τοῦ 'Αθῶ Τσάκωνας, ἀφιερώσας αὐτὸν εἰς τοὺς μοναχοὺς πρὸς ἐλευθέραν ἀσκήσιν αὐτῶν. Πότε οἱ κάτοικοι τοῦ 'Αθῶ Τσάκωνες κατόκησαν ἐν αὐτῷ καὶ ποῖοι καὶ πότε ἐνεφανίσθησαν ἐκεῖσε μοναχοί, οὐδαμῶθεν δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν. Τὸ πιθανότερον εἶναι, ὅτι κατὰ τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα ἤρχισαν ἐρχόμενοι ἐν 'Αθῶ οἱ πρώτοι μοναχοί, οἵτινες διεμόρφωσαν τὴν ἀρχικὴν μορφήν τοῦ Μοναχισμοῦ, τῶν 'Ασκητῶν—'Αναχωρητῶν.

II. Οἱ Μοναχοὶ ἐν 'Αθῶ.

Πλὴν τῆς περιπτώσεως τῆς διασωθείσης παραδόσεως περὶ τοῦ 'Αποστόλου Παύλου, ἐξ οὐδεμιᾶς ἐτέρας πηγῆς δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν πληροφορίαν τινὰ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Μοναχισμοῦ ἐν 'Αθῶ. 'Ανατρέχουσα εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους παράδοσις, ἐμφανίζει τὴν Θεοτόκον ἐπισκεψαμένην τὸν 'Αθῶ καὶ θέσασα αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς προστασίαν.⁽⁶⁾

Ζήτημα ἀναγόμενον εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐκάστου πίστιν, ἐφ' ὅσον ἱστο-

1. Σ τ έ φ α ν ο ς Β υ ζ ά ν τ ι ο ς εἰς λέξιν 'Αθῶς: «'Αθῶς, 'Όρος Θράκης, ἀπὸ 'Αθῶ γίγαντος, ὡς Νίκανδρος πέμπτω τῆς Εὐρωπείας... Εἴρηται δὲ καὶ 'Αθῶος... καὶ κατὰ συναίρεσιν 'Αθῶς...»

2. Δ ι ό δ ω ρ ο ς XII 68 «...καὶ παραγενόμενος εἰς τὴν καλουμένην 'Ακτὴν κατεστρατοπέδευσεν ἐν ταύτῃ δ' ὑπῆρχον πέντε πόλεις, ὧν αἱ μὲν 'Ελληνίδες ἦσαν ἀνδρείων ἀποικοί, αἱ δὲ εἰχον ὄχλον βαρβάρων διγλώττων Βισαλτικῶν.»

3. Π λ ο υ τ ά ρ χ ο ς: 'Αλέξανδρος 12 «...Ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνικῶν Στασικράτην μεγαλοργίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελόμενον. Οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχῶν, ἔφη, τῶν ὁρῶν μάλιστα τὸν Θράκιον 'Αθῶ διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχισθαι καὶ διαμόρφωσιν, ἃν οὖν κελεύη, μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσθαι τὸν 'Αθῶν, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μνηρίονδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπεύδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος.»

4. Ἡ εἰδήσις αὕτη σήμερον ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβής.

5. Προβλ. Κ ο σ μ ᾱ ν Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 14.

6. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀπηγορεύθη ἡ εἰσοδος γυναικῶν ἐν 'Αγίῳ 'Όρει. Περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Μοναχῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνον βλ. Σταύρου Παπαδάτου: Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀβάτου τοῦ 'Αγίου 'Όρους (ἀνέκδοτον εἰσέτι).

ρικῶς δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ, ἐλαχίστους εὐρίσκει σήμερον ὑποστηρικτάς, διότι λίαν σοβαραὶ γεννῶνται ἀμφιβολίαι οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ γεγονός τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν αὐθεντικότητα τῆς παραδόσεως. Ἀσφαλῶς ἡ δημιουργικὴ τῶν μοναχῶν φαντασία, ἀποσκοποῦσα ἀφ' ἑῶς μὲν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς μοναχικῆς ζωῆς ὡς θεοπέμπτου καὶ θεαρέστου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν προσηλυτισμὸν νέων ὁπαδῶν των, ἐδημιούργησε πολλοὺς αἰῶνας βραδύτερον τὸν μύθον τῆς εὐθὺς, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, μεταβάσεως ἐκείσε τῆς θεομήτορος.

Καὶ πάλιν ἐκ παραδόσεως⁽¹⁾ ἀρνούμεθα τὴν εἴδησιν, ὅτι πρῶτος ἐν Ἀθῶν ἀσκητῆς ἦτο ὁ Πέτρος ὁ Ἀθωῖτης κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος⁽²⁾. Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀναφέρεται καὶ «ἡ Καθέδρα τῶν Γερόντων», ἣτις ἀπετέλει τὴν ἀνωτέραν Μοναχικὴν ἐν Ἀθῶν Ἀρχήν.

Ὁ ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν προέλευσιν τῶν μοναχῶν ἐν Ἀγ. Ὁρει Κοσμᾶς Βλάχος, ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 824 εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Ἅγιος Εὐθύμιος ὁ Θεσσαλονικεὺς, ὅστις εὗρεν ἐκεῖ Μοναχόν τινα ὀνόματι Ἰωσήφ, γεγονὸς μαρτυροῦν, ὅτι πολὺ πρότερον ἤρχισεν ἡ ἐγκατάστασις ἐν αὐτῷ τῶν Χριστιανῶν Μοναχῶν⁽³⁾.

Ὁ Ρῶσσος Βυζαντινολόγος Βασιλῆφ ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰκονομαχιῶν τὸν VIII αἰῶνα, αἱ ἀπρόσιτοι περιοχαὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς καταφύγια πολλῶν καταδιωκομένων εἰκονολατρῶν. Ἐπίσης ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ XI αἰῶνος, ὑπῆρχον ἐν Ἀγίῳ Ὄρει 3.000 μοναχοί⁽⁴⁾.

Πρῶτον ἱστορικὸν στοιχεῖον, ἀναμφισβητήτου ἀποδεικτικότητος εἶναι τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνα, τὸ ἐκδοθὲν τὸ ἔτος 872, δι' οὗ ἀπηγορεύθη ἡ ἐν Ἀθῶν εἰσοδος λαϊκῶν καθῶς καὶ τῶν ποιμένων καὶ τῶν βουκόλων μετὰ τῶν ποιμνίων των καὶ τῶν βουκουλίων αὐτῶν. Οὕτω κατέστη ὁ Ἀθῶς «Τόπος προσευχῆς καὶ μελέτης τῶν θείων λόγων καὶ ἀγίας ζωῆς οἰκητήριον»⁽⁵⁾.

Μεσοῦντος τοῦ Ι' αἰῶνος ἐμφανίζεται εἰς Ἅγιον Ὄρος ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Λαυριώτης ὅστις τῇ σοβαρᾷ συνδρομῇ τοῦ αυτοκράτορος Νικηφόρου Φωκά, ἀνδρὸς θεοσεβοῦς καὶ διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ πρώτου συνδεομένου, ἐκτίσεν τὴν Κοινοβιακὴν Μονὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἣτις πρώτη εἰς τὴν ἀνέγερσιν, διατηρεῖ εἰσέτι τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν λοιπῶν Μονῶν θέσιν, τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινοότητι θεωρουμένου *primus inter pares*⁽⁶⁾. Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος εἰσήγαγε τὸν κοινοβιακὸν τρόπον ζωῆς κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μοναστηρίων, καθιερώσας αὐτὸν διὰ τοῦ ἐν ἔτει 959 συνταχθέντος Τυπικοῦ του, ὅπερ ἀποτελεῖ σχεδὸν ἀκριβὲς ἀντίγραφον τῶν Κατηχήσεων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου⁽⁷⁾.

1. Ὁ Χ ρ. Κ τ ε ν ᾱ ς: Ἀπαντα σελ. 83 αὐστηρῶς σχολιάζων τὴν παράδοσιν προτρέπει τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του «τὴν μυθώδη τῶν ἀμαθῶν Ἀγιορειτῶν παράδοσιν, καθ' ἣν Μοναὶ τίνες θέλουσαι ἐξ ὑπερφιλίου καὶ ἐωσφερικοῦ ἐγωϊσμοῦ ἵνα προσδώσωσι μεΐζονα εἰς ἑαυτὰς εὐκλειαν δῆθεν καὶ αἰγλήν, διατείνονται...»

2. Ὁ Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ς σελ. 19 ἀναφέρει ὅτι τῷ «734 ἀποθνήσκει καὶ ὁ πρῶτος ἡσυχαστὴς τοῦ Ἀθῶ Πέτρος ὁ Ἀθωῖτης, ὅστις ἡγωνίσαστο ἐπὶ 53 ἔτη ἐν τοῖς τοῦ Ἀθῶ ἀβάτοις σπηλαίοις, πρβλ. Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 20, Γ. Σ ω τ η ρ ῖ ο υ σελ. 22.

3 Βλ. Κ. Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 17, Κ τ ε ν ᾱ ς: Ἀπαντα σελ. 85.

4. Β α σ ι λ ῖ ε φ σελ. 418—419.

5 Βλ. Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 19 Κ τ ε ν ᾱ ς: Ἀπαντα σελ. 86.

6. Βλ. Μ ε γ ε ς σελ. 102—140, Ο ὕ σ π ῆ ν σ κ η τ. 3 σελ. 331. Κ τ ε ν ᾱ ς: Ἀπαντα σελ. 88 ἐπ.

Βλ. ἐπίσης εἰς Κ ο σ μ ᾱ ν Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 25—26 ὥραϊαν περιγραφὴν τῆς προτροπῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Νικηφόρου Φωκά, πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς.

7. Βλ. εἰς Δ. Π τ ρ α κ ᾱ κ ο υ: Τὸ Μοναχικὸν πολίτευμα σελ. 7 ἀντιπαραβολὴν τῶν Κατηχήσεων τοῦ Στουδίτου καὶ τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἀθανασίου.

Ὅριστικὴν κατωχύρωσιν τοῦ Μοναχικοῦ ἐν Ἀθῶ καθεστῶτος, ἐπραγματοποίησεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 972 Τυπικοῦ αὐτοῦ, ἀποκλειθέντος «Τράγου» ὡς ὄντιος γεγραμμένου ἐπὶ δέρματος Τράγου⁽¹⁾.

Ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ ἐκδίδεται Χρυσόβουλλον ἐν ἔτει 1114, ἐν ᾧ οὗτος ἐντέλλεται «ἐφεξῆς τὸ Ὄρος τοῦ Ἀθῶ καλεῖσθαι Ἅγιον Ὄρος παρὰ πάντων». Ἐκτοτε δὲ μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὁ Ἀθῶς ἀποκαλεῖται Ἅγιον Ὄρος—Ἀθῶς, διατηρηθείσης ὡς βλέπομεν καὶ τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ ὀνομασίας⁽²⁾.

Ἐκτοτε ἤρχισε συνεχιζόμενος ὁ ἱστορικὸς βίος τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἔργον τῆς παρούσης ἐργασίας. Δυνάμεθα ὁμῶς ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὴν πρώτην μοναχικὴν ἐν Ἀγ. Ὄρει ὁργάνωσιν ἀπετέλεσαν μοναχοὶ Ἕλληνες, ὑπήκοοι τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Βασιλευούσης, δὲ ὅτι τὰ συνταχθέντα πρῶτα Τυπικὰ οὐδαμοῦ ἀναγράφουσι προστασίαν ἢ παροχὴν προνομίας εἰς ἑτερογενεῖς⁽³⁾.

Βεβαίως τὴν ἱστορικὴν τοῦ Ἀγίου Ὄρους ζωὴν διέτρεξαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Λατίνων, τῶν Φράγκων, τῶν Σταυροφόρων, τῶν ἀπὸ Βορρᾶ Χριστιανικῶν λαῶν καὶ τῶν Τούρκων ἐν τέλει⁽⁴⁾. Αὗται ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀλλοιώσωσι τὸν Ἑλληνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ νὰ μεταβάλωσι τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καθιερωθεῖσαν τάξιν.

III. Ὡς συμπέρασμα.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξετάσεως λίαν ἐμφανῶς καταφαίνεται, ὅτι ἡ Ἀθωϊκὴ χερσόνησος ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας, εὐρισκόμενον ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτῆς χώρου, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντες ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὁριστικῆς διαμορφώσεως τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἦσαν Ἕλληνες, ἐκ διαφορῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τότε γνωστοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καταγόμενοι.

Τὸ γεγονὸς τῆς μὴ ὑπάρξεως ξένων μειονοτήτων, ἰδίᾳ δὲ Σλαύων ἐν Ἀθῶ, εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως. Αἱ πρῶται Σλαυικαὶ διεισδύσεις ἀναφέρονται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἱστορικῆς μοναχικῆς ζωῆς τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ὡς τοῦτο θὰ καταδειχθῇ ἐκ τῆς ἐν συνεχείᾳ ἐρεῦνης ἡμῶν.

(Συνεχίζεται)

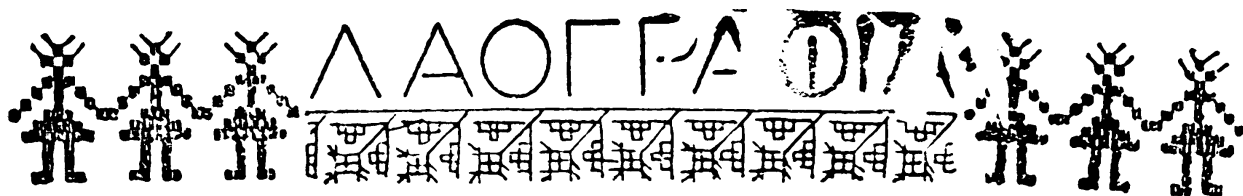
1. Βλ. τὸ Τυπικὸν εἰς Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ν σελ. 297, Ο ὑ σ π έ ν σ κ η τ. 3. σελ. 265 Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 32, Ι. Χ α τ ξ η ῖ ω ᾱ ν ν ο υ σελ. 5.

2. Βλ. Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ν σελ. 30. «Διὰ πρώτην φορὰν ὁμοῦ δὲ Ἀθῶς ἐμφανίζεται ὡς Ἀγ. Ὄρος εἰς Τυπικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου» βλ. Meyer σελ. 153, Β α σ ι λ ῖ ε φ σελ. 419, πρβλ. καὶ Β λ ᾱ χ ο ν σελ. 8 σημ. 1 καὶ σελ. 38 σημ. 1.

3. «Οἱ ἀρχαιότεροι ἄποικοι Μοναχοὶ ἐπὶ τοῦ Ἀθῶ ἦσαν Ἕλληνες. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκει τὸ Ἀγ. Ὄρος καὶ ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς του θέσεως. Ἡ πρώτη μεγάλη Μονὴ ἐπὶ τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἦτο Ἑλληνική, ἡ Λαύρα τοῦ Ἀθανασίου. Παρ' Ἑλληνικῆς Μονῆς τῆς τῶν Στουδιτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρελήθησαν οἱ πρῶτοι κανονισμοί, τοὺς ὁποίους εἰς θεμελιώσει ὁ Ἑλλήν Βασιλεὺς. Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ Ἱερῷ καὶ ταῖς συναλλαγαῖς. Meyer σελ. 89.

4. Περὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῶν διατρεξάντων κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μοναχισμοῦ ἐν Ἀθῶ βλ. εἰς Σ μ υ ρ ν ᾱ κ η ν σελ. 11—18.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημῳλου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΒΕΛΤΣΙΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(Ἐκπληρώνοντας πρόσφατην υπόσχεσή μου, δίνω σὲ συνέχεια τὸ Τοπωνυμικὸ τοῦ χωριοῦ Βελτσίστα, ὅπου δασκαλεύω. Κι' ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ἐκεῖνο τοῦ Γραμμένου, ποὺ προηγήθηκε, τὰ τοπωνύμια καταγράφονται κατ' ἀλφαθητική σειρά—ὁ καλύτερος κατὰ τὴ γνώμη μας τρόπος κατάταξης παρόμοιου ὕλικου—μὲ τὴν προφορά τους στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου, τὴ θέση τους σὲ σχέση μὲ τὸ χωριό, τὴ μορφή καὶ τὴ χρῆση τους καὶ συχνὰ μὲ τὴν τυχὸν ἱστορία τους. Διαφαίνεται ἀκόμη κι ἐδῶ ἡ ἴδια προσπάθεια σωστῆς κατὰ τὸ δυνατό ἐρμηνείας τους).

Βελτσίστα, ἢ, παλαιότερα Βελτζίστα καὶ Βελητζίστα (τώρα Κληματιὰ) στ' Βελτσίστα, εἰ κάτοικοι Βελτσίστινοι καὶ Βελτσίσινοι. Ἀπὸ τὰ πολυανθρωπότερα χωριά τῆς Ἐπαρχίας Δωδώνης (Π. Κουρέντων) καὶ πάνω στὸ 21 χιλμ. τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων—Ἡγουμενίστης, δυνάμενο νὰ χαρακτηρισθῇ σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς μακροβιώτερους ἡπειρωτικούς οἰκισμούς, ἀφοῦ ἀναφέρεται σὲ Χρυσόδουλο τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβυτέρου ἐκδομένο στὰ 1321. Τὴν παλαιότητα τοῦ χωριοῦ μαρτυροῦν ἀκόμη εἰ πολλὰς παλιές ἐκκλησιολες σωζόμενες καὶ μὴ. Ἀπόδειξη δὲ περίτρανη, πῶς ὁ τόπος κατοικοῦνταν ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, ἀποτελεῖ στίς δυτικὲς παρυφές του ὑπαρξὴ καθαρὴ διακρινόμενων ἰχνῶν ἀρχαίου τείχους ἀπὸ τιτανόλιθους, ὑπὸ τὴ χαρακτηριστικὴ ὀνομασία Ἑλληνικά λιθάρια. Τὸ χωριὸ ὄντας στὰ χρόνια τῆς Τουρκίας κεφαλοχώρι, ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασιά, κατὰ τὸν γινώριμο μόνον στὸ φοβερὸ τύραννο τρόπο, κι ἀποτέλεσε ἕνα ἀπὸ τὰ πολυάριθμα πλούσια τοιφλίκια του, περιπέτεια ἀπὸ τὴν ὁποία μαζί μ' ἄλλα 78 ὁμοιοπαθῆ χωριά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Γραμμένο, μόλις στὰ 1922 μὲ εἰδικὸ γεωργικὸ νόμο ἐγλύτωσε. Ὁ Ἀραβαντινὸς ἐπιχειρῶντας στὴ χρονογραφία του (β. σελ. 30) νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ, διατυπώνει τὴ γνώμη, ὅτι «πιθανῶς ὠνομάσθη οὕτω διὰ τὸ βέλτιστον τῶν γαιῶν αὐτῆς εἰς παραγωγὴν δημητριακῶν καρπῶν καὶ σταφυλῶν ἐξαιρέτων..» ὑπόθεση ποὺ δὲν φαίνεται ν' ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα. Ἀγνοοῦσε οἱγούρα ὁ πολυγραφώτατος καὶ πολυτίτωρ Ἡπειρώτης, πῶς στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ ὑπάρχει τοποθεσία ὑπὸ τὸ ξενικό κι ἀγνωστῆς σημασίας ὄνομα Βέλτε, ἀπ' ὅπου χωρὶς ἀμφιβολία προήλθε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν προσθήκην τῆς ξενικῆς ἐπίσης μᾶλλον Σλαβικῆς τοπωνυμικῆς κατάληξης—ίστα, κατὰ τὸ Ζελίστα, Τσαρκιστίστα, Ἀρδομιστά κ.ἄ. Χωριὸ τέλος μὲ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ὄνομα συναντοῦμε στὴν Εὐρυτανία στὴν περιφέρεια τοῦ τέως Δήμου Ἀπεραντίων, μεταβαφτισμένο κι αὐτὸ σὲ λιθοχώρι. Δὲν δυνήθηκα νὰ ἐξακριβώσω, παρὰ τίς προσπάθειές μου, ἂν τὸ νέο ὄνομα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ χωριοῦ, ἔχει καμμιά σχέση σημασιολογικὴ μὲ τὸ παλιό, πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει μὲ τὴ δική μας Βελτσίστα. Αὐτὴ δανερίστηκε τὸ σημερινό της ὄνομα ἀπὸ γνωστὸ τοπωνύμιον τῆς περιοχῆς τῆς, ἴσως γιὰ νὰ ἐξαρθῇ μ' αὐτὸ ἡ ὀχι ἀσήμαντη σταφυλοπαραγωγὴ τῆς καὶ τὸ ὅτι οἱ κάτοικοι τους ἔθυσαν κατὰ προτίμηση στὸ Διόνυσον.

Ἀ γ ί α Π α ρ α σ κ ε υ ή, ἢ, σν Ἀϊ-Παρασκευή. 1) Περιοχὴ μὲ χωράφια καὶ βοσκή (Α) ὅπου, ὑπὸ τὴ σωζόμενη γιγαντόκορμος βελανιδιά, ὑπῆρχε πα-

λαιότερα τὸ δμώνυμο ἐκκλησιάκι. 2) Περιοχὴ με λίγα χωράφια κι ἀλώνια στὶς δυτικὲς παρυφές τοῦ χωριοῦ, ὅπου βρίσκονταν παρόμοιο ἐκκλησιάκι καταστραφέν.

Ἄγιος Γεώργιος, ὁ, στοὺν Ἀγιώργ', Καλλιεργήσιμη ἔκταση (Δ), ὅπου προσκυνητῆρι με τὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἀγίου.

Ἄγιος Ἰωάννης, ὁ, στοὺν Ἀϊάνν. Χωράφια περὶ τὴν παλῆα δμώνυμη ἐκκλησιούλα (Δ) ποὺ δὲν σώζεται.

Ἄγιος Νικόλαος, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Νικόλα. Καλλιεργούμενη ἐπίσης ἔκταση (Δ) περὶ τὴ θέση, ποὺ παληότερα ὑπῆρχε δμώνυμο ἐκκλησιάκι. Οἱ τρεῖς παραπάνω τοποθεσίες βρίσκονται σὲ μικρὴ μεταξύ τους ἀπόσταση, ἰσάριθμες δὲ συστάδες γέρικων πουρναριῶν καὶ σωροὶ ἀπὸ παληόπετρες ἐπαληθεύουν τὴν διατηρούμενη παράδοση γιὰ ὑπαρξὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ τῶν ἀντιστοιχῶν δμώνυμων ναῶν οἱ καὶ σήμερα δὲ ἀνευρισκόμενοι ἀπὸ τοὺς χωριανοὺς καλλιεργητὲς τάφοι με λείψανα, ἰδιαίτερα στὴν περιοχὴ τ' Ἀγιώργη, τὰ κάθε εἶδους πῆλινα δοχεῖα καὶ ἄλλα εὐρήματα, μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ τοποθετήσουμε κάπου ἐδῶ κοντὰ τὴν ὑπαρξὴ ἀγνώστο ὀνόματος παλαιοχριστιανικοῦ οἰκισμοῦ, ἀγνώστο ἐπίσης γιὰτι καὶ πότε ἐγκατελειφθέντος ἢ καταστραφέντος.

Ἄγιος Βασίλειος, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Βασίλ'. Κεντρικὴ συνοικία τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὲς μικρότερες, περὶ τὴν ἀφανισθεῖσα παλῆα εἰκονογραφημένη ἐκκλησιούλα τ' Ἀϊ-Βασίλη.

Ἄγιος Ταξιάρχης, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Ταξιάρχ'. 1) Συνοικία ἐπίσης τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὶς παλαιότερες περὶ τὴν σωζόμενη πολύχρονη ἐκκλησιούλα τῶν Ταξιαρχῶν. 2) Καλλιεργήσιμη ἔκταση (ΒΔ) περὶ τὴν ἀρχαιότατη κατὰ τὴν πράξη μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν, ὀλίγα ἐρείπια τῆς ὁποίας μαζί μ' ἀρκετὰ γέρικα δέντρα, διατηροῦνται ὡς τὰ σήμερα. Ἀρχίζω νὰ πιστεύω πῶς ἡ ἀναφερόμενη στὸ Χρυσόβουλο τοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν τῆς Βελτισίτης, εἶναι μάλλον αὐτὴ ἐδῶ κι ὄχι ἐκεῖνη τοῦ χωριοῦ, καθὼς ὑποστήριξα ἄλλοτε, χωρὶς αὐτὸ νὰ μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω ἀπόλυτα. Δὲν ἀποκλείω νὰ ἐγκαταλείφθηκε αὐτὴ ἐξ αἰτίας κάποιας συμφορᾶς τῆς, μεταφερθεῖσα γιὰ λόγους ἀσφάλειας μέσα στὸ χωριό, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμα ἡ ἐκκλησιούλα καὶ λίγο παληότερα ἀρκετὰ χαλάσματα γύρω ἀπ' αὐτὴ.

Ἄγιος Κωνσταντῖνος, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Κωνσταντῖνου, τοποθεσία με χωράφια καὶ βοσκοὺς (Α) περὶ τὸ σωζόμενο δμώνυμο ἐκκλησιάκι, ὅπου ἐγένονταν παληότερα, στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, λαμπρὸ πανηγύρι στὴ γιορτὴ του. Τὸ πανηγύρι αὐτὸ τῶκοψαν οἱ χωριανοὶ οἱ ἴδιοι. γιὰτι δὲν διάβαινε ποτές, χωρὶς μαλώματα καὶ σκοτωμούς. Στὴν περιοχὴ ὑπάρχει καὶ λούτσα μεγάλη με τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ μ' ἄσωτο νερό.

Ἄγιος Μηνάς, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Μνά. Μάνδρες κι ἀλώνια πρὸς τὴ Β. εἴσοδο τοῦ χωριοῦ, περὶ τὴν δμώνυμη ἐκκλησιούλα, ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖο τῆς Κοινότητος.

Ἄγιος Ἠλίяс, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Λιά. Μεγάλη ράχη (ΝΔ) με λίγα χωράφια κι ἀμπέλια. Τὴν κορυφὴ τῆς στεφάνωνε παληότερα μικρὴ ἐκκλησιούλα τιμώμενη σιδνομα τοῦ προφήτη, ποὺ δὲν ὑπάρχει πιά.

Ἄγιος Ἀθανάσιος, ὁ, στοὺν Ἀϊ-Θανάσ'. Ἐκταση με ἀμπέλια καὶ χωράφια (Β) περὶ τὸ μόλις διατηρούμενο ὄρθο πολὺ ὁμορφο ἐκκλησιάκι.

Ἄγγελος Τρύπα, ἡ, σ' Τρύπα τ'ς Ἀγγέλους. Ἐκταση με χωράφια καὶ βοσκὲς περὶ τὴν βαθειὰ ἀπλόχωρη καὶ με τὸ ἴδιο ὄνομα σπηλιὰ (Τρύπα) ποὺ σταλίζουν τὰ γελάδια τὸ καλοκαίρι ἀγνώστο πῶς καὶ με ποιά Ἀγγέλω σχετιζόμενη.

Ἄλῃ—Βεήζ, τοῦ, στ' Ἀλ-Βήζ, καλλιεργούμενη ἔκταση, ὅπου καὶ μικρὸ πηγαδάκι με κρῦο καὶ λαγαρὸ νερό. Πρόκειται γιὰ κυριώνυμο τοπωνύμιο,

πού διατήρησε τὸνομα τοῦ Τούρκου ἰδιοκτήτη του.

Ἄ λ λ α τ μ π ε η ς, ὁ, στ' Ἀλλάμπεη, ραχούλα μὲ γκρεμὸ πρὸς τὸ ποτάμι ὅπου παληότερα θάφτηκε Τούρκος ἀλάμπειης (=ἀξιωματικὸς ἱππικοῦ).

Ἄ λ λ α γ ή, ή, στ' ἀλλαή, Καλλιεργήσιμη ἔκταση (Δ), πού χρωστᾷ τὸνομά της στὴν ἀλλαγή σύστασης τοῦ ἐδάφους της σὲ σύγκριση μ' αὐτὲς τίς γειτονικές της.

Ἄ λ ο γ ο μ ά ν τ ρ ι α, τά, στ' ἀλογομάντρια. Περιοχή (ΒΑ) μὲ χωράφια καὶ βοσκότοπο, ὅπου σῶζονται μαντριά, πού κλειοῦσαν παληότερα τᾶλογα.

Ἄ λ ώ ν ι α, τά, στ' ἀλώνια ἔκταση μὲ ἀμπέλια, ὅπου ὑπάρχουν ἔχνη ἀλωνίων παληῶν, πού θ' ἀνῆκον πιθανότατα ἢ στὸν ὑποτιθέμενο οἰκισμὸ τ' Αἰ· γεωργιοῦ ἢ στὸ κοντινὸ μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος.

Ἄ μ ζ ο ο κ ο ς, ὁ, στοὺν Ἀμζούκου, καλλιεργήσιμη περιοχὴ (Δ), ὅπου ὑπάρχει καὶ μικρὴ πηγὴ λεγόμενη βρύση Κολόκα μὲ καλὸ καὶ δροσερὸ νεράκι.

Ἄ μ μ ο ς, ὁ, στοὺν ἄμμου, τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ ἀμπέλια, ὅπου καὶ ὄρουχα ἄμμου πολὺ καλῆς ποιότητος.

Ἄ μ υ γ δ α λ ι έ ς, οί, σ' τς Ἀμυγδαλιές, ἔκταση μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο πού χρωστᾷ τὸνομά της στὶς λίγες ὑπάρχουσες ἀγριοτσιγαλιές. Ἐδῶ βρίσκεται τρύπα θαθεία, πού μονιάζουν ἀγριοπερίστερα.

Ἄ ν ή λ ι ο, τό, στ' ἀνήλιου καλλιεργούμενη ἔκταση (Δ) πού πῆρε τὸνομα ἀπὸ τῆ θέσης της.

Ἄ σ ι ό ν ι σ σ α, ή, σν' Ἀσόνσσα. Ἐπικλινῆς πρὸς τὸ ποτάμι καὶ ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ (Δ) τοποθεσία μ' ἀμπέλια, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ροδόλησαν τελευταῖα ἀπ' ἀφορμὴ τῶν νερῶν τῆς σήραγγας Λαψίστης καὶ χάθηκαν.

Β α θ ά, ή, στ' Βαθά, μικρὴ συνοικία τοῦ χωριοῦ (Α) πρὸς τὸν δμώνυμο φοβερὸ γκρεμὸ, ὅπου παληότερα εἶχε γκρεμιστῇ κάποια γερόντισσα ἀπὸ τὰ Γραμμενοχώρια, καθὼς ἐγύριζε νύχτα ἀπὸ τὸ μύλο. Ἡ λέξη εἶναι σλαβικὴ καὶ σημαίνει δ, τι κι ἡ δική μας δάδω.

Β α κ ο ύ φ ι κ α, τά, στὰ βακούφκα. Καλλιεργήσιμη ποτιστικὴ ἔκταση στὸν κάμπο (Δ), περὶ τῆ γραφικώτατη μονὴ τῆς Παληουρῆς στὴν ὁποία παλαιότερα ἀνῆκαν. Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ θάκφ (=ἀφιέρωμα).

Β α τ σ ο υ ν ι ά, ή, στ' Βατονιά. Πλούσια ἐντὸς τῆς χαράδρας τοῦ ποταμοῦ πηγὴ, πού ὀφείλει τ' ὄνομα στὴ μεγάλη βατσουνιά (θάνο) πού τὴ σκιάζει.

Β ε λ α ν ι δ ι ά, ή, στ' Βελαντιά, καλλιεργούμενη περιοχὴ, πού περπάταγε παληότερα μὲ τὸν ἴσκιο τῆς θεόρατης βελανιδιάς.

Β έ λ τ σ ι, τό, Βέλτσ', καλλιεργήσιμη ἔκταση περὶ τὴν δμώνυμη δροσοπηγὴ, ὅπου σῶζονται χαλάσματα τοῦ χανιοῦ, πού δέχονταν παληότερα τοὺς κυρατζήδες, γιατί ἀπ' ἐδῶ περνοῦσε ὁ ἡμιονικὸς πρὸς τὸ Φιλιάτι δρόμος. Ἀπὸ τὸ ξενικῆς καταγωγῆς καὶ ἀγνώστης ὥς τὴν ὥρα σημασίας αὐτὸ τοπωνύμιον, προήλθε χωρὶς ἀμφιβολία καὶ τὸνομα τοῦ χωριοῦ (Βελτσίστα).

Β ο υ ρ τ ό π α, ή, στ' Βουρτόπα, ράχη μὲ χωράφια καὶ βοσκές (ΒΑ), ὅπου ὑπάρχει καὶ σπηλιά. Ἡ λέξη σωστὰ σχετίζεται μὲ τὴν ἀρχαία δακτικὴ *Virtop* (=χαράδρα, ἄνδρ).

Β ο υ ρ τ ο π ο π ο ύ λ α, ή, στ' Βουρτοπουπούλα, καλλιεργήσιμης ἔκτασης ραχούλα (Α) τῆς ἴδιας διαμόρφωσης μὲ τὴν προηγούμενη ἀλλὰ μικρότερη ἀπ' ὅπου καὶ τὸ ὑποκοριστικόν.

Β ρ ω μ ο λ ο ύ τ σ α, ή, στ' βρουμουλούτσα, τοποθεσία μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (Α), ὅπου ὑπάρχει καὶ μικρὴ λούτσα μὲ βρωμόνερο.

Γ ι ῶ ρ γ ο ς, ὁ, στοὺν Γιώργου. Ραχούλα μὲ χωράφια καὶ μάντρες (ΝΔ), πού στάθηκε ἀδύνατο νὰ ἐξαλριθώσω τὸ γιατί τοῦ ὀνόματός της.

Γ λ ί ν ε ς, οί, στς Γλίνες. Καλλιεργήσιμη ἔκταση (Ν), πού χρωστᾷ τὸνο-

μα στην ἀργιλλώδη σύσταση του ἐδάφους της. Ἡ λέξη εἶναι ἡ ἴδια ἡ σλαβική *gline* (=ἀργίλλος).

Γ λ υ κ α ι ν α, ἢ, στ' Γλύκαινα. Καλλιεργήσιμη περιοχή (Δ) εἴκοσι περίπου στρεμμάτων ποτιστικῶν, πού ἀνῆκε παλαιότατα στην κυρὰ Χάϊδω Γλυκὺ, τῆς ἱστορικῆς Γιαννιώτικης οἰκογένειας τῶν Γλυκέων ἢ Γλυκῆδων, γυναίκας τοῦ Νικολοῦ Γλυκὺ ἐμπόρου καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ ὁμώνυμου ἐκδοτικοῦ οἴκου τῆς Βενετίας καὶ ἀδελφῇ τοῦ Δασκάλου τοῦ Γένους Γεώργιου Σουγδουρῇ ἀπὸ τὴν Κρετσούνιστα. Ἀξιζοῦ νὰ παραθέσω τίς πιὸ κάτω πολὺ ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὸ κτῆμα αὐτὸ πληροφορίες, πού περιμάζεψα ἐρευνώντας τὰ ὅσα σχετικὰ μὲ τὴν περιώνυμη οἰκογένεια τῶν Γλυκῆδων ἐγράφησαν κατὰ καιροῦς στὰ Ἑπειρ. Χρονικά (Μέρτζιος, Ἀθηναγόρας).

Τοῦτο ἀναφέρεται ἀρχικὰ στὴν ἰδιόγραφο διαθήκη τοῦ Ν. Γλυκὺ, πού πέθανε στὴ Βενετία στὰ 1693. «Ἡ ἄνω γυνή μου, λέγει ἐκεῖ νὰ εἶναι νοικοκυρὰ τὰ χρυσαφικά της νὰ τὰ ἀφήνει στίς ἐγγονιές μου καὶ τὸ ζευγάρι τῆς Βελή-τ ζήσας νὰ τὸ ἀφήνει καὶ αὐτὸ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῶν ἐγγονίων μου...» λέγοντας ζευγάρι ἐννοεῖ τὴν ἔκταση τῆς γῆς πού μπορεῖ νὰ δουλέψῃ μέσα σὲ μιὰ χρονιά ἓνα ζευγάρι βοδῶν καματερῶν καὶ υἱὸ τοῦ τὸν Μιχαὴλ Γλυκὺ, φυσικό του παιδί ἀπ' ἄλλη γυναίκα, πού διέμενε στὰ Γιάννινος. Ἡ θέληση ὅμως αὐτῆ τοῦ διαθέτη, δὲν τηρήθηκε κατὰ γράμμα ἀπὸ τὴ Χάϊδω, πού ὄντας ἀκληρη, ἐκράτησε γιὰ λογαριασμὸ τῶν δικῶν της τὸ χωράφι, κι αὐτὸ στάθηκε ἡ κύρια ἀφορμὴ τῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ προγονοῦ τῆς ρίξης, σὲ σημεῖο πού ὁ τελευταῖος προκάλεσε ἀρχιερατικὸ ἀφορισμὸ κατὰ τῆς μητρειᾶς του. Τοῦτο καταφαίνεται κι ἀπὸ τὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα ἐπίσημης σχετικῆς πράξεως, πού συντάχτηκε στὴ Βενετία ὀλίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Νικολοῦ: «Ἐνεφανίσθη ἡμῶν ἡ εὐγενεστάτη κυρία Χάϊδω χήρα τοῦ ποτὲ Νικολάου Γλυκέως ἣτις ἐκουσά βουλή καὶ ἀποφαίνει διδωσι καὶ χαρίζεται τῷ ἀγαπητῷ αὐτῆς ἀδελφῷ κύρ Γεωργίῳ Σουγδουρῇ τὸ αὐτῇ προικοδοτηθὲν ζευγάρι κείμενον εἰς χωρίον Βελτζήστα τῶν Ἰωαννίνων ὥπως αὐτὸς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ καὶ συναδελφῇ καταπολαύῃ πάντοτε τῶν καρπῶν τοῦ ρηθέντος ζευγαρίου χωρὶς τινὸς ἐμποδίσμου ἢ ἀντιλογίας...». Στὴν ἀντίθετη πρὸς τὴ διαθήκη ἀπόφασί της αὐτῇ συντέλεσε, καθὼς θὰ ἴδωμε, κι ὁ ἀδελφός της ἱερέας καὶ διδάσκαλος Γεώργιος ὁ Σουγδουρῆς, πού σὲ ἀπανωτὰ πρὸς τὴν ἀδερφή του γράμματα, ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ γαμπροῦ, τὴν προτρέπει νὰ τὸν καταστήσῃ αὐτὸν ἐπίτροπο στὸ ζευγάρι τῆς Βελτσίστας. Σὲ πρῶτο γράμμα του λοιπὸν παρηγορητικὸ καὶ συμβουλευτικὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4]2]1694 γράφει: «Τιμιωτάτη καὶ πολὺ ἡγαπημένη μου ἀδελφῇ κυρία Χάϊδω Γλύκαινα τὴν αὐθεντίαν σου ἀκριδῶς προσκυνῶ.... Διὰ τὸ ζευγάρι σας τῆς Βελτζίστης ἂν ὀρίσης νὰ κάμῃς τώρα ἐπίτροπον καὶ νοικοκύρην μὲ γράμμα σου γιὰ νὰ ζωοτροφίζε-ται τὸ ἀνηψίδι μας...».

(Θὰ πρόκειται γιὰ κῆποις ἀνεψίδι τους φτωχὸ καὶ ἀπροστάτευτο, Λάμπρο ὀνόματι, πού ἦρθε, καθὼς γράφει, τότε ἴσως ἀπὸ τὸ χωριὸ, κι ὁ Δάσκαλος τοῦ «μαθαίνει ἀράδα τὰ γράμματα», ὅπου τὴν παρακαλεῖ ἐπίσης νὰ τοῦ στείλῃ καὶ κα-νένα ἀποφόρι τοῦ μακαρίτη «ἔτι δι' αὐτὸ ὅλα εἶναι χρῆσιζόμενα»).

Σ' ἄλλο γράμμα του πρὸς τὴ Χάϊδω (19—4—1694) ὁ Σουγδουρῆς ἀναφε-ρόμενος στὴν προίκα της, κατὰ πληροφορίες στοματικῆς τῆς ἴδιας τῆς μητέρας τους—ζωντανῆς τὴν ἐποχὴ αὐτῇ ἀκόμα, ἀναφέρει ὅτι ἀρχικὰ τῆς δόθηκε τὸ μισὸ ζευγάρι τῆς Βελτσίστης, μετὰ δὲ τὸ πάντρεμα καὶ τῆς ἀδελφῆς της Βασιλικῆς καὶ τὸ ἄλλο μισὸ γιὰ τὸ ὅποιο πάλι τῆς ζητεῖ ἐπίμονα νὰ τὸν καταστήσῃ αὐτὸν ἐπί-τροπον «νὰ τὸ κοιτάξω γιὰ νὰ ζωοτροφεῖται τὸ ἀνεψίδι μας καὶ ἡ μητέρα μας». Καὶ σ' ἄλλο ἐπίσης γράμμα του (26—9—1694) γράφει: «Εἰς τὸ ζευγάρι θέλω γί-νει νοικοκύρης ἕως ὅπου νὰ στείλῃς καὶ τὴν πρεκούρα καθὼς ὀρίζῃς». Ὅταν ὅμως

στη Μητρόπολη τών Γιαννίνων μέρα Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας διαβάστηκε ἀπὸ τὸ Δεσπότη ὁ ἀφορισμός, ποὺ προκάλεσε κατὰ τῆς ἀδελφῆς του ὁ ἀδικημένος πρόγονός της, ὁ Δάσκαλος πληροφορώντας τὴν (1—3—1696) γιὰ τὸ γεγονός, τῆς λέγει: «Τοῦτα ἐκατασκεύασεν ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας (Μιχ. Γλυκὺς) λογιάζοντας, πὼς ἐμεῖς σὲ ἐσυμβουλευσαμεν νὰ πάρῃς τὸ βίός του. Τόση προκοπὴ νὰ ἴδῃ κι αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, δὴν παρακίνησιν τοῦ ἐκάμαμεν ἐμεῖς!...»

Τέλος στὴ διαθήκη τῆς κυρᾶ Χάιδως Γλύκαινας, ποὺ πέθανε στὴ Βενετιὰ τὸ 1706, σημειώνεται: «Ἀφ' ἧν τοῦ ἡγαπημένου ἀδελφοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ τὸ ὑποστατικόν μου τῆς Βελτσίστας νὰ εἶναι νοικοκύρης νὰ τὸ κάμῃ ὡς θέλει καὶ δούλεται ὅτι εἶναι πατρικόν μας πράγμα καὶ μοῦ τὸ ἔδωκαν οἱ γονεῖς μου διὰ προικίον».

Δὲν ξέρουμε σὲ ποῖον μετὰ τὸ θάνατο καὶ τοῦ Σουγδουρῆ περιήλθε τὸ πολυθρύλητο αὐτὸ ζευγάρι. Ἴσως στὸ προαναφερθὲν ἀνίψι του τὸ Λάμπρο καὶ μετ' αὐτὸ στοὺς συγγενεῖς του, ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλῆ Πασῆ, ποὺ τὸ ζάπωσε ὁ τύραννος κι αὐτὸ μὲ τ' ἄλλο τὸ χωριὸ ἀκέραιο. Σήμερα στὰ χωράφια τῆς Γλύκαινας ἔχουν νὰ κάνουν καμμιὰ δεκαριὰ χωριανοὶ «ἀπὸ κανα-δυὸ στρέμματα ὁ πᾶσα ἕνας».

Γ κ ε ρ μ π α γ ἄ τ ι κ α, τὰ, στὰ Γκερμπιγάτκα. Ἡ πιὸ μεγάλη συνοικία τοῦ χωριοῦ (Α) ὅχι ὁμῶς κατὰ τὴν παράδοση καὶ ἡ παλιότερη. Τὸ τοπωνύμιον εἶναι τουρκικὸ σχετιζόμενον μὲ κάποιον Τοῦρκο Μπεκίρμπαγα καθὼς πιστεύω, παραφθαρέν.

Γ κ ο ρ ν ο β ῖ τ σ α, ἢ, στ' Γκουρνοδίτσα, λοφίσκος (ΒΔ) μὲ χωράφια καὶ βοσχές, ὅπου ὑπῆρχε μεμονωμένη ἀχλαδιὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Τὸ ὄνομα παράγεται ἀπὸ τὸ σλαβικὸ *gornitsa* (=ἀγραπιδιά). Γκουρνοδίτσα δὲ ἢ γκορνοβιτσιά, συνηθίζουμε νὰ λέμε, εἶδος ἀχλαδιᾶς μὲ πολὺ εὐτελεῖς καρπούς, πολὺ λίγο διαφέροντες ἀπὸ τ' ἀγριόγκορτσα.

Γ κ α ρ τ ζ ο ὗ κ η ς, ὁ, στ' Γκαρτζούκ', ραχούλα μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (Α), ποὺ σχετίζεται μὲ κάποιον Γκαρτούκη ἄγνωστον.

Γ ο μ α ρ ἄ ς, ὁ, στ' Γομαρᾶ, περιοχὴ καλλιεργούμενη καὶ μὲ βοσκιές (ΒΔ), ποὺ πῆρε τὸνομα μᾶλλον ἀπὸ τὴ φτωχή, τὴν ἄγονη γῆ της.

Γ ο ρ ῖ τ σ α, ἢ, στ' Γουρίτσα. Ραχούλα μὲ μάντρες μερικὰ καλλιεργούμενες ὅπου καὶ τὸ νέον ὕδραγωγεῖο τοῦ χωριοῦ (Α). Παλιότερα τὴ σκίαζαν πελώρια δέντρα, ποὺ προμήθευαν στοὺς χωριανοὺς γρηντιές γιὰ τὰ σπιτάκια τους, σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ὅποια σώζονται τέτοιες, ὡς τὰ σήμερ. Τώρα δὲν κρύβεται οὔτε λαγός. Ἡ λέξις εἶναι ὑποκοριστικὸ τῆς σλαβικῆς *gora* (=βουνό).

Γ ι α ν ῖ τ σ α ρ η ς, ὁ, σὶν Γιανίτσαρ'. Μικρὸς ξερόλακκος (Α), ὅπου παλιότερα βρέθηκε Τοῦρκος γενίτσαρος σκοτωμένος.

Γ ρ ἄ β ι τ σ α, ἢ, στ' Γράβτσα, 1) περιοχὴ μὲ χωράφια κι ἀμπέλια (ΒΔ), ὅπου ὑπῆρχε παλιότερα μικρὴ σπηλιὰ ἀφανισθεῖσα ἀπὸ καθίζηση τοῦ ἐδάφους. 2) Κλλιεργήσιμη, ἔκταση (Δ) ἀπάνεμη μὲ μικρὴ σπηλιά, ὅπου συνηθίζουν οἱ τσελιγκάδες νὰ σκιοῦν τὰ γραίκια τους. Ἡ λέξις εἶναι ὑποκοριστικὸ τὸ ἀλβανικοῦ *grabé* (=σπηλιά).

Γ ρ ἑ β ι α, τὰ, στὰ Γρέβια. Περιοχὴ μὲ χωράφια καὶ μάνδρες (Β). Ἡ λέξις σχετίζεται μὲ τὸ σλαβικὸ *greben* ποὺ σημαίνει βράχος, βραχώδης καὶ κατ' ἐπέκτασιν πετρώδες μέρος, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, ἢ μὲ τὸ ρουμανικὸ *grebde* (=κατασκάπτω, κατερειπώνω). Γρέβες λέμε σὶν τὸν τόπον μας τοὺς λιθοσωρούς.

Γ κ ρ ἑ μ η θ α ς, ὁ, σὶν Γκρέμθα. Ψηλὴ σενόμακρη ράχη μὲ χωράφια καὶ χερσότοπα (Α), ὅπου ὑπῆρχε μεμονωμένο ὁμώνυμο δέντρο.

Ἐδῶ δρίσκεται καὶ τὸ στενότερον τοπωνύμιον Κ ω σ τ ἄ ν τ ω (σ' Κουστάντου), ὅπου ἄγνωστοι κλέφτες καρτέρεσαν, καθὼς πήγαινε νύχτα στὰ Γιάννινα, καὶ

κατάκρυσαν με τὸν ἀγριώτερο τρόπο—τὸ θυμοῦνται εἰ γεροντότεροι—κάποια Κω-
στάντω χωριανὴ «ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσαν».

Γ κ ρ έ τ σ ι α, τὰ, στὰ Γκρέτσια. Τοποθεσία με χωράφια, μάντρες κι ἀμ-
πέλια (ΒΔ). Ἡ λέξη ἔχει χωρὶς ἀμφιβολία σχέση με τὴ γνωστὴ λατινικὴ ποὺ ση-
μαίνει Ἑλλάδα καὶ Ἑλληνικὰ με τὴν ἔννοια τοῦ ἀρχαῖα, ἀπὸ τὰ παλῆα γράμμα-
τα καὶ σχέδια, ποὺ ἦταν, καθὼς ἔμαθα, χαραγμένα ἐδῶ σὲ μεγάλη πλακαριά.

Γ ρ ο υ π ω τ ό, τό, στὸν Γρουπουτό. Ράχη με λίγα χωράφια καὶ βοσκές
(Ν) ὅπου ὑπάρχει καὶ μεγάλη χοανοειδὴς ὀμαλὴ κοιλότητα (γρούσπα) με καλλιερ-
γούμενη βάση. Ἡ λέξη παράγεται ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ *grope* (=κοιλότητα, χάσμα).
Στὴν τοποθεσία αὐτὴ παρατηρεῖ κανεὶς καὶ σήμερα χνάρια παλαιῶν χτισμάτων,
πρόκειται, κατὰ τὴ γνώμη μας, γιὰ παλαιότατο οἰκισμὸ ἀγνωστο πότε καὶ γιὰτι
ἐγκαταλειφθέντα ἢ καταστραφέντα.

Γ ρ ο ύ σ π α Κ α τ α λ ῆ, ἡ, στ' Γρούσπα τ' Καταλῆ. Ραχούλα με μάν-
τρες (ΒΑ) τῆς ἴδιας ἀκριβῶς ἐδαφικῆς διαμόρφωσης με τὴν προηγούμενη, ποὺ
διατήρησε τὸνομα, ἀγνώστο γιὰτι, κάποιου Τούρκου Ἀλῆ καὶ Κατῆ (=δικαστῆ)
ἀντάμα.

Δ έ ν τ ρ α, τὰ, στὰ Δέντρα. Κατάγυμνη περιοχὴ (ΒΑ) με χωράφια καὶ χερ-
σότοπο, ποὺ διατηρεῖ σιδοματὴς τῆς ζωντανῆ τῆ μνήμης τῶν δέντρων, ποὺ κάποτε
τὴν Ἰσκιωναν.

Δ χ α λ ό, τό, στοῦ Τχαλό. Καλλιεργούμενη καὶ με βοσκές τοποθεσία (Α),
ποὺ κλήθηκε ἔτσι ἐπειδὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνταμώνονται σὲ σχῆμα διχάλας δύο
ξηρόλακκοι. Ἀπ' ἐδῶ ἐδιάβαινε παλῆότερα ὁ ἡμιονικὸς δρόμος γιὰ τὸ τσάμικο κά-
τω κι ὁ τόπος, ἔρημος τώρα, ἀντηχοῦσε νυχτόσημα ἀπὸ τὶς φωνές καὶ τὶς κυπρέλ-
λες τῶν караδаниών τῶν ἀγάδων.

Δ ι α θ ο λ ί τ ι α, τὰ, στὰ Διαουλίτια. Ἀνάμερη περιοχὴ με χωράφια καὶ
βοσκές (Δ), ὅπου παλιότερα μόνιαζαν διαόλοι, σαῖτανικὰ δηλαδὴ, ποὺ ἔρριχναν
τὶς νύχτες κατσάρια σὲ γάλα τῶν τσομπαναράων, ἔσκιαζαν τὰ πρόβατα, ἐχάδω-
ναν τὰ σκυλιὰ καὶ λαχτάριζαν τοὺς ἀργοπορημένους.

Ἑ λ λ η ν ι κ ά λ ι θ ά ρ ι α, τὰ, Ἑλλ. λιθάρια. Περιορισμένη ἐπικλι-
νῆς στὶς δυτικὲς παρυφές τοῦ χωριοῦ ἔκταση με λίγα χωράφια, ὅπου καταφανῆ
χνάρια ἀρχαίου τοίχους ἀπὸ τιτανόλιθους. Ἡ λέξη «ἐλληνικά» διατηρεῖ τὴν ἔν-
νοιαν τοῦ «ἀρχαῖα λιθάρια».

Ζ ο υ ρ λ ο κ ώ σ τ α ς, ό, στοῦ Ζουλουκώστα. Ἐπικλινῆς τοποθεσία (Β)
καλλιεργούμενη καὶ με βοσκές, ἀγνώστο με ποιὸν Ζουρλοκώστα σχετιζόμενη.

Κ α μ ί ν ι, τό, στοῦ Καμίν, περιοχὴ με χωράφια καὶ μάντρες (Α), ὅπου
διακρίνονται ἱχνη παλαιοῦ ἀσβεστοκάμινου.

Κ α ρ υ δ ι ά, ἡ, σ' Καρυά. Θέση με χωράφια καὶ βοσκότοπο (Α), ὅπου
ὑπῆρχε παλιότερα θεόρατη καρυδιά

Κ α ρ υ ο π ο ύ λ α, ἡ, σ' Καρυοπούλα. Καλλιεργούμενη καὶ με χερσότοπο
ραχούλα (Α), ποὺ πῆρε τὸνομα ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα σ' αὐτὴ μικρὴ καρυδιά.

Κ α σ τ ρ ί, τό, στοῦ Καστρί. Ὑψωμα με λίγα χωράφια καὶ μάντρες,
ποὺ ἡ φυσικὴ του δόρυση τὸ παρουσιάζει σὰν κάστρο χειροφκειαστό.

Κ ε ρ α σ ι ά, ἡ, στ' Κιρασιά. Τοποθεσία με χωράφια καὶ βοσκές (Β). Χρω-
στάει τὸνομα τῆς σὲ δμώνυμο δέντρο, ποὺ κάποτε ὑπῆρχε ἐδῶ,

Κ α μ π ό π ο υ λ ό ς, ό, στοῦ Καμπόπλου, περιοχὴ ἐπίπεδη με χωράφια
(Β) ὅμοια με μικρὸ κάμπο, ἀπ' ὅπου καὶ τὸνομα.

Κ α ψ ά λ ῆ, ό, στοὺν Καψάλ'. Ξηρόλακκος καὶ χαράδρα βαθύτατη στὶς
ΒΔ παρυφές τοῦ χωριοῦ. Τὴ δρασκελίζει χαμηλὰ παλῆο πέτρινο γεφυράκι ποὺ
δίπλα του ἀνάμερα εἶχε παλῆότερα πηγὰδι με κρούσταλλο νερό. Τὸ πηγὰδι αὐτὸ
τὸ βούλωσαν οἱ χωριανοὶ ἀπ' ἀφῶρμὴ κάποιον σκυλότουρκο διαβατικόν, ποὺ τὸν ἀμ

πωξ' ὁ διάολος νὰ πειράξη ἐκεῖ μιὰ γυναικούλα χωριανή.

Κ λ η μ α τ ι ᾶ, ἢ, στ' Κληματιά. Περιοχή με χωράφια καὶ μάντρες (Α), δπου παληότερα ὑπῆρχε κληματαριά σκαρφαλωμένη σὲ δέντρο. Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ δάνεισε στὸ χωριὸ τὸ καινούργιον ὄνομά του.

Κ ο λ ι τ σ ι δ ι ᾶ ρ η ς, ὁ, στοὺν Κουλτσιδιάρ'. Καλλιεργούμενη καὶ με μάντρες τοποθεσία (Ν), δπου εὐδοκίμει τὸ γνωστὸ χορταράκι, ἡ κολτσιδα.

Κ ο κ α λ ι ᾶ ρ η ς, ὁ, στοὺν Κουκαλιάρ'. Μικρὸς ξηρόλακκος πρὸς τὴς Β. παρυφῆς τοῦ χωριοῦ, κατὰσπαρτος ἀπὸ κόκκαλα ψοφίμιων, πρὸς πετάζουν σ' αὐτὸν οἱ χωριανοί.

Κ ο υ λ ὀ β ρ υ ζ ο ς, ὁ, στοὺν Κουλόβρυζο. Ἐκταση με χωράφια καὶ βοσχές (Α), δπου καὶ μικρὴ ἀνάβρα νεροῦ ζωντανὴ μόνον τὸ χειμῶνα. Ἐχω τὴ γνώμη, πῶς θὰ λέγονταν ὁ τόπος ἀρχικὰ κουλόβρυτος ἀπὸ τὴν Κουτσόβρυση αὐτὴ καὶ με τὸ καιρὸ κατάντησε στὴ σημερινὴ προφορὰ του.

Κ ο υ ρ ὺ τ ο ς, ὁ, στοὺν Κουρύτου. Ράχη με χωράφια καὶ βοσχές (Α), δπου καὶ μικρὴ πάνω στὸ δρόχο φυσικὴ δεξαμενὴ (γούρα), πού γιομίζει ἀπὸ δρόχονο νερό. Τὸ πίνουν στὴν ἀνάγκη οἱ τοσπαναραῖοι γονατίζοντας, ἀφοῦ ἀναμερίσουν τὴν πέτρα πῶχουν ἀπὸ πάνω γιὰ νὰ μὴ πλακαινᾶνε μέσα τὰ σκυλιά. Ἡ λέξη εἶναι σλαβικὴ καὶ σημαίνει μικρὴ δεξαμενὴ.

Κ ο υ τ α δ ᾶ κ ι α, τὰ, στὰ Κουταδάκια. Μεγάλῃ ἀνάβρα στὸ πλάι τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸ ποτάμι, πού κινάει μόνον κατὰ τὴς μεγάλες νεροποντὲς. Ἀπ' ἐδῶ κι ἡ φραση, πού χαρακτηρίζει τὸ φοβερὸ γαζέπι: «Βῆκαν τὰ κουταδάκια». Τὴν εἶπαν ἔτσι σίγουρα γιὰ τὴν ἀσημαντότητά τους, ἐπειδὴ μοιάζει με κουτάδι, ἀνὴλικο δηλαδὴ σκυλί, π' ἀλυχτάει ἀνώφελα.

Κ ὀ ν τ ρ ε ς, οἱ, στὴς Κόντρες. Περιοχή με χωράφια καὶ βοσχές (Β), πρὸς χρωσταίει τὸ ὄνομά της στὴς ὑπάρχουσες ἐδῶ πλῆθος ριζιμιές πέτρες, κόντρες συνήθως λεγόμενες.

Κ ο υ λ ο ὐ ρ ι α, τὰ, στὰ Κλούρια. Περιτειχισμένες σὲ σχῆμα κουλουριοῦ, ἀπ' δπου καὶ τὸ ὄνομα μάντρες μερικὰ καλλιεργούμενες (Β).

Κ ο υ τ ἑ λ ω, ἢ, σ' Κουτέλου. Καλλιεργούμενη καὶ με βοσχές τοποθεσία (Β), πού σχετίζεται με τὴ γυναικούλα κάποιου κουτοῦ, ἄγνωστου.

Κ ο υ τ σ ο κ ᾶ ρ ι, τὸ, στοῦ κουτσοκάρ'. Περιοχή με χωράφια καὶ μάντρες, δπου ὑπῆρχε ἀνάξια λόγου καρυδιά. Τὸ ἐπίθετον κουτσὸς συντιθέμενον με οὐσιαστικὰ σημαίνει μικρὸς, ἀσήμαντος, δπως κουτσοχώρι, κουτσοχώραφο κ.ἄ.

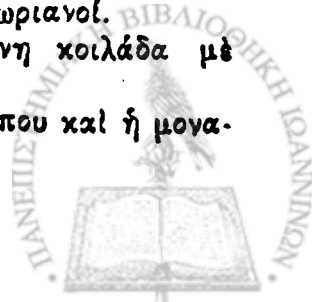
Κ ρ ᾶ, τὸ, στὸ Κρά. Θέση με χωράφια καὶ βοσχές. (ΒΔ) δπου οἱ φτερωτοὶ τῆς κάτοικοι, τὰ κοράκια, ἔγραψαν ἀνεξήγητα πάνω τῆς τὴν ἀποκρουστικὴ κραυγὴ τους.

Κ ρ ε π ε τ ο ὐ ρ α, ἢ, σ' Κριπιτούρα. Καλλιεργήσιμη καὶ με χερσότοπον ὑψηλὴ ράχη (ΒΑ). Τὴν κορφὴ τῆς σκεπάζουν πυκνοὶ ὀρθόστητοι δρόχοι, πού χρησίμευαν παληότερα καὶ γιὰ λημέρι κλέφτικο. Τὸ ὄνομα προήλθε ἀπὸ τὸ σλαβικὸ *greben* (=βράχος, βραχώδης) καὶ τὴν παραγωγικὴ κατάληξη—ούρα, πού σημαίνει τὸ πλῆθος, καθὼς γιδούρα (=πολλὰ γίδια) προβατούρα (=πολλὰ πρόβατα). Ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα πηράγονται καὶ τὰ γνωστὰ τοπωνύμια Γρεβενά, Γκρίμπιτον, Γκρίμπιανη κ.ἄ.

Κ ρ ο ὕ σ μ α, τὸ, στοῦ Κροῦσμα. Μιὰ ἀπὸ τὴς μικρότερες κεντρικὲς συνοικίες τοῦ χωριοῦ, πρὸς κλήθηκε πιθανώτατα ἔτσι, ἀπὸ τὸ σχηματιζόμενον σ' αὐτὴ σταυροδρόμι, σημειο πού κρούουν, συναντιῶνται ἀναγκαστικὰ οἱ χωριανοί.

Λ α κ κ ι ᾶ Σ ᾶ β ῆ α, ἢ, στ' Σάβδα τ' Λακιά. Μακρόστενη κοιλάδα με χωράφια καὶ βοσχές, ἄγνωστο με ποιδὸν σχετιζόμενῃ. (ΒΑ).

Λ ο ὕ τ σ α, ἢ, στ' Λούτσα. Γυφτομαχαλάς τοῦ χωριοῦ, δπου καὶ ἡ μοναδικὴ μέσα σ' αὐτὸ λούτσα

Λ ο υ λ ο ύ δ ω, ή, στ' Λουλούδου. Καλλιεργούμενη προσηλιακή έκταση (Δ) ονομαστή για την πλούσια άνθρακιά της.

Λ ι θ ά ρ ι, τό, στού λθάρ'. Τοποθεσία με χωράφια και βοσχές, όπου υπάρχει μεγάλο μεμονωμένο λιθάρι (Δ).

Λ ί π α, ή, στ' Λίπα. Καλλιεργούμενη επίσης περιοχή, όπου προκόβει το δμώνυμο δέντρο (ΒΔ).

Μ α ρ ά φ α ς, ό, στ' Μaráφα. Μιά από τις πυκνοχτισμένες κεντρικές συνοικίες του χωριού, άγνωστο γιατί βαφτισμένη έτσι. "Ας σημειωθεί πως το χωριό άκέραιο είναι έντυπωσιακά πυκνοχτισμένο από το φόβο, καθώς μου είπαν, των κλεφτών και των Τούρκων, και οι πολλοί του μαχαλάδες φαινομενικά άξεχώριστοι. Μόλις τελευταία άρχινησαν να ξεκόβονται τα σπίτια ένα—ένα τραβώντας προς τη βουερή δημοσιά για περισσότερο άέρα, ήλιο κι άπλωσιά που δέν τα είχαν.

Μ α ρ α ν τ ά ς, ό, στ' Μαραντά. Περιοχή με χωράφια κι άμπέλια (Β), που διατήρησε ίσως τόνωμα του ιδιοχτήτη της, άγνωστον όμως.

Μ ά ρ μ α ρ ο, τό, στού Μάρμαρου. Ένας ακόμα από τους μαχαλάδες του χωριού (Β), που όφειλει τόνωμα στον μεγάλο, που υπαρχε εκεί δρόχο (=μάρμαρο).

Μ α υ ρ ο π ή γ α δ ο, τό, στού Μαυροπήγαδο. Περιοχή με χωράφια και βοσχές (Α) περί το δμώνυμο από της μαύρες πέτρες του βαθύ πηγάδι, που το νερό του πίνουν όταν δουλεύουν εκεί γύρα οι χωριανοί.

Μ α υ ρ ο χ ώ ρ α φ ο, τό, στού Μαυρουχώραφου. Κοιλάδα με καλό από μαύρο, άπ' όπου και τόνωμα, χώμα χωράφια. (Α).

Μ ε σ ό ρ ρ α χ ο, τό, στού Μσόραχου. Ραχούλα με χωράφια και χερσότοπο (Β), που πήρε τόνωμα από τη θέση της σε σχέση με τις γύρω ράχες.

Μ η λ ι ά, ή, στ' Μλιά Ραχούλα επίσης με χωράφια και μάντρες (Β), όπου υπήρχε παληότερα άγριομηλιά, μη σωζόμενη.

Μ ε μ έ τ, ό, στού Μιμέτ. Τοποθεσία με άμπέλια και χωράφια, (ΒΔ), που άνήκε παληότερα σε Τούρκο με το ίδιο όνομα.

Μ π α λ ή - ά γ ά ς, ό, στ' Μπάλιαγα. Καλλιεργήσιμη περιοχή (ΒΔ) που διατήρησε τόνωμα του Τούρκου ιδιοχτήτη της.

Μ π α ρ λ α γ ι ά ν ν η ς, ό, στ' Μπαρλαγιάνν'. Καλλιεργούμενη επίσης έκταση (ΒΔ), σχετιζόμενη με κάποιον άγνωστο Μπαρλαγιάννη.

Μ π α ρ μ π α τ σ ό ρ ι α, τά, στα Μπαρμπατσιόρια. Τοποθεσία με χωράφια και βοσκότοπους (Α), όπου κατά την παράδοση υπήρχε χωριουδάκι, χιάρια καταφανή των σπιτιών του όποίου σώζονται ως τα σήμερα.

Πιστεύουμε πως πρόκειται για παληό μικροσυναικισμό του χωριού, οι κάτοικοι του όποίου, μάλλον για λόγους ασφάλειας, τον έγκατέλειψαν και συμπύχτηκαν, άγνωστο πότε, σ' αυτό.

Μ π ε η λ ί τ ι κ ο, τό, στού Μπεηλίτκου. Καλλιεργήσιμη περιοχή (Δ), που άνήκε σε κάποιον Τούρκο Μπέη.

Μ π έ μ π ρ α γ α ς, ό, στ' Μπέμπραγα. Άρδευόμενη έκταση στον κάμπο (Δ), περί τον δμώνυμο ύδρόμυλο, ιδιοκτησία του άγα αυτού.

Μ π ε λ λ ό η ς, ό, στού Μπιλλόη. Τοποθεσία με χωράφια και μάνδρες (Α). Κατά τη γνώμη μου το τοπωνύμιο παράγεται από το λατινικό *bellus* (=καλός, ώραιος) και γής, δηλ. καλός, γόνιμος τόπος, κατά τα παραπλήσια δικά μας: στερναρόης (=γής με στεριάρια), μαυρόης (=μαυρόχωμα) κ.ά.

Μ π ε τ σ α χ τ σ ή ς, ό, στ' Μπιτσατζή. Περιοχή με άμπέλια και χωράφια (Β). 'Η λέξη είναι τουρκική και σημαίνει μαχαιράς, ό τεχνίτης δηλ. που φκιάζει μαχαίρια, από τό πιτσάκ (=μαχαίρι). Το τοπωνύμιο σχετίζεται χωρίς άμφιβολία με την παληά δμώνυμη γιαννιώτικη οικογένεια.

Μ π λ ι ά ρ ι τ σ α, ή, στ' Μπλιάρτσα. Έπικλινής προς το ποτάμι τοποθε-

σία (Δ) με λίγα χωράφια και βοσκές.

Μουστιάλα, ή, στ' Μουτσιάλα. Καλλιεργούμενη θέση (ΒΔ). Τὸ τοπωνύμιο προήλθε ἀπὸ τὸ σλαβικὸ *mušar* ἢ *Mořila*, ποὺ θὰ πῆ τόπος ἐλώδης, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι στὴν περίπτωσή μας.

Μουστάκι, τό, στοὺ Μστάκ'. Περιοχὴ με χωράφια καὶ βοσκές (ΝΔ), ποὺ ὀφείλει τὸνομά της στὴν ὁμοία με μουστάκι ἀρημάνιο διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους της.

Μπογάδες, οἱ, στ. Μπουγάδης. Καλλιεργήσιμη ἔκταση (Α), ποὺ ὀνομάστηκε ἔτσι γιὰ τὴν ἀξιάδα τῶν χωραφίων της, ἀπὸ τὸ τουρκικὸ μπογάς (=βαρδάτο δαμάλι).

Νεραντζή, ὁ, στ' Νιρατζή. Λόφος με χωράφια καὶ χερσότοπο (Β), ὅπου ὑπάρχει καὶ λούτσα με τὸ ἴδιο ὄνομα γιὰ τὸ πότισμα τῶν κοπαδιῶν, ἀγνωστο με ποιὸν Νεραντζή σχετιζόμενος.

Νίκουβα, ή, στ' Νίκουβα, καλλιεργούμενη τοποθεσία (ΒΔ), ἀγνωστο ἐπίσης με ποιά Νικοβα (=γυναίκα τοῦ Νίκου) ἔχουσα σχέση.

Ξύνα, ή, σ' Ξύνα, περιοχὴ με χωράφια καὶ μάντρες (Β), ποὺ κλήθηκε ἔτσι σίγουρα γιὰ τὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους της.

Παληά, τά, στὰ Παληά. Μικρὴ ἔκταση παρὰ τὸ ποτάμι (Δ) με κήπους ποτιστικούς, ὅπου ὁ ἀρχαιολογὼν ἐπισκέπτης διακρίνει χτίσματα παληά (=ἔρχατα). Τώρα ἔχει ὁλότελα ἀφανισθῇ ἀπὸ τὰ ὑλικά, ποὺ παράσυραν τὰ νερά τῆς σήραγγας.

Παληάμπελα, τά, στὰ Παληάμπελα. Καλλιεργούμενη ἰσοτοπιὰ (Β), ποὺ ἦταν παληότερα φυτεμένη μ' ἀμπέλια, ἀραιὰ ἀπομεινάρια τῶν ὁποίων φαίνονται κάπου—κάπου καὶ σήμερα.

Παληοτάμπος, τό, Παληοτάμπρου. Βοσκήσιμη ράχη (Α), ποὺ στὴν κορφή της σῶζονται χιάρια παληοῦ ὄχυροῦ (=ταμπούρι),

Παζάρι, τό, στοὺ Παζάρ'. Ἡ παλαιότερη χωρὶς ἀμφιβολία συνοικία τοῦ χωριοῦ στὸ κέντρο του καὶ δίπλα ἀπ' τὴν παληὰ ἐπίσης (1516) ἐκκλησοῦλα του τὸν "Αἰ-Δημήτρη. Ἐχομε τὴ γνώμη πὼς τὸ χωριὸ πολὺ παληότερα ἀποτελοῦσε κέντρο ἐπαρχιακό, ὅπου συγκεντρώνονταν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς σὲ γινόμενη ἐδῶ ἀγορά, ἐμποροπανήγυρη, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει καὶ ἡ λέξη. Κάτι παρόμοιο διασώζει ἀμυδρὰ καὶ ἡ τοπικὴ παράδοση.

Παληοῦρια, τά, στὰ Παληοῦρια. Ἀρδευόμενη ποριοχὴ στὸν κάμπο (Δ), ὅπου ἀφθονεῖ ὁ δμώνυμος ἀγκαθωτὸς θάμνος.

Πασιαλή, ὁ, στοὺν Πασιλή, ποτιστικὴ ἐπίσης περιοχὴ (Δ) καταστραφεῖσα ἀπὸ τὸ ποτάμι με τὴν βοήθεια καὶ τῶν νερῶν τῆς σήραγγας. Καθὼς τὸνομα φανερώνει τὰ χωράφια αὐτὰ θ' ἀνήκαν παλαιότερα στὸν Ἀλῆ-Πασιά, ἀπὸ δῶ δὲ ἀπὸ τὸν κάμπο θὰ ἐρμήθηκε σίγουρα ὁ ἰύραννος, γιὰ νὰ ζαπώσει καὶ νὰ κἀνη τσιφλίκι του ἀκέραιο τὸ χωριό.

Παντελέμηνα, ἔ, στοὺν Παντελέμηνα, περιοχὴ με χωράφια καὶ μάντρες (Ν), ποὺ δὲν δυνήθηκα νὰ ἐξακριβώσω ἂν στὸ μέρος αὐτὸ ὑπῆρχε σέβασμα ἀφιερωμένο στ' ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἁγίου.

Πιρατινή, ή, στ' Πιρατινή, τοποθεσία με χωράφια καὶ βοσκές (ΝΑ) ποὺ χρωστᾷ τὸνομά της στὴ θέση της ἀναφορικὰ με τοὺς ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐρχόμενους, ὄντας ἀγνάντια, ἀντίπερα.

Πιτράδες, οἱ, στὲς Πιτράδες, ἐπικλινὴς πετρώδης ἀπ' ὅπου καὶ τὸνομα ἔκταση με βοσκές (Δ). Ἡ τοπωνυμικὴ κατάληξη—ἄδες εἶναι μεσαιωνικὴ συναντώμενη συχνότατα σὲ ὀνόματα ἰδίως χωριῶν στὴν Κέρκυρα καὶ στίς Β. Ἡπειρωτικὲς ἀκτὲς, πρᾶγμα ποὺ βοηθεῖ σημαντικὰ σὲ μεταναστευτικὲς τῶν λαῶν ἐρευνες.

Παναγιά, ή, στ' Παναγιά, περίοπτη φυσικὰ ὄχυρὴ καὶ σὲ σχῆμα τριγώ-

νου θέση πρὸς τὴς ΝΔ παρυφῆς τοῦ χωριοῦ μεταξὺ τῶν βαθειῶν χαραδρῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ λάκκου Καψάλη, μ' ἀλώνια καὶ βοσκότοπο, ὅπου καὶ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἐκκλησιολογία τῆς Παναγίας. Πρόκειται γιὰ τὸ χωρὸν, ποῦ τοποθετεῖται ἡ ὀχυρὴ Μολοσσικὴ πόλη Εὐρυμενὴ καὶ πιθανώτατα ἡ ἀκρόπολις τῆς, σημάδια τοῦ τείχους τῆς ὁποίας σώζονται σὲ τρεῖς μερίδες. Σ' αὐτὴν, κατὰ τὴν ἱστορίαν, κατέφυγε ὁ Αἰακίδης Ἀλκίτας καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Μακεδόνα Κάσσανδρο, τὴν κατέστρεψε δὲ ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Αἰμίλιος Παῦλος κατὰ τὸ 167 π.χ. χωριανοὶ ἀξιόπιστοι μαρτυροῦν, πῶς τὸ μέρος τοῦτο ὑπάρχει στὰ ὑπόγεια ἀνεξερεύνητη.

Πηγαδοῦλια, τὰ, στὰ Πηγαδοῦλια. Καλλιεργούμενη περιοχὴ (Α), παρὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον, ὅπου παληότερα ὑπῆρχαν τρία ἄβαθα πηγάδια μὲ καλὸ νερὸ καὶ ποῦ τὰ δούλωσαν οἱ χωριανοί, ὅταν σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ πνίγηκε κάποιον παιδάκι.

Πλιακαντούρω, ἡ, στ' Πλιακαντούρου. Τοποθεσία φυτεμένη μ' ἀμπέλια (Β), ποῦ ὀφείλει ἴσως τὸν ὀνόματά της στὴ φτώχεια τοῦ ἐδάφους τῆς. Πλιακαντούρω λέμε τὴν φλόαρη, τὴν ἀσήμαντη γυναῖκα.

Πλούσιο, τό, στὸ Πλούσιο. Περιοχὴ ποτιστικῶν χωραφιῶν στὸν κάμπο, ἀπὸ τὴς γονιμώτερες, καθὼς τὸ φανερῶνει καὶ τὸν ὄνομα, ποῦ καταστράφηκε κι αὐτὴ ἀπὸ τὸ ποτάμι.

Ποταμίταινα, ἡ, σ' Πουταμίταινα. Μακρόστενη καλλιεργούμενη κοιλάδα (Α), ποῦ σχετίζεται μὲ τὴ γυναῖκα κάποιου Παταμίτη, ἄγνωστον.

Ποτάμι, τό, στοῦ Ποτάμι. Τὸ λεγόμενον ποτάμι τῆς Βελτισίας, ὁ Ὄφις τῶν ἀρχαίων, ποῦ πήγαζε στὴν κορυφὴ τῆς κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ βαθεία; χαραδρὰς (ΝΔ) καὶ ποῦ ἐξαφανίστηκε μὲ τὴν ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας τῆς σήραγγας Λαψίστας (2—3—58). Τώρα πάνω ἀπὸ τὸ χαλικοστρωμένο μνημεῖον τοῦ καὶ σὲ περίγυρον πρωτόφαντης καὶ καταθλιπτικῆς ἐρημιᾶς, κυλοῦν γοργὰ τὰ θοὰ νερά της. Μοιρασμένοι στίς δυὸ τοὺς ὅχθες κι ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ ἦταν κι οἱ ξακουστοὶ μύλα τῆς Βελτισίας μὲ μαντάνια καὶ νεροτρουδιές ἐξὶ τὸν ἀριθμὸν (Βάντζου, Δρόσου, Πλάτωνα, Τσιάκα, Δερίκα καὶ Χασόγια) ποῦ κι αὐτοὺς τοὺς ἐπῆρε ἡ ἀβανιὰ τὴν ἴδια μέρα.

Ράχη Γκέγκα, ἡ, στ' Ράχ' τ' Γκέγκα. Βοσκήσιμη ράχη (ΒΑ) δυνάμενη μᾶλλον νὰ σχετισθῇ μὲ μέλος τῆς οἰκογένειας Γκέγκα, ποῦ ὑπάρχει στὸ χωριό.

Ράχη Ρούτσιου, ἡ, στ' Ράχ' τ' Νούτσ'. Ραχύλα ἐπίσης μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο (Ν), ποῦ διέσωσε τὸν ὄνομα τοῦ ἀναδόχου τῆς, ἀγνώστου.

Ράχη Ταμπάκου, ἡ, στ' Ράχ' τ' Ταμπάκ'. Ραχύλα στὴ ποταμιὰ παρὰ τοὺς μύλους, ὅπου παληότερα ἤλιαζαν τὸν ταμπάκο, ποῦ κατεργαζόνταν σ' αὐτοὺς.

Ρέκος, ὁ, στοῦ Ρέκου. Καλλιεργούμενη καὶ μὲ βοσκὴς περιοχὴ (Α).

Ρεμοτάδια, τὰ, στὰ Ριμοτάδια. Περιοχὴ στὸν κάμπο (Δ) μὲ χωράφια ποτιστικά.

Σχάς, ὁ, στοῦ Σχά. Λόφος μὲ χωράφια καὶ βοσκὴς (Β), ὅπου στίς 30[7] 1830 συγκροτήθηκε μεταξὺ ἐπαναστατημένων Τσάμηδων καὶ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἑμῖν—Πασιά, γιοῦ τοῦ Κιουταχί, ἡ γνωστὴ μάχη τῆς Βελτισίας.

Σαλίκος, ὁ, στοῦ Σαλίκου. Περιοχὴ μὲ χωράφια καὶ χερσότοπο, ὅπου δρέθηκε παληότερα σκοτωμένος ὁ Τούρκος Σαλίκος (ΒΑ). Τὸν ἐχάλασαν χωριανοὶ καὶ τὸν παράχωσαν σὲ μιὰ γρέβα. Ἀνακαλύφθηκαν δμως, πιάστηκαν φυλακίστηκαν καὶ μόνο μὲ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι.

Σαμαράς, ὁ, στ' Σαμαρά. Καλλιεργούμενη καὶ μὲ βοσκὴς τοποθεσία (Ν) σὲ σχήμα σαμαριοῦ, ἀπ' ὅπου καὶ τὸν ὄνομα.

Σιάδια, τὰ, στὰ Σιάδια. Καλλιεργούμενη καὶ μὲ λίγα σπιτάκια ἐκταση

(B), πού χρωσάει τὸνομα στὴν κάποια δμαλότητά της (σιάδι=ίσιτοσιά).

Σι ο ὕ τ ι ν ο ς, δ, στοῦ Σιούτνου. Περιοχή με χωράφια περί τὸ δμώνυμο βαθὺ καὶ παλαιότατο πηγάδι (BΔ).

Σ τ ρ ο ὕ γ γ α Τ σ ε λ έ φ η, ή, στ' Στρούγγα τ' Τσιλέφ'. Τοποθεσία με βοσκότοπους δπου ἡ παληὰ στρούγγα τοῦ Τσελέφη, χωρικοῦ. Ἡ λέξη εἶναι ἡ ἴδια ρουμανική *strunga* (=μέρος πού ἀρμέγουν τὰ πρόβατα).

Σ υ κ ι ά, ή, στ' Σκιά, ποτιστική ἔκταση σὸν κάμπο (Δ), δπου ὁπῆρχε θεό-ρατη ἡμερη σκυιά.

Σ ω τ ή ρ α ς, δ, στοῦ Σωτήρα. Περιοχή με ἀμπέλια χωράφια καὶ βοσκές (BΔ) περί τὸ παληὸ μοναστήρι τῆ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἡ ἐκκληζούλα τοῦ ὁποίου, κιωτὸς ἀγιογραφικῆς τέχνης ἀληθινῆ, διατηρεῖται μόνο,

Τ ο ἰ χ ο ς τοῦ Ἀ ρ ά π η, δ, στοὺν Τοίχου τ' Ἀράπ'. Θεόφοδος γκρε-μὸς με λίγο νερὸ ἀναδρυτικὸ στὴ ρίζα (Δ), δπου παληότερα εἶχε γκρεμιστεῖ κι οὔτε κίχ δὲν ἐδγαλε κάποιος Ἀράπης Τοῦρκος.

Τ ο ὕ ρ κ ο ς, δ, στοὺν Τούρκου. Καλλιεργήσιμη ἔκταση (Δ) δπου, καθὼς μολογιέται, θερτὴ καιρὸ ἔπесе χιόνι καὶ Τοῦρκος κυρατζῆς, πού θέλησε νὰ ξενυ-χτίση ἐκεῖ με τ' ἀλογό του, ἐρέθηκε τὸ πρωτὶ ξυλιασμένος ἀπὸ τὸ κρύο.

Τ σ ε ρ ν ό μ α ζ ο ς, δ, στοὺν Τσερνόμαζου. Περιοχή με χωράφια καὶ μάνδρες (B). Ἡ λέξη ἀνεξήγητη σὸ σύνολό της εἶναι σλαβική κατὰ τὸ πρωτο τουλάχιστο συνθετικὸ της (τσέρνι=μῦρος). Τὸ δεύτερο συνθετικὸ μπορεῖ νὰ συσχε-τισθῇ με τὰ ἐπίσης ξενικά τοπωνύμια Μάζι, Μάζια κ.ἄ.

Τ σ α π α λ ά μ ο ς, δ, στοὺν Τσιαπαλάμου. Ἐκτεταμένη περιοχή με ἀμ-πέλια (B), πού ἀνῆκε παληότερα σὸν περιώνυμο Σταῦρο Ἰωάννου τὸν ἐπιλεγόμε-νον Τσιαπαλάμο, πατέρα τοῦ Ἐθνικοῦ εὐεργέτη Γεωργίου Σταύρου, ἔμπορο καὶ χρηματιστὴ στὴ Βιέννη, προσετὸ τῶν Γιαννίνων ἀργότερα καὶ γενικὸ εἰσπράχτορα τῶν φόρων ἢ Ἰπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν καλύτερα θὰ λέγαμε τοῦ Ἀλῆ-Πασιά.

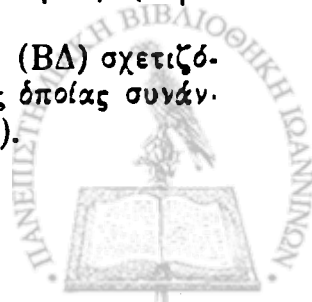
«Ὅσο χρῆμα ἐμβαινεν ἀπὸ βασιλικά δοσίματα, λέγει δ' Ἰωαννίτης λόγιος Κ. Καζαντζῆς, δλο ἀπερνοῦσε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κύρ Σταύρου Τσιαπαλάμου. Ὅταν ἐσυναζόνταν δλα τὰ ἐπήγαινε μόνος του εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασιά λέγων: Ὁρσε, πασιὰ μου, αὐτὰ εἶναι δ,τι ἐμαζεύσαμε φέτος ἀπὸ τοὺς ραγιάδες σου...»

Ὁ Τσαπαλάμος, πού πέθανε τὸ Νοέμβρη τοῦ 1823, κατάγονταν κατὰ σωζό-μενη παράδοση ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ σήμερα ἀκόμα δείχνουν στὴν κεντρικὴ συνοικία του (παζάρι) τὸ μέρος πού ἦταν τὸ σπῆτι του τὸ πατρικόν. Οἱ γεροντότεροι μάλι-στα ἀπὸ τοὺς χωριανούς θυμοῦνται τὸν τόπο με τὸνομα «στὰ χαλασμένα τ'ς Μπα-λάσιως», Μπαλάσιω δὲ καθὼς εἶναι γνωστὸ λέγονταν εἰ γυναῖκα τοῦ Τσαπαλάμου. Τὸ σπῆτι τοῦ χωριανοῦ Γ. Μπασιούλη, πού ὀρθώνεται στὸ ἴδιο μέρος, χτίστηκε ἀργότερα στίς μέρες τους.

Τ σ ο ὕ ρ λ ο ς, δ, στοὺν Τσοῦρλε. Ἐνας ἀκόμα ἀπὸ τοὺς παληότερους μα-χαλάδες τοῦ χωριοῦ (Δ). Ἡ λέξη ἀγνωστῆς ἐτυμολογίας σημαίνει πρὸχειρη καὶ μι-κροῦ ὕψους κολόνα ἀπὸ ξηρολιθιά. Τέτοιοι Τσοῦρλοι ἢ τσουρλιά τοποθετοῦνται σή-μερα σ' ἀπερ'φρακτους χώρους ἀπὸ τοὺς χωριανούς γιὰ ν' ἀπαντήσουν τῇ βο-σκῇ τους.

Τ σ ο ὕ ρ ο ὕ μ π ι, τό, στοῦ Τσοῦρμπ', (ἄνω καὶ κάτω). Ραχοῦλες (Δ), με καλλιεργούμενο καὶ βοσκήσιμο τόπο. Στὸ κάτω ἔστηναν παληότερα τὸ παρατη-ρητήριό τους (ντραγατσούρα) εἰ ντραγάτες τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ φυλᾶν τὸ δουλεμένο κάμπο. Πιστεύω πὼς ἡ λέξη εἶναι παραφθορὰ τῆς συνειθέστερης τοιουμπάρι (=μι-κρὸ μεμονωμένο ὕψωμα.)

Τ η ρ α π έ ρ α ς, δ, σ'τ Τηραπέρα. Περιοχή ἀμπελόφυτη (BΔ) σχετιζό-μενο με τὴν παληὰ Γιαννιώτικη οἰκογένεια τῶν Τηραπέρα μέλη τῆς ὁποίας συνάν-τησα ἀναδιφώντας τὸ Ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννου (Ἠπ. Χρ. Τσμ. 14).

Φράξος, δ, στού Φράξου. Καλλιεργούμενη και μέ χερσότοπο έκταση (Α) όπου υπάρχει τρύπα θαθεία μέ φράξους πολλούς στο στόμα της. Τά κλαριά τών φράξων αὐτῶν μέ κίντυνο ἐξύλευαν και τᾶκοφταν παληότερα οἱ χωριανοί, γιατί τὰ χρειάζονταν για δάψιμο ἢ τᾶρριχναν στόν κουρίτο για γιατρικό τών κοτιῶν.

Φτελιάς, δ, στού Φτελιά. Ἀρδευόμενη περιοχή στήν κάμπο (Δ), όπου υπάρχει και πελώριο δέντρο φτελιάς μοναχό.

Φωτεινή, ἢ, στ' Φουτιή. Τοποθεσία μέ ἀμπέλια (Β), ἀγνωστο πῶς και μέ ποιά Φωτεινή σχετιζόμενη.

Χαλκιάς, δ, στού Χαλκιά. Καλλιεργούμενη και μέ βοσκές περιοχή πού συνορεύει μέ τὸ Γραμμενιάτικο. Τὴν ὀνομασία της χρωσιάζει στή σκούρα γῆ της. (Χαλκιάς=γύφτος).

Χαντάκια, τὰ, στὰ Χαντάκια. Ἐκταση μ' ἀμπέλια, όπου για τὸ λόγο πού νεροκρατάει τὸ μέρος, ἔσκαψαν οἱ χωριανοί χαντάκια, για νὰ στραγγίζη (Δ).

Χασανούλια, τὰ, στὰ Χασανούλια. Χωράφια ποτιστικά στόν κάμπο (Δ) μικρῆς έκτασης, πράγμα πού ὑποδηλώνει τὸ ὑποκοριστικό της ὀνομασίας, ἀνῆκοντα παληότερα σὲ κάποιον Τοῦρκο Χασάν.

Χιόνω, ἢ, στ' Χιόνου. Ψηλή, ἢ ψηλότερη στή περιφέρεια τοῦ χωριοῦ ράχη (Β) μέ λίγα χωράφια και βοσκές, πού τὴ δάψισαν ἔτσι, ἐπειδὴ κρατάει περισσότερο καιρὸ τὸ χιόνι ἀπάνω της. Ἐδῶ εἶναι κι ἡ παληὰ στρουγγα τοῦ Βασδέκη Ζογορίσιου τσέλιγγα, όπου σταματοῦσε τὴν Ἀνοιξη γυρνώντας ἀπὸ τὰ χειμαδιά κι ἄρμεγε τὰ πρόβατά του σ' αὐτή.

Ψλόρραχη, ἢ, στ' Ψλόρραχ'. Λόφος μέ βοσκές και χωράφια, ὀψηλότερος σὲ σχέση μέ τοὺς διπλανούς του (Β).

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ

Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ *

Ἡ ἐξέλιξις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γάλακτος ἐν Ἑλλάδι.—Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων καταφαίνεται ὅτι, ἡ κατασκευὴ τυροῦ ἐκ τοῦ γάλακτος ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἐκ τοῦ Ὅμηρου μανθάνομεν ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς εἰσελθὼν μετὰ τῶν συντροφῶν του εἰς τὸ ἀντρον τοῦ Κύκλωπος Πολυφήμου, εἶδε τὰ καλῶς κατεσκευασμένα δοχεῖα ἐντὸς τῶν ὁποίων ἤμελγεν οὗτος τὸ γάλα, τὰ τυροβόλια πλήρη τυροῦ, τοὺς δὲ κάδους καὶ τὰς σκάφας νὰ πλημμυρίζουν ἐκ τοῦ τυρογάλακτος. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν ὁ Κύκλωψ εἰς τὸ σπήλαιον μετὰ τοῦ ποιμνίου του, ἔθηκεν εἰς τὴν εἴσοδον μέγαν λίθον, κατόπιν δὲ ἐκάθησε καὶ ἤρχισε νὰ ἀμέλῃ κατὰ σειρὰν τὰς αἶγας καὶ τὰς προβατίνας ἀκολούθως ἔπηξε τὸ ἥμισυ τοῦ γάλακτος ὅπερ ἀπήστραπτεν ἐκ τῆς λευκότητος καὶ συνέλεξε τὸ τυρόπηγμα εἰς πλεκτὰ καλάθια, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ διетήρει εἰς τὰ δοχεῖα καὶ ἐχρησιμοποιοῖ τοῦτο πρὸς πόσιν κατὰ τὸ δεῖπνον.

Περὶ τυροῦ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ποιοῦνται μνείαν, ἀλλὰ πληροφορίας περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κλάδου τούτου καὶ τῶν μεθόδων ἐν γένει ἅς οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἠκολούθουν ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν τυρῶν, δὲν ἔχομεν. Δεδομένου ὅμως ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ τῶν πλείστων χωρικῶν καὶ κτηνοτρόφων μας ἐφαρμόζεται ἡ αὐτὴ μέθοδος τῆς κατασκευῆς τοῦ τυροῦ ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερομένη, συμπεραίνομεν ὅτι, τὸ κυριώτερον τυροκομικὸν προϊόν ὅπερ ἀνέκαθεν παρεσκευάζετο ἐν Ἑλλάδι, ἦτο ὁ λευκὸς τυρὸς μετὰ τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα παρασκευῆς καὶ ὅτι ὁ κλάδος τῆς γαλακτοκομίας ἤσκειτο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν παραγωγῶν τοῦ γάλακτος, οἵτινες ἐπώλουν τὰ προϊόντα των εἰς τοὺς μὴ κτηνοτρόφους καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων.

Περὶ τοῦ βλάχικου τυροῦ, ὅστις, προφανῶς, ἦτο ὁ λευκὸς τοιοῦτος (φέτα), διότι οἱ νομάδες κτηνοτρόφοι οἵτινες ἐξέτρεφον πρόβατα καὶ κατεσκεύαζον τοῦτον ἐκαλοῦντο γενικῶς βλάχοι, ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς κάτωθι στίχους (βιβλ Α' στ. 120) τοῦ Θ. Πτωχοπροδρόμου (παρωνύμιον τοῦ ποιητοῦ Θεοδώρου Προδρόμου ζήσαντος κατὰ τὸν 12ον μ. Χ. αἰῶνα) γραμμένους εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης:

νὰ το παιδὶν μου, ἀγόρασε χορδόκοῖλα δονκᾶτον
φέρε καὶ βλάχικον τυρὶν ἄλλην σταμεναρίαν
καὶ δός με νὰ προγεύσωμαι καὶ τότε νὰ πειζώνω
ἀφ' οὗ δὲ φθάσῃ τὸ τυρὶν καὶ τὰ χορδοκοιλίτζια
κᾶν τέσσερα τὸν δίδουσιν εἰς τὸν τρανὸν μουχρούτην

* Ὁ σκληρὸς τυρὸς (κεφαλοτύρι) εἶναι προϊόν τῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώ

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 985.

πης, διότι ὁ Οὐάρρων κάμνει διάκρισιν μεταξύ τῶν μαλακῶν καὶ τῶν σκληρῶν τυρῶν, ἐνῶ εἰς τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς οὐδαμοῦ ἀναφέρεται τι περὶ τοῦ τυροῦ τούτου. Ὡσαύτως εἰς τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου ἐκ Συρακουσῶν τῆς Σικελίας (ἀκμάσαντος περὶ τὸ 280 π. Χ.) γίνεται πύλλαχου λόγος περὶ τυρῶν, εἰς δὲ τοὺς στ. 57 καὶ 58 (Θύρσις ἢ ὧδὴ λέγει:

Τῷ μὲν πορθμεῖ Καλυδωνίῳ αἶγα ἔδωκα
ὄνον καὶ τυρόεντα μέγαν λευκοῖο γάλακτος

Τὴν λέξιν «τυρόεντα» ὁ μὲν ποιητὴς Ἰωάν. Πολέμης μεταφράζει «κεφαλοτύριον» εἰς δὲ τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ Θεοκρίτου ὑπὸ S. Salou καὶ J. Souchainé ἐρμηνεύεται «*Pain de fromage*» ὅπερ προφανῶς σημαίνει κεφαλοτύριον διότι ἔχει περίπου τὸ σχῆμα τοῦ ἄρτου· ἐπομένως καὶ ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ τυρὸς εἰς κεφάλια κατασκευάζεται ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ἐν Ἰταλίᾳ.

Πότε ἀκριβῶς εἰσήχθη ἐν Ἑλλάδι ἡ κατασκευὴ τῶν σκληρῶν τυρῶν (κεφαλοτυρῶν), δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Ρ. Δημητριάδης ἀναφέρει ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ κεφαλοτυρίου εἰσήχθη ἐξ Ἰταλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἑνετῶν. Δὲν γνωρίζομεν πόθεν ἠρύσθη τὴν πληροφορίαν ταύτην· πάντως ὅμως, λόγω τῆς μεγάλης ἐπικοινωνίας ἣτις ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν μεταξύ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος, δὲν ἦτο δύσκολος ἡ ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης εἰσαγωγή τῆς κατασκευῆς τοῦ τυροῦ τούτου πολὺ πρὸ τῶν Ἑνετῶν, δεδομένου ὅτι τὰ ἑλληνικὰ κεφαλοτύρια ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν γεῦσιν μὲ τοὺς σκληροὺς τυροὺς τοὺς κατασκευαζομένους ἐν τῇ Μ. Ἰταλίᾳ μετὰ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἡ Ἑλλὰς εὗρίσκετο εἰς σιενὴν ἐπαφὴν καὶ εἶχε τόσους δεσμούς.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο γνωστὸς ὁ σκληρὸς τυρὸς ἐν Ἑλλάδι, ὡς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν κάτωθι στίχων τοῦ Ἰτωχοπροδρόμου (Βιβλ. Β' στ. 101) ἀναφερομένων εἰς διαταγὴν διδομένην ὑπὸ Ἡγουμένου πρὸς ὑποτακτικούς:

οὐδὲν ἐνὶ διὰ λόγον σου ταδρὶν τὸ παξιμάδιον
καὶ τὸ παλαμυδόκομμα καὶ ἡ θύννα ἡ βρωμαρέα
καὶ τὸ τυρὶν τὸ κρητικὸν νὰ ᾗ γδόρη τὸν λαιμόν σου
κατάβαινε ᾗ τὴν τράπεζαν καὶ βώθῃ τὸν κελλάρη

Διὰ τῶν ἀνωτέρω στίχων ὁ Ἡγούμενος ἀπηγόρευεν εἰς τὸν ὑποτακτικὸν νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ κρητικοῦ τυροῦ (ὅστις ἦτο διὰ τὸν Ἡγούμενον καὶ ὄχι διὰ λόγου του), δικαιολογεῖ δὲ μετ' εἰρωνείας τὴν τοιαύτην ἀπαγόρευσιν διὰ νὰ μὴ «γδάρῃ τὸν λαιμόν του», ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ τυρὸς οὗτος ἦτο σκληρὸς (κεφαλοτύρι). Εἰς δὲ τὸ στ. 198:

Ἀλλὰ κἄν δέκα τέσσαρα καὶ κρητικὸν τυρίτζιν
ἀθότυρα κἄν τέσσαρα καὶ βλάχικον ὀλίγον

Γίνεται διάκρισις μεταξύ κρητικοῦ καὶ βλάχικου τυροῦ, ὅπερ σημαίνει ὅτι βλάχικος μὲν τυρὸς εἶναι, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ὁ λευκὸς τοιοῦτος (φέτα), κρητικὸς δὲ τὸ κεφαλοτύριον, ὡς καὶ σήμερον ὀνομάζεται τὸ κρητικὸν κεφαλοτύριον (κρητικὸς τυρὸς). Ἐνισχύεται δὲ ἡ γνώμη μας αὕτη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, εἰς τοὺς ἀνωτέρω στίχους γίνεται μνεία καὶ περὶ ἀθοτύρων, ὡς ὀνομάζονται σήμερον ἐν Κρήτῃ αἱ ξηραὶ μυζήθραι εἰς κεφάλια, αἵτινες εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται «μανούρια» εἰς δὲ τὴν Ἡπειρον «οὐρδαί». Οἱ ὀνομαστοὶ καὶ σήμερον

ἀνθότυροι ἢ, ὡς ὀνομάζονται κοινῶς ἐν Κρήτῃ «ἀθότυροι», εἰς τὰς νήσους δὲ τοῦ Αἰγαίου πελάγους «ἀθότυρα» (καὶ θὰ ἦσαν ἀσφαλῶς ἐκλεκτοὶ οὗτοι καὶ τότε ἐφ' ὅσον προωρίζοντο διὰ τὸν Ἡγούμενον), παρασκευάζονται ἐκ τοῦ τυρογάλακτος (δ-ροῦ) ὅπερ ἀπομένει μετὰ τὴν παρασκευὴν τῶν κεφαλοτυρίων. Δύνανται βεβαίως νὰ παραχθῶσιν ἀνθότυροι καὶ ἐκ τοῦ τυρογάλακτος τοῦ λευκοῦ τυροῦ, ἀλλ' εἶναι οὗτοι κατωτέρας ποιότητος. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ λευκὸς τυρὸς μόνις πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται συστηματικὰ ἐν Κρήτῃ, ἐνῶ πρὶν ἦτο ἄγνωστος, σημαίνει ὅτι ὁ τυρὸς ὅστις ἀπὸ ἐκατονταετηρίδων παρασκευάζεται ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τῶν ἰδίων κτηνοτρόφων εἶναι τὸ κεφαλοτύριον, διότι οὗτοι δὲν ἡσυχολοῦντο μέχρι ἐσχάτων ἀκόμη εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ λευκοῦ τυροῦ, ἀλλ' ἀνελάβανον τὴν κατασκευὴν τούτου ἐπιχειρηματίαι τυρέμποροι μεταβαίνοντες κυρίως ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ κατασκευὴ τῶν κεφαλοτυρίων ἦτο γνωστὴ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων οὐ μόνον ἐν Κρήτῃ, ἀλλ' εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι, οὐ μόνον οἱ κτηνοτρόφοι τῶν νήσων τούτων γνωρίζουσι τὴν κατασκευὴν τῶν κεφαλοτυρίων, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν προτιμῶσι ταῦτα πρὸς κατανάλωσιν ἐκ μακρᾶς ἔξεως· διὰ τοῦτο δὲ μέγα μέρος τῶν εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος κατασκευαζομένων σήμερον κεφαλοτυρίων, κατααλίσκεται εἰς τὰς νήσους, ἐνῶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ κατασκευὴ τῶν τυρῶν τούτων εἰσῆχθη πολὺ μεταγενεστέρως ὑπὸ ἐπιχειρηματιῶν πρὸς καλυτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεγάλων ποσοτήτων γάλακτος αἵτινες παρήγοντο ἐν αὐτῇ. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ κτηνοτρόφοι τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀγνοοῦσι τὴν κατασκευὴν τοῦ οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς προτιμῶσι πρὸς κατανάλωσιν τὸν λευκὸν τυρὸν, ὃν καὶ μόνον γνωρίζουν νὰ κατασκευάζωσιν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐνῶ οἱ κατασκευαζόμενοι εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα παρ' ἐπαγγελματιῶν τεχνιτῶν τυροκόμων σκληροὶ τυροὶ προορίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς ἐξαγωγὴν. Ἐπομένως, ἐξ ὅλων τούτων ἐνισχύεται ἡ γνώμη ἡμῶν ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς κατασκευῆς τῶν κεφαλοτυρίων ἐγένετο κατὰ πρῶτον εἰς τὰς νήσους ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὸ πολλῶν αἰώνων πολὺ πρὸ τῶν Ἑνέων, βραδύτερον δὲ εἰς τὰς λοιπὰς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος.

Εἰδικώτερον διὰ τὸ κεφαλοτύριον ὅπερ κατασκευάζετο ἐν Ἡπείρῳ πρὸ τοῦ πρώτου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου γνωρίζομεν τὰ ἑξῆς: Περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος, οἱ κάτοικοι τῆς παρὰ τὴν Πίνδον κωμπούλεως Συρράκου (Ἰωαννίνων) διηροῦντο εἰς δύο τάξεις· εἰς τὴν τῶν κτηνοτρόφων οἵτινες ἐξέτρεφον περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας καὶ πλέον πρόβατα καὶ εἰς τὴν τῶν καπνιστῶν οἵτινες ἡσυχολοῦντο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἐρίων τῶν προβάτων τῶν συμπατριωτῶν τῶν κτηνοτρόφων καὶ τὴν κατασκευὴν χονδρῶν μαλλίνων ἐπενδυτῶν (κάπες, κατότες) τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἰταλίαν πρὸς πώλησιν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους καὶ τοὺς ναυτικούς τῆς περιφερείας ἐκείνης οἵτινες τότε ἔκαμνον χρῆσιν αὐτῶν, ὡς οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Κατὰ τὰς συχνὰς ταύτας μεταβάσεις τῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ τῆς μετὰ τῶν κτηνοτρόφων ἐπικοινωνίας τῶν, παρηκολούθουν τὴν παρ' αὐτῶν κατασκευὴν τῶν ἐκ γάλακτος προβάτων σκληρῶν τυρῶν οἵτινες εἰς τὰς περιφερείας ἐκείνας κατασκευάζοντο παρὰ τῶν ἰδίων κτηνοτρόφων, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξέμαθον· ἐπὶ τῇ βύσει δὲ τῆς κατασκευῆς τῶν ἡμιανθερμαιομένων σκληρῶν τυρῶν τῆς Μ. Ἰταλίας, διεμόρφωσαν ἓνα τύπον σκληροῦ τυροῦ (κεφαλοτυρίου), τοῦ ὁποίου τὸ τυρόπηγμα μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ γάλακτος καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ ἀνεθέρμαινον διὰ θερμοῦ ὕδατος· τὸν τυρὸν αὐτὸν ὠνόμασαν ρομανέλλο (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τυροῦ ρομάνο). Τὸν τυρὸν τοῦτον, ἐπανερχόμενοι, κατασκεύαζον εἰς Συρράκον ἐκ τοῦ γάλακτος τῶν πολυαριθμῶν ποιμνίων τῆς περιφερείας ταύτης, κατὰ δὲ τὰς ἐκ νέου μεταβάσεις τῶν εἰς Ἰταλίαν πρὸς πώλησιν τῶν καπῶν, μετέφερον καὶ τὸ τυρὸν τοῦτον, ὃν ἐπώλουν εἰς τὰς ἐ-

κει αγοράς. Οὕτω δὲ βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη καὶ διεδόθη ἡ κατασκευὴ τοῦ τυροῦ τούτου ἐν Ἡπείρῳ ὅστις μέχρι τοῦ 1915 ἐξήγετο εἰς Ἰταλίαν.

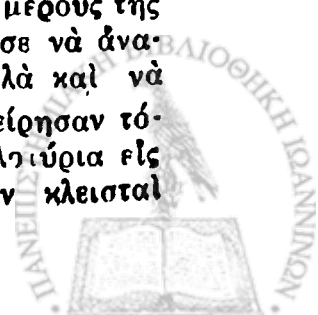
Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνωτέρω τυροῦ μετεδίδετο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῆς τάξεως ταύτης, ἥτις, ὅταν βραδύτερον ἀνεπτύχθη μεγάλως ἡ κατασκευὴ του εἰς ὅλας τὰς περιφερείας τῆς Ἡπείρου, διετήρησε τὸ προνόμιον νὰ παράγῃ τεχνίτας τυροκόμους (μπάτζιους). Σήμερον δὲ ὅτε δὲν ὑπάρχει ἡ τάξις τῶν καποτάδων, καθόσον πρὸ πολλοῦ δὲν γίνεται πλέον χρῆσις τῶν προϊόντων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ Συρράκον διατηρεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἢ τον τὸ προνόμιον νὰ παράγῃ καλοὺς τεχνίτας τυροκόμους, καίτοι τὴν τέχνην ταύτην ἐξέμαθον καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ τοῖκοι τῶν ἐν Πίνδῳ κυρίως χωρίων.

Βραδύτερον ἡ ὀνομασία τοῦ τυροῦ τούτου ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀνομασίας «μανούριον» τῆς ὁποίας ἡ προέλευσις εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Ἰταλική, καθόσον καὶ εἰς τινὰς νήσους τῶν Κυκλάδων ὅπου εἰσῆχθησαν ἐξ Ἰταλίας καὶ παρασκευάζονται παρμφερεῖ- τυροί, τὸ νωπὲν κεφαλοτύριον ὀνομάζεται μανούριον. Ὡσαύτως ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἐδόθη καὶ τυχαίως ὑπὸ καταναλωτῶν ἢ ἐμπόρων ἠφθέρῃσα ἐκ τῆς ὀνομασίας μανούριον ἣν φέρουσιν εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος αἱ ξηραὶ μὲζήθραι καὶ ἥτις θὰ εἶναι Ἰταλικὴ προερχομένη, ὡς ἰσχυρίζοντο παλαιοὶ τινες τυρέμποροι, ἐκ τῆς Ἰταλικῆς λέξεως *mano* (χείρ) λόγῳ τῆς διὰ τῶν χειρῶν ἐπεξεργασίας τοῦ προϊόντος τούτου.

Τὸ ἀνωτέρω κεφαλοτύριον ἡ οὐ τοῦ κατωτέρως ποιότητος ἀποβουτυρωμένος κατὰ τὸ ἡμῶν περίπου, σκληρὸς καὶ πολὺ ἄλμυρός, ἐξαγόμενος εἰς Ἰταλίαν καὶ Μάλιαν ὅπου, μέρος μὲν ἐχρησμοποιεῖτο ὡς προσφάγιον ἀπὸ τὰς πτωχοτέρως τάξεις, μέρος δὲ διὰ τριψιμὸν εἰς τὰ μακαρόνια. Ἐπισημαίνεται δὲ ὁ τυρὸς οὗτος διὰ τὰ μακαρόνια λόγῳ τῆς ἀμυρότητός του διότι ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὸ ἀλάτισμα τῶν μακαρονίων καθόσον, κατὰ τὴν ἐτοχὴν ἐκείνην, τὸ ἅλας ἐν Ἰταλίᾳ ἡ οὐ πολὺ ἀκριβὸν λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς φορολογίας του καὶ συνεπῶς διὰ τῶν τυρῶν, εἰσῆγετο ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐμμέσως καὶ ἅλας ἀφορολόγητον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (καὶ κυρίως κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915) ἀπηγορεύθη ἡ ἐξαγωγή τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν, ἐπομένως καὶ τοῦ κεφαλοτυρίου, ἵνα ἐπαρκέσωσι ταῦτα διὰ τὰς ἐπισιτιστικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἐξηκολούθησεν ἡ ἀπαγόρευσις, διότι ἡ κτηνοτροφία μας ἐμειώθη κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου λόγῳ τῆς φθορᾶς ἣν ὑπέστησαν τὰ ποίμνια ἐκ τῶν συχνῶν μετακινήσεων συνεπεία τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἐκ τῶν ἐπιζωοτιῶν τῶν ὁπῶν ἡ καταπολέμησις ἦτο δύσκολος ἕνεκα τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν ὀλίγων ὑπαρχόντων τότε κτηνιάτρων τοῦ Κράτους καὶ ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως μεγάλου μέρους ζώων πρὸς διατροφὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας ξένων στρατευμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ σάλος ὃν ἐτέφερε μετὰ τὸν πόλεμον ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀγροτικῶν νόμων, συνεπεία τῶν ὁποίων μέγιστα ἐκτάσεις χρησιμοποιούμεναι πρότερον ὡς βοσκήσιμοι, ἀπηλλοτριώθησαν πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφυγόντων κατόπιν τῆς καταστροφῆς ἀγροτῶν, συνετέλεσεν εἰς τὴν μείωσιν τῆς κτηνοτροφίας καὶ ἐπομένως, ἐμειώθησαν καὶ τὰ τυροκομικὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα μόλις ἐπῆρχον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ὅστις εἶχεν αὐξηθῇ μεγάλως διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν τῇ χώρᾳ μεγάλου ἀριθμοῦ προσφύγων.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ κατόπιν τῆς ἀντικαταστάσεως μεγάλου μέρους τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας διὰ τῆς χωρικῆς τοιαύτης, ἡ κτηνοτροφία ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐπαρκῇ διὰ τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ πλεονάζῃ μέρος τῶν τυροκομικῶν προϊόντων πρὸς ἐξαγωγὴν. Καὶ ἐπιχείρησαν τότε οἱ παλαιοὶ τυρέμποροι τῆς Ἡπείρου νὰ ἐξαγάγωσιν ἐγχώρια κεφαλοτύρια εἰς Ἰταλίαν ὡς καὶ πρότερον, ἀλλ' αἱ ἀγοραὶ τῆς χώρας ταύτης ἦσαν πλέον κλεισταί

διὰ τὰ προϊόντα ταῦτα, διότι κατόπιν τῆς μακρᾶς διακοπῆς τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς Ἰ.αλίαν, ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις ὄχι μόνον ἀνεπλήρωσε τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως διὰ τῆς ἐντατικῆς ἀναπενύξεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς χώρας ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐβελτίωσε τὴν ποιότητα τῶν προϊόντων τῆς, ὥστε τὰ κατωτάτης ποιότητος ἡπειρωτικὰ κεφαλοτύρια νὰ μὴ γίνωνται πλέον δεκτὰ εἰς τὴν χώραν ταύτην. Τοῦτο συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐκλείψῃ ἡ κατασκευὴ τοῦ τυροῦ τούτου ἐν Ἡπείρῳ ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ κεφαλοτυρίου τύπου βιζέ ἢ βεζιά ὅπερ εἶναι καλυτέρας ποιότητος καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καταναλωτῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ οἷτινες προερίμων τοῦτο πάντοτε τοῦ μανουρίου.

Ἡ συνεπεία τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀπαγόρευσις τῆς ἐξαγωγῆς τυρῶν ἐξ Ἑλλάδος, ἠνάγκασε μεγάλους τινὰς τυρεμπόρους οἷτινες πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἐξῆγον μεγάλας ποσότητας μαλακῶν καὶ σκληρῶν τυρῶν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, νὰ ἀποστέλλωσιν Ἕλληνας τεχνίτας τυροκόμους εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν κυρίως ὡς καὶ εἰς τὴν Σαρδηνίαν ὅπου παράγονται μεγάλαι ποσότητες προβείου γάλακτος οἷτινες κατεσκευάζον τυροὺς κατὰ τὸν τύπον τῶν Ἑλληνικῶν τοιούτων καὶ πρὸ πάντων τῆς φέτας, τοὺς ὁποίους ἀπέστελλον ἐκεῖθεν εἰς τοὺς ἐν ταῖς Ἀμερικανικαῖς ἀγοραῖς πελάτας των. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐξέμαθον τὴν κατασκευὴν τῆς φέτας καὶ οἱ Ἰταλοὶ τυροκόμοι οἷτινες κατασκευάζουσι σήμερον τοιαύτην—καίτοι δὲν καταναλίσκεται ἐν Ἰταλίᾳ—μέγα μέρος τῆς ὁποίας εἰσάγεται καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνταγωνίζεται τοὺς ἐγχωρίους λευκοὺς τυροὺς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γιαούρτην, δὲν εἶναι γνωστὸν πότε αὕτη ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται. Εἰς τοὺς στ. 187—191 (βιβλ. Α') τοῦ Θ. Πτωχοπροδόρου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς:

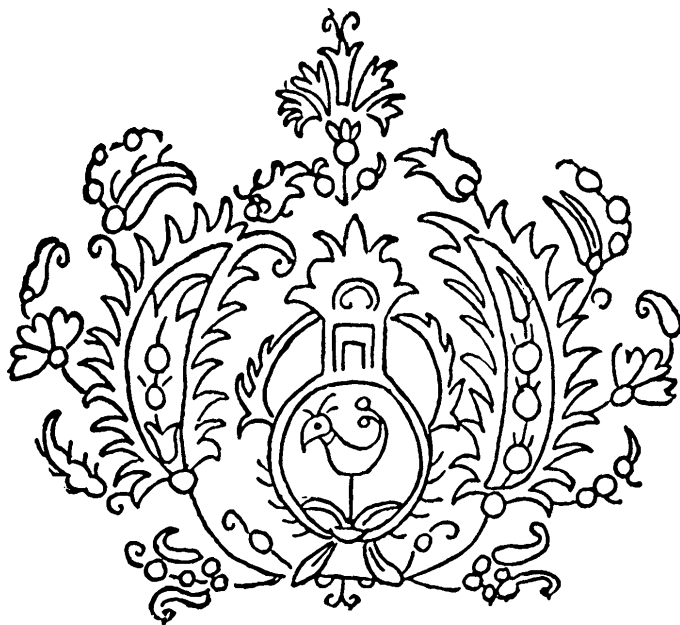
*Ἄν ἤμουν δξυγαλατᾶς, δξύγαλα νὰ πούλουν
τὴν τζούκαν τοῦ ξυγάλακτος ὅς τον νῶμον μου νὰ βάστουν
καὶ ἀπὸ ψυχῆς νὰ στρίγγιζα, περιπατῶν τὰς ρύμνας.
Ἐπάρατε δρουβανιστὸν δξύγαλον, κυράδες
καὶ κείναις ὡς τὸ χρῆζουσιν, σύντομα νὰ τὸ πούλουν*

Τοὺς στίχους τούτους ἀναφέρομεν, διότι ὁ Καθηγητὴς Σίμος Μενάρδος λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ θορύβου ὅστις κατὰ τὸ 1908 ἐγένετο εἰς τὸν τύπον, ἡμέτερον καὶ ξένον, συνεπεία τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Μετσινκῶφ σχετικῶς πρὸς τὰς ἀντιαρτηριοσκληρωτικὰς ιδιότητες τῆς γιαούρτης, ἣν ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπολιτογράφησεν ὡς βουλγαρικὸν προϊόν, ὠνόμασε δὲ καὶ τὸν εἰδικὸν βράκιλλον τῆς γιαούρτης «βράκιλλον βουλγαρικόν», ἔγραψε σχετικῶς τότε εἰς τὸ περιοδικὸν «Μελέτη» (τομ. 8ος σελ. 225), ὡς καὶ εἰς τὴν ἑφημερίδα «Ἑστία» (28—4—908), ὅτι, διὰ τῆς λέξεως «δξύγαλα», ὁ Πρωχοπρόδρομος ἠννῶει τὴν γιαούρτην ἣτις ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ὅτι, ἐπομένως, δὲν ἔπρεπεν αὕτη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς βουλγαρικὸν προϊόν.

Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία, κατὰ τὴν γνώμην μας, ὅτι δξύγαλα, κατὰ τὸν Θ. Πτωχοπροδόρον, δὲν ἦτο ἡ γιαούρτη, ὡς ἀναφέρει ὁ Σ. Μεδάρδος, ἀλλὰ τὸ γνωστὸν «ξινόγαλο»· εἵμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι περὶ τοῦ τελευταίου τούτου πρόκειται, ἐφ' ὅσον παράγεται διὰ κτυπήματος τοῦ δξίνου γάλακτος, ὡς σημαίνει ἡ λέξις «δρουβανιστὸν» καὶ ἐφ' ὅσον αἱ κυράδες ἐχρησιμοποιοῦν μεγάλας ποσότητας τούτου, προφανῶς διὰ λουτρά, ὡς ἔχοντος τὴν ιδιότητα νὰ μαλακῶνῃ καὶ λευκαίνει τὴν ἐπιδερμίδα διὰ τοῦ γαλακτικοῦ δξέος ὅπερ περιέχει. Πάντως ὅμως, ἐφ' ὅσον

γνωρίζομεν ὅτι ἐν Ἀνατολῇ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων παρασκευάζοντο διάφορα προϊόντα διὰ τῆς ζυμώσεως τοῦ γάλακτος, δυνάμεθα ἡ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ γιαούρτη ἦτο προϊόν τῆς Ἀσίας ἐκ τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ διεδόθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἐπιμένως δὲ καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν· οὐδαμῶθεν δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι αὕτη εἶναι βουλγαρικὸν προϊόν ὥστε νὰ δικαιολογῇται ἡ ὑπὸ τοῦ Μετσινιώφ ὀνομασία τοῦ εἰδικοῦ γαλικοβοακίλλου ὅστις παίζει πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ζύμωσιν τοῦ γάλακτος πρὸς παρασκευὴν γιαούρτης, «βακίλλος βουλγαρικὸς» (*Bacillus Bulgaricus*), ἥτις καὶ ἐπεκράτησε σήμερον καὶ ὡς τοιαύτη ἀσπύρεται εἰς τὰ ξένα συγγράμματα. Βραδύτερον, ὅτε διηρηνήθη καλύτερον τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀναφέρεται ὑπὸ τινων συγγραφέων (*A Rollet κ. ἄ.*) ὅτι ἡ γιαούρτη εἶναι προϊόν παρασκευαζόμενον καὶ καταναλισκόμενον ὑπὸ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνετο ἅλως καὶ ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος, εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς ὁποίας ἦτο γνωστὴ ἀνέκαθεν ἡ παρασκευὴ τῆς γιαούρτης, ἀλλὰ δὲν μετεβλήθη ὅμως καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ παράγοντος ταύτην βακίλλου.

(Συνεχίζεται)

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΕΝΤΡΑΣ

Κοινωνιολόγου της ΟΥΝΕΣΚΟ *

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΡΙΩΝ ΠΕΔΙΝΩΝ & ΤΡΙΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡ. ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Ἐὰν τέλος μελετήσωμεν τὴν δραστηριότητα μιᾶς μέσης ἀγροτικῆς οἰκογενείας εἰς τὴν Πυρσόγιαννιν, ἐκεῖ δὲν πρόκειται πλέον περὶ διατροφῆς τῆς οἰκογενείας· ἀλλὰ ἀιλουσίτατα περὶ ἐξασφαλίσεως εἰς αὐτὴν προμηθείας εἰς κηπευτὰ καὶ εἶδη, οἶνον καὶ γαλακτερά. Ἡ οἰκογένεια αὕτη δ' ἀθέτει 800 ξηρικά τ. μ. γῆς κατανεμόμενα εἰς 4 τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἀποτελεῖται ἐξ ὀμπελῶνος 300 τ. μ., ἀποδίδοντος 8 ἑκατόλιτρα οἶνου καὶ τὰ ἄλλα τρία εἶναι χέρσα, ἀποδίδοντα ἐλάχιστα χόρτα καὶ λεπτὴν ξυλείαν. Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἡ οἰκογένεια διαθέτει ἐπὶ πλέον 2 ἀρδευόμενα τεμάχια ἐκ 30 τ. μ. ἑκαστον, τὰ ὁποῖα γοησιμεύουν ὥς λαχανόκηπος καὶ ἀποδίδουν κατ' ἔτος 50 χιλιόγραμμα φασελίων, 12⁰ χλγ. γεωμήλων, περὶ τὰ 100 χλγ. τομάτες καὶ 40 χλγ. κρομμύων. Δύο αἶγες καὶ ὀλίγα πουλερικά ἀποτελοῦν τὸ ὄλον ζοῦκόν κεφάλαιον.

Δυνάμεθα μετὰ περισκέψεως νὰ ἀναθεωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω τοὺς ἀριθμοὺς οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν καλλιεργειῶν. Μερικὰ μὴ ἀρδευόμενα ἐδάφη ἀποδίδουν εἰς δημοτριακὰ τὸ διπλοῦν ἢ τὸ τριπλοῦν τοῦ σπόρου. Αἱ ἀρδευόμεναι καὶ ἐπιστημονικῶς καλλιεργούμεναι γαῖαι τῆς Ἀναγνωσιοπουλείου Γεωργικῆς Σχολῆς ἀποδίδουν 35 κουϊντάλια κατὰ ἑκτάριον.

Φαίνεται ὅτι, ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας, τὸ μέσον εἰσόδημα τῶν ἀρδευομένων γαιῶν εἶναι περίπου 15 κουϊντάλια σίτου καὶ 20 κουϊντάλια ἀραβοσίτου κατὰ ἑκτάριον. Ἐξ ἀντιθέτου, ἡ παραγωγή μηδικῆς εἶναι ἐξαίρετος: 13 τόννοι κατὰ ἑκτάριον.

Αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας διαθέτομεν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀγροτικῆς ἐργασίας εἶναι πολὺ μεταβληταῖ. Εἰς τὰ ὄρεινά, αὕτη ἔχει ἀνατεθῆ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς γυναῖκας. Εἰς τὰ πεδινὰ ὑπάρχει μία κτυπητὴ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν συλλεχθειῶν πληροφοριῶν ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ τῆς πραγματικῶς ἀπαιτουμένης ἐργασίας. Τὰ ἐρωτηθέντα πρόσωπα ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι ὑπερφορτωμένα μὲ ἐργασίας, ἐνῶ συνήθως ἡ ἀπαιτουμένη ἀπασχόλησις διὰ τόσον μικρὰς ἐπιφανείας εἶναι λίαν περιορισμένη. Μία μὴ ἐντατικὴ καλλιέργεια καὶ μὴ βελτιωμένα κτηνοτροφικὰ μέθοδοι δὲν ἀπαιτοῦν πολλὰς ἀσχολίας. Ἀλλὰ ἡ ἐργασία εἶναι πολὺ κακῶς οργανωμένη, αἱ μηχαναὶ ἐλλείπουν καὶ αἱ ἀποστάσεις εἶναι συχνὰ πολὺ μεγάλαι. Ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου. Ὁ καταναλισκόμενος χρόνος διὰ τὴν μετατόπισιν καὶ τὰς μεταφορὰς εἶναι σημαντικός. Παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὀδηγήσουν τὰ ζῶα εἰς μακρυνοὺς βοσκοτόπους καὶ εἰς ποτιστήρια κείμενα πολλάκις εἰς ἀποστάσεις ἐξ ἴσου μακρυνὰς ἐκ τοῦ χωρίου τῶν. Μεταβαίνουν πολὺ μακρὰν διὰ τὴν συλλογὴν φυλλώματος

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 993.

Σημ. «Η. Ε.» Ἡ ὥς ἄνω μελέτη εἶναι ἐντεταγμένη εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου.

διὰ τὰ ζῶα των. Εἶδομεν ὅτι οἱ ἄγροὶ συχνὰ εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ἐκ τοῦ χωρίου, ἤτοι μιᾶς ὥρας πορείας. Δὲν ὑπάρχουν ἀμαξαί, τὰ προϊόντα μεταφέρονται ἐπὶ τῆς ράχews τῶν ζώων. Ἔως ὅτου τὰ ἄλωνιση ἢ ἄλωνιστικὴ μηχανή, ἢ ὁποία περνᾷ ἀπὸ τὸ χωρίον περὶ τὰ τέλη τῆς ἐποχῆς, τὰ προϊόντα ὀφείλουν νὰ ἀποθηκευθοῦν εἰς τὸν τόπον ὅπου σταθμεύει ἡ ἄλωνιστικὴ μηχανή, κατόπιν νὰ μεταφερθοῦν ὁ καρπὸς καὶ τὸ ἄχυρον εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν.

Ἡ συγκομιδὴ βέβαια δὲν εἶναι πλουσία. Ἐκτὸς τούτου, μέρος αὐτῆς χάνεται κατὰ τὴν διαδρομὴν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν, διότι αἱ μεταφοραὶ αὗται εἶναι συνήθως πολὺ μακρυναί. Κατὰ τὸ θερος, ζῶα καὶ ἄγροὶ ἀπορροφοῦν πολὺν χρόνον, ἔνῳ ἢ κυρίως εἰπεῖν ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας αὐτῶν δὲν εἶναι ἀναλόγως σημαντικὴ.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ ἀπασχόλησις τῶν χωρικῶν εἶναι λίαν ἡλαττωμένη.

Μία σαφὴς ἔρευνα περὶ τοῦ ὥραριου καὶ τῆς διαθέσεως τοῦ χρόνου αὐτῶν, φαίνεται νὰ εἶναι ἀταραίτητος, διότι θὰ ἀπεδεικνύετο περισσότερον ἂν ὅ,τι νομίζεται, μέχρι ποίου σημείου οἱ ἐργάται οὗτοι ὑποαπασχολοῦνται. Ἀλλὰ μία τοιαύτη ἔρευνα εἶναι δύσκολον νὰ πραγματοποιηθῇ, διότι ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτας. Οἱ ἐρωτηθέντες πολλάκις καθώριζον τὰς ὥρας κατακλίσεως ἢ ἀνυπνίσεως των, ὑπερβάλλοντες ταύτας κατὰ δύο ὥρας... Ἡ συγκεχυμένη αὖ ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ τοὺς δίδῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐργάζονται περισσότερον ἂν ὅτι ἐργάζονται πραγματικῶς. Αἱ ὀλίγαι οὗτοι σποραδικαὶ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἐξακριβώσωμεν καὶ ἐλέγξωμεν, ἔχουν τὴν σημασίαν των, ἐν τῷ μέτρῳ μιᾶς ἐκσυγχρονισμένης γεωργίας καὶ δὴ ἀρδευομένης τοιαύτης, ἢ ὁποία θὰ ἀπαιτήσῃ μίαν περιορισμένου χρόνου αὐστηρὰν πειθαρχήσιν καὶ ἀπαρχὴν ὀρθολογικωτέρας ἐργασίας. Ὁ σκόπελος οὗτος, φαινομενικῶς ἀκίνδυνος, δύναται, ἐὰν τὸν προσέξωμεν νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸ καλὸν ἥτις ἐκπονηθὲν σχέδιον ἐκσυγχρονισμοῦ.

Εἰς μίαν χώραν καταστραφεῖσαν τελείως κατόπιν μακρᾶς πολεμικῆς περιόδου, ἢ ἀνασύστασις τοῦ κεφαλαίου καὶ αἱ ἐπενδύσεις δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθοῦν ἄνευ τῆς Κυβερνητικῆς συνδρομῆς. Ἡ ἀνασύστασις τῶν χωρίων ἐπραγματοποιήθη χάρις εἰς τὰς ἀποζημιώσεις καὶ τὰς ἐπιχορηγήσεις, ἢ δὲ ἀνακατασκευὴ ἢ ἡ κατ' ἀσκευὴ τῶν ἀρ' εὐτικῶν διοχετεύσεων, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔργον τῶν ἀγροτικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ πιστώσις ἔπαξεν ἐπίσης τὸν ρόλον της. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὰ δύο πεδινὰ χωρία ἐλήφθησαν 167 μακροπρόθεσμα καὶ μεσοπρόθεσμα δάνεια, παρὰ τῆς Ἀγροτραπέζης Κονίτης, δηλαδή, κατὰ μέσον ὄρον, ἕνα δάνειον κατὰ οἰκογένειαν. Τὸ γενικὸν ὕψος τῶν δανεισθέντων ποσῶν ἀνέρχεται εἰς 315.000 δραχ., ἤτοι ὀλιγώτερον τῶν 2.000 δραχ. κατὰ δάνειον καὶ 2.500 δραχ. κατὰ οἰκογένειαν. Τὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια τὰ παραχωρηθέντα εἰς τὰ αὐτὰ χωρία ἀριθμοῦνται, εἰς 94, δηλαδή, ἀντιστοιχεῖ ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς δανείου κατ' οἰκογένειαν, τὰ ὁποία ἀντιπροσωπεύουν συνολικὸν ποσὸν ἐκ δραχ. 465.000, δηλαδή, 5.000 δραχ. περίπου κατὰ δάνειον καὶ 4.000 κατ' οἰκογένειαν. Συνολικῶς κατὰ μέσον ὄρον ἐδανείσθησαν 6.500 δραχ. κατ' οἰκογένειαν εἰς τὰ χωρία ταῦτα κατὰ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη. Τὰ μακροπρόθεσμα καὶ μεσοπρόθεσμα δάνεια παρεχωρήθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ ἐκχερσώσεις (37%), διὰ τὴν φύτευσιν κηδικῆς (20%) ἢ ὀπωροφόρων δένδρων (18%) κυρίως μηλεῶν, τὴν ἀγορὰν ζώων (13%), τὴν κατασκευὴν σιτοβολώνων ἢ διαφόρων καφυγιῶν (9%). Τὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια χρησιμεύουν διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς ἀγορᾶς σπόρων καὶ λιπασμάτων.

Εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία, αἱ πιστώσεις εἶναι ὀλιγώτερον σημαντικαί. Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ χωρία, ἡ ἀναλογία εἶναι ὀλιγώτερα τοῦ ἐνὸς δανείου ἀνὰ κάθε δύο οἰκογενείας. Ὁ μέσος ὄρος τῶν δανείων εἶναι 1000 δραχ., δηλαδή, μία χρέωσις μικρότερα τῶν 500 δραχ. κατὰ οἰκογένειαν. Πρόκειται σχεδὸν πάντοτε περὶ φυτεύσεων μηλεῶν ἢ ἀγορᾶς ψεκαστήρων.

Δὲν ἔχομεν καμμίαν πληροφάνειαν, ἐπὶ τῶν διαπραγματευομένων δανείων τῶν πραγματοποιουμένων ἐκτὸς τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἀναμφιβόλως πολὺ ὀλίγα, διότι παρρηχοῦνται ὑπὸ ἀσυγκρίτως ὑψηλότερους τόνους.

Αἱ πισυδοτήσεις διευκολύνονται πολὺ εἰς τὰ μέλη τῶν συνεταιρισμῶν, τὰ ὁποῖα δὲν χρήζουσιν ἐγγυητῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν δανείου.

Εἰς τὰ ὄρεινά χωρία δὲν ὑφίστανται γεωργικοὶ συνεταιρισμοί, ἀλλὰ μόνον δασικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διάφορον ἔργον.

Ἀντιθέτως ὑπάρχει ἂν εἰς γεωργικὸς συνεταιρισμὸς εἰς ἕκαστον πεδινὸν χωρίον, ἀλλὰ, ἐὰν εἰς τὸ Μάξι οὗτος συμπεριλαμβάνει σχεδὸν ὅλας τὰς οἰκογενείας, εἰς τὴν Ἀετόπετραν περιλαμβάνει μίαν οἰκογένειαν ἐπὶ δύο καὶ μία ἐπὶ τριῶν εἰς τὴν Μελοσόπετραν. Ἐν στενῇ ἐπαφῇ μετὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, ὁ Συνεταιρισμὸς ἀγοράζει ἀπὸ τοῦ ἀγρότου τὰ δημητριακὰ ἰσιν, καθὼς ἐπίσης σπυροὺς μηδικῆς καὶ ξηρὰ ψυχινθῆ, πωλεῖ δὲ εἰς αὐτοὺς σπόρους καὶ λιπάσματα.

Ἡ κάτωθι πίναξ συνοψίζει τὰς κυριωτέρας συναλλαγὰς τὰς πραγματοποιηθείσας συνολικῶς εἰς κάθε χωρίον.

**Δραστηριότης Συνεταιρισμῶν
Κοινοτήτων Μαζίου—Ἀετόπετρας—Μελοσόπετρας**

Συναλλαγὴ	Μάξιον		Ἀετόπετρα		Μελοσόπετρα		Σύνολον	
Ἀγορὰ ἐκ τῶν γεωργῶν	Ποσότης εἰς δκάδ.	Ἀξία εἰς δραχ.	Ποσότης δκάδ.	Ἀξία δραχ.	Ποσότης δκάδ.	Ἀξία δραχ.	Ποσότης δκάδ.	Ἀξία δραχ.
Σίτος	20.000	80.000	18 000	72 000	3 000	12 000	41.000	164 000
Σπόροι μηδικῆς	140	5.600	130	5 200	2.000	80 000	2.270	90.800
Φακὰ	—	—	—	—	1.450	8.700	1.450	87 000
Σύνολον		85.600		77.200		100.700		263.500
Πωλήσεις εἰς γεωργοὺς								
Σίτος	8 000		1.400		1.100		10.400	
Ἀραβόσιτος	75		3		70		148	
Σπόρος μηδικῆς	105		94		183		382	
Λιπάσματα	58.300		58.700		14.800		131.800	

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν ἀντιπροσωπεύουν παρὰ ἓν μέρος τῶν συναλλαγῶν τῶν καλιεργητῶν, οἱ ὁποῖοι δύνανται ὡσαύτως νὰ ἀπευθυνθοῦν ἀπ' ἐθελίας εἰς ἄλλους ἀγρότας ἢ ἐμπόρους (ἐκτὸς τῆς προμηθείας λιπασμάτων). Ἡ διαχωριστικὴ αὐτόρκεια τῶν περισσοτέρων ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων ἐπιδέχεται ἐλαχίστως ἀγορὰς καὶ μίαν περιορισμένην ἐμπορίαν, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνεται εἰς μικρὰς ποσότητας καὶ ὑπὸ διαφόρων ἀγοραστῶν.

Εἶναι λοιπὸν σχεδὸν ἀδύνατον νὰ σχηματίσωμεν μίαν γενικὴν εἰκόνα τῶν πωλήσεων καὶ ἀγορῶν ἐκάστου χωρίου. Διότι, ἡ παραγωγή, ἡ ὁποία ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἀσήμαντος, δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἐμπορίας κατὰ τὸ μέγιστον μέ-

ρος αὐτῆς. Ἐχομεν τὴν περίπτωσιν τῶν σπόρων μηδικῆς, ἡ ὁποία ἀποδίδει 80.000 δραχ. εἰς τὴν Μελισσόπειραν (μόνον ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν Συνεταιρισμῶν). Εἰς τὸ Ἐλεύθερον τὰ χρηματικὰ ἔσοδα τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας περιορίζονται εἰς τρία τινα.

Μικρὴ κτηνοτροφία	400 αἰγοπρόβατα	100.000 δραχ.
Ξηροὶ φασιόλοι	1 50' δκάδες	22 500 »
Καρνα	2.500 »	20.000 »
		142.500 »

Ὑπάρχουν, λοιπόν, εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, κατὰ κάποιον τρόπον, δύο τομεῖς εἰς τὴν γεωργίαν τοῦ χωρίου. Ἐν πρώτοις, ἡ γεωργία αὐτοκαταναλώσεως ἡ ὁποία προορίζεται πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν μεταξὺ τῶν γειτόνων καὶ τοῦ παντοπώλου τοῦ χωρίου. Οὗτος πωλεῖ ζυμαρικά, ὄρουζαν, ἔλαιον, πετρέλαιον καὶ δέχεται συχνὰ νὰ πληρωθῇ μὲ ἀυγά, ὄσπρια καὶ ἐνίοτε δημητριακά.

Τοιοῦτο ῥόπως ἐξασφαλίζεται μιὰ ἐργασία συναλλαγῆς ἐντὸς τοῦ χωρίου, μεταξὺ τῶν κατοίκων αὐτοῦ καὶ ἐν εἶδος ἐμπορίας περιορισμένης μορφῆς μὲ τὸ ἔξωτερικόν.

Β'. Ἐμπορεύσιμα προϊόντα: Τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς παραγωγῆς πωλεῖται ταῦτα κυρίως ἀποτελοῦνται ἀπὸ κρέας, ξηρὰ ψυχανθῇ, σπόρους μηδικῆς καὶ ζωοτροφὰς (αἱ ὁποῖαι πωλοῦνται εἰς τὸν στρατόν). Εἰς τὰς πεδιάδας ἡ καλλιέργεια εἰδῶν διατροφῆς παρουσιάζει, κατὰ τὰ εὔφορα ἔτη, περισσεύματα, τὰ ὁποῖα δὲν καταναλίσκονται καὶ ἐπομένως πωλοῦνται. Εἰς τὰ ὄρεινά, οὐδέποτε ἐπαρκοῦν διὰ τὴν διατροφήν τοῦ χωρίου. Τὸ Ἐλεύθερον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν πλέον ἐξελιγμένην γεωργίαν, ὀφείλει νὰ ἀγοράζῃ ἄλευρον ἀξίας 200.000 δραχ. κατ' ἔτος, ποσὸν ἀνώτερον τοῦ λαμβανομένου ἐκ τῆς πωλήσεως ὅλων τῶν γεωργικῶν προϊόντων αὐτοῦ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς καλλιτέρας τῶν περιπτώσεων, εἰς τὰ ὄρεινά, τὸ ἔλλειμμα τῆς παραγωγῆς εἰδῶν διατροφῆς, δὲν ἀντισταθμίζεται τελείως διὰ τῆς πωλήσεως ἐμπορευσίμων προϊόντων. Εἰς τὰς χειρότερας τῶν περιπτώσεων εἰς τὴν Πυρσόγιαννην, εἶδομεν, ὅτι ἡ γεωργία προμηθεύει κηπευτικά, γάλα καὶ οἶνον. Τὸ κρέας, ὁ ἄρτος καὶ μέρος τῶν κηπευτικῶν ὀφείλουν νὰ εἰσάχθωσιν. Εἶναι μιὰ γεωργικὴ δραστηριότης, πλησιάζουσα μᾶλλον τὴν γεωργίαν ἐνὸς προαστείου μεγολουπόλεως, παρὰ τῆς τοιαύτης ἐνὸς χωρίου ὑπαίθρου.

Ἐξωγεωργικαὶ δραστηριότητες

Κάθε χωρίον ἔχει τὸν ἱερέα του, τὸν διδάσκαλόν του, τὸν ἀγροφύλακα καὶ τὸν καφεπαντοπώλῃν του. Εἰς τὰ πεδινὰ εἶναι τὰ μόνα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν μίαν κυρίως γεωργικὴν ἀπασχόλησιν, τοῦτο ὅμως δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ καλλιεργοῦν ἕνα κομματάκι γῆς καὶ νὰ ἐκτρέφουν μερικὰ ζῶα. Εἰς δύο ἐκ τῶν χωρίων μας ὑπάρχουν ἐπίσης δύο διδασκάλισσαι διὰ τὸ «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ».

Οἱ μισθοὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀντιπροσωπεύουν ἕνα χρηματικὸν εἰσόδημα κατὰ μῆνα ἐκ δραχμῶν 5.000. Εἰς κάθε χωρίον ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ἄλλας 3 500 δραχ. περίπου, ἐὰν ὑπάρχει εἰς αὐτὸ «Παιδικὴ Στέγη». Ἀλλὰ ἐκ τῶν μισθῶν τούτων, μόνον μέρος αὐτῶν καταναλίσκεται εἰς τὸ χωρίον. Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος, ὁ Γραμματεὺς καὶ ἐνίοτε εἰς ἕως κοινοτικὸς ὑπάλληλος πληρώνονται ἐκ τοῦ Κοινοτικοῦ Ταμείου (μεταξὺ 1000 καὶ 1.500 δραχ. τὸν μῆνα ὅλοι μαζί). Τὰ εἰσοδήματα τοῦ καφεπαντοπώλου εἶναι δύσκολον νὰ ὑπολογισθῶσιν, διότι ποικίλουν ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων καὶ συγχέονται ἐν μέρει μὲ τὰ ἀγροτικὰ ἔσοδα. Ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς διαφόρους κρατικὰς συντάξεις, τὰ εἰ-

σοδήματα τῶν κεφαλαίων καὶ τὰ χρηματικὰ ἐμβόσματα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὰ ὅποια ἔχουν τὴν σημασίαν τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀναλόγως τοῦ χωρίου, συνήθως περισσότερον εἰς τὰ ὄρεινά παρὰ εἰς τὰ πεδινά. Δυνάμεθα ὁπωσδήποτε νὰ ὑπολογίσωμεν τὰ ἔσοδα ταῦτα ἄνω ἢ 200 000 δραχμῶν ἐτησίως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία διάταξις πρὸ χωρημένου μεγέθους καὶ ὑπὸ τύπον ἐνδεικτικόν.

Ὁφείλομεν πλέον τούτων νὰ ὑπολογίζωμεν τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐκάστοτε ἐκτελουμένων σποραδικῶν ἐργασιῶν τῶν ἀνδρῶν, συχνότερον ὑπὸ μικρὴν χειρωνακτικῶν δημοσίων ἐργασιῶν, ὁδοὶ κ.λ.π. Εἰς τὸ ἴαδε πεδινὸν χωρίον (Ἀειόπετρα 3 0 0 ἡμερομίσθια πρὸς 40 δραχ. κατὰ μέσον ὅρον ἀντιπροσωπεύουν ἓνα γενικὸν εἰσοδήμα διὰ τὸ χωρίον ἐξ 140 000 δραχ. ἐτησίως). Ὁ ἀριθμὸς οὗτος φαίνεται καὶ ἂν μέσον ὅρον βᾶσιμος διὰ ἓνα πεδινὸν χωρίον τὸ ὅποιον θὰ ἔχη οὕτω ἐν ἐξωγεωργικὸν εἰσοδήμα ἐτήσιον ἐκ 350.000 δραχμῶν περίπου· εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἡ συνολικὴ ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ὑπεργίση ἀνωτέρα τοῦ ἐνὸς ἑκατομυρίου δραχμῶν· ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο πηγῶν εἰσοδήματος εἶναι 75% καὶ 25%, τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τοῦ χωρίου, εἶναι δὲ τὰ τρία πεδινὰ χωρία μας (αἱ ἴσως 8 χωρία πεδινὰ) ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχουν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐξωγεωργικῶν εἰσοδημάτων.

Εἰς τὰ ὄρεινά ἡ κατάστασις εἶναι τελείως διαφορετικὴ, ἐξ αἰτίας τῆς ἐποχικῆς μετανασθεύσεως. Ἡ περίπτωσις τοῦ Ἐλευθέρου εἶναι κατὰ τι ἰδιόζουσα, ἐφ' ὅσον ἡ γεωργία ἔχει κάποιαν πραγματικὴν σημασίαν. Ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν μας ἀριθμῶν, τὸ γεωργικὸν εἰσοδήμα θὰ εἶναι 610 000 δραχ. καὶ τὰ ἄλλα εἰσοδήματα θὰ ἀντιπροσωπεύουν 475.000 δραχμάς, τὰ ὅποια κατανεμονται ὡς ἑξῆς:

Μισθοὶ (κτίσται καὶ διάφοροι ἐργάται)	263 000
Μισθοὶ μελῶν τοῦ Δημοτικοῦ Συνεταιρισμοῦ	36.000
Πληρωμαὶ δημ. υπαλλήλων, εἰσοδήματα κλπ.	105.000
Ἑνοίκια καὶ βοσκότοποι	36 000
Διάφορα (εἰσοδήματα κεφαλαίων, χρηματικὰ ἐμβύσματα κλπ.)	35 000
	475.000

Οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν ἐνδεικτικὴν ἀξίαν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὀφείλομεν νὰ τοὺς αὐξήσωμεν κατὰ 20% διὰ νὰ πλησιάσωμεν περισσὸν τὴν πραγματικότητα. Θὰ ἐπέλθῃ λοιπὸν ἰσότης μεταξὺ τῶν γεωργικῶν καὶ τῶν ἄλλων εἰσοδημάτων. Διὰ τὰ δύο ἄλλα χωρία, οἱ ἀριθμοὶ μας ἀποτελοῦν θέμα μεγάλης ἐπιφυλάξεως, προκεμένου νὰ τοὺς θωρήσωμεν ἀκριβεῖς. Ὑπενθυμίζωμεν ἁπλῶς ὅτι ἡ γεωργία προμηθεύει πρὸς τὸ 1/3 τῶν εἰσοδημάτων εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸ 1/4 εἰς τὴν Πυρσόγιαννην. Εἰς τὰ δύο ταῦτα χωρία τὸ ἐμπόριον ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ πραγματικῶν μικρῶν κωμποπόλεων. Ὑπάρχουν 5 παντοπωλεῖα (τὰ ὅποια πωλοῦν ὀλίγο ἀπὸ ὅλα), ἓνα καπνοπωλεῖον, δύο ἔως τρία καφενεῖα, εἰς κομμωτήs, ἓνα ἢ δύο κρεοπωλεῖα. Μερικὰ καταστήματα εἶναι καλῶς ἐφωδιασμένα καὶ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν εὐπορίας.

Ἀντιθέως, ἡ τοπικὴ βιοτεχνία ἔχει ἐξαφανισθῇ. Εἶναι ζήτημα ἂν ἔμεινεν εἰς ὑποδηματοποιὸς καὶ εἰς ξυλουργὸς εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν. Εἰς τὴν Πυρσόγιαννην διαμένει εἰς ὑδραυλικὸς, εἰς λεπιουργός, εἰς σαγματοποιός, εἰς κομμωτήs, τρεῖς ὑποδηματοποιοὶ καὶ δύο ράτται. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποδεικνύουν ἀκόμη μίαν φορὰν πόσον πολιτισμένον εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο. Ὑπάρχουν ἐπίσης δύο νεαρὰ κορίτσια, τὰ ὅποια ἔχουν ἀπὸ ἓνα ἄργαλειόν καὶ κατασκευάζουν σκεπάσματα ἐπὶ παραγγελίᾳ. Αὗται ἀντιπροσωπεύουν, κατὰ τρόπον τινά, μίαν τάσιν ἀναδημιουργίας τῆς ἐκ παραδόσεως βιοτεχνίας, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρχουν

ἀκόμη περί τοὺς 100 ὀργαλειοὺς εἰς τὸ χωρίον.

Αἱ ἐπιχορηγήσεις τοῦ ἐράνου τῆς Βασιλίσσης διὰ τὴν «Παιδικὴ Στέγη» εἰς τὴν Ἀειόπετραν, Μελισσόπετραν καὶ Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ ἡ Οἰκοκυρικὴ Σχολὴ τῆς Πυρσόγιαννης, ἐδοκίμασαν νὰ ἀναπτύξουν ἐκ νέου τὴν βιοτεχνίαν ταύτην, διδάσκουσαι εἰς τὰ νεαρὰ κορίτσια τὴν τέχνην τῆς ὑφάσεως.

Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐγένεν εὐμενῶς δεκτὴ καὶ ἀπέδωσε πολὺ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ προικιὰ τῶν νεαρῶν δεσποινίδων ἐπλουτίσθησαν μὲ σκεπάσματα καὶ σενδόνας ὑφασμένας ὑπὸ τῶν ἰδίων καὶ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῶν διδασκαλισσῶν (Οἰκοκυρικῆς). Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, οἱ ἄρρενες, ἐδιδάχθησαν νὰ ἐπεξεργάζωνται τὸ ξύλον ὑπὸ τῶν διδασκάλων, τῶν ἀγροτοπαίδων τῆς «Στέγης τοῦ παιδιοῦ».

Εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἀναγεννᾶται μία βιοτεχνία αὐταρκείας, ἓνα εἶδος «ἐξοικο-ομήσεως», ἡ ὁποία ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζήσουν ἀειώτερα κατασκευάζοντες οἱ ἴδιοι τὰ σκεπάσματά των ἢ τὰς ὀρφὰς τῶν οἰκίων των. Εἶναι δηλαδὴ μία μεγάλη αὐτοεξυπηρέτησις. Ὅφειλομεν νὰ δοκιμάσωμεν νὰ ἀναπτύξωμεν μίαν ἐμπορεύσιμον βιοτεχνίαν, παράγοντες ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ πωληθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν τῆς περιοχῆς, εἶδη κοινῆς χρήσεως ἢ ἀντικείμενα λαϊκῆς τέχνης, πρὸς ὄφελος τῶν τουριστῶν. Καὶ ἡ βιοτεχνία αὕτη ὀφείλει νὰ δώσῃ ἐργασίαν, κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς ἄρρενας, οἱ ὅποιοι ὑποαπασχολοῦνται, ἐνῶ οἱ γυναῖκες, συνήθως, εἶναι ὑπερφορτωμέναι μὲ τὰς γεωργικὰς καὶ οἰκιακὰς ἐργασίας.

Δὲν γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι διὰ τῆς βιοτεχνίας εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθοῦν προϋποθέσεις αἰσθητικῆς αὐξήσεως εἰσοδήματος τοῦ χωρίου. Ἡ προσπάθεια ὅμως αὕτη τείνει νὰ προσκρούσῃ εἰς δύο δυσκολίας: α) Ἡ ὑφαντικὴ βιοτεχνία θεωρεῖται εἰς τὸν τόπον ὡς γυναικεῖα ἀπασχόλησις καὶ οἱ ἄνδρες θὰ ἐδίσταζαν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ αὐτήν, μὲ τὴν ἐν ὕψισιν οἱ ἡ ἀπασχόλησις αὕτη θὰ τοὺς ὑπεβίβαζε. β) Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, ὀφείλομεν νὰ προβλέψωμεν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ἀνγορῶν διαθέσεως καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποκτήσουν οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πηγὴν τοῦ εἰσοδήματος τούτου. Οἱ συνεταρισμοὶ οἱ διαθέτοντες καταστήματα πωλήσεως εἰς τὰ τουριστικὰ κέντρα τῆς χώρας δὲν θὰ δυσκολευθοῦν νὰ προσελκύσουν τὴν τουριστικὴν πελατείαν, ἡ ὁποία δυσκόλως ἱκανοποιεῖται ἀπὸ τὰ «ἀναμνηστικὰ ἀντικείμενα» τὰ προσφερόμενα ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδείων.

Τὸ δάσος ἀντιπροσωπεύει μίαν ἀξόλογον πηγὴν εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως εἰς μερικὰ ὄρεινὰ χωρία. Προσωπικῶς οἱ οἰκογένειαι κατέχουν συχνὰ μίαν μικρὰν δασωμένην ἐπιφάνειαν, κεκαλυμμένην ὑπὸ θιάμων παρὰ σπιροφυῶν. Τὸ μικρὸν αὐτὸ τμήμα προμηθεύει ὀλίγην καύσιμον ξυλείαν καὶ φύλλα ἰομῆς, ἀλλὰ μόνον τὰ κρατικά καὶ κοινοτικά δάση ἐπιτρέπουν πραγματικὰς ὑλοτομήσεις.

Εἰς τὸ Ἐλεύθερον, ὁ Δασικὸς Συνεταιρισμὸς ἀναλαμβάνει τὴν ὑλοτόμησιν τῆς ξυλείας, τὴν ὁποίαν ἡ δασικὴ διαχείρισις τοῦ ἀναθέτει νὰ ἐκτελέσῃ εἰς τὸ κρατικὸν δάσος, τὸ ὁποῖον καλύπτει μέγα μέρος τῆς Κοινοτικῆς ἐπιφανείας.

Πρόκειται πρακτικῶς περὶ ἑνὸς Συνεταιρισμοῦ ἐργατῶν—ὑλοτόμων καὶ τὸ μόνον δασικὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον εἰσάγεται εἰς τὸ χωρίον εἶναι τὰ ἡμερομίσθια τῶν ὑλοτόμων τούτων (360.000 δραχ. τὸ ὅλον).

Εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευήν, ἀντιθέτως, τὸ δάσος ἀνήκει εἰς τὴν Κοινότητα. ἡ ὁποία τὸ ἐκμεταλλεύεται ἀπ' εὐθείας, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας.

Ἐκτὸς τῶν ἡμερομισθίων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται ὡς ὑλοτόμοι, ἡ πώλησις τῆς ξυλείας προμηθεύει εἰσοδήματα λίαν σημαντικὰ εἰς τὸν Δῆμον, ἀπὸ 1', ἕως 2 ἑκατομμύρια δραχ. ἑτησίως (τὸ ἐν τέταρτον τοῦ ὅλου εἰ-

σοδήματος). Χάρης εις τὰ ἀξιόλογα ταῦτα εἰσοδήματα, ἡ Κοινότης ἡδυνήθη νὰ οἰκοδομήσῃ ἓνα νέον Δημαρχεῖον καὶ νὰ χρηματοδοτήσῃ ἓνα Συνεταιρισμὸν ἐσωκοινοτικὸν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὁδῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου δὲν ἐπωφελοῦνται ἀμέσως ἀπὸ τὸ κοινοτικὸν δάσος παρὰ μόνον ἐπ' εὐκαιρίαν τῶν γάμων τῶν. Τότε τοὺς παραχωρεῖται τεχνικὴ ξυλεία διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς οἰκίας τῶν.

Τοῦτο γίνεται ἀφορμὴ νὰ λέγεται ὅτι «ἡ Κοινότης εἶναι πλουσία, ἀλλὰ οἱ κάτοικοι τῆς πτωχοί».

Εἰς τὴν Πυρσόγιαννην τὸ Κοινοτικὸν δάσος δὲν τοὺς προμηθεύει παρὰ μερικὰς ἰσχνὰς ὑλοτομήσεις. Γενικῶς μία συστηματικὴ ἀναδάσωσις τῆς περιοχῆς θὰ ἐπρομήθευε εἰς τὰ χωρία ἀξιόλογον πλοῦτον. Αἱ φυτευμέναι μὲ ὑψηλόκορμα δένδρα ἐκτάσεις εἶναι μηδαμιναὶ ἐν συγκρίσει μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐκτάσεις τὰς κεκαλυμμένας ὑπὸ πρεμνοφυτῶν δασῶν ἢ ἀπλῶς γυμνὰς καὶ αἵτινες ἐκίθηνται ἀπροστίτευτοι εἰς τὴν ὁρᾷσιν τῶν διαβρώσεων. Ἡ βελτίωσις τῶν σινηθῶν τούτων, ἀποτελεῖ ἔργον μακρᾶς π.οῆς. διὰ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται δραστηρίως ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία.

Τὸ σημαντικώτερον εἰσόδημα τῶν ὀρεινῶν χωρίων ἀποτελοῦν τὰ προσποριζόμενα χρήματα ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐποχιακῆς τῶν μεταναστεύσεως. 120 κτίσται ἀναχωροῦν πρὸ τοῦ Πάσχα ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννην διὰ νὰ ἐπιστρέψουν ἐκεῖ πρὸ τῶν Χριστουγέννων· ὑπάρχουν ἐπίσης 120 κτίσται εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ περὶ τοὺς 20 μόνον εἰς τὸ Ἐλεύθερον. Ἡ πρόσληψις αὐτῶν γίνεται διὰ τῆς ἐκ παραδόσεως μεθόδου. Μερικοὶ ἐπιστρέφουν κατ' ἑτοὺς εἰς τοὺς ἰδίους ἐργολάβους, ἄλλοι συχνὰ εὐρίσκουν ἐργασίαν μεταβαίνοντες ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν ἢ ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον ἢ τέλος ἄλλοι εἰδοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ ὑπὸ γνωστῶν ὅτι ὑπάρχει κάπου ζήτησις ἐργατῶν. Οἱ νεαροὶ ἄρρενες ἀναχωροῦν μὲ τὸν πατέρα τῶν ὑπὸ τὴν ἰδιότητα βοηθῶν καὶ δὲν πληρώνονται ἰδιαιτέρως· ἀπλῶς ἢ πληρωμὴ τοῦ πατρὸς αὐξάνεται κατὰ τι. Τὸ ἡμερομίσθιον ποικίλλει ἀπὸ 60 δραχ. εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας ἕως 120 δραχ. διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ περὶ τὰς 100 δραχ. διὰ τὰ χωρία τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐντὸς τοῦ ἔτους εἰς κτίστης δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ κατὰ μέσον ὅρον 150 ἡμερομίσθια, ἀσχολεῖται τὸ ἡμ.συ τοῦ χρόνου καὶ κερδίζει συνολικῶς εἰς μίαν ἐπαρχιακὴν πόλιν περίπου 15.000 δραχ. ἐκ τῶν ὁποίων ἐξωδεύει περὶ τὸ ἥμισυ διὰ τὴν συντήρησιν του καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀποστέλλονται εἰς τὴν οἰκογένειαν. Συνολικῶς οἱ κτίσται φέρουν εἰς τὴν Πυρσόγιαννην περίπου ἓν ἑκατομμύριον δραχμὰς καὶ ἄλλα τόσα εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευήν.

Ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἡ προσωρινὴ αὕτη μετανάστευσις δικαιολογεῖται πλήρως. Μία οἰκογένεια διαθέτουσα εἰς τὸ χωρίον μίαν οἰκίαν, ἓνα κομματάκι γῆς καὶ μερικὰ ζῶα, δύναται νὰ ζήσῃ μὲ τὰ χρηματικὰ ἐμβάσματα καὶ μερικὰ μικρὰ συμπληρωματικὰ εἰσοδήματα. Ἐνα μικρὸν κεφάλαιον, ἐξασφαλίζει τὴν διαβίωσιν εἰς τὸ χωρίον, πρὸς ὅλην τὴν ἐπιπρόσθετον δαπάνην, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἐργάτου μακρὰν τῆς οἰκογενείας του.

Ἐὰν ἡ οἰκογένεια μετετοπίζετο εἰς τὸν τόπον τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνδρός, δὲν θὰ εἶχε πλέον τὰ μέσα νὰ ζήσῃ, διότι ἡ πώλησις τῆς οἰκίας καὶ τῶν ἐδαφῶν θὰ ἐγένετο εἰς χαμηλὴν τιμὴν καὶ μόλις θὰ ἤρκει διὰ τὴν ἀγορὰν ἑνὸς παραπήγματος εἰς τὴν πόλιν. Θὰ ἀντιβλάσσετο δηλαδὴ μία ἀνεπὶ κατωικία διὰ μιᾶς μὴ ἀνέτου τοιαύτης καὶ ἐπὶ πλέον θὰ ἐχάνοντο τὰ ὄφλη ἐκ τῆς γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς. Ἐκτὸς τούτου, ὁ ἐργάτης θὰ χάσῃ τὴν εὐχέρειαν μὲ τὴν ὁποίαν κινεῖται ἐν παραμείνῃ πλησίον τῆς οἰκογενείας του. Τέλος αἱ πολλαπλαεῖς εὐκολαὶ καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια, ἡ ὁποία παρέχεται εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, δὲν θὰ ὑφίστανται εἰς τὰς πόλεις.

Εἰς ὅλα αὐτὰ ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ ζωὴ εἰς τὴν πόλιν εἶναι

ἀκριβώτερη ἀφ' ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ἐπὶ πλέον ἢ ἐργασία τῶν οἰκοδομῶν, οὕσα ἐποχιακή, θὰ ὑπεχρέωνε τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας ὁπωσδήποτε νὰ μείνῃ ἀεργὸς διὰ πολλοὺς μῆνας. Ἐπομένως ἡ πρόσκαιρος αὕτη μετανάστευσις ἀποτελεῖ ἓνα οἰκονομικὸν ὑπολογισμὸν καλῶς μελετημένον, ὃ ὁποῖος ἀναγκάζει τοὺς ἐργάτας νὰ χωρίζωνται ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των, ἐπὶ 8 ἕως 9 μῆνας.

Ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, τὰ μειονεκτήματα τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι πρόδηλα καὶ εἶναι περιττὸν νὰ ἐπιμελινώμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ εἶναι ἀδύνατος, αἱ συνιῆται διαβιώσεως πενιχραὶ διὰ τὸν σύζυγον καὶ τὴν σύζυγον, ἐπιπροσθέτως παρατηρεῖται ὑπερργασία διὰ τὰς γυναῖκας, ἀνεργία διὰ τὸν ἄνδρα κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ εἰς τὸ χωρίον, δυσκολίαι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παιδιῶν κ.λ.π. Ὅφειλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ζωὴ εἰς τὰ χωρία ἐξασφαλίζει εἰς τὴν οἰκογένειαν μίαν κοινωνικὴν θέσιν ἀνωτέραν ἐκείνης τὴν ὁποῖαν θὰ εἶχεν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου αὕτη δὲν θὰ ὑπελογίζετο παρὰ ὡς μίαν ἐργατικὴν οἰκογένειαν. Ἀντιθέτως, εἰς τὸ χωρίον, αὕτη διατηρεῖ τὴν ἐκ παραδόσεως κοινωνικὴν τῆς κατάταξιν.

Ἐγκαταλείποντες τὰ χωρία των θὰ ἔχουν τὸ συναίσθημα ὅτι ἡ κατάταξις αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν διαβάθμισιν ὑπεβιάσθη. Χωρὶς ἀμφιβολίας, αὕτη εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν οἱ κάτοικοι δηλώνουν εὐχαρίστως, ὅτι ἀγαποῦν τὸ χωρίον των καὶ ὅτι δὲν τὸ ἐγκαταλείπουν δι' ὅ,τι δήποτε εἰς τὸν κόσμον. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι συνδέονται συναισθηματικῶς μὲ αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν καθαρά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ὀφέλη τοὺς συγκρατοῦν.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐπάγγελμα, δηλαδὴ εἰς τὴν πόλιν, τὸ μειονέκτημα αὐτῆς τῆς διπλῆς ζωῆς καὶ ὅχι εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ τοὺς προσφέρῃ τὰ μέσα διαβιώσεως. Οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ τὰ τέκνα του νὰ γίνουν κτίσται καὶ ἡ πόλις τοῦ κτίστου δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστος.

Ποῖοι ἐπιθυμοῦν ὅπως τὰ τέκνα των ἀναχωρήσουν εὐθὺς ὡς τελειώσουν τὰς σπουδὰς των. Ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀμφιλογίας θὰ ἐπανέλθωμεν.

Ἐν τούτοις, μόλις παρουσασθῇ μίαν εὐκαιρίαν, ἐπιτρέπουσα εἰς τὸν κτίστην νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν οἰκογενειάν του εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἀμελεῖ νὰ τὸ πράξῃ.

Ἡ εὐκαιρία αὕτη βασίζεται ἐπὶ τριῶν γεγονότων:

α) Ἐπὶ μιᾷ ἐξησφαλισμένης σταθερᾷ ἐργασίᾳ.

β) Ἐπὶ διαθέσεως ἐπαρκοῦς κεφαλαίου διὰ τὴν ἀγορὰν οἰκίας (ἐνδέχεται νὰ διατεθῇ μέρος αὐτῆς πρὸς ἐνοικίαν) καὶ

γ) Ἐκ τῆς παρουσίας τέκνου ἢ συγγενοῦς τινὸς διαβιοῦντος εἰς τὴν πόλιν (ἰδιαιτέρως μικροῦ Δημοσίου ὑπαλλήλου), ὃ ὁποῖος θὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ εἴδωρουν εἰς τὰς πόλεις τὰ πλεονεκτήματα τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας καὶ μίαν κοινωνικὴν κατάταξιν ἀνάλογον ἐκείνης τὴν ὁποῖαν εἶχον εἰς τὰ χωρία των.

Ὁ συνδυασμὸς δύο ἢ τριῶν τοιούτων συντελεστῶν συντείνουν εἰς τὸ νὰ διευκολυνθῇ ἔτι περισσότερο ἡ ἐγκατάστασις των.

Τὰ ὁρεινὰ ταῦτα χωρία εἶναι, λοιπόν, κατὰ μέγα μέρος, τόπος παραμανῆς τῶν μεταναστευόντων εἰς τὰς πόλεις ἐργατῶν καὶ ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὰ προάστεια. Εἶναι πολὺ ἐκπληκτικὸν τὸ νὰ συναντῶνται, μακρὰν παντὸς ἀξιολόγου ἀστικοῦ κέντρου, ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα μιᾶς προαστικῆς περιφερείας. Ὑφ' ὥρισμένην ἔννοιαν, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, μὲ ἐπιχειρήματα θετικὰ, τὴν διαβιβάζωσιν, φαινομενικῶς παράδοξον, ὅτι τὰ βουνὰ τῆς Ἠλείου δὲν εἶναι παρὰ προάστεια τῶν Ἀθηνῶν ἢ καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Νέας Ὑόρκης.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΜΙΞΗ*

Μιά κυρά, μιὰ ἀρχόντισσα
(πόρτα ἐγὼ δὲν θρόνισσα)
μιὰ γαλιάντρα, πῶς καὶ τί,
πῆρε τὸ σιρατὶ - σιρατὶ
κι' ἀνεβαίνει στὸ βουνό,
ποὺ κοιτάει τὸν οὐρανό,
ψάχνοντας γι' ἀγριόκρινα,
μῶκρινες καὶ σῶκρινες.

Κεῖ π' ὀλοτριγύριζε,
καὶ λουλούδια μύριζε,
βλέπει πέρα σὲ ραϊδιὸ
στ' ἀκρονύχια τῶν ποδιῶ
σκαλωμένο γιὰ κλαροί,
γιὰ φουντίτσα τρυφερή,
τὸ κατσίκι τ' ἄπιαγο
(πόση πίκρα νᾶπια γώ!)

Ἔ'Ελα, ἀγριοκάτσικο,
(κι' εἶμαι ἀπ' τὸ Μπουγάτσικο),
σοῦχω ἄλάτι, ἀκοῦς καλά;»
δείχνει, κι' ὅλο τὸ μαυλᾷ

καὶ τὰ χέρια της ἀνεῖ
μὲ καλόπιαστη φωνή:
«γλύψ' τὰ χεροπάλαμα
νὰ σὲ κάνω μάλαμα.»

Ἔ'Ελα, ἀναποδούτσικο,
(κέρατό μου κούτσικο)
καὶ στὸ καψαλὸ μαλλί,
θὰ σοῦ βάλω χαῖμαλί,
θὰ σὲ πάρω σιτὸν ὄντα
γιὰ νὰ σ' ἔχω πιδ κοντά,
κακομαθημένο μου,
θεραπιά τῶν φρένων μου».

Τρέχει στὸ ξεγέλασμα
τ' ἄμοιρο μὲ βέλασμα,
τριγύρι - τριγύρι καὶ τὸ κυπρί
σιτὸν κατήφορο βαρεῖ,
καὶ πετάει ἀπὸ χαρὰ
κείνη ποὺ τὸ λαχταρᾷ,
νὰ πηδήξει ἀπάνω της
(συντριβόφια ἀστεφάνωτης).

Πέστε σεῖς, μὴρ βλάμηδες
(τῶν μουσῶν χαράμηδες)
σὴν τι διάφορο ἔχω γώ
μὲ τ' αὐτὰ ποὺ μολογῶ
καὶ σᾶς πῆρα καὶ τ' αὐτιά
ψαλμουδώντας γι' ἀρχοντιά
μιᾶς ἀηδονολάλητης
π' νὰ γενεῖ χαλόλι της

Ἀθήνα 1947

Γ. Κοντομάχης

(*) Σημείωση: Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι ἀνέκδο-
το καὶ τὸ πρόσφερε, ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τοῦ ἀρχεῖο, ὁ
συνεργάτης τῆς «Η.Ε.» κ. Παντ. Κοντομάχης, ποὺ ὑπερ-
τεῖ ὡς φιλόλογος στὴ Λευκάδα.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΗΤΑΝ ΚΑΙ ΔΕΝ ΗΤΑΝ

Γρηγόρη τὸν ἔλεγαν κι' ἦταν ἀνακατωμένος μὲ τὸν ἀνεμο, τὸ χιόνι καὶ τὸ δούισμα τῶν πεύκων πάνω σὲ μιὰ κορυφή τοῦ Πηλίου. "Ἐνα στοιχεῖο κι' αὐτὸς τῆς ἀγρίας φύσης ποὺ μὲ τριγύριζε.

Γι' αὐτὸ, κι' ὅταν ἐκεῖνα κυβερνοῦνε τὴν πλάση, ἔρχεται πάλι στὸ νοῦ μου. Κι' ἂν τὸν ξαναθυμήθηκα ἀπόψε, εἶναι γιατί ἡ νύχτα εἶναι σκοτεινὴ κι' ἀγρία, ἴδια μὲ τὶς νύχτες ποὺ κουδέντιαζα μαζί του. Μαζί του καὶ μὲ τὴ φωτιά.

Ἐμεῖς οἱ τρεῖς κι' ἓνα ὄνομα μὲ κεφαλαῖα γράμματα, ποὺ ἔπεφτε ἀνάμεσά μας καὶ μᾶς δυνάστευε.

Ὅτε ἄνθρωπος κι' οὔτε ἀγρίμι μπορεῖσε νὰ ξεμυτίσῃ καὶ νὰ φτάσῃ τὶς παγωμένες ἐκεῖνες νύχτες, ὡς τὶς χιονισμένες βουνοκορφές ποὺ ζοῦσα τότε. Τὰ κοῦτσουρα στὸ παλὴ τζάκι, τραγουδοῦσαν γλυκὰ τὸ παραμῦθι τοῦ δάσους. "Ὅσον ἥλιο εἶχαν μαζέψει τὰ ξανθὰ καλοκαίρια, τὸν ἔφεραν μαζί τους καὶ τὸν χάριζαν σὲ μένα μ' ὅλες τὶς χρυσές ἀχτίδες του... Εὐχαριστῶ, γέρικη ἐλῆά μου, γιὰ τὴ ζέστα σου. Μὴ νοιάζεσαι γιὰ τὴ νεράιδα ποὺ κρυβόταν στὴν κουφάλα σου. Κάπου θὰ βρῇ μιὰ ἄλλη κρυψώνα νὰ τρυπώσῃ. Ἐκεῖνη δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ χαθῇ. Αἰῶνες τώρα ὑπάρχει ἀπέθαντη στὰ ἐλληνικὰ δάση καὶ στὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων. Μόνον οἱ θνητοὶ ἄνθρωποι χάνονται γιὰ πάντα. Δὲν ἀκοῦν τὸ Γρηγόρη ποὺ ὄλο γιὰ θανάτους μᾶς μιλεῖ:

Θὰ πῆς τώρα τί τὸν θέλουμε, μιὰ καὶ μᾶς πικραίνει τόσο μὲ τὴ θλιθερὴ ἱστορία του:

Στὸ χέρι μας εἶναι ὅμως νὰ μὴν ἔρθῃ;...Κι' ὅποτε...δλέπεις πῶς μόνο αὐτὸς μπορεῖ καὶ φτάνει ὡς ἐδῶ πάνω. Αὐτὸς κι' ὁ ἀέρας. "Ἀς εἶναι λοιπὸν εὐλογημένος, ποὺ ἀφήνει τὴ βαθεῖα σιωπὴ τοῦ κάτω κόσμου κι' ἔρχεται σὲ μᾶς.

Πῶς τάχα νὰ τὸν ξεγελάῃ τὸ χάρο καὶ τοῦ ξεφεύγει;

Αὐτὸ δὲν μᾶς τὸ εἶπε, ποτέ. Λές νὰ τὸν ρωτήσουμε ἀπόψε;

Μὰ κι' ἂν τὸν ρωτήσουμε μήπως θὰ μᾶς ἀπαντήσῃ;

Καὶ πότε μᾶς ἀποκρίθηκε σ' ὅτι ρωτήσαμε; Δὲν τοῦ περισσεύει ποτὲ ὥρα ἀπὸ τὰ δικά του. Ἴσως νὰ μὴ μπορῇ νὰ μείνῃ καὶ πολλὴ ὥρα μαζί μας. Γι' αὐτὸ καὶ μόλις πει τὴν ἱστορία του, ἔξαφανίζεται. Καλὰ -καλὰ μάλιστα, οὔτε αὐτὴν τελειώνει.

Νάλι ἦρθαν πάλι τὰ μεσάνυχτα κι' ὁ Γρηγόρης, καθὼς τὸ συνηθίζει, χτύπησε τρεῖς φορές τὸ τζάμι. Νὰ τ' ἀνοίξουμε δὲν ὑπάρχει λόγος. "Ἐρχεται μὲ τὸν ἀέρα...

Καλῶς τὸ φίλο μας.

Κάποιος ἔρχεται, τέλος πάντων, κι' ἂς εἶναι ὅποιος καὶ νᾶναι εἶναι.

“Υστερα από τους τρεις χτύπους—νάσαι μήπως οι τρεις χτύποι της είμαρμένης μου;—ο Γρηγόρης, άυλος κι’ άθέατος, έμπαινε στη ζεστή κάμαρα, μάζευε όλη την ταραγμένη ψυχή του στο μικρό τρίποδο τραπεζάκι, την έσμιγε με τη δική μου κι’ από ‘κει έλεγε, με περίεργους ρυθμικούς χτύπους, την Ιστορία της λιγοστής ζωής του. Κι’ έλεγε αυτή ή Ιστορία, πώς... μια φορά κι’ έναν καιρό, ήταν νέος κι’ ήταν κι’ όμορφος πολύ. Τάκ, τάκ, τάκ... κι’ ήταν έρωτευμένος πολύ... τάκ...τάκ... κι’ ήταν άρχοντοπούλα κι’ ήταν αυτή... τάκ...τάκ...

Ποιος μ’ είχε μυήσει σ’ αυτή την τέχνη; Τι πίστευα άπ’ αυτό; Τι περίμενα να μάθω; Τιποτε άπολύτως. Σκότωνα μονάχα τις ώρες της άτέλειωτης μοναξιάς. Σάν παιδιάστικο άστείο άρχισε κάποτε τουτό το παράξενο παίγνιδι με γέλοια και πειράγματα. Μια πρέα από νεαρά κορίτσια, μαζευόμασταν γύρω σ’ ένα τραπεζάκι, με την ίδια πάντα επίκληση.

«Πνεύμα άγαθόν, έλθέ και άποκρίσου...» Το ποδαράκι της Μαρίας ανάλαμπανε, κρυφά - φανερά, να ρυθμίση τους χτύπους και το ροδαλό χεράκι της Λούλας να χαράζη τους άριθμούς.

Μετά οι άριθμοί, από όλες μας, μεταπράζονταν σε ψηφία και σχηματίζαν, συλλαβές, και λέξεις. ‘Αγνώστες κι’ άκατανόητος δέβαια, τις περισσότερες φορές. ‘Εμείς όμως έξηγούσαμε πολύ εύκολα το συμβολισμό τους, σύμφωνα πάντοτε με τις έπιθυμίες μας.

Τώρα ή Μαρία δέν είναι έδω, για να βοηθήσει στους χτύπους. Το μικρό τραπεζάκι τώρα χτυπούσε μόνο του, μόλις τ’ άγγιζα ανάλαφρα με το ένα μου δάχτυλο. Πές κι’ ένα ήλεκτρικό ρεύμα κυλούσε πάνω του και το ζωντάνευε. Με τ’ άλλο χέρι έγραφα τους άριθμούς. Τους αντίκρυζα έπειτα με γράμματα, συναρμολογούσα λέξεις κι’ έδενα φράσεις, όχι πια συμβολικές κι’ άκατανόητες, αλλά με νοήματα ξεκαθαρισμένα σάν να τις άντέγραφα από βιβλίο.

“Αρχίζε, ή παράξενη διήγησή, πάντα με τη λέξη, ΑΝΙΚΑ.

—‘Ηταν, έλεγε, αυτή ή ‘Ανίκα μια άρχοντοπούλα που σεργιάνιζε στον κήπο του πύργου της κρατώντας ένα βιβλίο με ποιήματα. Μετά άγάπησε έναν φτωχό νέο, που τον έλεγαν Γρηγόρη και φαρμακώθηκε γι’ αυτόν.

—Σιγά, σιγά Γρηγόρη, θά μού πής, πώς εκείνη ή κόρη ήταν ή φαρμακωμένη του Σολωμού και το βιβλίο, έγραφε την «‘Αγνώστη» και την «Ξανθούλα».

“Όχι... ‘Ο Γρηγόρης, ούτε τη φαρμακωμένη ήξερε κι’ ούτε για το Σολωμό, είχε τίποτε άκουστά. Τη δική του την έλεγαν ‘Ανίκα.

Κάθε μέρα, λέει, τρύπωνε στον κήπο της, κρυφά και της πήγαινε βιολέτες. Πολύ τις άγαπούσε ή ‘Ανίκα τις βιολέτες. ‘Εκείνη γι’ άντάλλαγμα του διάβαζε λίγους στίχους και τον άφηνε να της φιλήση τα λευκά χέρια.

Τη συνέχεια ούτε ο Γρηγόρης τη θυμότανε, αλλά ούτε κι’ εγώ είχα την όπομονή να γράψω άριθμούς και να σχηματίζω λέξεις.

—‘Αντε στο καλό Γρηγόρη με το παραμύθι σου. Πιο μαγευτικό είναι το πικραμύθι της έλλης στο άναμμένο τζάκι.

‘Ο Γρηγόρης τότε χτυπούσε δυνατά, άργά κι’ έπίσημα τούτη τη φορά, τ’ όνομα της άγαπημένης του κι’ εξαφανίζονταν. Θαρρείς κι’ έρχότανε μόνο και μόνο γι’ αυτό. Το περίεργο τραπεζάκι άκίνητουσε άψυχο, όπως όλα τα έπιπλα της κάμαρης. Μόνο το κούτσουρο της έλλης συνέχιζε να λέη για τη νεράιδα με τα πράσινα μαλλιά και τα γαλάζια μάτια ως την ώρα που έβδυνε κι’ αυτό κι’ άφηνε τη στάχτη του.

‘Η Ιστορία του έρωτευμένου, σμιγμένη με το τραγούδι της φωτιάς, χάνονταν μέσα στη νύχτα πνεύματα κι’ άγερικά, άφίνοντας σε μένα τη στάχτη τους.

—Ήταν και δὲν ἦταν.

Μιά φορά κι' ἓναν καιρό, ἦταν μιὰ ἀρχοντοπούλα κι' ἓνα ὁμορφο παλληκάρι. Πολλὰ ρομάντζα τοῦ παληοῦ καιροῦ ἔτσι ἀκριβῶς ἀρχίζουν. Μετὰ ἐκείνη φαρμακώθηκε, κι' ἐκεῖνος πέθανε ἀπὸ τὴν πίκρα του. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τελειώνουν. Ἀλήθεια. Αἰσθηματικές ἱστορίες περασμένου καιροῦ. Μιά φορά κι' ἓναν καιρό, ἦταν ἓνα πνεῦμα ποὺ πλανιότανε τὶς χειμωνιάτικες νύχτες στὶς κορφές τῶν δουνῶν κι' ἂν μυρίζονταν ἐκεῖ κανέναν ἀλαφροῖσκιωτον καὶ νεραϊδοπαρμένον, πῆγαινε καὶ τοῦ ἔλεγε ἓνα παραμῦθι τῆς ζωῆς καθὼς ἡ γέριχη ἔλθῃ ἓνα παραμῦθι τοῦ δάσους.

—Ήταν καὶ δὲν ἦταν.

Πέρασαν χρόνια πολλά. Ἐκεῖνα τὰ παραμῦθια εἶχαν ὁλότελα ξεχαστεῖ. Μιά μέρα τριγυρίζοντας στὴ μεγάλη πολιτεία, μπῆκα μέσα σ' ἓνα παλαιοπωλεῖο. «σπανίων ἀντικειμένων». Ἀγαλματάκια μαυρισμένα, δάζα ραγισμένα, ἀσημικά, παληὰ κοσμήματα, νομίσματα ξεχασμένης ἐποχῆς καὶ λογιῆς λογιῆς παληωμένα ἀντικείμενα ἀνακατωμένα.

Πάντα μὲ τραβοῦσαν αὐτὰ τὰ συντριμμένα ἀπομεινάρια ἀπὸ τὰ ναυάγια τῆς ζωῆς.

Σὲ ποῖο ταξίδι τάχα νὰ πλανήθηκαν; Ποῦ ἦταν καὶ τί ἦταν; Ποιῶν ξεχασμένων καιρῶν γνωρίσανε τὴ δόξα καὶ ποιῶν χαμένων ἀνθρώπων χαρήκανε τὴ δύναμη;

Ἐνα κεχριμπαρένιο κομπολόι μὲ τὴ μεταξωτὴ ξεφτισμένη φοῦντα του κρεμότανε σκονισμένο. «Ἱστορικῆς ἀξίας» μὲ πληροφορεῖ ὁ ἡλικιωμένος παλαιοπώλης. — Νᾶναι μήπως ἐκεῖνο, ποὺ ἔστειλε ἓνας γελασμένος πασιᾶς, γιὰ σημάδι στὸν ἔμπιστο φύλακα, νὰ παραδώσῃ ἀνέπαφη τὴν πυριτιδαποθήκη;

Δίπλα μιὰ ζώνη τοῦ περασμένου αἰῶνα μ' ὠραιосκαλισμένες πόρπες. — Ποιὰ νὰ τὴ φόραγε στὴ λυγερὴ τῆς μέσης; Νὰ πέθανε ἡ κυρά της, νὰ κι' ὁμορφη, ἢ νὰ γέρασε κι' ἀσχήμεσε κι' αὐτὴ καθὼς ἡ ζώνη της;

Σ' ἄλλο καρφί, ἓνα γιαταγάνι. Σκουριασμένο καὶ ραγισμένο, ὅμως πάνω του μ' ἀνατριχίλα φανταζόσουν τὸ πηγμένο αἷμα.

Στὸ ράφι βιβλία σαρακοφαγωμένα ἀπανωτά.

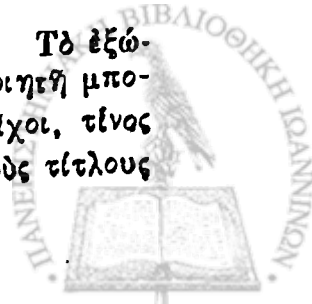
Ξέρετε, ἔχουν μεγάλη ἀξία.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ζοῦσε ἀνάμεσα στὶς περασμένες ἐποχές τῶν ἀντικειμένων του, εἶχε πολλὴ φαντασία. Εἶναι, λέει, παληὲς δισεῦρετες ἐκδόσεις. Χειρόγραφα μοναχῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Τὰ θαύματα τῶν ἀγίων.

Ἐκεῖνο τυπώθηκε στὴ Βενετία, ἤρθε ὕστερα στὴν Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα καὶ ξεσήκωσε τὶς ψυχές. Ἱστορικὸ τὸ ἄλλο. Ἡμερολόγιο κάποιου μεγάλου σοφοῦ. Ὅλα χωρὶς ὄνομα. Ὅλα μέσα στὴν ἐμίχλη τῶν χρόνων, κι' ἀπὸ 'κεῖ, ἡ φαντασία κι' ὁ θρύλος τᾶπερναν στὰ φτερά τους καὶ τ' ἀνέβαζαν ὅπου τοὺς κάπνιζε.

—Αὐτὸ εἶναι ποιήματα μεγάλου ποιητῆ. Ξέρετε, ἔχει ἐξαντληθεῖ ἀπὸ χρόνια. Οὐτε γιὰ νὰ τὸ ξανατυπώσουν δὲν θὰ θροῦν οἱ—ὄψιμοι—θαυμαστές του. Εἶναι τὸ μοναδικό. Τ' ἀνακάλυψε, λέει, ἐκεῖνος ποὺ ξέρει τὴν ἀξία τῶν χαμένων, τῶν ἱερῶν καὶ τὰ γλυτώνει ἀπὸ τὸν ἀφανισμό.

Κυττάζω τὸ σπάνιο βιβλίο καὶ δὲν μπορῶ ν' ἀνακαλύψω τίποτε. Τὸ ἐξώφυλλο, ἔλειπε, κι' ἔτσι οὔτε τὸν τίτλο, οὔτε τ' ὄνομα τοῦ «μεγάλου» ποιητῆ μποροῦσα νὰ μάθω. Τὸ ξεφυλλίζω μὲ περιέργεια, μήπως μὲ φωτίσουν οἱ στίχοι, τίνας εἶναι καὶ γιατί θὰ χρειαζότανε νὰ ξανατυπωθῇ μιὰ μέρα; Διαβάζω τοὺς τίτλους

τῶν ποιημάτων, στολισμένους μὲ γιρλάντες, μὲ καρδιές καὶ μὲ τόξα: «Τὸ ἔαρ» Ἡ «ἐλπίς» «Ὁ ἔρω» «Ὁ ἀσπασμός» «Ἡ θλίψις».

Διαβάζω καὶ μειδῶ. Οἱ στίχοι δὲν θυμίζουσαν κανέναν μεγάλον ποιητὴ οὔτε κανέναν μικρόν.

Τὸ ξεφυλλίζω ἀκόμα.

Ὅμως, καὶ ἄλλο μοῦ φανέρωνε τοῦτο τὸ βιβλίον. Κάτι θαμπὸ καὶ ἀξεδιάλυτο μοῦ εἰσέριζε τὴ σκέψιν. Πάσχιζα νὰ θυμηθῶ. Ἀνάμεσα στίς σελίδες του, ξερὲς ξεθωριασμένες βιολέτες. Στὰ περιθώρια, ἓνα ὄνομα μὲ κόκκινα κεφαλαία γράμματα. **ΑΝΙΚΑ**.

Στάθηκα μὲ ἀπορία.

— Ἀνίκα! Πότε σὲ γνώρισαν; Πότε ἀκουσαν τ' ὄνομά σου; Ποιὰ εἶσαι;

Πρὶν ἀκόμα μοῦ ἀπαντήσῃ ἡ μνήμη μου, σὲ αὐτιά μου ἀντήχησαν ἀπόμακροι, οἱ ρυθμικοὶ χτύποι, ποὺ ἔβγαζιναν ἀπὸ ἓνα τραπεζάκι κάποιες χειμωνιάτικες νύχτες δίπλα στὴ φωτιά. **A...N...I...**

Φτάνει πιά Γρηγόρη. Κατάλαβα. Ἀνίκα θέλεις νὰ πῆς πάλι. Μὴ κουράζεσαι μ' ἄλλους χτύπους.

Ἐκεῖνος ὅμως ἐπέμενε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ὄνομα. Τὸ πνεῦμα δὲν ἄφινε ποτὲ αὐτὴ τὴ λέξη μὲν.

ΑΝΙΚΑ! ὥστε;

Πῆρα τὸ πραγματικὸ εὐτερέτο βιβλίον, ὅχι δέβρια γιὰ νὰ τὸ ξανατυπώσω καθὼς θὰ νόμιζε ὁ πωλητὴς του, μὲ σὲν κάποιον χειροπιαστὸ σημάδι ἀπὸ τοὺς κόσμοις τῶν ἀξεδιάλυτων μυστηρίων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Ἦταν καὶ δὲν ἦταν.

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

Ἐνα χέρι φιλικὸ
νὰ τὸ σφίξουμε μὲ δάχτυλα καλῶσύνης.

Μιὰ φωλιὰ
γιὰ τὸ ἀηδόνι τοῦ κήπου μας,

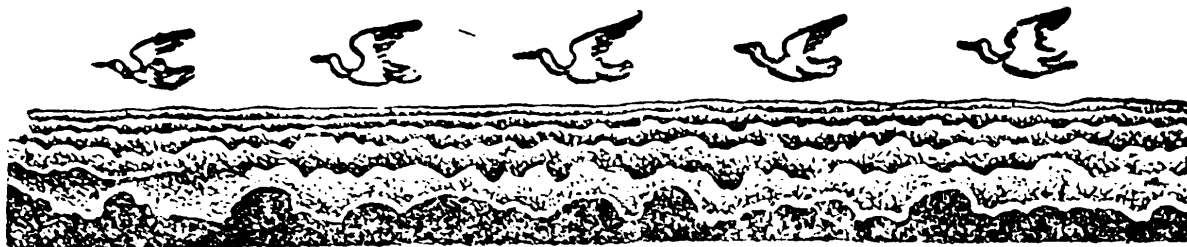
Ἐνα τριαντάφυλλο
γιὰ τὸ βάζο τῆς νιότης μας.

Δεῖ ζητᾶμε πολλά...

Κι' ἓνα μικρὸ χαμόγελο παιδιοῦ,
νὰ στολίσουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τρυφερότητα.

Λένα Παππά

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΖΩΝΤΑΝΟΙ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

(Διήγημα)

Α'

Ἐκείνη τῇ βραδυᾷ—θυμᾶμαι—χαλοῦσε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. Περρασμένα Χριστοῦγεννα, καρδίᾳ τοῦ χειμῶνα... Παραμονὴ τῶν Φώτων. Σὰν νὰ τὴν βλέπω ἀκόμα ἐκείνη τὴ σκηνὴ γύρω στ' ἀναμμένο τζάκι. Ἐξω ὁ Βοριᾶς λυσομανοῦσε ρίχνοντας ἀπὸ τὴν καμινάδα κομμάτια καπνιάς καὶ μικρὰ λιθαράκια ἢ ξερὴ ἀσβέστη. Ὁ πατέρας μου, πρῶτα ἀσπρτισμένος, καθόταν σταυροπόδι κοντὰ στὸν πυρομάχο καὶ σudaύλιζε τὴ φωτιά. Δίπλα του, ψηλὰ στὸ πεζούλι, ἦταν βαλμένο τὸ βιολί του. Κάποτε τὸ παίρνε κι ἐπαιζε τραγούδια ἢ βυζαντινὰ τροπάρια κοιτάζοντας τὶς νότες σὲ παλιὰ τετράδια. Στὸ ἄλλο παραγῶνι ἡ μάνα μου ἐπλεκε μάλινη κάλτσα...

Κάποια στιγμή ὁ πατέρας μου ἔκλεισε τὸ βιβλίο, παράτησε τὸ βιολί του, ἀνασκάλεψε τὴ φωτιά μὲ τὴ μασιά, ἔρριξε ἕνα κούτσουρο ἀπὸ ἀγριοκερασιά κι εἶπε τριβοντας τὰ χέρια του.

—Ἀπόψε ψένει τὰ φίδια...

—Κάλιο πέντε κάρβουνα παρὰ χίλια πρόβατα... πρόσθεσε ἡ μάνα μου...

Ἀλλὰ τί θὰ κάμη τὸ στοιχειό; Αὔριο, πὺ θ' ἀγιάσουν τὰ νερά θὰ ξεθυμώση...

Σήκωσε τὰ μάτια της πρὸς τὸ εἰκονοστάσι, ὅπου τὸ καντήλι φώτιζε ἀμυδρὰ τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, καὶ σταυροκοπήθηκε...

—Ὁ Θεὸς νὰ φυλάγῃ ὅλον τὸν κοσμάκι κι ἐμᾶς!..—ψιθύρισε...

—Καλὰ ἐμεῖς, εἴμαστε μέσα στὴ ζεστασιά μας...—ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου—

Γιὰ σκεφτῆτε ὅμως καὶ τοὺς ξωμάχους, πὺ τριγυρίζουν ἔξω μὲ τέτοιο ξεροβόρι.

—Ἀλήθεια, δὲν μάθαμαν, τί ἀπόγινε

ἐκεῖνος ὁ καπαρὸς ὁ Κρούνης, πὺ κλείστηκε ἀπ' τὸ χιόνι;—ρώτησε ἡ μάνα μου.

—Γιὰ καλὴ τοῦ τύχη τὸν πρόλαβιν σὴ μερα οἱ κυνηγοί... Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ κοκάλω'ε,—ἀπάντησε ὁ πατέρας μου.

Σφίχτηκα στὰ γόνατα τοῦ πατέρα μου καὶ τὸν ρώτησα.

—Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Κρούνης; Τί ἔπαθε;

—Ἄν τὸν ξέρεις, τὸ Δῆμα Κρούνη τὸ γιδόρη; Μὲ τὸ δίκιο σου. Ὁ φουκαρᾶς σπάνια πατάει στὸ μεσοχώρι. Ὅλες—ὅλες τρεῖς φηρὲς τὸ χρόνο. Χρ στοῦγεννα καὶ Λαμπρὴ ἔρχεται νὰ κοινωνήσῃ... Καὶ τῆς Ἀγία—Παρασκευῆς, νὰ πωλήσῃ τὰ γερασμένα τραγιά τοῦ κοπαδιοῦ του γιὰ σφάξιμο στὸ πανηγύρι... Εἶναι ἕνας ἀγριάνθρωπος, πὺ ζῇ μονάχος πάνω στὴν Κοφτερὴ Πέτρα.. Ὅσο εἶναι γυαλοπάγι, κακὴ ὑπομονή. Τὸ κρὺ δὲν τὸ λογαριάζει. Ἐχει ἄρκετὰ πουρνάρια καὶ κέδρα, γιὰ νὰ πυρώνεται στὴ φωτιά. Σὰν πέσουν ὅμως τὰ πολλὰ χιόνια καὶ γένη ἐκείνη ἡ ράχη κάτασπρη σὰν χλωρὸ τυρί, τότε ὁ καψο Δῆμος κλείνεται στὸ καλύβι του σὰν ὁ λαγὸς στὴν τούφα του.

Καλὰ αὐτός. Ἐχει ἀραποσίτι ἀλεσμένο, γιὰ νὰ ψένη κουλοῦρες. Καὶ μυζήθρα στὸ κλειδοπίνακο γιὰ προσφάγι... Ἀμ! ἐκεῖνα τὰ μαυρόγιδά του πὺ θὰ βοσκήσουν; Πρέπει νὰ τρέξῃ ὁ ἴδιος νὰ ξεχιονίση κανέναν κισσό, πὺ σκαρφαλώνει σὲ ψηλὰ δέντρα, ἢ νὰ βοῇ πουρνάρια καὶ φελίκια μὲ τρυφερὰ βλαστάρια. Κόβει ἄρκετὸ κλαρί, τὸ δεματιάζει καὶ τὸ κουβαλάει στὴ ράχη του, γιὰ νὰ ταῖσῃ τὰ ζωντανά του. Ἀὐτὸ πῆγε νὰ κάμη καὶ προχτὲς στὸν

Ἄρκουδῆλακκο.

Ἐκεῖ ὁ τόπος εἶναι δασωμένος. Μὰ ὥσπου νὰ τινάξῃ τὸ χιόνι ἀπὸ τὰ δέντρα, ὥσπου νὰ κόψῃ τὸ κλαρὶ καὶ νὰ τὸ στιβανιάσῃ, τὸν πῆρε ἡ νύχτα. ..

Φανάρι δὲν εἶχε. Τὸ χιόνι πέφτοντας τοῦκλεισε τὸ δρόμο... Ἔβαλε τὶς φωνές, μὰ ποιὸς νὰ τὸν ἀκούσῃ στὴν ἐρημιά; Σύρθηκε μὲ τὸ στανιὸ σέ μιὰ σπηλιά ἐκεῖ κοντά, πὺν τὴν ἤξερε, καὶ τρύπωσε...

Χτές τὴν αὐγὴ πέρασαν κάτι κυνηγοὶ ἀπὸ κεῖ καὶ τὸν βρῆκαν μισόπεθαμένο...

—Πατέρα, εἶπα, πῶς ἤθελα νάνεβῶ κι ἐγὼ ἐκεῖ ψηλά... Νὰ παίξω μὲ τὸ χιόνι. Νὰ παλέψω μὲ τὸν ἄνεμο.

—Γιόκα μου, ἀπὸ τὸ παραγῶνι κάνεις τὸν παλληκαρᾶ... εἶπε κοροΐδευτικά ὁ πατέρας μου. Μὰ ἔπρεπε νὰ ζήσης στὸ βουνὸ πέντε χρόνια δάσκαλος, ἀνάμεσα στοὺς βλάχους, ὅπως ἐγώ, γιὰ νὰ ἰδῶ τὸ μπῶί σου... Καὶ σὰν νὰ θυμήθηκε κάτι σπουδαῖο, ἄστραψαν τὰ μάτια του, ξερόβηξε καὶ συνέχισε.

—Νάκοῦς τὸ σφύριγμα τ' ἀνέμου... Νὰ νοιώθῃς νὰ χορεύῃ τὸ ἑτοιμόρροπο σπῖτι. Νὰ μπαίνη τὸ χιόνι ἀπ' τὶς χαραμάδες καὶ νὰ σὲ χτυπᾷ στὸ σβέρκο... Καὶ νάσαι ὁλομόναχος στὰ σκοτεινά... Κι οἱ λύκοι νὰ οὐρλιάζουν στὸ βουνό... Ἔ! τί λέτε; Παῖξε—γέλασε εἶναι;

Δὲν χρειάζονταν ἄλλο κεντρὶ γιὰ τὴ φαντασία μου. Ἄρχισα νὰ τὸν παρακαλῶ.

—Ἐλα, πατέρα! Πές μας καμμιὰ τέτοια ἱστορία!..

—Τὶ νὰ πρωτοθυμηθῶ; εἶπε ξύνοντας τὸ κεφάλι του.

Πῆρε ἀπ' τὴ θυρίδα ἓνα μπρίκι, τὸ γέμισε νερό, ἔρριξε μέσα σπόρους λινοκόκκι καὶ τὸββαλε στὴ φωτιά νὰ βράσῃ.

—Θὰ τοιμάσω πρῶτα τὸ ζεστό μου.—εἶπε. Νὰ λαγαρίσῃ ἡ φωνή μου, γιὰτὶ αὐριο θὰ ψάλλω στὴν Ἐκκλησιά.

Μοῦ χαίδευε τὸ κεφάλι λέγοντας:

—Ἀφοῦ ἐπιμένεις, Γιώργη, θὰ σοῦ πῶ τὸ παραμῦθι κι ἀπόψε... Μὰ νὰ μὴ φοβηθῇς!.. Κοντεύεις πιά νὰ βγάλῃς τὸ Γυμνάσιο... Δηλαδή σὲ λίγο θὰ γίνῃς ἄντρας καὶ πρέπει νὰ ξέρῃς πόσο σκληρὰ βιοπάλεψα ἐγὼ ὁ πατέρας σου λίγο μεγαλύτερος ἀπὸ σένα στὰ χρόνια... Εὐτυχῶς πὺν τὰ μι-

κρότερα ἀδέρφια σου κοιμᾶνται πιά, γιὰτὶ δὲν θ' ἄπρεπε ν' ἀκούσουν τὴν ἱστορία μου.

Σκέφτηκε λίγο, σὰν νὰθελε νὰ θυμηθῇ καλὰ κάτι μισοξεχασμένο, κι ἄρχισε:

—Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καὶ καλησπέρα τ'ς ἀφεντιάς σας...

Πᾶνε ἀπὸ τότε πολλὰ χρόνια. Ἦμουν πάνω—κάτω εἴκοσι χρονῶν... προσωρινὸς δάσκαλος σ' ἓνα βλαχοχώρι. Χειμῶνας καιρός. Παραμονὴ τῶν Φώτων, σὰν καλὴ ὥρα ἀπόψε. Καθόμουν ὁλομόναχος σ' ἓνα παλιόχιτρο, πὺν κόντευε νὰ σωριαστῇ στὸ φύσημα τοῦ Βοριά. Τὰ χρειάστηκα. Πῶς νὰ ξημερώσω σ' ἐκεῖνο τὸ σαραβαλιασμένο σπῖτι;

Κιντύνενα νὰ καταπειρωθῶ σὰν πουλὶ στὴν παγίδα... Τί κάθεται, Γιαννακούλα, εἶπα; Σήκω καὶ τράβα νὰ βρῇς ἄλλοῦ στέγη... Βγῆκα ἔξω κουκουλωμένος στὴ βελέντζα μου καὶ σκέφτηκα νὰ πάω σὲ κανένα ἄλλο σπῖτι πιὸ σίγουρο. Μὰ τὰ ἄλλα σπῖτια ἦταν μακριὰ καὶ τὸ ἀνεμόχινο μὲ στράβωνε. Ἀποφάσισα νὰ ζητήσω καταφύγιο στὸ ἔξωκλήσι τοῦ Ἀη. Νικόλα, πὺν βρίσκονταν ἐκεῖ κοντά. Μπῆκα μέσα τουρτουρίζοντας ἀπὸ τὸ κρύο... Ὅλα τὰ καντήλια σβηστά. Ποιὸς νὰ γνοιαστῇ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου; Ἐκεῖ ψηλά ξεχειμώνιαζαν φτωχοὶ προβατάρηδες. Ποῦ νὰ περισσέψῃ λάδι; Ἔβγαλα ἀπὸ τὴν τσέπη μιὰ λαμπάδα καὶ τὴν ἀναψα, γιὰ νὰ μοῦ φέξῃ. Προχώρησα στὸ γυναίκειο, πὺν ἦταν ἀπόγνωνο καὶ πατωμένο μὲ σανίδες. Ἔστρωσα τὴ μισὴ φλοκωτὴ βελέντζα μου, τυλίχτηκα μὲ τὴν ἄλλη μισὴ κι ἔσβησα τὸ κερί. Ποῦ ἤξερα; Ἰσως νὰ μοῦ ξαναχρειάζετο.

Ἔνοιωσα ἓνα γλυκὸ μούδιασμα στὸ κορμί μου καὶ σὲ λίγο ἀποκοιμήθηκα.

Μὰ πρὶν καλοχορτάσω ὕπνο, μὲ ξύπνησαν κάτι δυνατοὶ κρότοι... Μοῦ φαίνονταν σὰν νὰ σφυροκοποῖσε κάποιος σ' ἁμόνι. Πετάχτηκα σὰν γύφτος μεθυσμένος.

Ἀναδιπλώθηκα σταυροπόδι κι ἀκούρμαξα. Ἀληθινὰ κάτι ξεροὶ κρότοι, σὰν νὰ σποζαν πέτρες, ἔβγαναν ἀπ' τὸ βάθος τῆς ἐκκλησιάς. Στύλωσα ταῦτιά μου καὶ ξεχώρισα κάτι σὰν κουβέντα. Μαρμάρωσα ἀπ' τὸ φόβο μου. Κρύος ἰδρωτας μ' ἔλουσε. Μεμιὰς θυμηθῆκα ὅλες τὶς ἱστορίες γιὰ τοὺς Καλλικάντζαρους καὶ τὰ Παγανά, πὺν

τριγυρνᾶν τὶς νύχτες τοῦ Δωδεκάημερου, ὥσπου νὰ τὰ ξερκίσῃ ὁ πιπᾶς μέ τὴν ἁγία-
στούρα του τὰ Φῶτα.

Οἱ φῶς ἔς ὅσο πηγαινάν καὶ δυνάμω-
ναν, μὲ ζύγωναν.

—Πίσω μου σ' ἔχω, Κουτισονούρη, φῶ
ναξα... Βόηθαμε, Ἄη Νικόλα! Τινάχτηκα
ἀπάνω. Ἄναψα πάλι τὸ κερί μου καὶ προ-
χώρησα τρεκλίζοντας πρὸς ἐκεῖ, πού ἄκου-
σα τὸν κρότο... Μὰ δὲν εἶχα κάμει τρία
βήματα, καὶ καρφώθηκα στὸν τόπο. Κάτω
ἀπ' τὸ μεσαῖο θόλο τῆς ἐκκλησιᾶς, δίπλα
στὸ Δεσποτικό, ξεχώρισα δυὸ μαύρους ἡ-
σκιους, πού σάλευαν. Κι ἔνοιωσα ἓνα ἀπό-
τομο τράνταγμα, σὰν νὰ σειόταν ἡ γῆς...
Ἄθελά μου ξεφώνησα: Ἔεεε!.. Χριστὸς
καὶ Παναγιά! Καὶ τὴν ἴδια στιγμή ἔπεσα
στὰ γόνατα καὶ σταυροκοπήθηκα...

Τότε ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ ἡσκιους ἀνα-
ψε ἓνα φανάρι καὶ τὸ γύρισε πρὸς τὸ μέρος
μου ψάχνοντας νὰ ἰδῇ ποιὸς μίλησε.

—Ἔ! Διάτανε, ποιὸς εἶσαι; εἶπε μὲ ὕ-
φος φοβέρας.

Ὅπως τοὺς χτύπησε τὸ φῶς τοῦ φα-
ναριοῦ, τοὺς εἶδα καλά. Ἦταν δυὸ ἀγριό-
μουτρα ἀχτένιστα καὶ ἀξύριστα. Ὁ ἓνας βα-
στοῦσε στοὺς ὤμους ἓνα παραγεμισμένο
σακκί. Ὁ ἄλλος, πού κρατοῦσε τὸ φανάρι,
ἔστεκε δίπλα σὲ μιὰ τρύπα, πού ἔχασκε στὸ
πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιᾶς. Μὲ τὸ πόδι
του μετατόπιζε μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ φράξῃ
τὴν ἀνοιχτὴ τρύπα... Μόλις μὲ ἀνίχνυσαν,
ὁ φόβος καὶ ἡ ἀπορία ζωγραφίστηκαν στὴν
ὄψη τους. Ἐκεῖνος μὲ τὸ σακκί ἔγνεψε συν-
θηματικά στὸν ἄλλο, σὰν νὰ τοῦλεγε: Γιὰ
κοίτα, ποιὸς εἶναι αὐτός; Ὁ ἄλλος γύρισε
τὸ φανάρι πάνω μου, μὲ ἔψαξε μέ τὸ μάτι
καὶ φώταξε θυμωμένα:

—Ἐ! Ἐσὺ τί εἶσαι; Ἄνθρωπος ἢ Ὁ-
ξαποδῶ;

Μοῦ εἶχε δεθῇ ἡ γλῶσσα, κόντευα νὰ
παραλύσω... Μὲ τὸ στινιὸ τραύλισα:

—Ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι... Ἀλλὰ ἔσεῖς
τί εἶστε;—Δὲν μοῦ ἀποκρίθηκαν.

Ὁ ἓνας ἔσκυψε καὶ ἀλίθωσε τὸ σακκί
στὸ πάτωμα καὶ ἄλλος τὸν βοήθησε νὰ τὸ
κρύψῃ στὴν ἀνοιγμένη τρύπα. Ἐκεῖνος μὲ
τὸ φανάρι, ἀφοῦ σκέπασε τὴν κρυψῶνα μὲ
ἓνα στρογγυλὸ πελεκητὸ λιθάρι, μὲ ζύγωσε,
μὲ ξέτασε πατώκορφα καὶ ξέσπασε σὲ γέ-

λια.

—Χαχαχά!.. Ἐσὺ εἶσαι, δάσκαλε; Μᾶς
ἔσκιαξες δαίμονα...

Ἡ Θανάση, εἶπε γυρίζοντας στὸ σύντροφό
του, ντροπὴ μας, πού τὴν πάθαμε σὰν
πρωτόρηδες.

Ὁ ἄλλος σκύβοντας τὸ κεφάλι μουρμού-
ρισε:

—Δὲν ἦταν κι ἄστεῖο, δάσκαλε, νὰ μᾶς
ξεφυτρώσῃς μὲ τὸ κερί σὶδὸ χέρι σὰν φάν-
της μπαστούνης... Τότε τοὺς ἀναγνώρισα
καὶ ἐγώ. Ἦταν δυὸ λαθρέμποροι, πού περ-
νοῦσαν ἀπὸ τὸ βλαχοχώρι πουλῶντας κρυ-
φὰ τὴν πραμάτεια τους. Τοὺς ἔδειξα τὴ
φωλιά μου στὸ γυναικωνίη καὶ καθίσαμε
καὶ οἱ τρεῖς διπλοπόδι... Ὁ Θανάσης δὲν
θέλησε νὰ καθήσῃ πάνω στὴ βελέντζα μου
ἐμποδίζοντας καὶ τὸ σύντροφό του:

—Μακριὰ ἀπ' τὴ βελέντζα τοῦ δάσκα-
λου, νὰ μὴν τὴ γεμίσουμε ψεῖρες... εἶπε.
Κάθησαν στὸ ξέστρωτο σανίδι.

Σὰν λύθηκε τὸ μυστήριον καὶ εἶδα καὶ ἐγώ
μὲ τοιοῦς εἶχα νὰ κάμω, πῆρα ψευτοκου-
ράγιο καὶ εἶπα:

—Δὲν ξέρω ποιὸς ἔσκιαξε τὸν ἄλλον
πλειότερο ἀπόψε. Ἐσεῖς ἐμένα ἢ ἐγὼ ἐσᾶς;

—Νὰ φοβηθοῦμε ἓνα παιδαρέλι τὰν ἐ-
σένα; Πφέ!.. Μοῦρχεται νὰ γελάσω...

Ἡ ὄχι, Θανάση; εἶπε ὁ ἄλλος γυρίζον-
τας σὶδὸ σύντροφό του...

Δυὸ γερόντοιοι δὲν σκιαζονται ἓνα κου-
τάβι, δάσκαλε, εἶπε. Ἐχεις ἀκουστὰ τὸ
Γιῶργο Φούρκα; Ἐγὼ εἶμαι... Μὴν κοι-
τᾶς τώρα πού μοῦπεσαν τὰ δόντια καὶ κά-
νω ψιλοδουλειές... Κάποτε ἦμουν καπετά-
νιος στὰ Τζουμέρκα... Ἦμουν μὲ τὴν πα-
ρὰ πού λήστεψε τὴ Βασίλω Ἀρχόντισσα...
Ξέρεις τὸ τραγούδι της; Σήμερα ποῦ νὰ
πιάσῃς τέτοια μπάζα; Παντοῦ ξεφυτρώνουν
χωροφυλάκοι. Κι ὁ νόμος χτυπάει ἀσχη-
μα... Γι' αὐτὸ τὸ ρίξαμε στὸ λαθρεμπόριο
ἐγὼ καὶ ὁ φίλος μου ὁ Θανάσης... Πῶς νὰ
ταῖσῃς γυναῖκα καὶ παιδιὰ; Περνᾶμε κρυ-
φὰ, νύχτα σὲ νύχτα, τὸν Ἀραχτο καὶ μπαί-
νομε στὸ Τούρκικο. Ἀδέρφια μας Ἑλλη-
νες εἶναι καὶ ἐκεῖ καὶ μᾶς βοηθᾶν. Μὰ καὶ
οἱ ἀγάδες κάνουν στραβὰ μάτια, σὰν πά-
ρουν τὸ μπαξίσι... Ἀγοράζουμε πάμφτηνα
σπίρτα, ζάχαρη, πετρέλαιο, τσιγαρόχαρτο,
καφέ, τὰ φορτωνόμαστε στὴν πλάτη, ξανα-

περνᾶμε τὸ ποτάμι—τὸ σύνορο—καὶ τὰ κουβαλᾶμε στὸ Ἑλληνικό... Τὰ πουλᾶμε καὶ κερδίζουμε τὸ διπλό... Μὰ καθεμέρα βάζουμε τὸ κεφάλι στὸν τροβᾶ...

—Σᾶς ξέρω, εἶπα. Σᾶς ἔχω ξαναῖδεϊ. Μὰ ποῦ νὰ σᾶς γνωρίσω ἀπόψε μέσ' στὸ σκοιάδι;

—Τὸ δικό μας ὅμως τὸ μάτι κόβει σὰν τῆς γάτας, δάσκαλε... Μιὰ φορὰ σμίξαμε ὅλη ὅλη στὸ γάμο τοῦ Τάκη Πρέντζα καὶ κρατῶ ἀπὸ τότε τὴ θωριά σου, εἶπε ὁ Θανάσης.

—Κι ἀπόψε ποιὸς ἀγέρας σᾶς ἔφερε ἔδω μέσα; ρώτησα.

—Δὲν καταλαβαίνει, δάσκαλε; Οἱ χωροφυλάκοι μᾶς κυνηγᾶν..., εἶπε ὁ Φοῦρκας. Δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ ξεμυτίσουμε. Πῶς νὰ δουλέψουμε; Τὸ πρᾶμα, πὺν πουλᾶμε, εἶναι ἀπαγορευμένο. Νὰ τὸ βάλῃς σὲ σπίτι; Σοῦ κάνουν ἔρευνα καὶ χάνεις καὶ ταῦτ' καὶ τὸ καλάθι. Ἀφήνω τὴ φυλακή. Πρέπει τὸ λοιπὸν νὰ τὸ φυλάγῃς σὲ μυστικὴ ἀποθήκη κι ἀπὸ κεῖ νὰ τὸ κουβαλᾷς λίγο λίγο κρυφὰ γιὰ ξεπούλημα.

—Καὶ τ'ἀποθηκέψαταν μέσα στὴν ἐκκλησιά, θεομπαῖχτες; Δὲν φοβᾶστε τὸν Ἄη Νικόλα;

Ὁ Θανάσης ξεροκατάπιε, ἔξυσε τ' αὐτί του καὶ εἶπε:

—Τέτοια σίγουρη κρυψῶνα ποῦ ἄλλοῦ θὰ τὴ βρίσκαμε; Ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὴ σιρόγγυλη πλάκα τῆς ἐκκλησιᾶς κανένας δὲν ὑποψιάζεται τί κρύβεται... Τὸ ξωκλήσι, μαθές, μιὰ φορὰ τὸ χόρο λειτουργιέται... Καὶ τὸ λιθάρι ἐφαρμόζει τέλεια στὴ θέση του. Ἀμαρτωλοὶ εἴμαστε, δάσκαλε... Γιὰ τὸ καρβέλι παλεύουμε. Ἄς μᾶς σχωρέσῃ ὁ Ἄη Νικόλας, πὺν πατᾶμε τὴν ἐκκλησιά του... Φουκαράδες εἴμαστε.

—Εἶναι βαρὺ τὸ κοῖμα σας, εἶπα... Λερώνετε τὸν Οἶκο τοῦ Θεοῦ... Γιατί δὲν κάνετε μιὰ ἄλλη δουλειὰ πιὸ τίμια;

—Ὁ παρᾶς, δάσκαλε, εἶναι μεγάλος πειρασμός...—εἶπε ὁ Φοῦρκας.

Τὸ κέρδος σὲ γαργαλάει, σὲ τραβάει σὰν μαγνήτης. Κι αὐτὸ τὸ λαθρεμπόριο σοῦ ἀφήνει πολλὰ λεφτά. Σὲ κάνει ἀπόκοτο μπροστὰ στὸν κίνδυνο κι ἀθεόφοβο.

—Μὲ τὸ δικίο σου μᾶς μαλώνεις, δάσκαλε...—εἶπε ὁ Θανάσης—εἴμαστε δυὸ

παλιοτόμαρα... σιχαμερά. Κι ἐμεῖς ντρεπόμαστε γιὰ τὴν κατάντια μας... Ἀλήθεια, πῶς ξεπέφτει ὁ ἔρμος ἄνθρωπος...

—Ὅσο νὰ κάμῃς τὴν κακὴ ἀρχή, Θανάση...—εἶπα. Ὑστερα βουτᾶς στὴ λάσπη καὶ δὲν μπορεῖς νὰ ξεκολλήσῃς.

—Μοῦ γούφτωσε τὸ χέρι κι ἐνοιώσα τὴν τρεμούλα τοῦ δικοῦ του χεριοῦ.

Μὲ κοίταξε μ' ἓνα παραπονιάρικο ὕφος, ἔτοιμος νὰ δακρύσῃ...

—Δάσκαλε λυπήσου μας καὶ φύλαξε τὸ μυστικὸ μας..., εἶπε.

Ὑστερα γονάτισε, γύρισε τὰ μάτια του πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἄη-Νικόλα, πὺν μᾶς κοίταζε μὲ πατρικὴ συγκατάβαση, καὶ ψέλλισε κἀνοντας τὸ σταυρό του.

—Ἀφέντη Ἄη-Νικόλα, συχώρα με!

Ὁ ἄλλος σηκώθηκε ὀρθὸς—ἀπὸ ἀσέβεια τάχα ἢ ἀπὸ πείσμα;—κίνησε νευρικὰ τὰ χέρια του, ἔξυσε τὸ προγκιασμένο τσαρούχι του στὸ πάτωμα, φύσηξε μὲ τὰ ρουθούνια του ἄερα, σὰν ἄλλογο νταβρανισμένο, πὺν φρουμάζει καὶ χιτυπάει τὸ πέταλό του. Ὑστερα μὴ τελμώντας νὰ γυρίσῃ τὰ μάτια του στὸ εἰκονοστάσι, ἔσκυψε τὸ κεφάλι σὰν νιροπιασμένος, σὰν νὰ δέχτηκε στὸ σβέροκο του χαστούκι ἀπὸ ἀόρατο χέρι.

Κάμποση ὥρα ἔμεινα κι ἐγὼ βουβός. Ἐβλεπα τὸν ἕναν νὰ προσεύχεται γονατιστός καὶ τὸν ἄλλο νὰ στέκεται μὲ κατεβασμένα μοῦτρα, σὰν νὰ τὸν ὀργωνε ὀργὴ καὶ τύψη μαζί... Περιέργο πρᾶμα!.. Ἐνῶ πρὶν τὸ φταίξιμό τους μοῦ φαίνονταν ἀσυγχώρητο, τώρα ἄρχισα νὰ τοὺς λυπᾶμαι.

—Δὲν θὰ σᾶς προδώσω..., εἶπα. Ἀλλὰ μὲ μιὰ συμφωνία: Νὰ μὴν ξαναπατήσετε ἔδω μέσα.

—Αὐτὸ ν' ἀκούεται, δάσκαλε...—τραύλισε ὁ Φοῦρκας. Τελευταία φορὰ ἐνοχλοῦμε τὸν Ἅγιο. Τώρα πρέπει νὰ βροῦμε ἄλλη κρυψῶνα. Σοῦ ἔχομε ἐμπιστοσύνη βέβαια. Ἀλλὰ κάλλιο γαῖδουρόδενε...—Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρό, ἔδωσε τὸ σύνθημα στὸ σύντροφό του.

—Ἐ! Φαλάκρα, καιρὸς νὰ τὰ ξαναφορτώσουμε!..

Πηδῶντας ἔφτιασε στὴν κρυψῶνα. Τὴν ξεκούλωσε, ἔβγαλε δυὸ γεμισμένα σακκιά. Τὸ ἓνα τὸ σήκωσε στὴ ράχη του καὶ τ'ἄλλο

τῷδωσε τοῦ φαλακροῦ.

—Ἐσὺ τράβα μπροστὰ μὲ τὸ φανάρι! εἶπε.

Ὁ Θανάσης ὑπάκουσε, φορτώθηκε τὸ σακκί του καὶ σύρθηκε πρὸς τὴν πόρτα κρατῶντας τὸ φανάρι. Ἀκολούθησε ὁ Φούρκας βογγῶντας ἀπὸ τὸ βάρος—ἦταν μεγαλύτερο τὸ δικό του φόρτωμα—. Πρὶν ξεπορτίσει, γύρισε καὶ μούπε:

—Δάσκαλε, νὰ μᾶς συμπαθᾷς, πὺ σου χάλασαμε τὸν ὕπνο ἀπόψε... Ἦθελα νὰ κουβεντιάσω ἀκόμα μαζί σου..., μὰ δὲν μὲ παίρνει ἡ ὥρα. Πρέπει νὰ κουρνιάσουμε κάπου ἄλλου, πρὶν ξημερώσει. Ἀκου, λαλοῦν κιόλας μεσάνυχτα τὰ πετεινάκια...

Μὰ θὰ ξαναγυρίσωμε κάποτε... Κι ἂν σὲ ρωτήσουν, δάσκαλε, οὔτε εἶδες οὔτε ξέρεις...

—Ἦσυχᾶσαι! τοὺς εἶπε. Καὶ τοὺς ἔχασα μέσ' στὸ σκοτάδι... Κι ὅπως ἤμουν ἀναστατωμένος, ξανατυλίχτηκα στὴ βελέντζα μου..., μὰ ὥς τὸ πρωτὶ δὲν μὲ κόλλησε ὕπνος.

—Καὶ ξαναγύρισαν ἄλλη φορὰ; Τοὺς ξανάειδες;—ρώτησε ἡ μάνα μου.

—Πολλὲς φορές... Γίναμε καὶ φίλοι. Μοῦ πουλοῦσαν κι ἐμένα ζάχαρι καὶ πετρέλαιο.

Ὑστερα ἀπὸ ἕνα χρόνο ἔφυγα ἀπ' τὸ Βλαγχώροι... Σὲ λίγο ἄρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912.

Ὁ Ἀραχτος ἔπαψε νᾶναι σύνορο μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Πήραμε τὰ Γιάννινα ὕστερα ἀπὸ μερικὸς μῆνες... Τὸ λαθρεμπόριο σταμάτησε πιά... Τί ν' ἀπόγιναν ὁ Φούρκας μὲ τὸ Θανάση; Δὲν ἔμαθα. Ἐλειψα ἀπ' τὰ Τζουμέρκα πολὺν καιρὸ κι ἔχασα τὰ χιόνια τους. Νὰ ζοῦνε τάχα σήμερα; Μὰ τὸ παραξήλωσα ἀπόψε εἶπε. Ὁρρα γιὰ ὕπνο. Αὐριο θὰ σηκωθοῦμε νωρὶς γιὰ τὴν ἐκκλησιά...—Ἐπὶ τὸ ζεστό του. Ὁρθοστυλώθηκε μὲ σβελτιάδα δυσανάλογη πρὸς τὴν ἡλικία του, μᾶς καληνύχτισε καὶ τράβηξε γιὰ τὴν κάμαρά του. Ἡ μάνα μου γόμωσε τὰ κάρβουνα μὲ τὴ στάχτη καὶ μὲ πῆγε στὸ κρεβάτι μου. Ὅμως ἐκεῖνη τὴ νύχτα ὁ ὕπνος ἀργοῦσε νάρθη.

Ὁ νοῦς μου δὲν ἡσύχαζε... Ἐνοιωθα φόβο καὶ περιέργεια μαζί. Σὰν ἀνοστη μοῦ φαινόταν ἡ ἱστορία τοῦ πατέρα μου, κα-

θὼς ὅπνηκε ἀπότομα. Διψῶσα γιὰ τὴ συνέχεια.

B'.

Τὸν ἴδιο χειμῶνα—στὰ ἔβγα τοῦ Φλεβάρη, θυμᾶμαι—, ἕνα βράδυ δειπνούσαμε κοντὰ στὸ τζάκι. Ξαφνικὰ τὸ σκυλί μας γάβγισε ἄγρια κι ἀκούσαμε βήμσια στὴ σκάλα. Κάποιος ἀνέβαινε. Σὲ λίγο μᾶς χτύπησε τὴν πόρτα. Ἡ μάνα μου κοίταξε τὸν πατέρα μου μὲ ἀπορία καὶ φόβο. Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ λουφάξαμε στὸν πυρομάχο.

—Τί φοβᾶστε ἔτσι;—εἶπε ὁ πατέρας μου καὶ τράβηξε ψύχραιμα πρὸς τὴν πόρτα.

Ἀνοιξε διάπλατα καὶ φώναξε:

—Ἐἰ Ποιὸς εἶναι;

Ἕνας ἄντρας κακομούσουνος, πρώϊμα γερασμένος, πὺ φοροῦσε κοντοκάπι μὲ κουκούλα, δρασκέλ-σε τὸ κατώφλι μας. Στηρίχτηκε στὸ ραβδί του,—μιά καψαλισμένη κρανιά μ' εἶα μαῦρο κέρατο στὴν κορφή—, τίναξε τὸ χιόνι ἀπὸ πάνω του κι εἶπε:

—Θέλετε μουσαφίρη;

—Μετὰ χαρᾶς μας! ἀπάντησε ὁ πατέρας μου. Γιὰ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους ἡ πόρτα μου εἶναι πάντα ἀνοιχτή.

—Φχαριστῶ, δάσκαλε!.. τραύλισε ὁ ξένος καὶ κρέμασε τὸ κοντοκάπι του ἀπὸ τὸ μάνταλο τῆς πόρτας...—Μὲ συμπαθᾶτε, πὺ θὰ σᾶς λερώσω τὸ σπίτι...

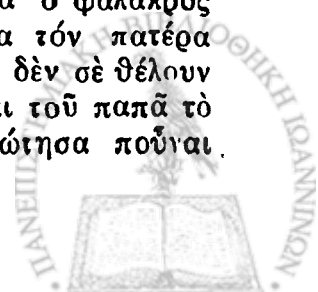
—Μὴ γνολιάζεσαι γι' αὐτό, εἶπε ἡ μάνα μου μόλις ξαναβρίσκοντας τὸ θάρρος της. Φτωχικὸ εἶναι τὸ σπίτι μας... Ἐλα, ζύγωσε στὴ φωτιᾷ, νὰ στεγνώσης καὶ νὰ ξεσταθῇς...

Καὶ τοῦδειξε τὸ καλοστρωμένο παραγῶνι. Ὁ ξένος στρώθηκε παραστιᾷς διπλοπόδι μὲ εὐλυγισία ἀγριόγατου κι ἄπλωσε γιὰ πύρωμα τὰ κοκκαλιασμένα χέρια του.

Ὁ πατέρας μου κάθησε ἀντίκρου του καὶ τὸν κοίταζε ἐπίμονα, σὰν κάτι νᾶθελε νὰ θυμηθῇ... Ἡ ματιὰ τοῦ πατέρα μου σταματοῦσε στὴ φιλάκρα τοῦ ξένου, πὺ γινάλιζε σὰν λιγδωμένο ἄσκι... Τέλος ρώτησε:

—Δέν μοῦ λές, πατριώτη... Πῶς ξέρεις, ὅτι εἶμαι δάσκαλος;

—Χιχιχι!.. γέλασε πονηρὰ ὁ φαλακρὸς κι εἶπε κοιτάζοντας κατάματα τὸν πατέρα μου: Ἡ παροιμία λέει: Ἀμα δὲν σὲ θέλουν στὸ χωριό, μὴ ρωτᾷς ποῦναι τοῦ παπᾶ τὸ σπίτι... Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ρώτησα ποῦναι.

τοῦ δάσκαλου τὸ σπίτι... Καὶ τὸ βρῆκα. Γιά φαντάσου τύχη!.. Νὰ διαβῶ μιὰ νύχτα ἀπ' τὸ χωριό σου καὶ νὰ βρεθῶ στὸ σπίτι ἐνὸς παλιοῦ φίλου μου.

—Μοῦ φαίνεται κάπου ξανασυναντηθήκαμε, πατριώτη...—εἶπε ὁ πατέρας μου, σὰν νὰ φωτίστηκε ὁ νοῦς του.

—Χιχιχι! Δάσκαλε, ἔχεις θυμητικό, βλέπω... Πέρασαν χρόνια, μὰ δὲν μ' ἀσιόχησες.

—Βρέ, βρέ!.. Ἐσὺ δὲν εἶσαι ὁ Θανάσης ὁ γυρολόγος; ξεφώνησε ἀναπνεύοντας ὁ πατέρας μου.

—Ὁ ἴδιος, δάσκαλε! εἶπε ὁ ξένος χουφτώνοντας τὸ χέρι τοῦ πατέρα μου.

Ποιὸς νὰ ἰδλεῖς, πὼς θὰ ἀνταμώνουμε πάλι ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια...

Μονάχα τὰ βουνὰ δὲν ἀνταμώνουν, δάσκαλε.

—Ἀλλάξαμε κι οἱ δύο μας, Θανάση.

—Τριγυρνᾶω ἀκόμα βρυκόλακας στὸν Ἀπάνω Κόσμο. Δόξα νάχη ὁ Γερμανπῆς.

Στραβογέρασα νὰ πάρῃ ὁ διάβολος. Μὰ κι ἐσὺ χιονισμένα τᾶχεις τὰ βουνά σου, δάσκαλε. Σ' ἔφερα μπεκιάρη καὶ σὲ βρῆσκω φамιλίτη μὲ γυναῖκα καὶ παιδιὰ.

Νὰ σοῦ ζήσουν, νὰ τοὺς χαίρεσαι!

—Εὐχαριστῶ, Θανάση!.. Νὰ σοῦ δώσῃ κι ἐσένα ὁ Θεὸς ὅ,τι ποθεῖς.

—Τώρα; Καλὴ ψυχὴ, δάσκαλε...

Ἡ μάνα μου ἔσκυψε στ' αὐτὴ τοῦ πατέρα μου, κάτι εἶπαν κρυφά, κι ὕστερα ἔφερε ἀπὸ τὸ ντουλάπι δυὸ κομμάτια λαχανόπιττα, ψάρι, τυρὶ κι ἓνα βαθουλὸ ποτήρι κρασί... Τάπιθωσε μπροστὰ στὸν ξένο λέγοντας:

—Αὐτὸ τὸ δεῖπνο μᾶς ἔλαχε ἀπόψε... Πάρε κι ἐσὺ λίγες μπουκιές, νὰ ψυχοπιαστῇς!..

—Ὅλα τοῦ Θεοῦ τὰ καλά..., μουρμούρισε ὁ ξένος ξερογλύφοντας τὰ χεῖλιά του.

Καιρὸ εἶχα νὰ φάω ψάρι... Εἶδες πὼς τὸ λέν: Ὅποιος ἔχει γρόσια στὸ πουγγί, τρώει ψάρι στὸ βουνί...—Ἐκαμε τὸ σταυρό του λέγοντας:—Χαῖντε, καλῶς σᾶς βρῆκα... Τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ τὰγαθὰ νὰ μὴ σᾶς λείψουν!..

Κι ἄρχισε νὰ τρώγῃ λαίμαργα...

Ἐμεῖς τὸν κοιτάσαμε περίεργα μετῶντας τίς μπουκιές του... Μᾶς φαίνονταν σὰν

ἓνα παράξενο ἀγρίμι, ποὺ πιάστηκε ζωντανό. Τὸ πηγούνι του μὲ τὰ πυκνὰ καὶ σκληρὰ γένεια φάνταζε σὰν ἀγκαθωτὸς σκαντζόχοιρος ἑοῖμος νὰ χορέψῃ στὸ ταψί... Ὅταν ὁ ξένος τελείωσε τὸ φαγοπότι του καὶ μᾶς εὐχήθηκε «Υγεία καὶ καλὴ καρδιά», ὁ πατέρας μου ἀνοίξε πάλι τὴν κουβέντα.

—Γιὰ θυμήσου, Θανάση, τὸ πρῶτο συναπάντημά μας μέσα στὴν ἐκκλησιὰ μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα ἐδῶ κι εἴκοσι χρόνια... Παραμονὴ τῶν Φώτων ἦταν, ἀν καλὰ θυμᾶμαι.

—Τούτη ἡ κολοκύθα, εἶπε ὁ φαλακρὸς πιάνοντας τὸ κεφάλι του, δὲν κρατᾷ πιά... Τρύπησε... Ποῦ νὰ λογαριάσω ἐγώ, δάσκαλε, πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε; Τῶν Φωτῶν ἦ τ' Ἀη-Γιαννιοῦ ἦταν τότε ποὺ σμίξαμε ἀνελάντεχα στὸ ξεκλήσι τ' Ἀη-Νικόλα; ποῦ νὰ θυμηθῶ; Σάματι εἶμαι Καζαμίας; Ἐνα γιδοξοῦρι εἶμαι...

—Ἐγὼ ὅμως, Θανάση, δὲν τὸ ξεχνῶ ποτὲ ἐκεῖνο τὸ νυχτερινὸ συναπάντημα, ἀποκρίθηκε ὁ πατέρας μου ξαναγεμίζοντας τὸ ποτήρι τοῦ φαλακροῦ.

—Νὰ πιῶ κι ἄλλο, δάσκαλε; Θὰ μοῦρθη ὁ οὐρανὸς σφοντύλι..., εἶπε ὁ ξένος κάνοντας πὼς χόρτασε... Μὰ φῶς φανάρι, διψοῦσε ἀκόμα. Γιατὶ χούφτωσε μεμιάς τὸ ποτήρι κι τόφερε στὰ χεῖλη τραυλίζοντας:—Μ' ἓνα βόδι δὲν πᾶς στὸ χωράφι, δάσκαλε...

Ὁ πατέρας μου τσοῦγκρισε μαζί του τὸ δικό του ποτήρι καὶ εἶπε...

—Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.

—Τὸ κρασί τὸν γέροντα τὸν κάνει παληκαῖο, δάσκαλε... ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος.

Τὰ ποτήρια ἄδειυσαν, ἡ κουβέντα ξανάρχισε.

—Γιὰ φαντάσου, Θανάση!, εἶπε ὁ πατέρας μου... Νὰ κοιμᾶμαι ὁλομόναχος στὴν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ μοῦ παρουσιαστῇτε ξαφνικά σὰν φαντάσματα...

—Ἀμ! Κι ἐσὺ βλογημένε, ποὺ μᾶς ξεφύτρωσες σὰν Λάζαρος μὲ τὸ κερὶ στὸ χέρι; Πὼς δὲν σοῦ φέραμε καμμιά μπηχτή; Φυγόδικοι ἦμαστε, μαχαιροβγάλτες. Μὰ γιὰ καλὴ σου τύχη σὲ γνωρίσαμε γρήγορα...

—Κι ἐγὼ τὸ μετάνοιωσα ὕστερα γιὰ

τὴν ἀποκοτιά μου... Μὰ ἤθελα νὰ ξεδιαλύνω τὸ μυστήριον... Ἀλλιῶς μπορούσα νὰ τὸ βάλω στὰ πόδια, μόλις ἄκουσα τοὺς βρόντους μέσα στὴν ἐκκλησιά... Ἔτσι κι ἐγὼ δὲν θὰ κιντύνενα καὶ σὰς δὲν θὰ σὰς χαλοῦσα τὴ δουλειά...

— Ἔτσι πάντα εἶναι ὁ ἄντρας μου, εἶπε ἡ μάνα μου ξαναπιάνοντας τὸ πλέξιμό της... Τὸν γαργαλαεὶ ἡ περιέργεια καὶ δὲν βάξει ποτὲ τὸ κακὸ στὸ νοῦ του... Κι ὅμως ὅσα φέρνει ἡ ὥρα δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος.

— Κι ὁ φίλος σου ὁ Φούρκας τί γίνεται; ρώτησε ὁ πατέρας μου.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Θανάση σκοτεινίασε... Στὰ πονηρά του μάτια γυάλισε ἕνας κόμπος δάκρυ. Μίλησε κοφτά, μὲ τρεμάμενη φωνή.

— Ζωὴ στὰ μουλάρια του αὐτουνοῦ... Πάει, δάσκαλε... Τὸν κατάπτε ὁ ρούφουλας.

— Τί λές, μωρὲ Θανάση; Πνιγμένος πάει ὁ μακαρίτης; Κι ἦταν τόσο γεροδεμένος ἄντρας.

Μὰ γιὰ πές μας, πῶς χάθηκε;

— Δὲν φυλάχτηκε ἀπὸ τὴν κατεβασία καὶ τὸν κατάπτε ὁ Ἀραχτος. Μαζί του βούλιαξαν καὶ τὰ κόπια μας. Ἐνα σακκὶ γεμάτο ζάχαρη καὶ σπύρια. Θεὸς σχωρέστ' τον! Κολαζομαι πὺν τὸ λέω...

— Ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπάψη... Ἦταν πολὺ ἀψύς...

— Κεφάλι ἀγύριστο, δάσκαλε. Πεισματάρης σὰν μούλα... Κι' αὐτὸς ἔκοψε τὸ σβέρκο του κι ἐμένα μ' ἄφησε ὀρφανό. Ἐκεῖνος ἦταν ἡ ψυχὴ τῆς δουλειᾶς. Ἐκεῖνος ἔβαζε τὰ σχέδια κι ἐγὼ ἤμουν τὸ κοπέλι... Μιὰ στραβοτιμονιά καὶ πῆγαν ὅλα κατ' ἀνέμου.

— Πές μας τα ὅλα, μπαρμπα-Θανάση... τόλμησα νὰ εἰπῶ ἐγὼ, πὺν μὲ μεθοῦσαν οἱ παραξένες ἱστορίες... Ὁ φαλακρὸς μὲ κοίταξε χαμογελώντας, ἔξυσε τὴ φαλάκρα του καὶ εἶπε:

— Γιὰ ἰδὲς τὸ μαλέτσικο, πὺν θέλει νὰ μᾶς κἀνὴ τὸν ἄντρα!.. Μοῦ χაῖδεψε τὸ κεφάλι μὲ τὴ ροζιασμένη ἀπαλάμη του... Πῶς σὲ λένε, μωρέ;

— Γιώργη, εἶπα.

— Νὰ ζήσης, Γιώργη! Θὰ σοῦ κάμω τὸ χατήρι...

Ἐμεινε συλλογισμένος λίγες στιγμές. Ὑστερα ἄρχισε:

Ἀνάθεμα τὴν κακὴ ὥρα... Τρεῖς χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε πὺν γινε τὸ κακὸ... Μὰ μοῦ φαίνεται σὰν νᾶσαν χτές... Μαζὶ μὲ τὸ συχωρεμένο θυμᾶμαι, εἴχαμε περάσει τὸ ποτάμι καὶ γλιστρήσαμε στὸ Τούρκικο... Διαλέξαμε μιὰ νύχτα χινοπωριάτικη, πὺν ἔχυνε μὲ τὸ καρδᾶρι... Τὸ λαθρεμπόριο μὲ τὴν ἀστροφεγγιὰ δὲν βοδώνει. Εἶδες πῶς τὸ λέν: Ὁ λύκος στὴν ἀντάρα χαίρεται.

Οἱ Τοῦρκοι κοιμόνταν κουρνιασμένοι στὴν Κούλια καὶ δὲν μᾶς πῆραν κάβιο. Τὴν ἄλλη μέρα γεμίσαμε δυὸ τενεκέδες πετρόλαδο, ἀγοράσαμε ζάχαρι, σπύρια καὶ τσιγαρόχαρτο, βάλαμε ὅλη τὴν πραμάτεια σὲ δυὸ σακκιά καὶ τρυπώσαμε σὲ μιὰ σπηλιά κοντὰ στὴν ἀκροποταμιὰ, ὥσπου νὰ νυχτώσῃ.

Ἐπιαμε ρούμι ἀπὸ τὰ παγοῦρια μας, γιὰ νὰ μὴ δειλιάσωμε καὶ νὰ μὴν κρυῶμε, καθὼς θὰ διαβαίναμε τὸ ποτάμι κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν Τουρκαλάδων. Ὁ Φούρκας τῶτσουξε γιὰ καλὰ ἐκείνη τὴ βραδιά κι ἦταν μισομεθυσμένος τὴν ὥρα πὺν ξεκινούσαμε... Ἐκεῖνο τὸ κέφι τοῦ Γιώργη δὲν μοῦ πολυᾶρεσε. Ἐνοιωσα σύγκρυο στὴν καρδιά μου, μὰ δὲν εἶπα τίποτε...

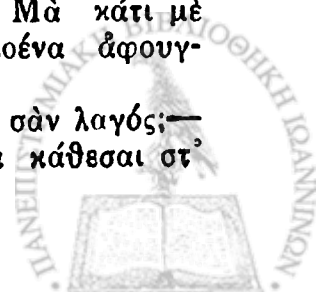
Ἐκαμα τὸ σταυρό μου καὶ μτῆξα στὸ ποτάμι... Μ' ἀκολούθησε κι' ὁ Γιώργης.

Σκοτάδι πίσσα. Δὲν ἔβλεπες τὴ μύτη σου. Ὁ Ἀραχτος εἶχε φουσκώσει ἀπ' τὴ νεροποντὴ καὶ μᾶς σκέπαζε ὥς τὸν ἀφαλό. Τὸ κῦμα μᾶς παράσερνε καὶ δὲν ἔεραμε πὺν θὰ μᾶς βγάλῃ. Γι' αὐτὸ βάλαμε καβούλι. ὅποιος περάσῃ πρῶτος νὰ περιμένῃ τὸν ἄλλο στὸ μύλο τοῦ Τράκα... Ἐγὼ ἤμουν πιὸ νιδὸς καὶ βασταγερός καὶ τὰ κατάφερα νὰ βγῶ γρήγορα ἀπ' τὸ ποτάμι. Ἐφάσα στὸ μύλο, ξύπνησα τὸ μυλωνᾶ, ξεφορτώθηκα κι ἀναψα φωτιά νὰ στεγνώσω, πὺν ἤμουν μούσκεμα.

Ἐ!—εἶπα—σὲ λίγο θὰ φανῇ κι ὁ ἄλλος.

Καθὼς πυρωνόμουν στὴ φωτιά, ἔστρεψα κουβέντα μὲ τὸ μυλωνᾶ. Μὰ κάτι μὲ τσιμποῦσε στὴν καρδιά κι ὀλοένα ἀφουγκραζόμουν.

— Τί ἔχεις κι αὐτιάζεσαι σὰν λαγός;— μοῦ λέει ὁ Τράκας—. Σὰν νὰ κάθῃσαι στ'

ἀγκάθια κάνεις.

—Περιμένω τὸ σύντροφό μου τὸ Φούρκα, εἶπα, καὶ παραξενεύομαι, ποῦ ἄργησε.

—'Απὸ πόση ὥρα ξεχωρίσταν;

—'Εδῶ καὶ μιὰ ὥρα πάνω —κάτω.

Ὁ μυλωνᾶς κατσούφιασε:

—Χμ! Ἐπρεπε νᾶχη βγῇ πιά ἀπ' τὸ ποτάμι. Ξέρεις καμμιά φορὰ; Τὰ νερὰ ξεχείλισαν. Νύχτα εἶναι... Κολλᾶς σιτὴ λάσπη. Πᾶμε νὰ ψάξουμε!..

Ἄναψε τὸ φανάρι του, ἔρριξε στὶς πλάτες του μιὰ παλιομαντύα καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ τὸν ἀκολουθήσω... Σύρθηκα μὲ κρῦα καρδιά, κι ἄς μ' ἐπονόυσαν τὰ κόκκαλα ἀπὸ τὴν κούραση... Ἐβρεχε ἀκόμα.

—Ἄει στὴν ὀργή! μουρμούρισε ὁ μυλωνᾶς. Σαπίσαμε ἀπὸ τὴν ὑγρασία.

Σκουντουφλώντας φτιάσαμε στὸ ποτάμι καὶ ψάχναμε μὲ τὸ φανάρι.

Φώναξα πολλές φορές: «Γιώργη! Ἐ! Γιώργη Φούρκα!» Οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόαση... Κόψαμε λάσπη ἀπάνω—κάτω, ὀργώσαμε το γιालό, μὰ τοῦ κάκου.

—Διάβολε! ἄρχίζω νὰ φοβᾶμαι γιὰ τὸ φίλο σου..., εἶπε ὁ Τράκας.

Πόσων χρονῶν εἶναι ὁ λεγάμενος;

—Ἐξῆντα, θαρρῶ. τοῦ ἀποκρίθηκα.

—Χμ! Καὶ πιὸ νιὸς ἀκόμα μπορεῖ νὰ τὰ κακαρώσῃ μέσα στὸ νερὸ μὲ τέτοιον παλιόκαιρο.

—Φίδι σιτὴ γλῶσσα σου, εἶπα. Ὁ Φούρκας δὲν εἶναι πρωτάρης.

—Καλὰ λές... Ἄς μὴν κακομελετᾶμε!, εἶπε ὁ μυλωνᾶς. Μπορεῖ νὰ τὸν παράσυρε τὸ νερὸ μικριά.

Τριγυρίσαμε κάμποσο ἀκόμα, ψάξαμε μὲ τὸ φανάρι κάθε μεριά, χουγιάξαμε, μὰ τίποτα.

—Στὰ χαμένα προσκλητήριο, εἶπε ὁ μυλωνᾶς. Πᾶμε, μὴ μᾶς μωριστοῦν ἀπὸ τὸ φυλάκιο τῆς Πλάκας καὶ μᾶς βάλουν στὸ ντουφεκίδι... Δὲν θέλω νὰ πάω σὰν τὸ σκυλί στ' ἀμπέλι. Αὐριο ξαναβγαίνομε παγάνα...

Ξαναγυρίσαμε στὸ μύλο. Μπουκιά δὲν ἔβαλα στὸ στόμα μου ἐκείνη τὴ βραδιά, κι ἄς εἶχε ὁ μυλὼ ἄς πέστροφα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί... Ξάπλωσα δίπλα στὴ φωτιά, μὰ δὲν μὲ κολλοῦσε ὕπνος. Σιμὰ νὰ φέξῃ, λαγοκοιμήθηκα λίγο. Κι εἶδα ἓνα μαῦρο

ὄνειρο. Βρισκόμουν σὲ πανηγύρι καὶ ἤχορενα... μὲ τὸ Φούρκα. Ξάφνου ἓνας Ἀράπης οἰχτήκε πάνω μας καὶ χύπησε τὸ Γιώργη κατάστηθα μὲ σπαθί. Πειάχτηκα τρομασμένος... Ὁ Ἀράπης εἶναι χάρος, εἶπα. Ξύπνησα τὸ μυλωνᾶ καὶ ξαναπήγαμε στὸ ποτάμι. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ κόπος δὲν πῆγε χαμένος. Βρήκαμε τὸ κουφάρι τοῦ Γιώργη φουσκωμένο σὰν τούμπανο, σκαλωμένο σ' ἓναν ξεριζωμένο πλατανο. Ριχτήκα στὸ νερὸ κλαίγοντας. Μαζί μου κι ὁ μυλωνᾶς. Βάλαμε τὰ δυνατά μας νὰ τὸν τρυβήξουμε ὅξω..., γιὰ τ' ἦσαν ἀσκήκωτος... Φωνάξαμε κι ἄλλους δυὸ καὶ τὸν κουβαλήσαμε στὸ χωριό...

—Τὸν ἔφαγε τὸ στοιχεῖο τοῦ ποταμιού..., ψιθύρισε ἡ μάνα μου συγκινημένη.

—Τὸ μεθύσι πὲς καλύτερα..., συμπλήρωσε ὁ πατέρας μου.

—Κολοκύθια...,—εἶπε ὁ φαλακρὸς—

Ἐνα θάνατο χρωστᾶμε ὅλοι μας.

Ἄλλοι πεθαίνουν στὰ πούπουλα κι ἄλλοι στ' ἀγκάθια... Ὅταν παλεύεις γιὰ τὸ ψωμί τῆς φαμίλιας σου, κυρά μου, δὲν φοβᾶσαι στοιχεῖα... Καὶ σοῦ χρειάζεται λίγο ρακί, γιὰ νὰ ξεχνᾷς, δάσκαλε... Θέλετε νὰ κούσετε καὶ τὴ συνέχεια, καταλαβαίνω... Μὰ θὰ στρίψω πρῶτα τσιγάρο, μὲ τὸ συμπάθειο...

—Θανάση, μὲ συγχωρεῖς, δὲν φουμάρω..., εἶπε ὁ πατέρας μου.

—Δὲν πειράζει, δάσκαλε... Ἐχω τὰ χρειαζόμενα...

Ἄνοιξε τὸ σελλάχι του, ἔβγαλε τὴν καπνοσάκουλα—φκιασμένη ἀπὸ κασικόδεμα—, ἔστριψε τσιγάρο σὲ ροκόφυλλο, ἄναψε τὴν ἴσκηνα χτυπώντας τὸν πρὺνβολο στὴ στουρναρόπετρα, ἔβγαλε φωτιά στὸ τσιγάρο του κι ἔξακολούθησε...

—Νὰ μὴ σᾶς τὰ μακροσκοινάω... Τὸν κηδέψαμε φτωχικά. Ὁ παπᾶς, ἡ ἄχαρη γυναικίκα του, κάτι παλιοὶ βλαμάδες του κι ἐγώ. Ἀπὸ παιδιὰ τὸν φύλαξε ὁ Θεός...

Τὴν ὥρα ποῦ τὸν κατεβάζαμε στὸν τάφο καὶ τοῦδωσα τὸ στερνὸ φίλι, τοῦ φάνηκε σὰν νᾶνοιξε τὰ μάτια του καὶ μὲ κοίταξε παρμπονεμένα, σὰν νὰ σάλεψαν τὰ χεῖλια του καὶ τοῦ μίλησαν: «Κοίτα με, πῶς κατάντησα, Θανάση!.. Ἡ κατάρα τ' Ἀη-Νικόλα μ' ἔφαγε!..» Αὐτὰ τὰ λόγια ἀντηχοῦ-

σαν στ' αὐτιά μου... Κι ἐνοιωθα φόβο καὶ ντροπή... Ὁ Φοῖρκας—ἔλεγα—τὸ πλήρωσε μὲ θάνατο... Ἐγὼ τί θὰ πάθω τάχα;

—Καὶ τώρα Θανάση, πῶς τὰ βολεύεις; Κάνεις ἀκόμα λαθρεμπόριο;

—Σταυρὸ καὶ βουῖλα ἀπὸ τότε, δάσκαλε! Παράτησα τὴν αἰτιμὴ δουλειά, π' ἀνάθεμά τη! Ἐπρεπε νὰ ξεπλύνω κάμποσες ἀμαρτίες μου...

Τὰ ξεπούλησα ὅλα... Μάζεψα κάπου ἐκατὸ τάλλαρα. Τὰ μοίρασα στὴ μέση μὲ τὴ γυναῖκα τοῦ μακαρίτη. Νὰ βουλευτῇ κι αὐτὴ ἢ χαροκαμένη. Ἐδωσα στὸν παπᾶ δυὸ τάλλαρα ἀπὸ τὰ δικά μου γιὰ νὰ τοῦ ρίχνῃ τρισάγιο... Ἄν ρωτᾷς καὶ γιὰ μένα, γυρίζω σὰν τὸ ἔρημο τᾶλογο. Ἐνα χαμένο κορμὶ ποῖος τὸ λογαριάζει; Δόξα σοι ὁ Θεός, πάντρεψα τὴν κοπέλλα μου. Τὸ παιδί μου ἔγινε ἄντρας πιά... Τώρα τρώει Κουραμάνα. Ἡ γυναῖκα μου μ' ἄφησε χρόνους ἀπὸ πέρσι... Κατακαχημένη Φροσύνη, δὲν πρόλαβες νὰ κρατήσης ἀγγόνι στὴν ἀγκαλιά σου!..

Ἄναστέναξε καὶ μὲ τὴν ἀπαλάμη σφούγγισε τὰ δακρυσμένα μάτια του.

—Κουράγιο, Θανάση, —ψιθύρισε ὁ πατέρας μου συγκινημένος. Τὰ μάτια ὅλων μας εἶχαν βουρκώσει.

—Δὲν τὸ βάζω κάτω, δάσκαλε..., ἀποκρίθηκε ὁ φαλακρὸς χτυπώντας μὲ τὴν γροθιά τὰ στήθια του... Μοῦ τό λέει ἡ περδικούλα ἀκόμα.

—Καὶ τώρα γιὰ ποῦ τραβᾷς, Θανάση; ρώτησε ὁ πατέρας μου.

—Γιὰ τὰ καμποχώρια... Γιὰ ποῦ ἄλλου; Δὲν μὲ κρατᾷ πιά τὰ βουνά. Ἀφοῦ δὲν ἔχω κοπάδι νὰ φυλάξω, θὰ πάω ντραγάτης στῆς Ἄρτας τοὺς μπαξέδες. Εἶδες τί λέει τὸ τραγούδι: «Νᾶημουν τὸ Μάη πιστικός τὸν Αὐγουστο ντραγάτης...» Στραβομουτσούνιασε γελώντας μὲ τὸ στανιό... Ὑστερα πετάχτηκε, σὰν τὰ τὸν τοίμπησε σφήκα, κι ἔβγαλε στριγγὴ φωνή:

—Βαρᾶτε με, γιατί ἔβγαλα ρίζες!.. Φόρεσε τὰ τσαρούχια του, ἄρπαξε τὴν ἀγκλίτσα του καὶ τοιμάστηκε νὰ φύγῃ...

—Χριστιανέ μου, ποῦ θὰ βγῆς τὴ νύ-

χτα μὲ τέτοιο ἀγριοκαίρι; κοιμήσου ἐδῶ ἀπόψε..., εἶπε ἡ μάνα μου.

—Δὲ βαριέστε! Μαθημένα εἶναι τὰ βουὶ νὰ ὑπὸ χιόνια, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος. Θὰ ξε-νυχτίσω στὸν κουμπάρο μου τὸ Μπούκα, τὸ σιδερά. Το καμίνι του καίει ὅ,τι νύχτα καὶ θὰ ζεσταθῶ καλά... Θέλω νὰκούσω καὶ λίγο κλαρίνο, νὰ θυμηθῶ τὰ νιάτά μου. Ξέρεις, δάσκαλε, τὸ τραγούδι τοῦ γέ-ρου;

—Καὶ τὸ παραξέρω, Θανάση. Τὸ παίζω κιόλας μὲ τὸ βιολί...

—«Σήκω, βρὲ γέρο, βάλ' τὰ τσαρούχια σ' καὶ πᾶμε γιὰ κλεψιά...». Ὁμορφα πού τὸ λέει ὁ Μπούκας μὲ τὸ κλαρίνο, δάσκαλε!..

Κι ἔφερε μιὰ γυροβολιά σφυρίζοντας τρίβοντας τὰ δάχτυλά του, σὰν νᾶσερνε χορό...

—Μπράβο, βρὲ Θανάση... Εἶσαι λεβέντης... εἶπε ὁ πατέρας μου συνοδεύοντάς τον ὡς τὴν πόρτα.

—Ἄ! ὅλα κι ὅλα, δάσκαλε. Ἐγὼ τοὺς φίλους δὲν τοὺς ἀρνιέμαι... Ἀπόψε περνώντας ἀπ' τὸ χωριό σου σταμάτησα στὸ μαγαζί νὰ πῶ ἓνα ρακί. Ἐκεῖ ἔμαθα πὼς εἶσαι δάσκαλος ἐδῶ. Δὲν γίνεται —εἶπα— νὰ περάσω ἀπὸ τὰ Σχωρέισανα καὶ νὰ μὴν ἰδῶ τὸ φίλο μου τὸ Γιαννακούλα... Ὁ ἀγροφύλακας μοῦδειξε τὸ σπίτι σου... Καὶ δὲν μετάνιωσα, ποῦρθα, δάσκαλε. Σᾶς ἐνόχλησα βέβαια. Σᾶς λέρωσα κιόλας. Νὰ μὲ συμπαθᾷτε! Μὰ ἐμένα ἡ καρδιά μου χαρδακάει, πὺ σὲ ξανάειδα...

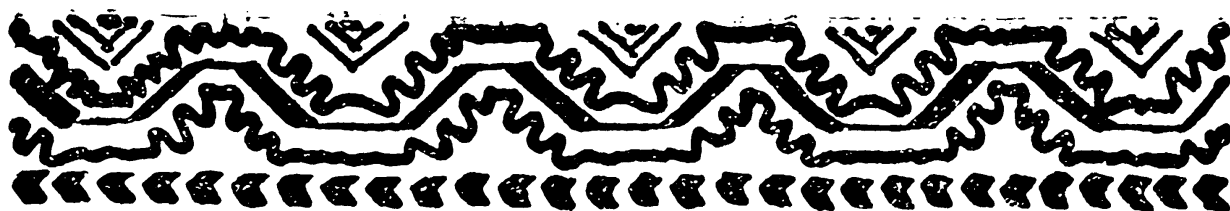
—Κι ἐγὼ εὐχαριστήθηκα τὸ ἴδιο, Θανάση,—ἀπάντησε ὁ πατέρας μου σφίγγοντάς του τὸ χέρι... Σύρε σιὸ καλὸ καὶ νὰ μᾶς θυμᾶσαι, ὅταν περνᾷς ἀπὸ δῶ.

—Φχαριστῶ, πὺ μὲ καταδέχεται ἡ ἀφεντιά σας... εἶπε βραχνά... Μᾶς καληνύχτισε καὶ ἐπέδρισε... Ἀκούσαμε τὰ γαβγίσματα τοῦ σκυλιοῦ μας κι ὕστερα ἤσυχια...

Σωπαίναμε ὅλοι. Κάτι μᾶς ἔσφιγγε τὴν καρδιά, σὰν νᾶχῃμε ξεπροβοδίσει κάποιον δικό μας γιὰ μακρινὸ ταξιδι...

(Ἄρτα, Χριστούγεννα τοῦ 1951)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ

ΚΙ' ΑΛΗΣ Ο ΛΗΣΤΟΣΥΝΤΡΟΦΟΣ

Ήταν καλοκαιριάτικο απόγιομα.

Ο 'Αλῆ πασᾶς καθισμένος στο μπαλκόνι του παλατιού του κοίταε με τὰ κιάλια του τὰ πέρα από τὰ Γιάννινα μέρη.

Τὰ πρόβατα στὰ γύρω βουνὰ εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τοὺς στάλους κι' ἔβοσκαν μάζες μάζες καὶ κοπαδιστὰ στὰ φρυδόρραχα τῶν βουνῶν, στὰ ριζὰ τῶν λόφων καὶ τ' ἀπόσκιων, τὸ ἓνα πίσω στὴν οὐρὰ τ' ἄλλουνοῦ.

Οἱ χωρικοὶ ροβόλαγαν τὶς πλαγιὲς φορτωμένοι ξυλοτσάπια, ἀλετροπόδια, φραχτοπάλουκα κι' ἐλατόμυτες γιὰ στυλιάρια καὶ ρόκες με' ἄλλα ξύλινα εἰδίσματα ἀπὸ τὸ λόγγο με' κομμένα γόνατα ἀπὸ τὴν ἀνηφόρα. Ἀκουμπουζαν, ἐπαιρναν μι' ἀνάσα καὶ μεταπάλι κόλλαιναν τὸν καγκελόδρομο δπως τὰ μηρμύγκια τὴν μουσκουλιασμένο κορμὸ τοῦ δένδρου.

Πάνου ἀπὸ τὴ λίμνη κάπνιζε ἀπὸ τὶς καφαλοστιές τῶν τσοπαναλαίων, ποὺ γιὰ λίγο πρόσκαιρο χορτάρι εἶχαν καψαλλιάσει ὅλα τὰ πλάγια τοῦ Μιτσικελιού, κι' οἱ λυγγαδιώτες με' χλωρὲς κλάρες ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παιδεύονταν νὰ σβήσουν τὴ φωτιά, κι' ἔτρεχαν μέσα στὴν κατραχούρα.

Μακριὰ στὸ δάθος ἄχνιζαν ἀπὸ τὶς ἡλιαχτίνες τοῦ δειλινοῦ τὰ κοντόρραχα τῶν Νεγάδων.

Βλέπει στὶς κορυφὲς τοῦ Περιστεριοῦ τὰ πρόβατα νὰ προντοῦν, τοὺς βοσκούς νὰ τρέχουν ντουφεκώνοντας, τοὺς ἀετούς ποὺ κοιλάρευαν ἀπ' ὦρα ἀπάνου ἀπὸ τὰ τσέπια καὶ τώρα χύμησαν στὸ ἀρνοκέπαδο, κι' αὐτὸς ἐκεῖ κοντὰ νὰ τρέχει καὶ νὰ παίρει συμμιτιές, νὰ κυνηγάει τὰ κακοπούλια.

Ἀφοῦ χόρτασε νὰ κοιτάζει τοὺς ἀλλοαργινοὺς τόπους, ρίχνει τὰ κιάλια ἀπάνω στὸ θηριοτροφεῖο.

Ὁ τύραννος, κοντὰ στὸ σαράϊ, διατηροῦσε καὶ μικρὸ θηριοτροφεῖο ὑπὸ τὴ διεύθυνση παλιοῦ τοῦ ἀπόμαχου ληστοσυντρόφου καὶ συνωνόματό του.

Τὴν ὥρα ποὺ τὸ μάτι τοῦ 'Αλῆ πασᾶ ἔπεσε πάνω στὸν ὄντα τοῦ θηριοτρόφου 'Αλῆ, ἐκεῖνος εἶχε ξεζωμένο τὸ σουλιάφι του καὶ κάτι μετροῦσε.

Ὁ Τύραννος με' τὸ δαιμόνιο μυαλὸ ποὺ τὸν διέκρινε ἀπέικασε πὼς ὁ παλιὸς τοῦ σύντροφος κάποιον χρηματικὸ κομπόδεμα εἶχε τσαχαλομαζωμένο ἀπὸ χρόνια, δπως τ' ἔμπυο στὸ ποδόρι, καὶ τὸ μετροῦσε, καὶ ἀναχόρταγος δπως ἦταν, βουλήθηκε νὰ τὸ ἀρπάξει, ἀλλὰ με' τέτοιο τρόπο ὥστε οὐτε ὁ κάτοχος νὰ καταλάβει.

—Πήγαινε ὥρὲ μῦδρο μου, λέει σ' ἐναν ἀπὸ τοὺς σωμαιοφύλακές του, καίφερε μου ἔδῳ τὸν 'Αλῆ. Πρόσεξε, μὴ τὸν ἀφήκεις καὶ σιγουρευθεῖ. Νὰ τὸν φέρεις δπως τὸν βρεῖς.

Ὅσο καρδερός κι' ἂν ἦταν ὁ παλιὸς ληστοσύντροφος τοῦ Πασᾶ, καὶ δὲν τ' ὀστρίξε τ' αὐτί, φιδωζώθηκε καὶ τοῦρθε ὁ οὐρανὸς σφοντίλι, δταν ἄκουσε πὼς τὸν γυρεύει. Κόντεψε νὰ κακαρώσει ἀπὸ τὴν ἀπαχτη καὶ ὑποπτη αὐτὴ πρόσκληση, ὁ κοψοζώητος, κα με' τὸ στανιδ τὸν σπάραξε ἀπὸ τὸν τόπο ὁ ἀποσταλμένος.

Τριμματισμένος μετάβαινε στὸ παλάτι τοῦ 'Αλῆ.

Κακοὺς διαλογισμοὺς καὶ σκέψεις ἔβαλε ὁ νοῦς του καὶ γιὰ πολλὰ μυιγιάσθηκε.

Ὅλο τὸ δρόμο μονολογοῦσε καὶ ξυλὸ κραινει.

—Μὴ με' θέλ' ἐτοῦτο, μὴ με' τρέχ' ἐκεῖνο, καὶ πήγαινε ἡ καρδούλα του λιθο-

πάτι, σάν τοῦ λαγοῦ, κι' ὁ ἀφαλὸς τοῦ κόν τευς νὰ λυθεῖ.

Ναὶ μὲν ἦταν παλιδὸς φίλος καὶ σύντροφος καὶ μαζί του εἶχαν κάμει τόσα γιρούσια καὶ ληστεῖες στὰ Ζαγέρια, κι' αὐτὴ τὴν ὥρα ἔχει τὸ ψωμί του ἀκόμα στὰ δόντια, ἀλλὰ πάλι μήπως καμμιὰ ἀναπάντεχη διαβολιά κανενοῦ ἢ κακὴ ἰδέα τοῦ πασᾶ, τὸ πάρει ἀλλὰ χτένι, καὶ τὸν στείλει στὴν κρεμαγκιόλα; τὸν φάει ἢ μαρμάγκα; Μιὰ τῶρχονταν ἡ ὀψὴ καὶ μιὰ τῶφευγε. Μιὰ γένονταν σάν τὸν καιρὶ, λείψανο, καὶ τὴν ἄλλη ἐπαιρνε τὸ χρῶμα του.

Μιὰ δρασκειλιά τόπος τοῦρθε πῶς ἦταν ἐλόβολης μέρας περπάτημα.

— Ἐ, ὦρ' Ἀλῆ, ἀποτείνεται στὸν παλιδὸ του τοῦ σύντροφο ὁ πασᾶς μότι τὸν ἤφεραν μπροστά του, θυμᾶσαι τί χορὸ ἔκανες ὅταν ἦσουν νιός;

Τοῦρθε λίγο ἡ ὀψὴ τοῦ καημένου Ἀλῆ, κι' ἡ ψυχὴ του πισωγύρισε ποῦχε φτάσει στὰ δόντια.

— Θυμᾶμαι πασᾶ μου, ἀποκρίνεται ἐκεῖνος. Τότες ἤμασταν παιδιά. Τώρα τὰ κόκαλά μας βάραιναν. Γεράσαμεν. Ποῦνε κεῖνα τὰ χρόνια ποὺ νυχτώναμαν στὴ Λιαπουριά καὶ ξημερώναμαν στὴν Τσαμουριά. Τώρα, ὅσο νὰ σηκώσομε τῶνα, τρῶν τὰ μυρμήγκια τᾶλλο.

— Ἐ, ὦρ' Ἀλῆ, τὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται. Φάγαμαν τόσον καιρὸ μαζί ψωμί κι' ἀλάτι. Πόσο ἤθελα νὰ σὲ ἰδῶ μιὰ φορὰ ἀκόμα νὰ χορεύεις, ὅπως τότες μὲ τὴ φουστανέλλα, τὸ πεσλὶ, τίς κάλτσες μὲ τίς φουντωτὲς καλτσεδέτες. Θὰ μῶρχονταν πῶς εἶμαι παιδί κι' ὄχι γέρος, τοῦ ξαναλέει ὁ πασᾶς, μὲ τὸ στόμα γεμάτο.

Ἐκεῖνοι ποὺ φκιάνουν τοὺς μαστραπάδες ξέρουν ποῦ δάνουν τὰ χερούλια, κι' ὁ Ἀλῆς, ἀγγεῖδ καλαϊσμένο, ἂν καὶ γέρος, εἶχε τρόπους, ποὺ σὲ πέρναε ἀδρεχο ἀπὸ τὸ ποτάμι πέρα.

— Ποῦ νὰ τὴ βρῶ πασᾶ μου ἐκεῖνη τὴν

ἀρμάτα. Πάει μαζί μὲ τὰ νειάτα ποὺ τ' ἔφαγαν τὰ χρόνια.

— Φυλάω μιὰ τέτοια, θέλω νὰ σὲ ἰδῶ πάλι ἀσίκη στὸ χορὸ νὰ σειέσαι καὶ νὰ λυγίσαι. Φωνάζτε ὦρὲ καὶ τὰ βιολιά.

Ὅσο νὰ πεῖς κρεμύδι, νά-η ἢ ἀρμάτα καὶ ἡ ζυγιά τὰ βιολιά, ποὺ ἦταν ὅλα ἐτοιμασμένα ἀπὸ πρωτύτερα.

Θέλοντας μὴ θέλοντας ὁ κῆφο - Ἀλῆς, βγάζει τὰ καταλιγδωμένα καὶ λερὰ ἀπὸ τὴν ἀπλυσιὰ σκουτιά, πετάζει τὸ σουλιόφι πέρα καὶ ντυέται τὴ διακοσιολάγγιολη φοστανέλλα καὶ τὰ ποδέλοιπα κι' ἀρχινεῖ τὸ «μπεράτι», χορὸ μὲ πῆδους καὶ γυρίσματα, δίνοντας τὸ ρυθμὸ καὶ τὰ τσακίσματα στὰ λαλούμενα.

— Ἀλλά, Ἀλλά! (Ἀλλάχ Ἀλλάχ) ὦρ' Ἀλῆ, μεῦρες τὰ χρόνια πίσω, μ' ἔκαιες παιδί μὲ τὸ χορὸ σου. Καημένα νιάτα! ῤημάδια χρόνια! φώναζε ὁ πασᾶς κι' ὁ Ἀλῆς ὅλο καὶ συχνοπήδαε καὶ γυρόφερνε μὲ τὴ φουστανέλλα ποὺ ἔπλωνε σάν ἀλώνι, ἐνῷ γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ Βεζύρη καὶ τ' ἄλλο, μιὰ πού μπήκε στὸ χορὸ, τ' ἄρεσε κι' αὐτουνοῦ νὰ χορεύει.

Ἀφοῦ πῆδησε τί πῆδησε ὁ Ἀλῆς κι' ὁ πασᾶς τὸν εἶδε ν' ἀποσταίνει, τοῦ λέει

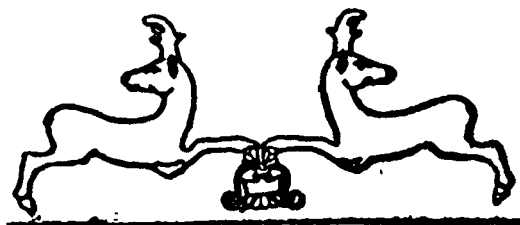
— Μπράβο σου ὦρ' Ἀλῆ, μ' εὐχαρίστησες μὲ τὸ χορὸ σου, ἀπ' τὴ γῆ ὡς τὸν οὐρανό. Σοῦ χαρίζω καὶ τὴν ἀρμάτα ποὺ φορεῖς. Πάρτη καὶ φεύγα. Καὶ ἀποτεινόμενος στοὺς σωματοφύλακες γύρα.

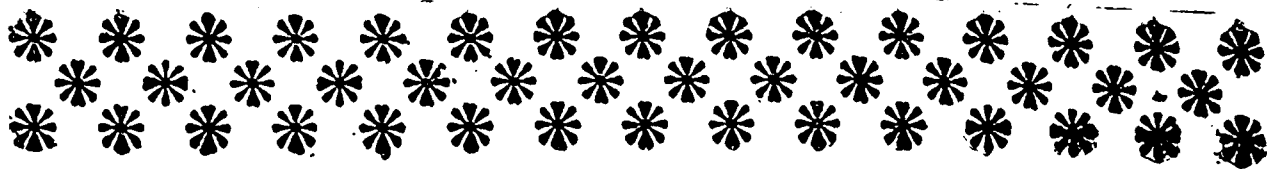
— Πάρτε ὦρὲ τὰ παλιοσκρύτια τοῦ Ἀλῆ καὶ ρίξτε τα κάτου.

Κόταε ὁ φουκαρᾶς Ἀλῆς νὰ φέρει ἂν τιλογία καὶ νὰ πεῖ δὲν τὰ θέλω;

Παράτησε τὰ δικά του μαζί μὲ τὸ στυλιάφι, ποὺ ἔκρυβε τὸ κομπόδεμα κι' ἔφυγε.

Ἔτσι, μ' αὐτὸν τὸν θεαματικὸ καὶ εἰς σκεδαστικὸ τρόπο, ὁ τύραννος ἔγδυσε καὶ λήστεψε τὸ σκλάβο του καὶ τὸν ἄφησε τερελέμ, μὲ τὸ μέσα τῆς ἐλίας καὶ τὸ ἔξω τῆς κοχόσιας.

ΨΥΧΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

I

Ὁραση ὑπέρμετρη κι' ἰσχύ σωρεύτηκαν
σιδὸ δυνατὸ κρανίο σου,
ψυχὴ τῆς γῆς.
Δὲν θ' ἀρκεσιῶ σὲ λιγοστοὺς ἐπαίνουν καὶ Μορφές
παρὰ πορεύομε σὲ ὕψη καὶ πλάτη
Πορεία περιδινούμενη.
Τοὺς νοσταλγοὺς πόθους σου σι' ἄπειρο μεγαλεῖο
ἀναβαφτίζεις σήμερα κι' ἀπὸ πρίν...
ἀπ' τὴν πανάρχαia ὥρα σου,
ψηχὴ τῆς γῆς.
Ἀπ' τὴν περιώνυμη Πηγὴ ἀναβλύζω
τὴν ὑπεροπτικὴ σου καθὼς χαράσω γραμμὴ
καὶ τὴν βαθειά σου ὡς γνιάζομε ἀγωνία.

II

Μ' ἀπόψε Θεοῦ χέρι ὡς μ' ἄγγιξε, μπορῶ νὰ νιώσω
(ὅσο ἂν ἀπόψε χιονίζει δῶ, ἄλλοῦ φέγγει)
πορεία περιδινούμενη κι' ὀρθὴ γωνία ἢ ζωὴ σου,
ψυχὴ τῆς γῆς,
δὲν θὰ ἀρκεσιῶ σιδὸ λίγο τίποτα.
Κρατάω ἀπὸ νωρὶς τὰ πρῶτα μου ἀλφαθητικὰ βιβλία
κι' ἀκούω τοὺς χτύπους σου (κεφ. 1, ἐδάφιο 17...)
ψυχὴ τῆς γῆς.
Ἀπόψε π' ἄστρο ἐπίσημο σὲ καταστράφτει βαθειά
σι' ἀκουσμα ἀπόνα πανάκριβο φθέγμα,
... ἀπόψε ποὺ
«...Παράτησα τὰ ἐνενηντα κι' ἐννιά
πρόβατά μου, γιὰ σένα...», ἀπόψε ποὺ ἦρθες
παρουσία ἀβρὴ ἀπὸ Νοῦ καὶ Πνεῦμα καὶ Λόγο
Ἐνωτίζεσαι τὸν ὀρθοτομημένο σκοπό:
«...Καὶ ὁ Λόγος σάρκα ἐγινε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν...».
Μοῖρα σου, ψυχὴ τῆς γῆς, οἱ γνήσιες ὥρες.
Ἀπόψε ποὺ ἀκόμα ἀδημονῶ.

III

Παρέστησαν οἱ Βασιλεῖς κι' οἱ Ἀρχοντες κι' ἐπίδοξοι Λαοὶ
«ἐπὶ τὸ αὐτό»,
κι' οἱ διαπλανητικοὶ δορυφόροι προσγειώνονται δμαλὰ
κομίζοντας τὸ μήνυμα γιὰ σένα,
ψυχὴ τῆς γῆς.
Ἀπόψε καταθέτομε τ' ἀνθρώπινα διαπιστευτήρια
...θὰ ἐκτελέσουμε ὅλο τὸ γήϊνο καθῆκον μας.
Θάναι δύσκολο, δταν τὰ παιδιὰ συνωσιζονται μ' Ἀγγέλους

μέσ στήν διαγραμμένη δὸδ
 πὺν φέρει μπρὸς τὸν ἴδιον τὸ Θεό, ψυχὴ τῆς γῆς.
 Στὴν ἀνασυρμένη μεθόριον οἱ χοροὶ ἀπόψε
 δοξαστικὰ σταμάτησαν εὐχετήριοι...
 —Μαρία, ἐνίωσες καλὰ τὴν θεία παρένθηση;
 —Ναί, Κύριε, . . Ξέρω—θὰ πορευθῶ...
 Πορεύομαι!

A. Γάττου

ΓΑΒΡΙΛΗΣ

I

Καθὼς τὸν εἶχε ἀδράξει ἡ τραμουντάνα
 κι' ἦταν σιτητὸς σὰν ἄρμπουρο στὴν πλώρη
 —μὲ τὸ καμάκι ἀνάστροφο—κι' ἐθώρη
 τὸ σκοτωμένο ψάρι ἐμπρὸς τοῦ ντάνα.

Μιὰν ἄξαφνη σπηλιάδα ἀπ' τὰ σοβράνα
 μαλλιά καὶ γένεια τοῦ ἄρπαξε μὲ ζόρι,
 καὶ γιόμισε μαλλιά καὶ γένεια ἡ πλώρη,
 πὺν πῆρε σοταβέντο ἡ τραμουντάνα.

«Μάϊνα, μπρέ, νὰ πιάκουμε τίς μουδες
 πρὶν μᾶς πατήσῃ ὁ διάολος καὶ μᾶς πάρει
 μ' αὐτὸ τὸν κερατοκαιρό του, ἐδῶ να».

Μὰ ἐσὺν ἀπὸ κάτω θάμαζες πὺν μουδες
 ζωντανεμένο, ὀρθό, τὸν Ποσειδῶνα,
 νὰ βλαστημάει, πελώριος μπρὸς στὸ ἀμπάρι

II

Εὐχὴ πὺν νὰ τὴ λὲν τὰ βράδνα οἱ γρύλλοι,
 καὶ νὰ εὐλογοῦν τοῦ Ἀυγούστου τὰ μαϊστράλια:
 Νὰ σὲ σχωρναίῃ ὁ Θεός, μπάρμπα Γαβρίλη,
 μὲ τὰ πολλὰ μαστόγια ἀπ' τὴν Ἀυστράλια.

Γέροντας πωγύριες, κι' ἐμίλη
 τὸ στόμα σου γλυκὰ κι' ἀγάλια - ἀγάλια,
 γιὰ ζούδια πὺν πατοῦν τὸ χαμομήλι,
 γιὰ φώκια πὺν ἀσκημίζουν τ' ἀκρογιαλία.

Κι' οὐδε κανένας σοῦμαθε τὴν ἔννοια
 πούκρυθαν τὰ μαλλιά σου καὶ τὰ γένεια
 κι' ἡ γόπα—θυμιατὸ κάτου ἀπ' τὴ μύτη.

Μονάχα οἱ σπιάιζες οἱ ἔρημες κι' οἱ γέροι,
 πὺν σούειχαν φοβηθεῖ τὸ δυναμίτη
 καὶ τὸ Εὐαγγέλιο στ' ἄλλο σου τὸ χέρι...

Τάκης Τσιάνος

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΓΕΝΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε βαθιὰ καὶ ἀληθινὰ ἓνα σύγχρονο ποίημα δὲ μᾶς ἀρκεῖ ἡ γενετικὴ ἐρμηνεία τῆς νεώτερης ποίησης. Δὲν μᾶς ἀρκεῖ ἀκόμα ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσή του, ἂν καὶ κατὰ πόσο μιὰ πρόθεσις ἔφτασε σιὸ ποιητικὸ τῆς ἀποτελέσμα· αὕτη ἡ «ἐκ τῶν ἔνδον» ἀνάλυσις εἶναι ἀπλὴ ἐρμηνεία, ὅπως ἐρμηνεία ἦταν καὶ ἡ γενετικὴ.

Χρειάζεται ἡ ἐκτίμηση ἀξίας. Αὕτη δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν συνέπεια ἐνὸς ποιήματος. Θὰ συγκρίνουμε τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο δημιουργήμα τοῦ ποιητῆ, γιὰ νὰ συλλάβουμε τὸ γενικὸ χαρακτῆρα ἐνὸς προσωπικοῦ ταλέντου καὶ θὰ τοποθετήσουμε τοὺς συγχρόνους, παρὰ ἄλλα καὶ ἀντίκρυ, τὸν ἓνα μὲ τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ κάνουμε νὰ προκύψει τὸ αἶσθημα τῶν συγκριτικῶν μεγεθῶν.

Ἔτσι ἡ ἀντίληψη τοῦ ἀνώτερου καὶ τοῦ κατώτερου ἀνάμεσα στὰ ἔργα ἐνὸς ποιητῆ καὶ ἡ ἀντίληψη τοῦ ἀνώτερου καὶ τοῦ κατώτερου ἀνάμεσα στὰ ἔργα σὰν σύνολο πολλῶν ὁμογενῶν ποιητῶν μιᾶς ἐποχῆς, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἐκφράζουν γνήσια τὴν ἐποχὴ τους καὶ δὲ διαιωνίζουν παρὰκαιρὰ ποιητικὰ συνήθειες καὶ ἀπαιτήσεις μιᾶς παλαιότερης ἐποχῆς, αὕτη ἡ συγκριτικὴ ἐρευνα, ποὺ θὰ προϋποθέτει μόνο τὴν ἀτομικὴ αἰσθητικὴ ἐρμηνεία, αὕτη, νομίζουμε, ὅτι προσαπαιτεῖται, γιὰ νὰ ἔχουμε τελικὰ μιὰ ἱκανοποιητικὴ γενικὴ κρίση καὶ ἐντύπωση, ἂν συμφωνοῦμε ὅλοι, ὅτι ἡ κριτικὴ εἶναι σύγκρισις καὶ ἀνάδειξις τοῦ ἀνώτερου καὶ τοῦ κατώτερου, ὅχι ἀπλὴ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις.

Ὅταν συγκρίνουμε καὶ ὅταν κρίνουμε, εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθοῦμε, ὅπως σήμερα, σ' ἓνα ἔδαφος χωρὶς κορυφές, ὅπου ὅμως πολλὰ πράγματα εἶναι καλὰ ἐτοιμασμένα γι' αὐτὸ, ποὺ ἀναμένεται. Ἡ ἐποχὴ μας δὲν ἔχει κορυφαίους, ποιητές, ὅπως καὶ οἱ περισμένες παλαιότερες ἐποχές. Γιατί; δὲν εἶναι ζήτημα τοῦ παρόντος νὰ τὸ ἐξετάσουμε, μόνο θὰ ἦταν πρέπον καὶ σεμνὸ νὰ τὸ ἀναγνωρίζουμε. Ἀκόμα εἴμαστε ἐτερόφωτοι, ἀκόμα διερχόμαστε τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀκόμα δὲν ἔχομε ἀποκτήσει δική μας ἐθνικὴ πνευματικὴ προσωπικότητα. Μέσ' ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες εἶναι πολὺ, ὅτι εὐρισκόμαστε στὸ στάδιο μιᾶς ἱκανοποιητικῆς «καλλιτεχνικῆς συμμετοχῆς». Ἄν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, δὲ θὰ ὑπῆρχαν οἱ σημερινὲς κορυφές τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Εὐρωπαῖοι τῶν Νεωτέρων χρόνων, θὰ βρισκόμασταν ἀκόμα στὴν ἐποχὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ὁ πνευματικὸς μας βίος παρουσιάζει σήμερα μιὰ ἱκανοποιητικὴ παρακολούθησι, ἀλλὰ ἀκραιφνὴ ἐθνικὴ ἰδιομορφία ἀκόμα δὲν ἀπέκτησε. Παίρνουμε πολλὰ καὶ δίνουμε ἀκόμα λίγα. Πῶς θὰ γινόταν ἄλλοιῳ, ἀφοῦ εἴμαστε, ἀπὸ ἱστορικὴ μοῖρα, ἀκόμα ἓνας Βαλκανικὸς λαός, ποὺ θέλει νὰ γίνῃ Δυτικὸς; Τὸ τελευταῖο αὐτὸ δὲν εἶναι ὥστόσο ζήτημα ἀπλῆς θέλησης, ἀλλὰ ἀναρίθμητων προϋποθέσεων, τίς ὁποῖες ἀκόμα δὲν τίς κατακτήσαμε, δὲν τίς αἰχμαλωτίσαμε.

Ἀπὸ τὴ σύγχρονη φάσις τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου μας στὴν ποίησι φαίνεται καθαρά, πόσα πήραμε ἀπὸ τὴ Δύση καὶ πόσο δικό μας δίνουμε στὴ Δύση,

ἀν δίνουμε κάτι, ὥστε νὰ ὑπάρχει ἰσοτιμία πνευματικὴ ἀνταλλαγή!

Ἄλλὰ ἐγὼ δὲ θὰ κάνω τὴν ἀνοησία νὰ ἰσχυρισθῶ τὴν ἀνάγκη ἰσοτιμίας οὐ-
τε θὰ προχωρήσω στὴν ἀξιολογικὴ ἔρευνα τῆς σύγχρονης ποιητικῆς γενεᾶς μὲ βά-
ση τὶς μεγάλες σύγχρονες ἢ καὶ—τὸ τρομακτικώτερο—μὲ βάση τὶς Νεώτερες γε-
νικὰ εὐρωπαϊκὲς μορφές. Θὰ ἦταν κάπως ἄσεμνο καὶ ἀπερίσκεπτο τὸ πρᾶγμα. Θὰ
κινηθῶ πάνω στὶς ἑλληνικὲς ἀναλογίες· σ' αὐτό, πού ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἀνταύγεια ἔκα-
με νὰ ἀναδοθεῖ ὡς ἑλληνικὴ ἀνταύγεια, σὺν σύγχρονῃ Νεοελληνικῇ δημιουργίᾳ.
Θὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ διαπιστώσουμε ἔτσι μιὰ ἱκανοποιητικὴ ἀνάδοση τοῦ ποιη-
τικοῦ ἐνστίκτου στὴ σύγχρονῃ Ἑλλάδι, ἀλλὰ ἡ λάμψη αὐτὴ δὲ θὰ βρεθεῖ πάντα
λάμψη δημιουργίας, χωρὶς νὰ εἶναι, σιαθερώτερα, λάμψη συμμετοχῆς.

Πολὺ λίγα αὐτόνομα καὶ τελειωμένα νεοελληνικὰ πνεύματα, δημιουργίες γνή-
σιας ἐπαφῆς τοῦ βάθους καὶ ὅχι ἀνταύγειες συμμετοχῆς θὰ βροῦμε· ἴσως μόνο σὲ
δυὸ κορυφαίους τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη
καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Καβάφη. Αὐτοὶ δὲ μοιάζουν μὲ κανένα ξένο, δὲν ὑπενθυμί-
ζουν τὴν Εὐρώπῃ, μόλο πού τὴ γνωρίζουν καλά. Εἶναι οἱ μόνες αὐτόνομες προ-
σωπικότητες τῶν Γραμμάτων μας.

Θὰ εἶναι καλὸ στὸ παρὸν σχεδίασμα Ἱστορίας νὰ διακρίνουμε κάθε φορὰ
ποιοὶ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ποιητὲς μας—πέρα ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ πλοῦτο ἢ τὴ
φτώχεια πού παρουσιάζουν, πέρα ἀπὸ τὴν ἀνταπόκρισίν τους πρὸς τὴ μορφολογικὴ
ἀγωνία, θέσεις ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες,—ἐργάζονται μὲ πρότυπα ἢ χωρὶς αὐ-
τά· ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ πρότυπά τους ἢ μένουν αἰχμάλωτοι τῆς ὑπεροχῆς
ἐκείνων. Ποιοί, τέλος, τόλμησαν νὰ ἀνοίξουν προσωπικοὺς δρόμους, προσπάθησαν
νὰ διαμορφώσουν δικό τους πρόσωπο καὶ ἐλέγχαν κάποια ἱχνογράφησή του.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ

Τίποτε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεννηθεῖ αὐτόματα, νὰ πέσει ἐξ οὐρανοῦ, σὺν
μετεωρίτῃς. Ἡ ἐποχὴ προετοιμάζει ἀρχικὰ τὸ ἔδαφος, σὺν νὰ κυφορεῖ φυσιολο-
γικὰ τὸ νέο, πού θὰ γίνῃ δεκτὸ σὺν κάτι ἀναμενόμενο, σὺν ἑνα παιδάκι, πού μα-
ζὶ μὲ τὴ στοργή τους οἱ γονεῖς θὰ τὸ περιβάλλουν μὲ πολλὰς ἐλπίδες γιὰ μιὰ μελ-
λοντικὴ ἀνθοφορία ζωῆς.

Ἔτσι καὶ ἡ σύγχρονῃ νεοελληνικὴ ποίηση, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ γενετικὴ τῆς
κυφορίας μέσα στὴν ἐποχὴ τῆς, γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα ἀρχικὰ σὺν μιᾷ ἐνῇ ἀν-
ταύγεια ἀπὸ μακρυνοὺς ἥλιους, ὅμως γεννήθηκε τελικὰ στὴν Ἑλλάδα, ἤκμασε ἀνά-
μεσα στὶς ἑλληνικὲς ἀναλογίες, χωρὶς νὰ λησμονήσῃ ἀκόμα τὴν καταγωγὴ τῆς
ὀλότελα.

Τὰ ἐλληνικὰ δημιουργήματα τῆς ἀμεσώτερης ἢ ἀπώτερης καλλιτεχνικῆς συμ-
μετοχῆς τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας καὶ ἡ ἱχνηλασία τῆς ἀφομοιωμένης ἢ πρὸ
ἀποφασιστικῆς προσωπικῆς ποιητικῆς δημιουργίας τους ἀποτελοῦν ἓνα εἰδικὸ θέμα
ἀναζήτησης, γιατί εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς κό-
σμος νὰ πληροφορεῖται γιὰ τὴν πορεία τῶν συγχρόνων τοῦ ποιητικῶν ἀνθρώπων
μέσα στὸ σύνολο τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ ἀκόμη γιὰ τὴ δημιουργικὴ τους
πρόοδο ἢ τὴν ἄγονη τυχὸν καθυστέρηση σὲ μιμήσεις.

Στὸ 1955 εἶχα δημοσιεύσει μιὰ ἐργασία μου μὲ τὸν τίτλο «Ἡ νεώτερη ποίη-
ση στὴν Ἑλλάδα», ὅπου ἐξηγοῦσα γιὰ πρώτη φορὰ, πιστεύω, στὴν Ἑλλάδα, τὴ
γένεση τοῦ φαινομένου τῆς Νεώτερης ποίησης καὶ ἔδινα παραδείγματα, πλουσιώτε-
ρα ἢ φτωχότερα σὲ ποιότητα, πάντοτε ὅμως παραδείγματα ποιητικὰ ἁπλά, πού θὰ
διαφώτιζαν ὅ,τι ἐπὶ τοῦ ἀφηρημένου καὶ θεωρητικοῦ πεδίου εἶχε ἀναπτυχθῇ. Δὲν
ἐπρόκειτο γιὰ ἐργασία κριτικὴ, ἀλλὰ γιὰ ἐργασία δοκιμακὴ ἁπλῶς, ὅπου τὰ παρα-
δείγματα ἦσαν ἁπλὰ δείγματα τρόπων, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες

ποιητές ἀφομοίωσαν, ὅ,τι ἦταν ἀρχικά ξενικό.

Ἡ πρώτη ἐκείνη φάση τῆς ἔρευνάς μου διερμήνευε, τὶ ἀκριβῶς προσέλαβαν οἱ σύγχρονοί μας ποιητές, σὲ ποία κατηγορία ποιητικοῦ πνεύματος εἶχαν ἐνιαχθῇ καὶ τὶ εἶχαν γράψει βαίνοντας πάνω στὴν ἀναζητητικὴ πορεία. Σήμερα, πέντε χρόνια ἀπὸ τότε, θὰ ἀναζητήσω κάτι ἄλλο: ἔγινε ἄραγε στὸ διάστημα αὐτὸ κάποια ἀπομάκρυνση δημιουργικὴ ἀπὸ τὰ ποικίλα εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, ποὺ ἦταν τότε ἀκόμα πολὺ κοντά, καὶ ἔχουμε σήμερα τάχα αὐτόνομες δημιουργίες, μεγάλου ἢ μικρότερου πετάγματος; Κ' εἶναι ἀλήθεια τὸ λεγόμενο, ὅτι ἡ σύγχρονη ἐλληνικὴ ποίηση, ἔπειτα ἀπὸ κάποια πρωταρχικὴ κόντὰ στὰ πρότυπα ἀνθοφορία της, μαράθηκε ἀνεπανόρθωτα καὶ βρίσκεται μάλιστα σήμερα σὲ τόση παρακμή, ὥστε νὰ ἐξαγγέλῃται τὸ δαντικὸ τοῦτο: ὅτι ὅλες οἱ ἐλπίδες εἶναι χαμένες;

Lasciate ogni speranza,

Ζητοῦμε νὰ βροῦμε καὶ νὰ δώσουμε στὸν ἑαυτό μας καὶ στοὺς συγχρόνους μας μιὰ ἀπάντηση. Τὸ πεδίο τῆς ἔρευνάς μας θὰ εἶναι ἀπλούστερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Ὑπάρχουν προσπάθειες, ποὺ ἔχουν μείνει στὴ μέση. Γι' αὐτὲς δὲ θὰ γίνῃ πειὰ λόγος, γιατί δὲν βοηθοῦν πειὰ στὴ δημιουργία κάποιας φυσιογνωμίας. Ὅ,τι εἶναι πιὸ ζωτικὸ καὶ πιὸ ἐντύπωτικὸ σήμερα, εἶναι αὐτό, ποὺ προσφέρεται πάνω σὲ τρία ρεύματα: 1) Τὰ ὑπολείμματα ἀνακαινιστικῶν ροπῶν παλαιότερων, 2) ὁ λυρικὸς ρεαλισμός, ποὺ ἐφάπτεται πάντοτε στὴν παράδοση, χωρὶς νὰ εἶναι πειὰ «ἡ παράδοση» καὶ 3) ἡ οὐσιαστικὴ ποίηση, τὸ τελευταῖο καὶ περισσότερο αὐτόνομο ποιητικὸ προῖδὸν τῆς Χώρας μας κατὰ τὴ σημερινὴ ἐποχὴ.

Πρὶν ἀπ' ὅλες τὶς φάσεις τὶς σήμερα ζωτικές, φαίνεται ἀκόμα ζωντανός, σὰν ἓνας πρόγονος τεχνικὰ κάπως ἀπομακρυσμένος, ἀλλὰ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀποψη πλὴν-τοτε σύγχρονος, ὁ *Κωνσταντῖνος Καβάφης*. Ὁ Καβάφης πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους καὶ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς νεωτέρισε, καθὼς ἐνδιαφέρθηκε καὶ δραματοποίησε ποιητικὰ τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο, ἀπομακρυνόμενος ἀτοφασιστικὰ ἀπὸ κάθε αἰσθηματικὴ διάχυση. Ἡ ποίησή του εἶναι ἤδη ἓνας ψυχολογικὸς ρεαλισμός, ποὺ ἔχει ἐκβαθυνθῇ πνευματικά. Κανένας ἄλλος ποιητής, πρὶν ἀπ' αὐτόν, δὲ μᾶς μίλησε ἔτσι γιὰ τὶς περιπέτειες τοῦ Ἑγώ του, δὲν ἔκαμε θέμα τὸ ὑποσυνείδητο, τὶς θολὲς ὁρμές τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶδε τὴν ἀμαρτωλὴ ὑπαρξὴ μὲ τόσο καυτερὴ «συνείδηση».

Ἰσχυρὴ ἀντίθεση στὸν αἰθέριο ρομαντισμὸ τοῦ Σολωμοῦ ἀποτελεῖ ἡ ποιητικὴ μορφή τοῦ Κ α β ά φ η, δραματικὰ ρομαντικοῦ. Περισσότερο ρητὰ κλασσικὸς ἀπὸ τὸ Σολωμό, παρνασιακὰ συγκρατημένος, ἔφτασε σιὸ ἄλλο ἄκρο, ν' ἀπογυμνώσει τὸ λεξιλόγιό του ἀπὸ κάθε ὑποπτο πλοῦτο καὶ νὰ τὸ ἀφήσει φτωχό. Ὁ ἴδιος παραμέρισε τὰ μεγάλα φτερά τῆς φαντασίας τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὶς καλπάζουσες ὑψηγορίες τοῦ Σικελιανοῦ, καὶ προσγειώθηκε σ' ἓνα ἔδαφος περισσότερο οἰκεῖο, ἀν' ὃχι καθημερινό. Δόθηκε στὴν ὀδυνηρὴ ἀναδίπλωση τοῦ Ἑγώ, τὴν αὐτοέρευνα, σ' ἓνα δραματικὸ σκεπτικισμὸ ἐντελῶς προσωπικῆς πηγῆς. Δὲν ἔχει μεγάλες καὶ εὐγενεῖς «ιδέες» νὰ προβάλλῃ σὰν τὸ Σολωμό· βλέπει μέσα του καὶ ἀνακαλύπτει ἓναν ὥρο ἀσταθῆ, διαφορούμενο σὲ ἄλλες στιγμές, τὰ μυροβόλα ἐρείπια μιᾶς ζωῆς ἀξέχαστης, ὡραίας, ἀποκρουστικῆς καὶ ὀδυνηρῆς. Ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος εἶναι ρομαντικὰ ἐξατομικευμένος καὶ σ' αὐτόν τίποτε δὲν ὑπάρχει πιά ἀπὸ τὰ γενικὰ ἀ ν θ ρ ὡ π ι ν α αἰσθήματα (ἔρωτας, θρησκεία, φύση, ζωὴ καὶ θάνατος, πατρίδα) ὅπου ὁ Σολωμός, ρητὰ κλασσικός, καταφεύγει, σὰ νὰ φοβᾶται νὰ αὐτοαποκαλυφθῇ.

Ὁ Καβάφης πρῶτος ἔμπασε στὴ νεοελληνικὴ ποίηση τὴν ψυχὴ, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀγωνία του. Ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἐσώψυχο, ἐνῶ ὁ Σολωμός προσπάθησε νὰ σταθεῖ πέρα ἀπ' τὸ ἀνθρώπινο σὰ μετέωρα ὕψη τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν αἰσθητικὴ τους ἀξιοποίηση. Καὶ ἐνῶ ὁ Σολωμός ἔφτασε νὰ μᾶς δώσει μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ του

φαντασία, κάποιες στιγμές ολοκάθαρες, αύλες, έναν αίσθητισμό τῶν ἰδεῶν, ὁ Καβάφης δειχθήκε προικισμένος μὲ φαντασία οὐσιαστική, όταν ξεπερνώντας τὴ μαγεία τοῦ λόγου ἔφτασε στὴν οὐσιαστικὴ μαγεία αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς «ἀνθρώπινης» πραγματικότητας. Ὁ Καβάφης ἔζησε βιωματικά τὴν ποίησή του, προβληματικά, ὄχι ἀπλῶς τὶς ἰδέες του μέσα σὲ δραματικὴ λάμψη. Ἐγράψε *cose intere e non parole*.

Σὰν τὸν *Baudelaire* ὁ Καβάφης ἐγκαταλείπει τοὺς ἀντικειμενικοὺς δραματισμοὺς καὶ ἀρχίζει τὴν ποίησιν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὑπῆρξε ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Καβάφης ἓνας ποιητὴς τῆς ἁμαρτίας, ὅπως ὁ *Baudelaire*. Ρομαντικὸς πάντοτε, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἔγῳ καὶ τὶς περιπέτειές του· ὅμως δὲν τὸ ἐκφράζει περιγραφικά, λυρικά, καὶ στοχαστικά, ὅπως ὁ Οὐράνης, ἀλλὰ δραματικά, προβληματικά, πνευματικά. Ὡστόσο ὁ Καβάφης μὲ ὅλη τὴν προβληματικὴ ἀπασχόληση μὲ τὸν ἑαυτό του, παραμένει παραιοσιακός, όταν δὲν παρουσιάζει τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, στὴν ἐσώτερη κινούμενη οὐσία του, σ' ἓνα παλλόμενο γίνεσθαι, ἀλλὰ πλαστικά, σὲ μορφὴ καὶ περιστατικὸ καὶ διχασμό, σὲ πού παρακολουθεῖ καὶ καταγράφει, σὲ δραματικὰ κρίσιμη πλαστικὴ στιγμή.

Βασικὸς χαρακτῆρας τῆς ποίησης τοῦ Καβάφη εἶναι ἡ ἡθοποιία. Ποίηση σκηνοθεσίας, μίμου, ὄχι διαχυτικῆ, ἀνοιχτῆ. Ποίηση κλειστοῦ χώρου, ὅπου κινεῖται ἓνας ἥρωας πολὺ ἐπιφυλακτικός. Ἐσωτερικά, οἱ ἀπότομες μεταπτώσεις ἀπὸ τὸ περίσκεπτο καὶ ἀγωνιώδες στὸ ἀποκρουστικὰ ἀνάμαλο ἢ τὸ παιγνιώδες, προδίνουν μιὰ φυσιογνωμία *barocco*. Εἶναι περίεργο, ὅτι ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη ἔχει στιγμὲς ἀπερίφραστες καὶ μάλιστα ἀδιάντροπες. (Θυμόμαστε τὸν *Whitman*). Καὶ ἀντιπαρερχόμαστε τὶς πολὺ «κοινές» αὐτὲς στιγμὲς τοῦ ἐξιμπισιονισμοῦ του. Δὲ γράφτηκαν γιὰ τὸ πνεῦμα. Δὲν ἐνδιαφέρουν τὴν Τέχνη.

Σπάνια πολὺ ὁ Καβάφης προβάλλει ἀτομικὲς διαβατικὲς συγκινήσεις, ὅπως στὰ ποιήματα «Ἐνας γέρος» ἢ «Τὰ κεριά», ὅπου δίνει τὸ αἶσθημα στιγμῶν παρκαμῆς καὶ τῆς μοιραίας πορείας τῆς ζωῆς, πού θὰ οβήσει. Δὲν εἶναι ὁ Καβάφης ποιητὴς, πού θέλει νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ἢ τὴν αἴσθηση ἀπὸ τὰ πράγματα. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν τὰ δυὸ αὐτὰ ποιήματα. Ζωγραφίζει πρὸ πάντων παραιοσιακὲς εἰκόνες καθαρές, πλαστικὲς, κινούμενες εἰκόνες, ὅπως ἤθελε ὁ *Lessing*. Φυσιογνωμικά, τὰ ποιήματά του μοιάζουν μίμους, ἢ κάτι ἀπὸ τὶς βενιέτες τοῦ *Whitman*. Καὶ τὰ προβαλλόμενα συναισθήματα, ἀτομικά πάντοτε, ὄχι γενικά, εἶναι καθαρὰ καὶ οἱ σκέψεις ἀρκετὰ διανγεῖς γιὰ κείνους, πού θέλουν νὰ κοπιᾶσουν γιὰ νὰ κερδίσουν ἓνα πολύτιμο μέταλλο. Ὁ Καβάφης δὲν εἶναι ὥστόσο ποιητὴς ὑποβλητικὰ πλαστικός. Οἱ πλαστικὲς θέσεις τῶν ποιημάτων του δὲν εἶναι μὲς γιὰ νὰ ἀνασκηθεῖ ἡ αἴσθηση ἢ ἡ ἐντύπωση ἑνὸς ἀντικειμένου. Γράφει γιὰ νὰ μεταδώσει πλαστικὰ διὰ μέσου μιᾶς κινούμενης εἰκόνας μιὰ συγκινημένη ἰδέα, πλαστικὰ καθαρή, δηλ. διανοητικῆς ὕφανσης, ὅσο καὶ ἂν κινεῖται μέσα σ' ἓνα γήπεδο ἐναλλασσόμενων συγκινήσεων.

Ἐλάχιστα ποιήματα τοῦ Καβάφη μέσα στὴ σκηνογραφία καὶ τὴ σκηνοθεσία τους κλείνουν ἓνα γενικὸ φιλοσοφικὸ στοχασμό. «Τὰ Παράθυρα» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ λίγα ποιήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους: Ὁ ἄνθρωπος τείνει πρὸς τὸ φῶς· ἰσχυρότατη ἡ τάση του. Ὁ ἄνθρωπος, διστακτικός, δὲν ξέρεי, ἂν δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται μᾶλλον αὐτὸ τὸ φῶς, ὅταν ἔρθει. Δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν μεγαλύτερη ἀπόγνωση, ἂν δεῖ, ὅτι ὅλα ἔχουν τελειώσει· θέλει πάντα κάτι «ἄλλο».

Ὅ,τι εἶναι γνησιώτερα Καβαφικὰ οἱς μιμογραφικὲς βινιέτες του, θὰ τὸ χαρακτηρίσει μιὰ φιλοσοφημένη κρίσιμη στιγμή καὶ ἓνας στοχασμὸς ἀτομικὰ ριζωμένος, χωρὶς τὴν ἀνάγκη μιᾶς γενίκευσης. Ὁ Καβάφης ἀποστρέφεται τὶς γενικὲς ἰδέες καὶ νομίζει, ὀρθά, ὅτι μόνο τὸ ἔσχατο ἀτομικὸ εἶναι «γενικὸ» χωρὶς νὰ χάσει τὴ ζωντάνια του. Ἡ βιοθεωρητικὴ σκέψη τοῦ Καβάφη, ἀντίθετα μὲ τὴ μεταφυσικὴ σκέψη τοῦ Σολωμοῦ, εἶναι ζωτικὴ: ἀποφεύγει τὶς γενικότητες, τοὺς συμβο-

λισμούς. Καί τις ἀνατάσεις ἀποφεύγει· θέλει νὰ παραμείνει ἀνένδοτα ψυχικός καὶ ἀτομικός. Ἀγκαλιάζοντας κατὰ τοῦτο τὶς ἀντιλήψεις ἑνὸς προχωρημένου ρομαντισμοῦ, ποὺ καθιερῶνει τὸ ἄτομο καὶ τὴ συνείδεισή του—ὄχι τὸν ἄνθρωπο γενικὰ καὶ τὰ συναισθήματά του—δείχνει, ὅτι ἐκφράζει τοὺς προχωρημένους χρόνους, λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ καθαροῦ ἀτομισμοῦ καὶ τῆς καθαρῆς ἀτομικῆς συνείδησης· περιοχές, ποὺ ἀνακάλυψε ἡ μοντέρνα τέχνη.

Ὁ Καβάφης εἶναι ὁ ἀθέατος σκίουρος, ποὺ κρύβεται κάθε φορὰ πίσω ἀπὸ ἓνα νέο κλαδί καὶ ποὺ ὥσπῃσο προδίδεται ἀπὸ τὶς κινήσεις—σύμβολα τῶν κλαδιῶν τῶν δέντρων ποὺ ἐκλέγει. Τὰ «Τείχη» προβάλλουν σὰν ἓνα τέτοιο σύμβολο. Δείχνει, πὼς ἀτομικὰ εἶναι μοιραῖο, γι' αὐτόν καὶ τὸ μυστικό του, ν' ἀναγνωρίζει κάποια τείχη, ποὺ θὰ τὸν κρύβουν ἀπ' τὸν ἔξω κόσμο. Θέλει νὰ γκρεμίσει τὰ τείχη, ὅμως τίποτε δὲ θ' ἀπαγορεύσει στὸν ἑαυτὸ του περισσότερο, παρὰ τὴν ἀτελείωτη Ἐλευθερία. Δρᾶμα.

Στὸ ποίημα «*Il gran rifiuto*» δείχνει τὸν ἑαυτὸ του μιὰ μονάδα τῆς *Pardula gente*. Προτιμᾷ τὸ «ὄχι» τὸ δειλὸ, μολονότι τὸ «ναί» εἶναι ὁ σωστὸς ὁ δρόμος. Δρᾶμα.

Στοὺς «Τρῶες» θέλει νὰ διασπάσει τὴν πολιορκία, ἀλλὰ προτιμᾷ νὰ μὴν τὸ κάνει. *Pardula gente*. Δρᾶμα.

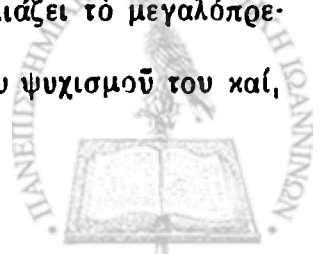
Τέλος στὸ ποίημα «Ἡ πόλις» θέλει νὰ πᾶει σ' ἄλλη γῆ καλύτερη, ἀλλὰ τελικὰ μένει. Δὲν μπορεῖ νὰ νικήσει τὴν ἀδυναμία του. *Pardula gente*. Δρᾶμα.

Ἀνασταίνει στὰ ποιήματά του αὐτὰ καταστάσεις ἀνατρεπόμενες, σὲ βαθμὸ μιᾶς εἰρωνι μῆνης δραματικότητος.

Σ' ἄλλα ποιήματα, πάντοτε ἀτομικοῦ ὑποστρώματος, ξανοίγει προβληματικὰ ὄχι τὴν ψυχολογικὴ καὶ ζωτικὴ, ἀλλὰ τὴν ἠθικὴ δραματικότητα τῆς ἴδιας του ὑπαρξης. Στὴν «Ἰθάκη» μέσ' ἀπὸ ἓναν βαρὺ σκεπτικισμό, δείχνει, πὼς ἡ ζωὴ, γι' αὐτόν δὲν εἶναι τὸ τέρμα ἑνὸς σκοποῦ, ποὺ θὰ κατακτηθεῖ, ἀλλὰ αὐτοσκοπὸς· ἀγῶνας, ὅπου ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὸ τέρμα. Οἱ ἀξίες ὑπέρχονται σιτὴ ζωὴ, δὲν τὴν πραγματοποιοῦν. Στὸ «Ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιον» βρίσκει, πὼς τοῦ ἀρμόζει ἡ στωϊκὴ στάση. Στὶς «Θερμοπύλες» προβάλλει τὸν ἡρωϊσμόν σὰν ἀνταπόκριση μιᾶς ψυχῆς ἀπεγνωσμένης... Στὸ βάθος πάντα τὸ ἀπροσδόκητο, ἡ ἀναιροπή, ἡ εἰρωνεία.

Τὶ ἐσωτερικὴ πείρα, θεέ μου, εἶναι αὕτη, ποὺ ὁ Καβάφης θησαυρίζει ἀπὸ τὴν αὐτοέρευνα, τὸν αὐτοέλεγχον, τὶς κρίσιμες στιγμὲς τοῦ ἑαυτοῦ του! Καὶ ἐνῶ ἡ ποιητικὴ του φύση τὸν ὀδηγεῖ στὸ φανέρωμα, στὴν ἐκφραση, αὐτὸς βρίσκει πάντα ἓναν τρόπο νὰ κρύβει πάντα τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ ὥσπῃσο δὲν τὸν ἀπαρνεῖται. Κρύβεται μέσα σὲ σύμβολα, κρύβεται μέσα στὴν Ἱστορίαν. Μελετᾷ τὴν Ἀλεξανδρινὴ Ἱστορίαν γιὰ νὰ βρεῖ ἐκεῖ μέσα ἓναν τρόπο νὰ φανερώνει στὸν ἑαυτὸ του καὶ σύγχρονον νὰ κρυφτεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀγωνιώδης εἶναι ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἑαυτοῦ του στὶς μορφὰς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ βίου. Καὶ ἐκλέγει πρόσωπα, ποὺ ἀποπνέουν τὸ ἰδιάζον μύρον τῆς παρακμῆς· καταστάσεις ζωῆς ἀδείας ἀπὸ κάθε ὑψηλότερον σκοπὸ καὶ ποὺ τὸ ἴδιο τους γενὸ προσπαθοῦν νὰ τὸ κρύψουν μέσα στὴν πολυτέλεια καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ στὴν ἐκζήτηση ἀνομολόγητου ἐρωτισμοῦ, μέσα σὲ καταστάσεις δραματικὰ γελοῖες. Αὕτη ἡ εἰρωνικὴ διέξοδος τῆς μεγαλόπρεπα κενῆς ζωῆς ὑπογραμμίζεται, περισσότερο παρὰ σὲ κάθε ἄλλο ποίημα, στοὺς «Βαρβάρους», ποίημα, σοφά, ἀλεξανδρινὰ λεπτοεργημένο, ὥστε ὅσο προχωρεῖ τὸ θέμα, τόσο αὐθόρμητα νὰ προκύπτει ἡ εἰρωνικὴ ἐκείνη γραμμὴ, ὅπου βουλιάζει τὸ μεγαλόπρεπον μέσα στὸ γελοῖο...

Ὁ Καβάφης δούλεψε ἐντατικὰ στὸ δορυχεῖο τοῦ ἰδιαίτερου ψυχισμοῦ του καί, διότι εἶναι ἀπόλυτα ἀτομικός, ἀναγνωρίζεται ἄνθρωπινος.

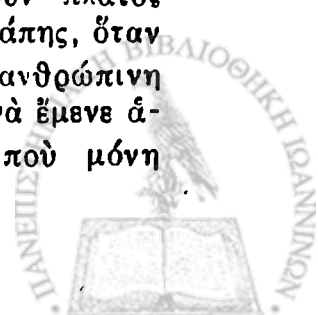

Για τὰ γενικά ἀνθρώπινα αἰσθήματα ἀδιαφορεῖ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ φαντασία του. Ὁ πλατιύτερος κόσμος: ὁ Πέρα κόσμος, ὁ Ἄνω κόσμος, τὸν ἀφήνουν ἀδιάφορο. Ὁ πνευματικός του ὀρίζων εἶναι στενός. Βλέπει τὸν κόσμο ὄχι μέσ' ἀπὸ πλατεῖες ιδέες, ὄχι μεταφυσικά, ἀλλὰ ψυχικά, στοχαστικά, ὅσο καὶ ζωτικά καὶ ὑποκειμενικά. Ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴν περιορισμένη ὀριακὴ ζωὴ τοῦ Ἐγὼ του. Ἐκεῖ ἐξαντλεῖται, ἀλλ' αὖ καὶ ἐκεῖ ἐξήντησε τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν ἰέχνη του. Τὸν ἐνδιαφέρει ἡ ἡθικὴ ζωὴ καὶ ὁ ὕλικός θάνατος τοῦ ἑαυτοῦ του. Παλεύει μέσα στὴν ἴδια του σ υ ν ε ῖ δ η σ η, ὅπως κι' ἓνας σύγχρονος ποιητής, ἂν σ' ἓνα σύγχρονο ποιητὴ ἡ πάλῃ τῆς συνείδησης δὲν ἦταν ἀντικειμενική. Ἡ ζωὴ τὸν ἀπασχολεῖ ὄχι σὰν ἀπόλυτος χρόνος, ἀλλὰ σὰν διάρκεια, σὰν ἀτομικὸς χρόνος. Ἀξίζουν ἀρκετὰ οἱ ἀπόψεις καὶ ἡ ἐμπειρία, πού ἀποκομίζει ἀπὸ τὴν αὐτοσκοπὴν. Ὅμως ἀξίζει περισσότερο, ὅτι ἡ λοξή του σιάνη, ἡ τοῦ ἐνεδρεύοντος «πνεύματος», ἡ εἰρωνική καὶ ἡ ἐντελὴς συνεπὴς ἐκφραστικὴ τῶν ποιημάτων του ἀνῆκουν γνήσια καὶ ἀναντίρρητα σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ τὴ δημιουργικὴ του δύναμη. Εἶν' ἓνας ποιητὴς δημιουργός, ποιητὴς τοῦ ἰδιαίτερου κόσμου του. Ἄν θέλουμε νὰ τὸν συγκρίνουμε μὲ ἄλλους Νεοέλληνες ποιητὲς, θὰ βρεθεῖ κερδισμένος.

Ἄλλ' ἂν ὁ Καβάφης ὥθησε τὴ νεοελληνικὴ ποιητικὴ παράδοση σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνανέωση, προῖόν τῆς πλούσιας προσωπικότητάς του, κατὰ ἓναν ἄλλο τρόπο ἀνανεωτὲς τῆς παράδοσης δείχθηκαν οἱ λεγόμενοι ποιητὲς τοῦ λυρικοῦ ρεαλισμοῦ.

Ὁ Καβάφης εἶχε προχωρήσει σ' ἓναν ψυχολογικὸ ρεαλισμό, πού συχνὰ στὴν ἐπιφάνεια καὶ τὸ βάθος του περιέλαβε θέματα ποικίλης μορφῆς προβληματισμοῦ, πού προσεκτικώτερα θὰ φανεῖ συνεχόμενος μὲ τὴν προσωπικὴ μοῖρα τοῦ ποιητῆ. Ἐγραφε σὲ ὕψος λόγου καθαρὰ παραδοσιακό. Ὅμως νεώτεροί του ποιητὲς προχώρησαν καὶ ἐπεξεργάσθηκαν μὲ νέον τρόπο τὸν ποιητικὸν λόγο σὲ τρόπο, ὥστε νὰ φαίνεται σπασμένος, ὑπαινικτικός καὶ ἀφημένος σὲ μεταφορὲς τολμηρές. Οἱ ἴδιοι νεωτέρισαν καὶ σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο, πού βλέπουν τὸν κόσμο: ὄχι πειὰ αἰσθηματικά, σὰν τοὺς παλαιότερους, οὔτε ἐξετάζοντας καὶ ἀνιχνεύοντας τὰ προσωπικά βάθη, ὅπως ὁ Καβάφης, ἀλλὰ παρακολουθώντας τὸν κόσμο σὰν ἐμποτισμένο ἀπὸ μιὰ ἀγωνιώδη προσδοκίαν γιὰ κάτι, πού ἀποτελεῖ κοινὸ αἶτημα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, ἐπρόσεξαν περισσότερο στὸν κοινωνικὸ ἄνθρωπο καὶ στὰ σύγχρονα ἰδανικά του. Ἐπὶ τούτοις ποιητὴς εἶναι ὁ *Γιάννης Ρίτσος*.

Σύμφωνα μὲ τὴν τεθειμένη ἀρχὴ νὰ μιλήσουμε γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, πού παρουσιάζουν ἓνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, παραλείπουμε τὶς τόσες ποιητικὲς συλλογές, πού ὁ ποιητὴς μᾶς ἔδωσε, γιὰ νὰ σταματήσουμε ξεχωριστὰ σὲ δυὸ μακρόχρονα ποιήματά του: τὸ «Τραγοῦδι τῆς ἀδελφῆς μου» (1937) καὶ τὸ «Ἐμβήτηριον τοῦ Ὁκεανοῦ» (1940). Τὸ πρῶτο, εἶναι ἓνα ποίημα μὲ ποταμίσια ροή, στίχους ἐλεύθερους καὶ φράση καλλιγραφικὴ, ὅπου μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ ἀνθοδέσμες εἰκόνων, συχνὰ μεταφορικῶν καὶ τολμηρὰ καταχρηστικῶν, περνάει καὶ ὅπου τὸ νόημα χάνεται καὶ ἀναφαίνεται ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη στιγμή. Ἐπὶ βόμβος λεκτικῶν καὶ χρωματικῶν κυμάτων παρασύρει τὴν ψυχὴν ἀνάμεσα σὲ ἔξαρση καὶ θρηνηολόγησιν. Γιατὶ τελικὰ τὸ ποίημα δὲν εἶναι, παρὰ ἓνας πολὺ καλλιτεχνικὸς αἰσθηματισμὸς μὲ πλήρη ἀπουσία πληρέστερης πνευματικῆς βίωσης. Γιατὶ πνευματικὴ βίωση δὲν εἶναι ἡ προσθήκη νοημάτων, πού καλοῦνται νὰ δώσουν πλάτος καὶ προοπτικὴ στὴν πρωταρχικὴ ὑποκειμενικὴ στιγμὴ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὅταν αὐτὴ φουσκώνει θεληματικὰ ὡς τὴ Συμπαντικὴ καὶ σύγχρονα τὴν πανανθρώπινη Ἀγάπην. Θὰ ἦταν καλύτερα αὐτὸς ὁ πλούσιος λυρικὸς αἰσθηματισμὸς νὰ ἔμεινε ἀγνὰ ἀνθρώπινος, διαπερασμένος ἀπὸ τὴ ζωντανὴ ἐκείνη λεπτομέρεια, πού μόνον σώζει τὰ ἔργα ἀπὸ τὴν κατάκριση λυρικῆς ρητορείας.

Ἀλλὰ μὲ τὸ ποίημα «Ἐμβατήριο τοῦ Ὁκεανοῦ» ὁ Γ. Ρίτσος κερδίζει τὸ στοίχημά του γιὰ ποιητικὴ ἀλήθεια, ὅταν συνδέει ἀπόλυτα ἀπὸ μέσα τῇ γήινῃ πνοῇ μὲ τὴν πνοὴ τῆς μεγάλης θάλασσας, πὺν εἶναι ἡ ζωὴ. Τὸ ποίημα αὐτὸ κάκιστα ἔχει τὸν τίτλο πὺν τοῦ δόθηκε, γιὰτὶ οὔτε ἔμβατήριο εἶναι, οὔτε τοῦ Ὁκεανοῦ. Ὅταν ἀποφάσισα νὰ ἐξηγήσω αὐτὴ τὴν καλπονόθευση, πὺν καὶ μὲ εἶχε κάναι νὰ κατακρίνω τὸ ποίημα προκαταβολικά, ψάχνοντας βρέθηκα σὲ ἀπροσδόκητα ἄλλη περιοχὴ, στὸ χωρὸ τῆς θάλασσας, μιᾶς θάλασσας πὺν εἶναι ἡ ζωὴ! Καὶ ἡ ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴν πορεία, πὺν πραγματοποιήσα ὑπῆρξε ἐξαιρετικὴ. Τότε στὸ τέλος τῆς πορείας μου ἀντιλήφθηκα, πόσο κακὸ γίνεται στὸν τόπο μας, ὅταν ἐπαναφέρονται παλαιᾶς μορφῆς συχνὰ καλλιγραφικῆς ἀπλῶς ἀξίας, καὶ ἀφήνονται πῖσω προσφορῆς ἀπειρα πῖω σύνθετες, πῖω δύσκολες καὶ ἀθληματικές· τὸ «Ἐμβατήριο τοῦ Ὁκεανοῦ», μοῦ πρόβαλε σὰν ἓνα κατόρθωμα λυρικῆς πύκνωσης, μ' ὅλη τὴν ἐντύπωση τῆς ἀπλᾶς πὺν δίνει. Τίποτε δὲν ὑπάρχει μάταιο ἐκεῖ μέσα, ὅλα ἔχουν τὴ θέση τους, θέση κερδισμένη αὐθόρμητα· πηγαία, ὄχι ἐγκεφαλικά λογαριασμένη.

Τὸ ποίημα αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν ποταμίσια σύνθεση τοῦ «Τραγουδιοῦ τῆς ἀδελφῆς μου». Διαιρεῖται κατὰ κάποιον τρόπον σὲ στροφές, ἀν μὲ τὸν ὅρο στροφές, ἐντελῶς ἐλεύθερα πῖά, ἐννοοῦμε ἓνα σύνολο ποιητικῶν χώρων, πὺν ὁ καθένας τους ἀποτελεῖ παραλλαγὴ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Στὸν ὑδάτινο χωρὸ τοῦ ποιήματος ἀλλάζουν οἱ καιροί, ἀλλάζουν οἱ ὥρες, ἀλλάζουν τὰ πρόσωπα, ἀν πρόσωπα εἶναι οἱ μνῆμες, πὺν φεύγουν καὶ ξανάρχονται, ἀλλάζει τέλος ἡ διάθεση καὶ στὸ βάθος ἀπὸ αὐτὲς ὅλες τῖς ἀποχρώσεις, ἀπὸ τὴ φοῦγκα τῶν μετακινήσεων, προκύπτει μιὰ ἐνιαία ἐντύπωση, ἓνα ἐνιαῖο αἶσθημα βαθὺ καὶ δυνατὰ πειστικό, ὅτι ἡ ζωὴ μας πρέπει νὰ εἶναι ἀλήθεια ἡ κινούμενη ἄμμος τῶν ἐναλλασσόμενων καὶ πάντοτε ἀνόμοιων στὸ βάθος συγκινήσεων, πὺν μιμοῦνται τὴ θάλασσα. Νομίζω, ὅτι δύσκολα μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε στὴ νεοελληνικὴ ποίηση, ἓνα ποίημα, πὺν νὰ προσφέρει ἔτσι σὰν οὐσία, ἀναβρυτικά, ἀπὸ τὸν ἴδιο της παλμό, σὰν ἀπὸ ἓνα μυστικὸ κέντρο, αὐτὴ τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ· ὄχι ὅπως ἡ νόηση, μὲ στοχασμούς ἔστω βαθιούς, ἀλλ' ἀπ' ἔξω τοποθετημένους, ἀλλ' ὅπως αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ· σὰν κίνηση, σὰ νόημα καὶ μορφὴ, πὺν ἀδιαίρετα ἀναπηδοῦν μπροστὰ μας· σὰν αἶσθημα μαζί, χρῶμα, τόνος καὶ οὐσία ζωῆς. Τοῦτο εἶναι μιὰ ἀκραία ποιητικὴ κατάκτηση στὴ λυρικὴ περιοχὴ, αὐτὴ ἡ διάλυση τῶν στοιχείων σ' ἓνα σύνολο βαθειᾶς ἑλξης καὶ πειστικότητος. Δὲν εἶναι αὐτὴ μιὰ ποίηση πνευματικῆς εὐαισθησίας, δηλ. μιὰ ποίηση συνειδήσεως ἀκέρειας, πὺν ἐνδοσκοπεῖται, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓνα στοίχημα μὲ τὸν ἀγνὸ λυρισμὸ κερδισμένο.

Πληθωρικὸς ποιητῆς ὁ Ρίτσος, σὰν ποτάμι ὁρμητικὸ ἐξακολουθεῖ νὰ ξεχειλίζει. Ἀπὸ τὰ 1957 καὶ δῶθε παρουσιάσθηκε συχνά. Μὲ τὸ «Χρονικό», σὲ στίχους ἄνισους μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ σύγχρονου (ἐλληνικοῦ) κόσμου, ὅπου θριαμβεύει τὸ ἐμπόριο, ἐνῶ προβάλλουν ἀκόμη τὰ ἐρείπια τῶν πολέμων. Σατιρίζει, τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀναγέννησή μας στηρίχθηκε στὸ ποδόσφαιρο. Ὅμως ἄλλοι ἀναζητοῦν τὴν ἀναγέννηση ἄλλου: τρέφουν ἐλπίδες γιὰ τὴν Ἐνότητα, τὴ Δικαιοσύνη καὶ τὴν Ἐλευθερίαν· σ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ἀναζητεῖ καὶ ὁ ποιητῆς μας μιὰ νέα Βεβαιότητα. Δὲ στοχάζεται ἀναλυτικά, δὲν προχωρεῖ σὲ βάθος ὁ ποιητῆς Ρίτσος, ἀλλὰ δραματίζεται.

Καθαρώτερος ἀπὸ ὀθνεῖα στοιχεῖα εἶναι ὁ λυρισμὸς του σὲ μιὰ ἄλλη συλλογὴ, τὴν «Υδρία», ὅπου ὁ ποιητῆς χωρὶς νὰ κουρασθεῖ δραματιζόμενος ἓναν καινούργιο κόσμον, παραδίδεται σὲ συγκινήσεις περισσότερο «ἀνθρώπινες», σὲ λυρικά ὄνειρα.

Τὸν ἴδιο χρόνον γράφει τὸν «Ἀποχαιρετισμό», μακρόστιχο ποίημα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύπριου ἥρωα Γρηγόρη Αὔξεντίου. Δοξολογεῖ ἐκεῖ τὴν

ήρωϊκή ζωή και τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ ἡ ποίησή του δὲν ἀρκεῖ νὰ δώσει τὸ ἀναμενόμενο ἐπικὸ μέγεθος στὸν ἥρωα. Ὑπάρχει βέβαια στὸν ποιητὴ μιὰ τέτοια διάθεση, ὅταν ἀναγνωρίζει στὸν Αὐξεντίου ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ «εἶναι πιὸ τρανὸς ἀπὸ τὴν καθημερινή του ἔγνοια» ἀλλὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν φτερῶν τοῦ ποιητῆ δὲν ἔχει τὴν ἀπαραίτητη παγκόσμια ὁρμή.

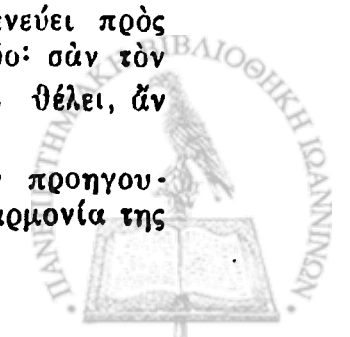
Περιγραφικὰ λυρικός δείχνεται ὁ ἴδιος σὲ συνέχεια, πάντοτε λυρικός τῆς περισσείας, ἂν καὶ ἐκλεκτὸς σὺν ποιητικῇ φράσει. Τελευταῖο του ποιητικὸ ἔργο εἶναι «Οἱ γερόντισσες κ' ἡ θάλασσα», λυρική ἀναπόληση καὶ περιγραφή τοῦ ψυχισμοῦ τῶν ἀνθρώπων τῆς θάλασσας, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀντρῶν. Περνάει ὁ καημὸς τῆς ζωῆς, ποὺ γι' αὐτὲς εἶναι ἕνας καημὸς πλεγμένος μὲ μιὰ μελαγχολικὴ αὐτοϊκανοποίηση, γιατί τὶς ἀνακουφίζει ἡ ἀνάμνηση μιᾶς συμμετοχῆς, συμμετοχῆς στὴ ζωή. Στὸ συμφωνικὸ αὐτὸ ποίημα ἡ θάλασσα καὶ ἡ ζωή συμπλέκονται σὺν ἀξεδιάλυτα μοτίβα χαρᾶς γιὰ τὴ συμμετοχὴ καὶ θλίψης, ἀφοῦ στὸ τέλος ἔρχεται ἡ ὥρα ἡ γκριζα. Νομίζω, ὅτι ἡ λυρική αὐτὴ σύνθεση, μόλη τὴ φυγόκεντρη πλατεῖα φραστικότητά της, εἶναι μιὰ τελευταία σημαντικὴ ἐκδήλωση τῆς ἰδιόχρωμης ποιητικῆς παρουσίας τοῦ Ρίτσου, ποὺ μένει λυρικός προπάντων, ὅταν θέλει νὰ εἶναι ἕνας λυρικός τῆς ζωῆς, λυρικός τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν στενῶν ἢ εὐρύτερων καημῶν του.

Ὁ ποιητὴς *Νικηφόρος Βρεττάκος*, κινεῖται στὸ ἴδιο κι αὐτὸς κλίμα, ποὺ θρέφει τὴν ποίηση τῶν πλατιῶν ὀριζόντων. Ποιητὴς τῆς θερμῆς φαντασίας, τοῦ μετάρσιου ποιητικοῦ ἠθους, τῆς λυρικῆς ἑξαρχῆς. Ἄν τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν, παρὰ μόνο ἴσο, ἡ ποίηση αὐτὴ δὲν θὰ ξεπερνοῦσε τοὺς κοινούς τόπους. Ἀλλὰ ὁ Βρεττάκος ἔχει κάτι περισσότερο ἀπ' τὴν ἀχαλίνωτη καὶ ἀτέρμονη πλημύρα τοῦ λόγου: μιὰ πνευματικὴ πνοὴ διαποτίζει τὸ λυρισμὸ καὶ τὸν πιὸ ἐπικίνδυνα ἀπλωμένο, μὲ ἀποχρώσεις ποὺ δείχνουν, ὅτι δὲ θὰ μπορούσε νὰ ζήσει ἀναπνέοντας μύρα μόνο καὶ χρώματα· ὅτι διαθέτει ἕνα ψυχισμὸ πιὸ ἀπαιτητικὸ καὶ πιὸ οὐσιαστικὸ. Δὲν εἶναι ἀπλὰ καὶ—θὰ ποῦμε—πενιχρά, ἕνας ποιητὴς τῆς ρητορολυρικῆς «ὑπέρβασης»· ζῇ ἐσωτερικὰ καὶ γι' αὐτὸ μετασχηματίζεται. Στὴ σειρά «Δυστυχημένοι» εἶναι ἕνας ρεαλιστής, ἀλλὰ γρήγορα σπεύδει νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ στενὸν ὀρίζοντα, μὲ τὸ «Χορὸ τοῦ θανάτου».

Ἡ ψυχὴ του τώρα φουσκώνει ἀπὸ ἕνα Βυρωνικὸ καὶ Μπωντλαιρικὸ αἶσθημα ἀνταρσίας, διαμαρτυρίας. Ὁ ποιητὴς παίρνει τὴ φωνὴ ἑνὸς ἐκπτώτου ἀγγέλου. Ἐδῶ βρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ στοχασθεῖ βαθειά: τί νὰ τὴν κάνει τὴν ὑψηλὴ αἰωνιότητα, τὴ συμμετοχὴ στὴ φυσικὴ καὶ θεϊκὴ ἐνότητα, ἀφοῦ ἡ ζωὴ ποὺ θὰ περάσει, θὰ εἶναι ὑπὸ κάθε συνθήκη ἀνθρώπινη, κομματιασμένη πρόσκαιρη. καταδικασμένη; Ἄς ζήσει αὐτό, ποὺ τοῦ ἔταξε ἡ μοῖρα, ἄς ζήσει καὶ ἄς πεθάνει σὺν ἄνθρωπος: Ἴδου ἕνας σατανικὰ ὑπερβατικὸς ρεαλισμὸς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τάση του, ἡ κοινωνικὰ ρεαλιστικὴ, φιλοσοφικὰ ξεπερνιέται. Στὸ ποίημα «Τὸ ταξίδι τοῦ Ἀρχαγγέλου»—πραγματικὰ ὀλοκληρωμένο ποίημα—ἡ Ρεμπλδικὴ φαντασία του ἀφήνει τὰ βίαια φτερά της σὲ μιὰ τρομερὰ κολασμένη πορεία πρὸς τὰ Ἄνω καὶ πρὸς τὰ Κάτω, πάνω στὰ πληκτρα ἑνὸς φανταστικοῦ κλειδοκυμβάλου, τόσο ἀγρίου καὶ πάλι τόσο ἡμερου. Ὁ ποιητὴς ἔχει φτάσει στὸ ἔσχατο σύνορο τῶν ψυχικῶν του δυνατοτήτων, μὲ τὴ διάνοια φλογισμένη, τὴ φαντασία ἀνένδοτη, τὴν αἴσθησιν ἄκρα. Σ' αὐτὴ τὴν πορεία ὁ ὀρίζων στενεύει πρὸς τὰ ἔδω, γιὰ νὰ εὐρυνθεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ, χωρίζοντας τὸν ποιητὴ στὰ δύο: σὺν τὸν καταδικασμένο ἄνθρωπο, ποὺ ἐνῶ διψάει τὰ ψηλά, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ θέλει, ἂν πρωτίτερα δὲν ἔχει γευθῇ τὸν πικρὸ καρπὸ τῆς πρόσκαιρης ζωῆς.

Τὸ ποίημα αὐτὸ στὴν οὐσία του εἶναι μιὰ τελειότερη μορφή τῶν προηγουμένων, γιατί πάλι ἐδῶ, μέσα σὲ τελειότερα ἐνυρμονισμένη στὴ δυσαρμονία της

ποιητική έκφραση, πραγματοποιείται ποιητικά ένας συμβιβασμός του Ουρανού με τη Γῆ, του Ονειρού με την πραγματικότητα, του υπερβατικού με το Ανθρώπινο. Ο ποιητής φέρεται τελικά στην απόφαση, ότι ο ανθρώπινος πόνος είναι αυτός μονάχα, που από μέσα του θα εξαγοράσουμε την άδεια για υπερούσιες προσδοκίες της ψυχής μας. Αυτός ο ανθρώπινος πόνος είναι, που ενώνει ζωτικά τον Ουρανό με τη Γῆ. Το ποίημα αυτό αποκαλύπτει ολόκληρο τον πνευματικό δυναμισμό και την ανθρωπιστική ροπή του πνεύματος του ποιητή, που δεν απαρνείται το Ὑπερούσιο, αλλά το καθαγιαίνει δια του πόνου.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ συνέχεια μιᾶς ζωῆς, που πραγματοποιήθηκε ἀπὸ καθαρὴ ἐσωτερικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάγκη. Πιὸ πέρα ἡ ποίηση τοῦ Βρεττάκου, ἀλλάζει κατεύθυνση: προχωρεῖ σὲ μιὰ ἀκραία ἔνταση: Παρουσιάζει στὸ ποίημα «Ἡ ἀγωνία τοῦ κακοῦ αἰῶνος» (1940) τὴ συνείδησή του νὰ κρατεῖται σὲ ἀγωνιώδη προσοχή, καὶ τὰ μάτια καὶ τ' αὐτιά τετωμένα, ὅλες τὶς αἰσθήσεις σὲ προσκλητήριο, γιατί κάτι τρομερὸ συμβαίνει! (Ἀλλὰ ὅταν τελικὰ κατακλείεται τὸ ποίημα σὲ μιὰ ἐπίκληση πρὸς τὴν Ἀνοιξή, ἐννοοῦμε, ὅτι ὄχι ἓνα πνευματικὸ ἢ ἀκέραιο βίωμα, ἀλλὰ μιὰ καλὰ ταιριασμένη διάνοια ἔχει οἰκονομήσει τὰ πράγματα).

Στὰ κατοπινὰ ποιήματα ὑπάρχει πολλὴ ἐπανάληψη παντὸς σὲ βαθιά, ἀγνὰ καὶ ἐσώψυχα ὥστόσο ἐννοημένες ιδέες γιὰ Ἀγάπην καὶ Εἰρήνην. Ἀκούεται στὰ ποιήματα αὐτὰ παλμός τῆς σφιγμένης ἔμφοβης καρδιάς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Καὶ καλλιτεχνικὰ πραγματοποιεῖται μὴ στοιχείωση, σὰν κοινὴ ἀναπνοὴ γιὰ τὴ φύση καὶ τὸν ἄνθρωπο, ὅπως στὴ συλλογὴ «Ὁ Ταύγετος καὶ ἡ σιωπὴ». Ὅμως ἀπ' ὅλα τὰ τελευταῖα δημιουργήματα τοῦ Βρεττάκου, ξεχωρίζει τὸ ποίημα «Στὸν Ρόμπερτ Ὁλεγχάϊμερ», ὅπου ξεπερνιέται ἡ ἀντικειμενικότητα τῶν τελευταίων συλλογῶν καὶ προβάλλεται ἡ πληγωμένη καρδιὰ τοῦ ποιητῆ σ' ἓνα κείμενο δουλεμένο με τὸ πνεῦμα καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα, με τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ.

Τελευταῖα ὁ Βρεττάκος μᾶς ἔδωκε τὴ συλλογὴ «Ὁ χρόνος καὶ τὸ ποτάμι». Καὶ πάλι ὁ ποιητὴς παρατηρεῖ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς, που «ὑπάρχουν» γι' αὐτὸν καὶ δὲν τοῦ εἶναι ἀδιάφορα. Τὰ ἀντικρύζει ὕμνωδικὰ ἢ παθητικά, σὲ ἔξορση. Πρὸς τὸν ἄνθρωπο ἰδιαίτερα δέχεται τρυφερός, ἀλλὰ πιὸ κουδουνιστὰ ἀναπέμπει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴ ζωὴ. Τὰ κεντρικώτερα αἰσθήματά του εἶναι αὐτὸ τὸ μείγμα ἐνδιαφέροντος ἀνθρώπου καὶ ζωικοῦ, μιὰ ἀναζήτησις ἀγάπης, καλωσύνης καὶ εἰρήνης καὶ ἓνα προαίσθημα προσωπικό, ὅτι ἡ αὐγὴ πλησιάζει, πού θ' ἀναεῖλουν στὸν κόσμον οἱ ἀγαθοὶ αὐτοὶ ἥλιοι.

Τὰ αἰσθήματά του αὐτὰ προσφέρονται στὴ γενικότητά τους σὰν ξεχειλίσματα καὶ ὄχι σὰν μυστικὴ περὸς οὐσία ἐσώτερη, ὄχι σὰν φειδωλὴ ἀποκάλυψη μυστικῶν φωνῶν: ὁ λυρισμός αὐτός, ὅπως καὶ τοῦ Ρίτσου καὶ ἄλλων ρεαλιστῶν τῆς λυρικῆς, εἶναι φανερός, ρητορικὸς θὰ λέγαμε, ὄχι σιωπηλὸς σὲ τρόπο, ὥστε τὸ ποίημα νὰ ἐπρόκυλτε σὰν ξεσκέπασμα χαμηλόφωνο ἐσωτερικῶν μυστικῶν.

Ἄλλοι ποιητὲς μας γράφουν εἰδικώτερα βουτώντας τὴν πένναν τους στὸ αἶμα τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, προσπαθώντας ν' ἀκούσουν σύγχρονα τὴ φωνὴ τοῦ *Majakowsky*, πού διακήρυξε, ὅτι ἡ τέχνη πρωταρχικὰ δὲν εἶναι γιὰ τὴν κοινωνία, ἀλλὰ γίνεται: ἡ τέχνη δὲν ἔχει κοινωνικὸ σκοπὸ, ἀλλὰ ἓνα τέτοιο ἀποτέλεσμα. Τέτοια ἡ ἀναπνοὴ τῆς ποίησης τοῦ Ν. Παπᾶ, πού μένει ὅμως κοντὰ στὰ πράγματα καὶ δὲ φτάνει νὰ γίνῃ ἀποκαλυπτικὴ καὶ βαθειά. Ὁ ἀντίλαλος καὶ ἡ φραστικὴ τῶν ποιημάτων του ἀποτελοῦν συχνὰ ἓνα οὐράνιο τόξο μετὰ τὴν ποίηση τοῦ Γ. Ρίτσου. Ποῦ βρίσκεται ὅμως ἡ ἀφετηρία, ἀπὸ ποῖα μερίδι;

Λιγώτερο ἀδρὴ καὶ ἀπτὴ εἶναι ἡ ποίηση τῆς *Ρίτας Μπούμη*. Σὰν ρεαλιστὴς καὶ αὐτὴ μελετᾷ καὶ ἐκφράζει τὴ γήϊνη ζωὴ, τὴ βαρεῖα ἀπὸ πόνον καὶ μόχθον στὸ ἀντιπροσωπευτικὸ της βιβλίον «Καινούργια χλόη», ὅπου ὅμως οἱ σελίδες θωπεύονται σύγχρονα ἀπὸ μιὰ ἀναπνοὴ ἀγάπης καὶ ἀπὸ ἓναν ἡμερὸ αἰσθηματισμό. Ση-

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟΝ

Ἡ δριστική τακτοποίηση τοῦ ἐκκρεμοῦντος θέματος τοῦ Πανηπειρωτικοῦ Σταδίου τιμᾷ καὶ τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν καὶ τὸ Κράτος: Τὴν πρώτην, διότι με πραγματικὴν μεγαλοψυχίαν παραμέρισε τοὺς ἐνδοιασμούς, τοὺς σχετικούς με τὴν ἐκ τῆς συμφωνίας προκύπτουσαν διὰ τὰ Ἀγαθοεργὰ Ἰδρύματα ζημίαν τὸ δεύτερον, διότι, μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς πραγματικῶς φιλάθλου πολιτείας του, ἔσπευσε νὰ ἐπωμισθῇ βαρύντατα οἰκονομικὰ βάρη, διὰ τῶν ὁποίων τὰ Ἰωάννινα θὰ ἀποκτήσουν ἄξιον τοῦ ὀνόματος Στάδιον.

Ὑπάρχει βεβαίως μιὰ μερίς τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ θεωρεῖ τὸν ἀθλητισμόν, καὶ ἰδίως τὸ ποδόσφαιρον, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σφαῖραν τῶν καθαρῶς παιδικῶν διαφερόντων. Ὑπάρχει μία ἄλλη, ποὺ ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ γονεῖς καὶ κηδεμόνας, ποὺ θεωρεῖ τὸ ποδόσφαιρον καὶ τὸν κλασικόν ἀθλητισμόν ὡς τὴν βρασικὴν αἰτίαν πάσης διαφθορᾶς καὶ πάσης κακοδαιμονίας καὶ τοὺς καταλογίζουν βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν παιδιῶν καί, ἐνδιαθέτως, ἴσως καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν των κάποτε ἀνεπάρκειαν. Δυστυχῶς ἡ ἐποχὴ μας δὲν ρέπει πρὸς τὴν ἀσκητικὴν, καὶ ἐφ' ὅσον μιὰ κάποια τέρψις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τοὺς νέους, τὸ γῆπεδον, παρὰ τοὺς κάποιους ἐκτροχιασμούς ποὺ προκαλεῖ, προσφέρει ἀσφαλῶς τὴν τέρψιν τὴν περισσότερον ἀκίνδυνον καὶ τὴν πλουσιωτέραν εἰς μορφωτικὰ στοιχεῖα, μιὰν τέρψιν ποὺ συντρεχεῖ μᾶλλον εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ἐὰν τώρα ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ κοινωνικὴ, ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ τουριστικὴ σημασία τῆς ἀθλήσεως, ἡ παροχέτευσις τοῦ μαχητικοῦ ἐνστίκτου εἰς τὸν εὐγενῆ στίβον τῆς ἀμίλλης, ἡ ὁποία δι' αὐτῆς συντελεῖται, ἡ διὰ τῶν διεθνῶν ἀθλητικῶν συναντήσεων ἐπερχομένη ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν λαῶν, ποὺ προάγει καὶ ἐνισχύει τὴν ἐφесιν πρὸς διεθινὴ εἰρήνην, πρέπει κανεὶς ἰδιόσάκτως νὰ χαρῇ καὶ νὰ πανηγυρίσῃ διὰ τὴν δριστικὴν καὶ κατ' εὐχὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τοῦ Σταδίου μας, νὰ ἀναγνωρίσῃ ἀνεπιφυλάκτως τὸ πνεῦμα ἀμοιβαίας κατανοήσεως, ποὺ ἐπρυτάνευσε κατὰ τὰς ὁμιλίαις τὰς σχετικὰς με τὴν ρύθμισίν του καὶ νὰ ἐξάρῃ τὸ γεγονός ὅτι, καὶ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας, καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἕνας βασικὸς σκοπὸς εἶχεν ἀρχῇθεν τεθῇ: Τὸ συμφέρον τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

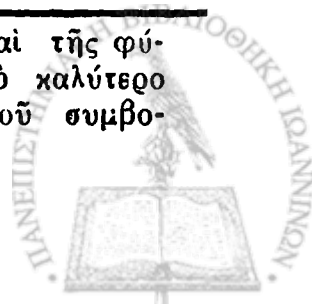
ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΤΑΣ

Στὴν Ἄρτα καὶ στὴν περιοχὴ τῆς βρίσκονται συγκεντρωμένα χαρακτηριστικὰ μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ποὺ ἔχουν πρωτεύουσα σημασίαν ὄχι μόνο γιὰ τὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀγιογραφίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ τουρισμοῦ. Ἐκτὸς αὐτοῦ στὴ θέσῃ τῆς σημερινῆς Ἄρτας — σύμφωνα με ὅλες τὶς ἐνδείξεις — ἀπλώνονταν ἡ ἀρχαία

Ἀμβρακία, σπουδαιότατο ἡπειρωτικὸ κέντρο καὶ ἀνεξερευνήτο ἀκόμα κατὰ τὸ πλεῖστον. Σποραδικὲς πρόχειρες ἀνασκαφὲς ἢ τυχαῖα περιστατικὰ ἐβγαλαν ὡς τώρα ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς γῆς ἀγγεῖα, κτερίσματα τάφων, κομματιασμένους κίονες, πλάκες ἐνεπίγραφες, ἀγάλματα, εἰδῶλια, νομίσματα κ. ἄ. ἀπομεινάρια τοῦ ἀρχαίου βίου, ποὺ βρίσκονται σήμερα πρόχειρα ἀραδιασμένα — (χωρὶς συστηματικὴ ταξινόμηση με ἀριθμούς καὶ συνημμένο πληροφοριακὸ σημεί-

μαντικὴ εἶναι στὴν ποιήτρια ἡ στοιχειακὴ ἀνάμειξη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσης, ποὺ δίνουν τὴν ἐπίφασιν τοῦ ἀρχέγονου. Ἡ «Βωδάμαξα» εἶναι τὸ καλύτερο καὶ ἀντιπροσωπευτικότερο ποίημά της, ἐνὸς ξεχωριστοῦ νατουραλιστικοῦ συμβολισμοῦ.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ωμα για την προέλευσή τους, τη χρονολογική τους τοποθέτηση και τη σημασία τους) — στο ναό της Παρηγορήτισσας, το προσωρινό σήμερα Μουσείο της Άρτας. Και άλλοτε από των στηλών της «Ήπειρ. Έστίας» τόνισα την ανάγκη να ιδρυθή ευρύχωρο και συγχρονισμένο Μουσείο στην ιστορική πρωτεύουσα του Δεσποτάτου, που θα στεγάσει όχι μόνο τους βυζαντινούς θησαυρούς της περιοχής (γλυπτά θωράκια ναών, κομμάτια από ξυλόγλυπτα τέμπλα, φορητές εικόνες κ.ά.), αλλά και τα λίγα προς το παρόν κατάλοιπα του αρχαίου βίου της Άμβρακίας.

Δυστυχώς δεν συγκινήθηκε κανένας από τους αρμοδίους. Η αρχαιολογική υπηρέσία του Υπουργείου Παιδείας, — ενώ γι' άλλες περιοχές χορήγησε ως τώρα και χορηγεί σημαντικές πιστώσεις για την ίδρυση ή συντήρηση μουσείων, — για την Άρτα φάνηκε πολύ φειδωλή. Προβάλλεται ή δικαιολογία, ότι θα μετατραπή σε Μουσείο κάποιος χώρος από το κτηριακό συγκρότημα της Παρηγορήτισσας... Άρα περιττεύει ή ίδρυση ξεχωριστού μουσείου. Πληροφορομαι μάλιστα, ότι με την άποψη αυτή του Υπουργείου συμφωνεί και ο κ. Άν. Όρλάνδος, ο διαπρεπής και άκάματος εξερευνητής του μεσαιωνικού βίου της Άρτας. Άν ή πληροφορία είναι άληθινή, σημαίνει ότι οι αρμόδιοι δεν θεωρούν άπαραίτητη την αυτότέλεια του Μουσείου και δεν νομίζουν σόλικο, κάτω από τις κόγχες ή πλησίον βυζαντινού Ναού να συνείρονται μνημεία του είδωλολατρικού κόσμου... Βέβαια ή οικονομική μας καχεξία δεν μάς επιτρέπει την πολυτέλεια νάχωμε στην Άρτα ξεχωριστό Μουσείο για τα βυζαντινά και ξεχωριστό για τα είδωλολατρικά εύρηματα. Άρα σέ δυο αίθουσες του ίδιου Μουσείου πρέπει να τοποθετηθούν όλα αυτά.

Κι έπειδή δεν ταιριάζει να στεγάζονται τα είδωλολατρικά σε κτίσμα Χριστιανικό, σκόπιμο είναι να ιδρυθή ένα ξεχωριστό Μουσείο.

Οι πιστώσεις δεν είναι δύσκολο να βρεθούν, αν υπάρξη κατανόηση και καλή θέληση... Μά πρέπει να κινηθούν κι οι βουλευταί του νομού Άρτας, κι ο Δεσπότης κι' ο Δήμαρχος κι οι Σύλλογοι «Σκουφάς»

και «Άρτινά Γράμματα»... Παρακαλώ τον κ. Δάκαρη, Έφορο Αρχαιοτήτων Ήπειρου, που μπορεί να προωθήση το ζήτημα αυτό πιδ άποτελεσματικά, να ύψωση ή φωνή του ττούς αρμοδίους για το Μουσείο της Άρτας που χρόνια κυοφορείται χωρίς να γεννιέται... Ο κ. Δάκαρης, αρχαιολόγος ευσυνείδητος και δραστήριος, έχει άσχοληθή με την αρχαιολογική εξερεύνηση ώρισμένων χώρων της Άρτας και έχει σοβαρούς λόγους να πιστεύη ότι πολλά και σπουδαία μυστικά κρύβει ο τόπος αυτός στα σπλάχνα του. Δοιπόν παράλληλα με τις ενέργειές του για την προώθηση των άνασκαφών στην περιοχή της Άρτας άς μεριμνήση και για ή συντήρηση και ταξινόμηση των άστέγων μαρτύρων της ήπειρωτικής τέχνης... Έπάρχουν άλλωστε στο πρόχειρο σήμερα Άρτινό Μουσείο μερικά εύρηματα, που προέρχονται από άνασκαφικές προσπάθειες του κ. Δάκαρη. Ωστε δεν πιστεύω να μην ενδιαφέρεται για ή στέγασή τους... Πριν τελειώσω, θέλω να ρωτήσω τον κ. Δάκαρη:

— Γιατί δεν αποδόθηκαν ακόμα στο Μουσείο της Άρτας τα εύρηματα των τελευταίων άνασκαφών, που έκαμε πρό διετίας στη θέση «Κουτσομούτα» ο αρχαιολόγος κ. Ζαφειρόπουλος, (αν δεν γελιέμαι); Το προΐδν της άνασκαφής εκείνης, καθώς πληροφοροϋμαι, το είχε πάρει μαζί του (σ.ήν Πάτρα) για ταξινόμηση και μελέτη.. Άλλά πέρασε διετία από τότε και θά έπρεπε να έχη έπιστραφή στο Μουσείο της Άρτας, όπου και ανήκει οργανικά. Δεν νομίζει ο κ. Δάκαρης, ότι μια διετία είναι αρκετό χρονικό διάστημα για την έπιστημονική μελέτη του υλικού αυτού; Δεν ξέρω τι δικαιώματα άναγνωρίζουν οι κείμενοι νόμοι στους ενεργούντας άνασκαφές αρχαιολόγους για την κατακράτηση «πρός μελέτην» των εύρημάτων της άνασκαφής των, αλλά νομίζω ότι πρέπει έντός τακτού χρόνου αυτά να αποδίδονται στο μουσείο του τόπου...

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΑΙΝΙΕΣ

Ο κινηματογραφικός Τσελεμεντές περιλαμβάνει τό έξης έδεσμα:

Παίρνεις λίγες φουστανέλλες, δύο τρεις ἀγκλίτσες, γύφτους με νταούλια, έναν όβαλία, ένα γαϊδούρι, λίγο αθηναϊκό τσίμικο, ένα κοπάδι πρόβωτα, δυό καρδάρες, ένα χωριό, και μερικούς νεαρούς, που ξέρουν από χωριάτικη ζωή όσο ένας καλός άστος που ξέρει μόνον την πρωτεύουσα, τὰ άνακατεύεις κατά τό δοκοῦν, προσθέτεις μερικά βαθύπνοα αμερικανικά φιλιάρ, λίγη κορνηλιακή μεγαλοφυχία, πόζες κορσικανού ληστῆ, και φτιάχνεις φίλμ με έθνική υπόθεση. Κατά δεκάδες οί ταινίες αυτές παρουσιάζονται τόν τελευταίο καιρό και, καθώς οί συνώνυμους τους τών έντέρων, άδυνατίζουν την έλληνική κινηματογραφική παραγωγή άντι να την δυναμώνουν. Δέν φαντάζεται κανείς τό τί μπορεί να ιδῇ σ' αυτές τις παράξενες ιστορίες: πόσες φανταστικές γραφικότητες, πόσους άνούσιους γλυκασμούς, πόσ' ψηλά τακούνια σε πόδια από νεαρές τσομπάνισσες, πόσα άρμέγματα, που θυμίζουν Μαρία Άντουανέττα, πόσους τέλειους έραστές, πόσους σκληρούς πατέρες! Η ήθογραφία μας, στην χειρότερη δέδαια έποχή της δέν έδωσε ποτέ πλάσματα τόσο φτιαστά, σε τόσο τεχνητούς διακόσμους. Και όμως τό κοινό τις παρακολουθεί με πάθος. Γιατί ό έλληνικός λαός είναι ακόμη δεμένος στενά με την παράδοσή του. Είναι ακόμη ζωντανές οί ρίζες που τόν ένώνουν με την λερή έπαναστατική φουστανέλλα, που έξασφάλισε στους σημερινούς Έλληνες της καλής τάξεως την εύρωπαϊκότητά τους και τό γούσι τους. Διψάει ακόμη ή μεγάλη λαϊκή μάζα για άφέλεια και άπλότητα, όταν ή λογοτεχνία της προσφέρει την πεμπτούζα, πυκνή και δύσληπτη, τών σύγχρονων ξένων πνευματικών ρευμάτων, και τό Ραδιόφωνο, ρυθμούς της νοτίου Αμερικής, τό περίφημο Τοά-Τοά, που προσφέρουν ισπανικότητα τά διάφορα αὐτοσχέδια συγκροτήματα, και άτελείωτες συναυλίες με κλασικούς, ρωμαντικούς, με δωδεκαφωνικούς, με Στραβίσκυ. Ήταν πολὺ άπότομο τό πήδημα για να μπορῇ να τό παρακολουθήσῃ ό λαός. Γιαυτό στράφηκε προς τό ρεμπέτικο και τις συχνά τόσο άνούσιες, τόσο δύσπεπτες, τόσο άνεδαφ.κές αναπαραστάσεις του πρόσφατου παρελθόντος του, που του προσφέρει ό κινηματογράφος μας. Χωρίς γνήσια καλλιτεχνική άγωγή, ό λαός μας, ένας από τους προικισμένους με λεπτό καλλιτεχνικό αίσθητήριο λαούς της γῆς, παρουσιάζεται σάν λαός χωρίς γούστο και άναγκάζεται να χωνεύῃ τὰ πιο άπίθανα κατασκευάσματα αὐτοχειροτόνητων σεναριογράφων, αὐτοσχέδιων σκηνοθετών, και παραγωγών, που αποθέλουν μονάχα στην έμπορική άξία και όχι στην ποιότητα της παραγωγῆς τους. Γιαυτό άναμνηρικάζουν με πείσμα τὰ ίδια θέματα, στόν ίδιο σκοπό, με τὰ ίδια μέσα. Και ό γραφικός Άλήπαςας είναι ένα από τὰ σημαντικώτερα τους θέματα. Δέν αποκλείεται όμως αύριο να ρίξουν θάσκαχη ματιά στην άγαθή μνήμη του Μάρκου Μπότσαρη, του Καραϊσκάκη, του Μακρυγιάννη και να τους μεταβάλουν με την τέχνη τους σε ήρωες σπαρταριστής φάρσας. Ό Θεός ως βάλῃ τό χέρι του, αφού κανείς άλλος, από σεβασμό για την ιστορία μας, δέν τολμά να χαλιναγωγήσῃ τό παραγωγικό τους μένος.

Ό κινηματογράφος φαίνεται πως πλησιάζει στη μοίρα του ώρα. Τόν σκοτώνει ή τηλεόραση. Οί Άγγλοι, λαός κατ' έξοχήν πρακτικός, έπαφσαν κατ' οβολόν να παράγουν ταινίες, αφού κατά την παροιμία «όταν βουλιάζει τό καράβι, οί ποντικοί φεύγουν πρώτοι». Είναι άραγε γραφτό μας να οβύση και ό δικός μας κινηματογράφος με κύνειον άσμα τις Φροσύνες, τους ψευτορωμαντισμούς, τόν χορό της κοιλιάς και τό άρνι της σουβλας; Άλολιμονό μας!

Α ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΣΙ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Απ' την οικγενειακή εκσίνη παληά Ήπειρωτική Σχολή αγιογραφικής ξυλογλυπτικής που ήκμασε κάπου 500 όλόκληρα χρόνια, υπάρχει τώρα ένας άπόγονος που συνεχίζει την παράδοση αυτή στα Γιάννινα. Αυτός είναι ό Χαράλαμπος Σκαλιστής, γυιός του ξυλογλύπτη που έφτιαξε τό θαυμάσιο τέμπλο της Μητροπόλεως Ίωαννίνων. Άντάξιός εκπρόσωπος της Κονιτωίτικης αθῆς Σχολῆς, που γέμισε με μνημεία πολλές όνομαστές εκκλησίες σ' όλόκληρη την Ελλάδα, συγκεντρώνει κι' όλα τ' άναγκαία προσόντα για να κρατήσῃ ένα εργαστήριο της Ήπειρωτικής αυτής μορφῆς ξυλογλυπτικής, για να μην χαθῇ όλότελα ύστερ' από μιὰ γενεά. Και είναι άσυγχώρητο που δέν έγινε τίποτα για την διατήρηση και για την αναβίωσή της στόν καιρό μας, τη στιγμή που—εκτός τών άλλων περιπτώσεων που υπάρχουν για την αξιοποίηση του ξυλογλύπτη αὐτοῦ εκπρωσώπου μιᾶς Σχολῆς με παράδοση και ιδιαίτερο χαρακτήρα—τόσος θόρυβος γίνεται για την επίβλωση της λαϊκής τέχνης και για εύρύτερη αποκατάστασή της στη δημόσια ζωή μας. Νομίζομε πως θά μπορούσε να ιδρυθῇ στα Γιάννινα μιὰ Σχολή Ήπειρωτικής ξυλογλυπτικής όπου θά συγκεντρώνονταν όλα τὰ στοιχεία που υπάρχουν σήμερα απ' την μορφή της Τέχνης αθῆς κι' όπου, ό μοναδικός αὐτός δάσκαλος θά δύνονταν να συστήσῃ έναν πρώτο πυρήνα μαθητῶν που, βοηθούμενοι κι' από μιάν ακόμα θεωρητική κατάρτιση γενικά γύρω απ' την ιστορία και την εξέλιξη της μεταβυζαντινής Τέχνης, θά δημιουργούσαν κατόπιν προϋποθέσεις για μιάν άναύσταση της παληᾶς Σχολῆς ξυλογλυπτικής Γοργοποτάμου Κονίτσης. Πρός αὐτήν την κατεύθυνση έγινε, από πρότεροι, και μιὰ προσπάθεια απ' την «Ήπειρ. Εστία»—θα θυμούνται άσφαλώς οί άναγνώστες μας—και τόν Ήπειρώτη γιατρό και λόγιο κ. Β. Κρήστου—που είχε και την έμνευση γι' αὐτό—και τό ζήτημα της ιδρύσεως έφτασε σχεδόν ως την άκρη του: ζητήθηκε απ' τό Υπουργείο Κοιν. Προνοίας ν' απαντήσῃ τό Έθνικόν Όρφανοτροφείον άρρένων Κονίτσης αν είναι δυνατή, έντός τών πλαισίων της λειτουργίας του, και ή ίδρυσις Σχολῶν Αγιογραφίας και Ξυλογλυπτικής. Κι' απ' ότι γνωρίζομε, τό Έθν. Όρφανοτροφείον απάντησε καταφατικά, αλλά έκτοτε δέν δόθηκε καμμιά συνέχεια κι' ούτε θά ξαναβλεψῇ άσφαλώς τό θέμα τοῦτο, εάν δέν ενδιαφερθούν

οι διάφοροι παράγοντες του Νομού μας. Γι' αυτό, θά είχαμε να συστήσουμε στην «Εταιρ. Ήπειρ. Μελετών», στην Μητρόπολη Ἰωαννίνων και στους πολιτικούς εκπροσώπους του Νομού μας να ξανακινήσουν το ζήτημα, ώστε να ολοκληρωθῇ ἡ προσπάθεια τούτη. Τότε θά δημιουργηθοῦν προϋποθέσεις ὄχι μόνο νά χρησιμοποιηθῇ ἀποδοτικά ὁ τελευταῖος αὐτός ἀπόγονος τῶν Κονιτσιωτῶν Ξολογλουπτῶν, ἀλλὰ καὶ νά βοηθῇ κάποια νέα ὠθηση σὲ μιὰ ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως Ἡπειρωτικῆς Σχολῆς ἀγιογραφικῆς Ξολογλουπτικῆς ποῦ, ἐνῶ ἄντεξε σὲ μιὰ πορεία 500 καὶ πλέον χρόνων, τώρα κινδυνεύει νά χαθῇ μιὰ γιὰ πάντα.

Α. ΚΟΒΚΙΝΟΣ

ΒΡΑΒΕΥΣΙΣ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς πόλεως Μεσολογγίου ἀπένευμε εἰς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς Ἱερᾶς πόλεως Μεσολογγίου, εἰς ἀναγνώρισιν τῆς συμβολῆς της εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ 1821 καὶ εἰδικώτερα εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» εὐχαριστεῖ τὸν Δήμαρχον κ. Χρ. Εὐαγγελᾶτον καὶ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Μεσολογγίου διὰ τὴν τιμητικὴν αὐτὴν διάκρισιν—ἡ ὁποία δικαιώνει τὴν πνευματικὴν προσφορὰν της καὶ τιμᾷ ἰδιαίτερα τὴν ἀντίληψιν τοῦ Δήμου τῆς Ἱερᾶς πόλεως—καὶ εὐχεται ὅπως αὕτη ἀποτελέσῃ ἀφορμὴν καὶ διὰ μίαν στενωτέραν πνευματικὴν ἐπαφὴν τῶν δύο Μητροπόλεων (Γιάννινα καὶ Μεσολόγγι) τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σωκράτης Κουγέας: Ἐκατονταετήριοι Λόγοι, 1959.

Ὁ «Σύλλογος Προστασίας πρὸς διάδοσιν Ὁ-

φελίμων Βιβλίων» μὲ τὴν νέα του ἐξόρμησις ἐχάρισε τελευταίως στὰ νεοελληνικά γράμματα καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς χώρας μας ἓνα πολύτιμο τόμο ποῦ εἶναι ὁ πανώριμος καρπὸς ἐνὸς διαπρεποῦς Ἑλλήνος ποῦ συνδυάζει τὴν ἐπιστήμην μὲ τὸν ἐντεχνο λόγο ἔτσι ὥστε οἱ ἑπτὰ «Ἐκατονταετήριοι Λόγοι» τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σωκρ. Κουγέα νά διαπιστώνουν γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα πόσο ἀριστα συνταιριάζεται τὸ ἔργο τοῦ ἱστορικοῦ μὲ τὴ γράφιδι τοῦ λογοτέχνη.

Ὁ Ταῖν καὶ Μισελὲ ἔγραψαν τὴν Ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ χρόνος ὅμως τίποτε δὲν ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Μισελὲ, ποῦ θεωρεῖς γράφοντά τὴν ἔκανε ποίηση. Καὶ ὁ ἀκαδημαϊκός μας κ. Σωκράτης Κουγέας Ἱστορία ἀλλὰ καὶ ποίηση τουτόχρονα μᾶς προσφέρει. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ 130 σελίδες του ὄχι μόνον μᾶς δίνουν ἀνάγλυφα τὰ ἱστορούμενα πρόσωπα καὶ περιστατικά ἀλλὰ καὶ μᾶς δονοῦν καὶ μᾶς χαρίζουν πολλὴ συγκίνηση καὶ αἰσθητικὴ χαρὰ. Οἱ λόγοι αὐτοὶ—ποῦ εἶναι σωστὲς πραγματεῖες—ἐγίναν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετηρίδος σπουδαίων ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ Ἀγῶνος τῆς φυλῆς μας. Καὶ δὲν πρόκειται νά χάσουν ποτὲ τὴν ἐπικαιρότητά τους, γιατί ἔχουν συντεθῇ ἀπὸ τὸ πανανθρώπινο καὶ ἰδεολογικὸ στοιχεῖο, ποῦ ἀντέχει στὸν πανδαμάτορα χρόνο καὶ ποῦ ὠραιοποιεῖ τὴν πορεία τῶν ἀνθρώπων.

Μὲ αὐτὸ τὸ ὕλικό μᾶς ξαναζωντανεύει ὁ κ. Κουγέας, τὸν Σανταρόζα, τὸ Μεσολόγγι, τὸν Φαβιέρο, τὸ Ναυτρίνο, τὸν Ἀστουγκι, τὴν Μάνη, τὸν Πολυάραβο. «Ὅταν τὰ βουλευματα τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνῶντων—λέγει ὁ κ. Κουγέας πρὸς τὸ ἀκροατήριό του, ποῦ ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ πολλοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἱταλίας, ὅπου τότες ἐκυριαρχοῦσε ὁ φασισμός—δὲν θά ἐμπνέωνται ἀπὸ τὴν ὕλην καὶ ἀπὸ τὰ ὕλικά συμφέροντα ἀλλὰ θά ἀγωνοῦνται ἀπὸ ἰδέας καὶ ἀπὸ ἰδεώδη, ἀπὸ τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ Σανταρόζα, τότε θά δύναται νά λεχθῇ ὅτι ὁ φιλέλληνας τῆς Σφακτηρίας δὲν ἐθυσιασθῇ εἰς μάτην, καὶ τότε μόνον ἀπὸ τὰ βάθη τῆς αἰωνιότητος θά αἰσθανθῇ τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ θριάμβου ἢ ἀγία ψυχῇ τοῦ Σανταρόζα».

Αὐτὰ τὰ θαρρετὰ λόγια ἐλέγοντο στίς 10 Μαΐου 1925 στὴν αἴθουσα τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τότες δηλαδὴ ποῦ τὸ ἄστρον τοῦ Μουσολίνι μεσουρανοῦσε γιὰ τοὺς λιπόψυχους καὶ δουλεύοντας στὸ καιρικὸ στοιχεῖο, καὶ ὄχι, βέβαια, γιὰ τὸν ἐξαιρετὸ Ἕλληνα καὶ ἐπιστήμονα, ποῦ ἐξυμνοῦσε τὸ ἔργο τοῦ Σανταρόζα, ποῦ «ὑπῆρξεν ἡ διακηρυχθεῖς τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν καὶ ἡ διὰ τοῦ λόγου, τοῦ ξίφους καὶ τῆς βίας του ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν δικαίων».

Ὑστερα μᾶς λέγει ὁ κ. Κουγέας, καθὼς μιλοῦσε γιὰ τὸ Μεσολόγγι: «Τὸ μέλλον τῶν ἐθνῶν ἐνοῦράται εἰς τὴν ψυχικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τοῦ παρόντος. Τὴν ψυχικὴν ταύτην δύναμιν καὶ τὴν ἠθικὴν ταύτην ἀξίαν ἐφανέρωσε

περιτράνωσ ή Ἑλλάς εἰς τὸ Μεσσολόγι... Ἀτε-
νίζοντες τὸ μέγα τοῦτο γεγονός τῆς ἱστορίας μας,
ἐκτιμῶντες προσηκόντως τὸ ὕψηλόν τοῦτο παρά-
δειγμα τῶν προγόνων μας, κλείοντες μέσσω εἰς
τὴν ψυχὴν μας τὸ Μεσσολόγι, θὰ αἰσθανώμε-
θα νὰ λοχταρᾷ μέσα μας ἡ ἰδέα τῆς Πατρίδος,
θὰ ἐμπνεώμεθα ἀκλόνητον τὴν πεποίθησιν εἰς τὸ
μέλλον τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐννοοῦμεν ὡς ἰδικόν
μας χρησμὸν τοὺς στίχους πού ἐνέπνευσεν εἰς τὸν
ὀλύμπιον ποιητὴν τὸ Μεσσολόγι.

Πάντα ψηλότερα ν' ἀνεβαίνωμε
Πάντα μακρύτερα νὰ κοιτάζωμε.

Ὑστερα κλείνει τὸν Φαβιέρο μὲ τὸν στίχο
τοῦ Ἀριστοφάνους:

«Ἄνδρες ἐοτὲ τῆς δε γῆς ἄξιοι καὶ τοῦ πέ-
πλου». Ὑστερα—καθὼς μιλάει γιὰ τὸ Ναυαρίνο.
μᾶς δίνει τὶς ἀκόλουθε γραμμές: «Τὸ «λευκόν»
ὡς τὸ ὠνόμασεν ὁ Οὐγκώ, Ναυαρίνον δὲν ἐνε-
ψύχωσε μόνον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐξακολού-
θησιν καὶ τὴν ἀποτελείωσιν τοῦ ἀγῶνος τῶν,
ἀλλ' ἔγινε τὸ σύμβουλον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς
ἀλληλεγγύης τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν καὶ ἀπέβη
τὸ παρήγορον παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ
τῆς δουλείας καταδυναστευομένους λαούς.» Καί
στὸν Ἀστυγκα, ὁ κ. Κουγέας προσφεύγει στὸν
ἐντεχνο λόγο: «Ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἐκηβόλου
θεοῦ τῶν Δελφῶν κερδίζει ὁ Ἀστυγὲς τὴν πολυ-
τιμωτέραν τῶν νικῶν του. Ὁ ἀντὶλαλος τῶν κα-
νονιῶν πού ἀνατινάζουσιν εἰς τὸν ἀέρα τὴν ἐχθρι-
κὴν ναυαρχίδα καὶ ἐκμηδενίζουν ὁλόκληρον στό-
λον, ἐξυπνᾷ τὰς ἀπὸ σιῶνων κοιμωμένας δρυά-
δας καὶ κάρνει πάλιν λάλον τὸ ἐοβεσμένον ὕδωρ
τῆς Κασταλίας.» Καὶ ὕστερα στὴν πολυαγαπημέ-
νῃ του Μάνῃ, ὁ κ. Κουγέας μᾶς λέγει ὅτι οἱ
Μανιάτες «ἠγωνίσθησαν καὶ ἀπέθιναν ὄχι μό-
νον διὰ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῆς χώρας, ἀλ-
λά καὶ διὰ τὴν πίστιν εἰς τὰ ἰδεώδη τῆς Σλάβ-
της καὶ διὰ τὴν ἀνυβίωσιν τῶν σπαρτιατικῶν ἀ-
ρετῶν, τῆς εὐψυχίας, τῆς εὐπειθείας, τῆς ἐντολῆς
τοῦ πατριωτικοῦ καθήκοντος καὶ ἐν γένει τῆς ἀρ-
χαίας Σπαρτιατικῆς εὐκλείας». Καὶ κλείει αὐτὸς
ὁ τόμος μὲ τὴν μάχην τοῦ Πολυαράβου, ὅπου «ἡ
ὑπεροψία τοῦ Αἰγυπτίου ἐπιδρομέως εἶχε ταπει-
νωθῇ εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τὰ βουνά τῆς Μά-
νης καὶ τὸ πολεμικόν του ἄστρον ἐοβέσθη διὰ
παντός καὶ ὁ «Πολυζάραβος» γίνηκε ἔκτοτε ὁ
«Πολυάραβος» ὅπου οἱ τριακόσιοι ἐντότιοι ὑπε-
ρασπιστὲς τοῦ Πολυαράβου θυμίζουν τοὺς τρια-
κοσίους τοῦ Λεωνίδα.

Λίγες περικλοπές ὑπὸ αὐτὸν τὸν πολῦτιμο τό-
μο—πὺ συντίθεται ἀπὸ πρόσωπα καὶ περιστά-
τικὰ, ἀπὸ καημοὺς καὶ ἀγωνίες καὶ πολὺ αἷμα,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδάμαστη διψα γιὰ τὴν ἐλευ-
θερίαν τῆς φυλῆς καὶ ἀπὸ μεγάλα ἰδανικά καὶ πολ-
λὴ ποίηση—σὰν δεῖγμα γραφῆς αὐτῆς τῆς προ-
σφορᾶς τοῦ κ. Κουγέα στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία
καὶ στὰ νεοελληνικά γράμματα, πού πρέπει νὰ
γίνῃ τοῦτο τὸ ἐθνικὸ ἀνάγνωσμα καθημερινὸ ἀ-
νάγνωσμα καὶ διδασχὴ γιὰ τοὺς νεοέλληνες καὶ ἰ-
διαίτερα γιὰ τὴν μαθητιῶσα νεολαία. Καὶ πού
γι' αὐτὸ τὸν λόγο χαράσσουμε τὶς λίγες αὐτές

γραμμές.

I. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

*

Δ η μ ή τ ρ η Σ α λ α μ ά γ κ α, «Γιαννιώτι-
κα Σύμμεικτα». Γιάννινα 1959.

Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα εἶναι ἓνα ζωντανὸ Ἀρ-
χεῖο, εἶναι ἓνα βιβλίον ἱστορικὸ ἀνεκτιμήτου
καὶ ἀνυπολογίστου ἀξίας.

Dr. RIEHL

{I

Προσπάθειες γύρω ἀπὸ τὴν γνώση τῆς Ἡπει-
ρωτικῆς Λαϊκότητος ἀποτελοῦν πολῦτιμον συμ-
βολὴν γύρω ἀπὸ τὴν ἀγωγὴν τῆς νέας γενεᾶς
διὰ τῆς μορφῆς τῆς Πατριδογνωστικῆς κοσμο-
θεωρίας καὶ εἰδικώτερον διὰ τῆς συγκεκριμένης
προβολῆς τῆς εἰς τὰ κατὰ τόπους Πατριδογνω-
στικά Ἀναγνώσματα.

Ἀπὸ τῆς ὡς ἂν ἀπροσβλήτου παιδαγωγι-
κῆς ἀπόψεως ὁρμώμενοι, ὀφείλομεν νὰ ὁμολο-
γήσωμεν ὅτι τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιεύματα τοῦ
Δημήτρη Σαλαμάγκα, εἶναι—οὔτε πολὺ οὔτε λί-
γο—ἓνα Ἀρχεῖο ζωντανὸ καὶ μία πηγὴ Πατρι-
δογνωστικῆς καὶ Ἱστορικῆς ἀξίας.

Συγκεκριμένως δέ, ἡ μὲ τὸν ὡς ἂν τίτλον
τελευταία συλλογὴ του.

II

Ἀπὸ τέτοιες συλλογές ἡθῶν καὶ ἐθίμων μπο-
ροῦν καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἀντλήσουν οἱ δάσκαλοι
μας τὸ ὕλικόν γιὰ τὴν σύνταξιν τῶν κατὰ περι-
φερείας Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν.

Μά... ἀν γιὰ τὲς ἄλλες περιοχές τῆς Ἡπεί-
ρου μας (Ζαγόρι, Πωγωνι, Κόνιτσα, Θεσπρωτία,
Μέτσοβο κ.τ.λ.) θὰ ἀποτελοῦν συμβολὴν τὰ δη-
μοσιεύματα τῶν λογίων καὶ δασκάλων τῶν περὶ
οὗ ὁ λόγος Ἐπαρχιῶν, γιὰ τὰ Γιάννινα εἰδικά,
ἡ μορφὴ τῶν Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν
πὺ ὠραματιστήκαμε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς λειτουρ-
γίας τοῦ Πενταταξίου Διδασκαλείου ὑπὸ τὴν δι-
εύθυνσιν τῆς Ταπεινότητός μας μὲ τὸν τίτλον
«Παλῆὰ Γιάννινα», γιὰ τὰ Γιάννινα εἰδικά—ἐπα-
ναλαμβάνομεν—τὰ δημοσιεύματα τοῦ Δημήτρη
Σαλαμάγκα, θὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν ὡς ἂν μορ-
φωτικὸν σκοπόν, γιὰ τὴν πλην τῆς ἀκριβολόγου ἱ-
στορικῆς τοποθετήσεως, ἐγκλείουν παράλληλα
καὶ τὴν πνοὴν τὴν λογοτεχνικὴν πὺ εἶναι ἐκ
τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, γιὰ τὴν σύνθεσιν τῶν Πατριδο-
γνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν.

III

Οὕτω:

Θρύλοι καὶ παραδόσεις οὖν τοῦ Μοναστη-
ριοῦ τῆς Παναγίας τῆς Ντουραχάνης—συνδεδε-
μένοι μὲ τὴν θρυλικὴν λίμνην τῶν Γιαννίνων εἶ-
ναι ἓνα ἐξόχως κατάλληλον ὕλικόν γιὰ νὰ συμ-
περιληφθῇ στὰ Πατριδογνωστικά Ἀναγνωστικά
(Σαλαμάγκα, αὐτῶν σελ. 9—19).

Πανηγύρια ἐπίσης ξακουστά, πὺ δὲν ἔσβησαν
ἀπὸ τὴ θύμηση μέσα στὸ διάβα τῶν καιρῶν—
σὰν τὸ παλῆ ἐπὶ παραδείγματι Πανηγύρι τοῦ
Ἀη-Γιάννη τῆς Μπουνίλλας, (Σαλαμάγκα αὐτῶ
θι σελ. 24—27), εἶναι, οὔτε πολὺ οὔτε λίγο—ἓνα

συναρπαστικό ανάγνωσμα για τὰ παιδιὰ καὶ ἕνα δέσιμο γερό με τὲς θρησκευτικὲς παραδόσεις τῶν περασμένων.

Ἐν συνεχείᾳ:

Τὰ Ἀντιξιάτικα Γιαννιώτικα κάλαντα καὶ ὁ χαιρετισμὸς τῆς Ἀνοιξῆς με τὸ ξαναγύρισμα τῶν λελεκιῶν, (Σαλαμάγκα αὐτόθι σελ. 24—32) τῶν λελεκιῶν, «ναί» ποὺ δίνανε τὸν γραφικὸ τόνο στὴν Ἑπειρωτικὴ πρωτεύουσα, εἶναι ἕνα ἔθιμο πατριδογνωστικὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ ἀναπαραστάσεις σχολικῶν ἐορτῶν, ἀφθάστου δημιουργικῆς ἐμπνεύσεως.

Καὶ ἐν τέλει τὰ νταούλια τῆς Γιαννιώτικης ἀποκοῖας καὶ τῶν γλεντιῶν σὲ Ζευγάρια, (Σαλαμάγκα αὐτόθι σελ. 60—61) θὰ μπορούσε μέσα στὰ λαυγραφικὰ σχεδιάσματα νὰ ἀποτελέσουν τὸ μουσικὸ ρεφραῖν γύρω ἀπὸ ἀναπαράστασιν λαϊκῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, συνδεδεμένων μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς θρυλικῆς πρωτεύουσας τῆς Ἑπείρου μας.

IV

Ἀνεγράψαμε ἀπὸ τὰ Γιαννιώτικα Σύμμεικτα τοῦ ἀγαπητοῦ Σαλαμάγκα μερικὸν θρύλους καὶ παραδόσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀλησμόνητα ἦθη καὶ ἔθιμα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐμπνεύσουν τὸν δημιουργικὸν Πατριδολατρὴ δάσκαλο νὰ τὰ συνθέσῃ ἀνάλογα μετὰ τὲς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν παιδιῶν καὶ νὰ προσφέρῃ ὡς πραγματικὴ μορφωτικὴ τροφή, ἐκεῖ ποὺ ταλανίζομε τὰ ἄμοιρα Ἑπειρωτόπουλα νὰ ἀπομνημονεύσουν ἱστορίες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων.

V

Πιστεύομε ὅτι εἶναι καιρὸς πιά νὰ ἀρχίσῃ μιὰ τέτοια ἐργασία στὰ σχολεῖά μας καὶ ἡ Πατριδογνωστικὴ ἰδέα ποὺ ἐξεπορεύθη ἀπὸ τὸ Πεντατάξιο Διδασκαλεῖο τῆς θρυλικῆς πόλεως τῶν Γιαννίνων σὰν τὸ πρῶτο ἀφεγγὲς φέγγος τῆς ἰδέας τοῦ Πατριδογνωστικοῦ Σχολείου, νὰ ἀρχίσῃ νὰ παίρνῃ σάρκα καὶ ὅσπια, εἰς μίαν ἐποχὴν σὰν τὴν τωρινή—ποὺ ἡ ἀσιτυφιλία, μαστιγώνει καὶ ἐρημώνει τὴν Ἑπειρωτικὴν ὑπαιθρον καὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ χωρία.

Εἰδικώτερον δὲ θὰ εὐχόμεθα ὅπως εἰ δάσκαλοι τῆς πόλεως τῶν Γιαννίνων συγκαταλέξουν τὰ δημοσιεύματα τοῦ Δημήτρη Σαλαμάγκα εἰς τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα βοηθήματα, ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτρέψουν, ὄχι μονάχα νὰ ἐκτελοῦν Πατριδογνωστικὴς Φύσεως περιπάτους στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ νὰ προβοῦν μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου—μετὰ ὁμαδικὴν συνεργασίαν—καὶ εἰς τὴν συνταξιν τῶν πρῶτων Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν ποὺ θὰ φέρουν τὸν τίτλον:

«Π α λ η ἄ Γ ι ὁ ν ν ι ν α»

Τὸ εὐχόμεθα καὶ τὸ ἐλπίζομεν.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Παιδαγωγός.

*

Θ ε μ ε σ ι. Ε. Φ λ ὡ ρ ο υ: «200 Πειράματα Χημείας (μετὰ ἀπλὰ πρόχειρα μέσα)», Γιάννινα 1959.

Πολὺ μεγάλη, καθὼς τὸ ξέρουμε ὅλοι μας, ἡ

σημασία τῶν μαθημάτων τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας γιὰ τὸ Δημοτικὸν σχολεῖο. Αὐτά, καθὼς εἶναι αὐτονόητο, τὰ μαθήματα δὲν ἔχουν γιὰ τὸ παιδί τὸ τελειόφοιτο ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο μόνον διδακτικὸ χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ τέτοιον κατὰ κύριο λόγο ὠφελιμιστικὸ γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς. Γιὰ τὰ παῖδων ὁμως τὸν πραγματικὸν ρόλο, πρέπει αὐτὰ νὰ διδάσκονται καὶ νὰ προσέχονται ὅσο πρέπει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σχολικῆς φοίτησης. Τὸ εἶδος τῶν μαθημάτων αὐτῶν ἀπαιτεῖ πειράματα πραγματικὰ ἀποδεικτικὰ γιὰ τὰ παιδιὰ.

Ἐδῶ ἔχουν πλήρη ἐφαρμογὴ τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Pascal ποὺ εἶπε: «Δὲν πείθεται κανένας πιὸ καλά, ἔστω καὶ γιὰ τὰ πιὸ κοινὰ πράγματα, παρὰ μόνον μετὰ τὴν οἰτίαν ποὺ αὐτὸς ὁ ἴδιος βρίσκει. Οἱ ἄλλες αἰτίαι ποὺ μᾶς παρουσιάζονται μετὰ τὴν σκέψιν τῶν ἄλλων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς πείσουν καθὼς πρέπει».

Κατὰ κύριο λόγο, ἡ ἀποτελεσματικὴ διδασκαλία τῶν μαθημάτων αὐτῶν πρέπει νὰ στηρίζεται βασικὰ σὲ δύο προσπάθειές μας. Ἀπ' τὴν μιὰ μεριὰ πρέπει νὰ φροντίζουμε, ὥστε νὰ γίνῃται κάθε μέρα ὅλο καὶ πιὸ στενὴ ἡ σύνδεση ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ διδάσκουμε στὸ σχολεῖο σχετικὰ μετὰ τὰ μαθήματα αὐτὰ καὶ στὴν πρακτικὴ ζωὴ. Ἀπ' τὴν ἄλλη δὲ μεριὰ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῶν μαθημάτων αὐτῶν χρειάζεται νὰ προσπαθοῦμε νὰ τὰ συνδέσουμε κατὰ κάποιον τρόπον μετὰ τὴν χειροτεχνικὴν ἐργασίαν. Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ δεύτερον, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι τὰ πειράματα ποὺ γίνονται μετὰ πολυτελεῖς ἀγορασμένους συσκευὰς δὲν προκαλοῦν μεγάλον ἐνδιαφέρον στὰ παιδιὰ, γιατί, ὅταν ἔχομε γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων συσκευὰς ἀγορασμένες, ἡ προσοχὴ τῶν παιδιῶν διασπᾶται καὶ διασκορπίζεται στὶς λεπτομέρειες τῆς πολὺπλοκης καὶ πολυτελοῦς συσκευῆς, καὶ εἰσι ἐπισκιαζομένη τὸ ἀντικείμενον τοῦ μαθήματος.

Ἄς ἀποφύγουμε λοιπὸν τὰ μεταχειριζόμενα γιὰ τὰ πειράματα πολυτελεῖς συσκευὰς ποὺ τὰ παιδιὰ δὲν τὴν ξέρουν καλά καὶ ποὺ τὴν θεωροῦν μυστηριώδεις. Κατὰ τὸ δυνατόν, πρέπει νὰ μεταχειρίζομαστε ἀπλὰ ἀντικείμενα καὶ συσκευὰς ποὺ τὴν ἔχουν κάμει τὰ παιδιὰ κατὰ τὸ μάθημα τῆς χειροτεχνίας.

Γιὰ τὰ γίνῃ ὁμως ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, δὲν τὸ θεωροῦμε καὶ πολὺ εὐκόλο. Ἰσως νὰ μὴ μπορούν ὅλοι οἱ δάσκαλοι νὰ ἐφευρίσκουν τρόπους νὰ κατασκευάσουν μὲ τοὺς μαθητὰς τοὺς καὶ μετὰ τὰ πρᾶγματα μέσα εἰς ἀπαραίτητες συσκευὰς γιὰ τὴν προβολὴν τῶν πειραμάτων. Στὸ σημεῖον αὐτό, ἀπ' ὅσα μπορούμε νὰ ξέρουμε, μεγάλη ὑπηρεσία ἔχει προσφέρει μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς στοιχ. δασκάλους ποὺ μετεκπαιδεύονται στὸ Πανεπιστήμιον στὴν Ἀθήναι ἡ καθηγήτρια κ. Α. Βλαστοῦ ἢ Φυντᾶ, γιατί ἀσκεῖ συστηματικὰ τοὺς μετεκπαιδευόμενους δασκάλους μας στὸν τρόπον νὰ κατασκευάζουν εἰδικὰ συσκευὰς πειραμάτων Φυσ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας μετὰ μέσα πολὺν πρόχειρα. Μᾶς δόθηκε κάποτε ἡ ἐνκαιρία καὶ παρακολοθήσαμε μιὰ ἐκθεσὴν τῆς ἀπὸ πρόχειρα φτιαγμένα ὄργανα Φυσ. Πειραματικῆς στὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασσοῦ.

Σὰν ἐπέκτασι τῆς προσπάθειας τῆς κ. Βλαστοῦ ἐρχεται ὁ συνάδελφος κ. Θεμιστοκλῆς Φλώ-

ρος, ο οποίος με το βιβλίο του πού κυκλοφόρησε εδώ και λίγον καιρό και πού έχει τίτλο: «200 πειράματα Χημείας με απλά πρόχειρα μέσα» συμπληρώνει ένα μεγάλο κενό στον τομέα της αποτελεσματικής διδασκαλίας της Χημείας. Μέσα σ' αυτό ο εκλεκτός συνάδελφος παρουσιάζει διάφορα υποδείγματα για πειράματα και σχέδια εργαστηριακής εργασίας πάνω στο μάθημα της Χημείας. Το βιβλίο αυτό με τις 80 σελίδες του αποτελεί ένα πολύ κομψό τόμο καλοτυπωμένο στα τυπογραφεία του «Εθνικού Αγώνος» στα Γιάννινα. Ύστερα από μια μικρή εισαγωγή, ο συγγραφέας παραθέτει σε λίγες σελίδες διάφορες μορφές εργασίας στο μάθημα αυτό. Στο τμήμα αυτό μας παρουσιάζει αρκετά σχέδια διαφόρων συσκευών με πίνακες των απαιτούμενων υλικών.

Κατόπιν διαθέτει αρκετές σελίδες για να σās παρουσιάσει σε αρκετά μαθήματα την ύλη της Χημείας, τόσο στην Ε' όσο και στην ΣΤ' τάξη του Δημοτικού, με τον τρόπο και τα μέσα της αποτελεσματικής διδασκαλίας των μαθημάτων αυτών. Επίσης μεγάλης σπουδαιότητας είναι και όσα διαλαμβάνονται στο β' μέρος του βιβλίου. Σ' αυτό αναγράφονται αναλυτικά τα διαγράμματα της εργαστηριακής μορφής της εργασίας για τη διδασκαλία αρκετών μαθημάτων της Χημείας, όπως π.χ. τέτοια είναι για τα μόρια, τα μείγματα χημικής ένωσης κλπ. Πολύ διαφωτιστικά είναι και όσα γράφει κοντά στο τέλος σχετικά με την ανακάλυψη του οξυγόνου, την ιστορία των σπύτων κ. ά.

Γενικά, αλλά και αδιάστατα, μπορούμε να πούμε πως με το βιβλίο του αυτό ο κ. Φλώρος παρέχει πολύ σημαντική βοήθεια στον κάθε δάσκαλο για να καταισιζέται όπως πρέπει στο μάθημα της Χημείας και να διδάσκη αυτό στο Δημοτικό σχολείο αποτελεσματικώτατα. Η προσφορά του συναδέλφου μας στον τομέα αυτόν είναι αξιέπαινος και γι' αυτό απευθύνουμε τα θερμά μας συγχαρητήρια. Ο διδασκαλικός κόσμος έχει υποχρέωση να εκτιμήσει όπως πρέπει την εργασία αυτή του κ. Φλώρου, γιατί πάρα πολλά έχει κανένας να ωφεληθῇ απ' το βιβλίο αυτό.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Χ ρ α λ ά μ π ο υ ς Β α σ ι λ ό π ο υ λ ο υ:
Αυτό είναι οι Χιλιασταί (Γιεχωβάδες), 'Αθήνα 1959.

«Ήμεις οι Έλληνες—γράφει στον Πρόλογο του μικρού αυτού βιβλίου, (σχ. 16ο, σελ. 64), ο Αρχιμανδρίτης Χαράλαμπος Βασιλόπουλος—είμαστε τίμιος, έξυπνος, και πρό παντός, γενναίος λαός. Όσάκις οι έχθροι εισέδυσαν εις τὸ πατριον ἔδαφος, ἀμέσως ἀντελήφθημεν τὸν κίνδυνον καὶ ἠνωμένοι τοὺς πετάξαμε ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας... Περίεργον ὅμως! κρυστάλλει τὸν χειρότερον ἐχθρὸν τοῦ "Ἐθνους μας, πού κατέκλυσε τὴν Πατρίδα μας τελευταίως, δὲν τὸν ἀντελήφθημεν. Δὲν ἐπροσέξαμεν τὸν ξενοκίνητον Χιλιασμόν, τοὺς "Ιεχωβάδες. Αὐτοὶ ἐργάζονται ἀκούραστοι με φανατισμό, γιὰ

νὰ διελύσουν τὸ ἔθνος. Τὸ ξεθεμελιώνουν σιγά-σιγά, ροκανίζοντας τὴ σπονδυλική του στήλη: Τὴν πίστη μὲς τὴν "Αγία, τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησίαν».

Ὁ Αρχιμανδρίτης Χ. Βασιλόπουλος, εἶναι πολὺ γνωστός καὶ σὲ εὐρύτερους ἀκόμα κύκλους στὰ Γιάννινα, ὅπου γιὰ πολλὰ χρόνια διετέλεσε Ἱεροκέρυκας, γιὰ τὴν πειστικότητα τῆς διδασχῆς καὶ τὸ μαχητικὸ τοῦ πνεῦμα. «Συνοικίεις ὁλόκληρες καὶ χωριά, τὰ ἔχουν—κρούει αὐτὸς σθεναρὰ τὸν κώδωνα—προσηλυτίζει καὶ... ἀφελήν νίσει... Συναγεμὸς γενικός!—κατογγέλλει—. Ἐθελονταὶ ὅλοι! Κανείς νὰ μὴ λείψῃ!».

Πειστικά καὶ συνειδητὰ καταγγέλλει τοὺς Χιλιαστὰς ἢ ἀλλοιωτικά ὁ παδοὺς τοῦ "Ιεχωβά, σὰν ἐχτροὺς τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀθροίσκου. Σιωπῶντες Ἐβραῖοι... Πολεμοῦν, συνεχίζει, τὴ Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν Ἁγία Τριάδα, τὰ Ἁγία Μυστήρια... τὸν Κλῆρο».

Γιὰ τὴν εὐδόκησιν αὐτοῦ τοῦ ἁγώνα, με πρωτοβουλία του, ἰδρύθηκε καὶ ἡ «Πανελλήνιος Ὁρθόδοξος Ἐνωσις» καὶ μιὰ τριμελὲς ἐπιτροπὴ δράσης, ἄρχισε σθεναρὰ τὴν ἐπίθεσιν. με εὐοίονα γιὰ ἀρχὴ ἀποτελέσματα. Κύριος δὲ σκοπὸς τῆς Ἐνώσεως, εἶναι τὸ ξεσκεπασμα τῶν ἐπικινδύνων αὐτῶν προπαγανδιστῶν, καὶ τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλιαράκι, πρὸς ὥρας, ἐπιτυχῶς νεὶ τὸ σκοπὸ του.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Θ. Μ ε τ σ ι μ ε ν ἰ δ η: «Βροντάει στὸν Κάμπο» (μυθιστόρημα), Σέρρες, 1959.

Ὁ κ. Θ. Μεταμενίδης, στὸ μυθιστόρημα τοῦτο, παρουσιάζει με θετικὲς ἀξιώσεις. Τὸ «Βροντάει στὸν Κάμπο» ξεχωρίζει γιὰ τὴν αἰσθητικὴ πληρότητα πού μεστώνει στὸ πυκνὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα καὶ δένεται σφιχτὰ με τὴν ὠριμότητα μιᾶς χωνεμένης εὐσίσθησας πού διαποτίζει τοὺς χαρακτῆρες τῶν ἡρώων του. Ὁ συγγραφέας φτιάχνει ἕναν ἀναγκαῖο κι' ἀπλὸ κόσμον πού συνδέεται φυσικά με τὸ χῶμα του κι' ἀναπτύσσεται στὸ δικό του κλῆμα, χωρὶς τίς ἀπίθανες ἐκείνες ἀστικές ἀκροβασίες πού γεμίζουν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς πεζογραφίας. Τὰ πάθη, οἱ ἰδέες κι' ἡ φιλοσοφία τῶν ἀνεπιτήδευτων ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ, τονισμένα με τὸ χῶμα τῆς μακεδονικῆς υπαίθρου, δίνουν στὸν συγγραφέα τὴν πρώτη ὕλη γιὰ νὰ πλάσει τὸ μῦθον στὸ ἔργο του. Κι' ἡ μεταλλαγὴ ὅλων αὐτῶν τῶν στοιχείων στὴν σφαῖρα τοῦ καθαροῦ πνευματικοῦ χώρου—πρᾶγμα πολὺ δύσκολο—πραγματοποιεῖται ἐδῶ γόνιμα καὶ καλοζυγισμένα στὴ μορφῇ. Μιὰ προκριτικὴ οἰκογένεια πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ θέσιν τῆς στήν συνείδησιν τῶν ἄλλων μὰ καὶ πού τὴν ἀντιστρατεύεται ἡ ἐπανάστασις τοῦ πιδ σημαντικοῦ γόνου τῆς μ' ἕναν ἀπαράδεκτο γι' αὐτὴν ἔρωτα, ἕνα τυχαῖο περιστατικὸ πού τὴν συνδέει μ' ἕνα φιλοσοφημένο ἀλητάκι καὶ τ' ἀπωθημένα ἢ κι' ἀκόμα οἱ φιλοδοξίες τῶν χωρικῶν διαρθρώνουν τὸν μῦθον τοῦ μυθιστορήματος. Κι' ἡ ἐξέλιξις

πάντοτε μέσα στην ψυχή του συγγραφέα, γίνεται με μιὰ εύχρημη και σαρκώδη γεύση λόγου, χωρίς κενά νοήματα και χωρίς κανένα φιλολογικό πλημμέλημα, έτσι που χορταίνει μ' ένα πνεύμα προσιτό και με κάποια αίσθηση βάθους των πραγμάτων και οδηγεί σε κάποιες εκπληκτικές προσεγγίσεις. Το ύψος κι' η γλίσσα του συγγραφέα είναι πλήρως διαμορφωμένα κι' όποσδήποτε καρπός από μιὰ ύπομονετική και ανεπηρέαστη άσκηση πάνω σε μιὰ δική του αισθητική αντίληψη, κι' αυτό δίνει προσωπικότητα στην έκφρασή του. Όρισμένα σημεία—κυρίως στην σκηνική μετάβαση των εικόνων από έπεισόδιο σε έπεισόδιο—θυμίζουν που και που την ήρεμία μιās ατμόσφαιρας όχι όλοτετα άγνωστης στην οικοδομή της και σε άλλα πεζογραφήματα (π.χ. του Σφακιανάκη) που τόσο άρέσει. Μονάχα θά είχε ίσως να παρατηρήσει κανείς πως, στο έργο αυτό, δεν όλοκληρώνεται ο ρόλος όλων των κεντρικών ήρώων (Νικόλας, Δήμητρα, Ανδρέας, Τησαρης, Βαής) και το ωραίο και βαθύ τουτο μυθιστόρημα κλείνει με κάποιαν άβραία μονάχα στην έσωτερική δομή του μύθου. Νομίζουμε πως δεν έχει να προσέξει άλλο ο κ. Μετσιμενίδης, γιατί η παρουσία του αυτή στα γράμματά μας αποτελεί ένα λαγαρό έλληνικό μήνυμα της πνευματικής Έπαρχίας και υπόσχεται πάρα πολύ για την έλληνική πεζογραφία.

*

Δ η μ. Σ τ α θ ο π ο ύ λ ο υ: «Τὰ νήπια» (ποιήματα), Αθήνα, 1959.

Κύριε, τὰ φρούτα στάθηκαν στις πηγές Σου.

Όπου νάναι θά βρέξει στις άνυδρες ψυχές...

Είναι η τρίτη ποιητική συλλογή του κ. Δ. Σταθόπουλου που, κοντά στις άλλες δυο («Έδιψασαν η ψυχή μου», 1954, και «Χειραψία», 1956), τον τοποθετεί σε πρώτη κλάση μεταξύ των νέων ποιητών μας. Κι' έδω—καθώς και στα προηγούμενα—ο κ. Σταθόπουλος κινείται μέσα σ' ένα κλίμα διαποτισμένο απ' την βαθύτατη συγκίνηση της Χριστιανικής ένεταίνισης. Στίχοι με λυρική πυκνότητα, καλοδουλεμένοι σε μιάν απόλυτα δόκιμη γλώσσα, διαρθρώνουν μιάν απόμακρη, εξαγιασμένη συγκίνηση ανθρώπινης φωνής. Τίποτα δεν βαραίνει την ποιητική αίσθηση σε μιὰ πικρότατη γεύση που γιομίζει τη θεώρηση της ζωής. Απ' αυτόν τον χώρο—που τον πατούν μονάχα όσοι έχουν το προνόμιο να κάνουν βίωμα την γλώσσα της θρησκείας—, ο ποιητής συνομιλεί με το Θεό. Στην ποίηση του Σταθόπουλου υπάρχει όλη εκείνη η ψυχική λύτρωση κι' όλη εκείνη η πνευματική εύφορία που έχει η πλάση χωρίς το ανθρώπινο βάρος. Δεν ξέρω αν θά μπορούσε κανείς άλλος να ιδιόκαλύπτεται σ' ένα βαθύ ένόραμα την παρουσία του Θεού και της δημιουργίας όπως φαίνεται παντού κάτω απ' το φως της ανθρώπινης ψυχής.

Κύριε, Σου μιλά

πάνω από ένα στάχυ
φυτρωμένο στις πέτρες του πηγαδιού
[της αύλης.

Σαλεύει κοντά στ' άκίνητα νερά
καθώς ανεβαίνουν και κατεβαίνουν
με τη θέληση των εποχών.

*

Π ά ν ο υ Ν. Π α ν α γ ι ω τ ο ύ ν η: «Κοντσέρτο της Μοναξιάς» (ποιήματα), 1959.

Υπόπικρος μονόλογος, το τελευταίο αυτό ποίημα του κ. Ν. Παναγιωτούνη (μιὰ σύνθεση διαιρημένη σε 6 μέρη), δίνει κάποιαν άσυνείθιστη στα προηγούμενα ποιήματά του γεύση κρατημένης μελαγχολίας. Καί, παρ' όλο που ο ποιητής στοχάζεται έδω περισσότερο, δεν είναι ώριμότερος απ' την προηγούμενη παρουσία του. Έμφανίζεται με κάποια μεστωμένη λυρικότητα και δεν άγγίζει παρά την όδυνηρή έπαφή με μιάν άερην παρουσία μοναξιάς. Για μουσική διωργάνωση ταξινομημένο το ύλικό των συγκινήσεων του ποιητή, είναι φτιαγμένο πιο πολύ με τον εύχρηστο άέρα της ανώδυνης σύνθεσης. Απ' την πλευρά, ωστόσο, της ποιητικής δημιουργίας, στη σύνθεση τούτη ο κ. Παναγιωτούνης προήχθηκε μέχρι τον καθαρά πνευματικό χώρο της λυρικής σκέψης. Το «Κοντσέρτο της μοναξιάς» είναι μιάν άκόμη θετική πρόσδεση για την ποίηση των νεωτέρων μας. Μονάχα θά είχε ίσως να παρατηρήσει κανείς πως, ενώ το έλεύθερο κι' άνεμπότιστο μέτρο—σύμφωνο και στην ιδιοσυγκρασία της λυρικής διάθεσης του ποιητή—δίνει μιάν ευξία στους στίχους έδω, η χρήση κάποιων όχι απόλυτα ποιητικών λέξεων, σπαταλών επίσημια την έσωτερική ανάπτυξη των εικόνων. Γενικά, το «Κοντσέρτο της μοναξιάς» έχει τον χαρακτήρα άπόνα όλιγόφωνο πρελλούντιο κι' είναι έλαφρά νοτισμένο με δυο-τρεις στάλλες δάκρυα, πεσμένα απ' τον έγκέφαλο στην ύγεια της ψυχής.

Αυτή τη δειλινή ώρα είμαι μόνος, μόνος
αυτή τη νυχτερινή στιγμή—που έρχεται
[άπαλά...

... που με περιβάλλει, ρυθμικά να τραγουδά γεμάτη λύπη,

.... μόνος, μόνος, μόνος.

*

Τ ά κ η Χ α τ ξ η α ν α γ ν ώ σ τ ο υ: «Φυγή» (διηγήματα), Μυτιλήνη, 1958.

Στον ίδιο χώρο που αναπτύχθηκε και στα προηγούμενα πεζογραφήματα, ο κ. Τάκης Αναγνώστου, μās δίνει μιάν άφηγηματική κορύφωσή του στην παραπάνω συλλογή. Η «Φυγή», αποτελείται από κομμάτια, από τραγικές εικόνες, κι' από πικρές μνήμες κάποιας βιωμένης—στο περισσότερο μέρος—έμπειρίας του συγγραφέα που και στο προπέρσινο μυθιστόρημά του «Ζωή» υπάρχουν διάχυτες σε ένα αλωρούμενο κλίμα μελαγχολίας. Κι' έδω ο συγγραφέας

κινείται μέσα στον εφέστιο χώρο μιας οικου-
νειακής ζωής κι' από εκεί προεκτείνεται σιωπη-
λά ως τον καθολικό άνθρωπο. 'Εκείνο που ύ-
πάρχει, στα διηγήματα του Χατζηναγνώστου,
παραπάνω απ' όσα μ' έχει δώσει στα προηγού-
μενα έργα του, είναι μια έντονη ποίηση που δι-
ατηρείται απείραχτη κατά την μετασάρκωσή της
στην αφηγηματική μορφή, πράγμα που νοτίζει
μέ κάποιαν αδιάκοπη συγκίνηση ολόκληρο το
βιβλίο. Σ' όλα τα διηγήματα, κυριαρχεί ένας έ-
σώτατος μονόλογος, διανεμημένος στα θαμπά κι'
άνερα πλάσματα του συγγραφέα, έτσι που
βάφεται όλο το κείμενο μ' εκείνον ιόν άνα-
πότρεπτο τόνο που η γεύση του πολλές φορές
τραυματίζει. Νομίζουμε πως η νεώτερη συνείδη-
ση, παρ' όλη την απογοήτευση και παρ' όλον
τον έθισμό της στην αίχμηρή αίσθηση της ζω-
ής, ζητάει και την αντίστοιχη ρωμαλέα, γυμνή
κι' άκατάλυτη θέληση για μιάν άνάταση. Κι' ό
κ. Χατζηναγνώστου δεν θά εΐταν δύσκολο νά
την ικανοποίηση—χωρίς καμιά παραχώρηση
στις έπιτεύξεις του—δίνοντας κι' ένα πνευματικό
αντίρροπό. Κατά τα άλλα, ή «Φυγή» συγκεντρών-
νει όλα τα γνωστά προτερήματα που διακρίνουν
ώς λογοτέχνη τον κ. Τάκη Χατζηναγνώστου.

*

Κ ύ π ρ ο υ Χ ρ υ σ ά ν θ η: «Κανάκης—ό Κύ-
πριος κουρσάρος» (νουβέλλα), Λευκωσία, 1959.
'Ο πολυγραφώτατος αὐτός Κύπριος γιατρός
λογοτέχνης—για τον έποιο γράψαμε και προη-
γούμενα—που συγκεντρώνει όλη την πνευματική
δραστηριότητα της Κύπρου, μέ τον «Κανάκη» μ'ας
δίνει ένα ώραίο γραφικό και δραματικό μαζί ίν-
τερμέτιζιο απ' την 'Εθνική συνείδηση της Κύπρου
στά πολυτάραχα κι' αίματηρά εκείνα χρόνια της
δουλειάς της κάτω από τους Φράγκους. 'Η υπό-
θεση, παρμένη προφανώς από λειψές παραδόσεις
και φαντασμαγορικές διηγήσεις ναυτικών χρονι-
κών, είναι μεταπλασμένη στο χώρο της 'Εθνικής
Συνείδησης και ολοκληρώνεται σέ μιάν αυτοθυ-
σία. Οί κουρσάροι της Κύπρου, γίνονται μιάν ά-
πειθάρχητη διέξοδο από κάποιαν άψία προομνή
για τον Μεγάλο 'Αγώνα και, μέ τα χρώματα,
τά αίματα και της εικόνας ενός κόσμου που εΐχε
την ήθική στην κόψη του σπαθιού του, συντίθεται
ένας μύθος χαρακτήρων που έχει την μιάν άκρη
του στο γογγυσμό της ψυχής των ήρώων του και
την άλλη στο άδιόμορτζωτο, στο θαμπό δράμα της
παραχωμένης καρδιάς της φυλής των. Κι' ό συγ-
γραφέας, χύνοντας σ' αυτήν την άτμόσφαιρα όλη
την εδαισθησία κι' όλη της ποίηση της ψυχής
του, οργανώνει ένα λογοτέχνημα μέ κάποια δύ-
ναμη μαγείας, κατορθώνοντας νά ζωγραφίση
άτόφια την αίσθηση άπόναν φυσικό χώρο μέσα σέ
μιάν άπύθμενη έννοια γοητευτικών παραστάσεων.
'Όπως και στα προηγούμενα έργα του Κύπρου
Χρυσάνθη έτσι κι' εδώ υπάρχει ή άμερότητα
της έκφρασης—πράγμα όμως που τσακίζει άπότο-
μα την ομαλότητα της αισθητικής σέ ώρισμένα
σημεία—κι' ή άναγωγή της στην ποιητική μορφή
(κυρίως στο έσωτερικό—έννοιολογικό συνειρμό

των εικόνων). Κι' είναι τόσο βιαστικός στο ύφος
του, που δίνει την έντύπωση ενός καλπασμού στο
κείμενο, για την κατάκτηση του τέλους. Δεν άμφι
βάλλομε πως ό κ. Χρυσάνθη, πριν τελειώσει τον
«Κανάκη», βιάζονταν για νά γράψη κι' άλλο έργο
του. Είναι μιά τρανή πνευματική παρουσία και
μιά μεγάλη προσφορά στα γράμματά μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΚΟΣ

—83—

| ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ |

R. Mill. Κύπρ. 'Ελάδαμε γνώση και θά τό
έχωμε πάντοτε ύπ' έψιν. *Camp. Oxford*. 'Απαν-
τήσαμε ιδιαίτερα. Τά τεύχη ταχυδρομούνται κα-
νονικά, *Mad. Theod. Doss Paris*. Πήραμε τις έπι-
στολές και στείλαμε την «Η. Ε.» Μ. Βαλο. *Pa-
ris*. Για όλ' αυτά, άπαντήσαμε ιδιαίτερα, πριν ά-
πό λίγες μέρες. *Dem. Tsakon Bonn*. Στείλαμε
τ' άνάτοπα, θά σ'ας γράψωμε και ιδιαίτερα. 'Αρ-
χιμ. Φιλ. Βιτάλ. Πρέπει νά έχετε πάρει τις σχε-
τικές άπαντήσεις καθώς και τις άποδείξεις που
σ'ας στείλαμε. 'Ανθ Ζολ. 'Αγρίν. Λάδαμε τά χρή-
ματα και σ'ας ευχαριστούμε πολύ για τό ενδιαφέ-
ρον. *Διον. Κόπ. 'Αθήν*. Περιμένουμε την άπάντησή
σας. Ν. Παναγ. 'Αθήν. Δημοσιεύονται στο παρόν
τεύχος. *Δημ. Βιβλ. Δημητο*. Κάναμε δ,τι μ'ας εΐ-
ταν δυνατόν. 'Αγ Νοτ. 'Αθήν. Διορθώθηκε σύμ-
φωνα μέ την υπόδειξή σας. *Τασ. Καρατ. Θεσσ*.
Σύμφωνοι. Π Σ. Σπανδ. Θεσσ. 'Αργήσαμε λίγο
γιατί, καθώς έ έρτετε, οί υποχρεώσεις ενός περιο-
δικού προς τους πνευματικούς ανθρώπους μας εΐ-
ναι πάρα πολλές. Β. Παπ. Πάτρ. Σ'ας στείλαμε
τά τεύχη που ζητήσατε και πιστεύουμε νά τά πή-
ρατε. Παρακαλούμε για την συνεργασία σας. Γ.
Λυρ. Κοζάν. Σ'ας ταχυδρομήσαμε τά τεύχη που
ζητήσατε. Κ. Τσιλ. 'Αθήν. Θά σ'ας γράψωμε σύν-
τομα. Ευχαριστούμε για τό θερμό ενδιαφέρον σας.
Θ. Ράϊδ. Θεσσ. 'Όπως θά εΐδατε, κάναμε καθώς
μ'ας γράψατε. Κ. Ζηλ. Λάβαμε τά γραπτά και
τους δώσαμε σειρά δημοσίευσης. *Λάμπρ. Σοφή*
Πάτρ. Είναι συγκινητικό τό ενδιαφέρον—καθώς
άλλωστε κι' όλη ή κοινωνική και έκπολιτική
προσπάθεια που κάνετε για την Πάτρα—που δείχ-
νετε και για την «Η. Ε.» Στείλαμε τις άποδείξεις
κι' ευχαριστούμε πολύ. Κ. 'Επιταλ. Πήραμε την
έπιστολή κι' ευχαριστούμε. Β. Μυλ. 'Αθήν. Σύμ-
φωνοι, Κ. Μ., δέν δικαιούμεθα νά έχουμε αντιρ-
ρήσεις. Στ. Δαγλ. 'Όλυμπ. Ευχαριστούμε πάρα
πολύ. Θά φροντίσουμε για μιά πυκνή πνευματι-
κή επικοινωνία. Μιχ. Βαλκ. Σ.Τ.Γ. 911α. Πήρα-
με την έπιστολή και την συνεργασία. Για όλα
ευχαριστούμε πάρα πολύ και παρακαλούμε νά
μ'ας υποδείξετε φίλους σας. 'Αγιο. Τσίλ. 'Ανδρίτσ.
Τά στοιχεία που παραθέτετε είναι ενδιαφέροντα,
άλλά ή συγκρότηση της μελέτης έγινε κατά
τρόπον που έμποδίζει τον άναγνώστη ν' αντιδια-
στείλει τά αναδημοσιευμένα σ' αυτή κείμενα. Δεν
μπορεί νά δημοσιευθούν αὐτούσια και, έν συνε-
χεία, οί έπιστολές και νά γίνη, έντός εισαγωγι-

κῶν ἢ σέ ὑποσημειώσεις, ὁ ὑπομνηματισμός; Σπ. Μουσ. Παρ. Παρ' ὅλη τὴν προσωπικότητα ποὺ ἔχουν στὸ ὄρος τὰ καίμενα ποὺ μᾶς στείλατε, πολ-
λά ἀπ' αὐτὰ ὑστεροῦν τεχνικά καὶ δὲν εἶναι ὁ-
λοκληρωμένα. Γι' αὐτὸ δημοσιεύουμε σχεδὸν ἀπόσο-
πτα, ἐκεῖνα ποὺ εἶναι κατάλληλα γιὰ τὴν «Η.
Ε.». Σπ. Βακ. Κουκ. Παρ' ὅλη τὴ γνωστὴ τροχο-
πέδη τῆς θρηνωδίας—ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ ὀργα-
νωθῇ στὰ λογοτεχνήματα ποὺ χρειάζονται μιὰ «λύ-
ση»—ἐν τούτοις, ἡ ποίησή σας εἶναι ὥριμη. Μὲ
κάποια καλύτερη προσπάθεια στὴν συγκρότηση
τῶν στίχων καὶ στὴν ἐννοιολογικὴ σύνδεση τῶν
εἰκόνων νομίζουμε πὼς θὰ κατακτήσετε τὴν ἐκφρα-
ση ποὺ ζητᾶτε στὴν συνεργασία ποὺ μᾶς στείλατε.
Θὰ περιμένουμε. Γρ. Παπατο. Ἀπλὲς συγκινήσεις,
τὸ ποίημά σας, ποὺ δὲν ξεφεύγουν ἀπ' τὴν ἀτομι-
κὴ—στὴ στενὴ ἐννοια—προσπάθεια γιὰ μεταξίω-
ση στὸν πνευματικὸ χῶρο. Κινηθῆτε πρὸ πρωτότυ-
πα καὶ ν' ἀποφεύγετε τὰ «τριμμένα» σύμβολα. Καί
θὰ ἐκφρασθῆτε. Κων. Λεν. Τὰ ποιήματά σας εἶ-
ναι κρατημένα στὸ πρῶτο ἐπίπεδο κάποιας μετε-
φηρείας. Δὲν κάνουν γιὰ τὴν «Η. Ε.». Σὰς συνι-
στοῦμε νὰ διαδίδετε καὶ νὰ παρακολουθεῖτε πρὸ
ἐπίμονα τὴν τωρινή μας λογοτεχνία καὶ ἰδιαίτε-
ρα τὴν ποίηση.

BIBLIA ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Νότη Ρουσιάνου: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μικρὸ ὀ-
νειρο» (μυθιστόρημα), σχ. 8ον, σελ. 252, Ἀ-
θῆνα, 1959.

Βασίλη Μυλωνᾶ: «Χωρὶς Μαρούσιω» (μυθιστόρη-
μα), σχ. 8ον, σελ. 114, Ἀθῆνα, 1959.

Ἑλλ. Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, (Δ/νσις: Γ. Α. Μάγα): «Λαογραφία» (τόμος ΙΖ'—τεῦχος Β')
σχ. 6ον σελ. 346, Ἀθῆναι, 1958.

Ε.Δ. Μαζαράκη: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς Λαο-
γραφίας» (σύγχρονη τοποθέτηση), σχ. 6ον, σελ.
232, Ἀθῆναι, 1959.

Ἰφιγένειας Δ. Διδασκάλου: «Καστοριανὰ» (ἡ-
θογραφίες—πεζογραφήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ.
120, Θεσ|κη, 1959.

Γιώργου Τσαντίλη: «Ἄγγελος Σικελιανός» (με-
λέτη), σχ. 8ον, σελ. 36, Ἀθῆνα, 1960.

Γ. Α. Βασδέκη: «Μνήμη τοῦ θρυμοῦ» (ποιήματα)
σχ. 8ον, σελ. 16, Ἀθῆνα 1960.

Παντελῆ Κυπαρίσση: «Δισταγμός» (ποιήματα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 24, Ἀθῆνα, 1959.

Γιώργου Καφταντζή: «Δύσκολες ὥρες» (ποιήμα-
τα) σχ. 8ον μεγ., σελ. 36, Ἐκδόσεις 1959.

Ντίνου Χριστιανόπουλου: «Ἀνοπεράσπιστος κα-
ημός» (ποιήματα), σχ. 12ον, σελ. 16, Θεσ|κη,
1960.

Νείλου Παλμύρα: «Ὁ Αἰνείας στὰ παράλια τῆς
αδγῆς» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ. 48, Ἀ-
θῆνα, 1959.

Νίκου Ἀλ. Ἀσλάνογλου: «Ὁ θάνατος τοῦ Μύ-
ρων» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ., σελ. 38, Θεσ|
κη, 1960.

Δημ. Σαλαμάγκα: «Γιαννιώτικα Σύμμεικτα» (ἱ-
στοριοφικὰ, λαογραφικά, γλωσσολογικά, το-
πωνυμικά, σπηλαιολογικά), σχ. 8ον, σελ. 108,
Γιάννινα, 1959.

Γιώργου Δ. Τσούτη: «Κορυδαλός» (ποιήματα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 44, Ἀθῆνα, 1959.

Ἰνστιτ. Ἱατρ. Ψυχολογίας καὶ Ψυχ. Ὑγιεινῆς
(ὑπὸ Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη): «Τὸ παιδί καὶ ὁ
ψυχικὸς του κόσμος» (τ. 40ον), σχ. 8ον, σελ.
180, Ἀθῆναι 1959.

Ἑρασ. Φιλοτεχν. Ὁμιλος Μυτιλήνης «τὸ
Μπουρίνη»: «Τὰ τριάντα χρόνια στὰ Γράμμα-
τα τοῦ Ἡλία Βενέζη» (πανηγυρικὸ λεύκωμα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Μυτιλήνη, 1960.

Σταύρου Ι. Παπαδάτου: «Αἱ νομικαὶ βάσεις
τῆς Ἀγιορειτικῆς Πολιτείας» (πραγματεῖα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἰωάννινα, 1959 (ἀνάτυ-
πο 1960).

Ἑρασ. Φιλοτεχν. Ὁμιλος Μυτιλήνης «τὸ
Μπουρίνη»: «Τὰ τριάντα χρόνια στὰ Γράμμα-
τα τοῦ Ἡλία Βενέζη» (πανηγυρικὸ λεύκωμα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Μυτιλήνη, 1960.

Σταύρου Ι. Παπαδάτου: «Αἱ νομικαὶ βάσεις
τῆς Ἀγιορειτικῆς Πολιτείας» (πραγματεῖα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἰωάννινα, 1959 (ἀνάτυ-
πο 1960).

Ἑρασ. Φιλοτεχν. Ὁμιλος Μυτιλήνης «τὸ
Μπουρίνη»: «Τὰ τριάντα χρόνια στὰ Γράμμα-
τα τοῦ Ἡλία Βενέζη» (πανηγυρικὸ λεύκωμα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Μυτιλήνη, 1960.

Σταύρου Ι. Παπαδάτου: «Αἱ νομικαὶ βάσεις
τῆς Ἀγιορειτικῆς Πολιτείας» (πραγματεῖα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἰωάννινα, 1959 (ἀνάτυ-
πο 1960).

Ἑρασ. Φιλοτεχν. Ὁμιλος Μυτιλήνης «τὸ
Μπουρίνη»: «Τὰ τριάντα χρόνια στὰ Γράμμα-
τα τοῦ Ἡλία Βενέζη» (πανηγυρικὸ λεύκωμα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, Μυτιλήνη, 1960.

Σταύρου Ι. Παπαδάτου: «Αἱ νομικαὶ βάσεις
τῆς Ἀγιορειτικῆς Πολιτείας» (πραγματεῖα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἰωάννινα, 1959 (ἀνάτυ-
πο 1960).

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Μάνος—Δημοσθ. Κόνκινος, Περίβολος Ἀρχιμανδρείου ἀρ 16
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σπυρίδων Εὐαγ. Ξεινός, Βελισσαρίου 40.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ ΕΣΤΙΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1960

